

SLOVENEK

Preprečen komunistični puč v Nemčiji

KOMUNISTI ZAČELI REVOLUCIJSKI PARLAMENT. VPAKO POLICIE V KOMUNISTIČNI DOM. KORESPONDENCA IN NAČRTI ZA REVOLUCIJSKO AKCIJA VSEB KOMUNISTIČNIH POSLANCEV. UDELEŽENI VSEB KOMUNISTIČNIH LISTOV.

BERLIN, 23. februara. S blazno krivdano je naša policija ne so motljajši dogodki v Nemčiji dokazala mladeniča brez sukaja, ki je bil...

Političen list za slovenski narod.

Objava in Koperativni študentski M. 1930 na vsakopletni listi...

zahteva.

zato je, da se bomo prišli... (text continues vertically)

Fašistovski puč na Bavarskem popolnoma preprečen.

REPUBLIKANSKA Vlada ZNANJA NA BAVARSKEM — PROTI REAKCiji

Objava: Eberhard... (text continues with details of the failed coup)

le tridaj v... (text continues vertically)

Preprečena komunistična revolucija v Nemčiji

Sinoči so komunisti zažgali nemški parlament — To naj začetek komunistične revolucije — Sliko razburjenja v naši N. Pred razpustom komunistične in socialnodemokratske str.

Berlin, 23. februara. Sinoči so komunisti zažgali nemški parlament... (text continues with details of the event)

ODNOS SLOVENSKEGA ČASOPISJA DO PORAJAJOČEGA NACIZMA V NEMČIJI V LETIH 1933, 1934 IN 1935

Zbral in uredil Zoran Jovičević

Zoran Jovičević

ODNOS SLOVENSKEGA ČASOPISJA DO
PORAJAJOČEGA NACIZMA V NEMČIJI
V LETIH 1933, 1934 IN 1935

Zoran Jovičević

**ODNOS SLOVENSKEGA ČASOPISJA
DO PORAJAJOČEGA
NACIZMA V NEMČIJI
V LETIH 1933, 1934 IN 1935**

Nova Gorica, 2019

Zoran Jovičević; ODNOS SLOVENSKEGA ČASOPISJA DO PORAJAJOČEGA
NACIZMA V NEMČIJI V LETIH 1933, 1934 IN 1935

Izdano v samozaložbi: ZORAN JOVIČEVIĆ,

Vipavska cesta 98, 5000 Nova Gorica

Leto izdaje: 2019

© Zoran Jovičević, Nova Gorica

Knjige ni dopustno na kakršenkoli način reproducirati, ne v celoti ne v delih, brez
poprejšnjega pisnega privoljenja avtorja oziroma založnika.

Urednik: Zoran Jovičević
Oblikovanje: Nadja Pokorny

Tisk in distribucija: STELLA, Šmarješke Toplice
Šmarješke Toplice 141, 8220 Šmarješke Toplice,
Tel. 07 307 39 40

Naklada: tiskano po naročilu

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(430)"1933/1935"
070(497.4)"1933/1935"

JOVIČEVIĆ, Zoran

Odnos slovenskega časopisja (tiska) do porajajočega nacizma v Nemčiji v letih
1933, 1934 in 1935 / Zoran Jovičević. - Nova Gorica: Z. Jovičević; Šmarješke
Toplice: distribucija Stella, 2019

ISBN 978-961-246-217-8
COBISS.SI-ID 302339328

ZORAN JOVIĆEVIĆ: ODNOS SLOVENSKEGA ČASOPISJA DO PORAJAJOČEGA NACIZMA V NEMČIJI V LETIH 1933, 1934 IN 1935

Pričujoče delo Zorana Jovičevića, ki ga je pripravil za objavo prikazuje doslej slabo ali sploh ne obdelano, vendar relevantno in zanimivo, tematiko iz slovenske/obče sodobne zgodovine, namreč analizo in predstavitev odnosa slovenskega tiska do zgodnjega nacizma v Nemčiji od leta 1933 do leta 1935. Torej v razdobju, ko je nacizem v Nemčiji prišel na oblast (januar 1933), ko si je Hitler preko notranjih obračunavanj utiral pot do diktatorskega položaja (junij 1934) pa vse do nürnberških rasnih zakonov (september 1935) in še nekaj čez. Za namen raziskave naslovne tematike je moral avtor, če je hotel vsaj v temeljnih konturah izrisati odgovor na v naslovu zastavljeno vprašanje, pregledati nekaj deset časopisov na Slovenskem in za mejo (40). Na Slovenskem je v času med vojnama sicer izhajalo več kot dvesto časopisov, vendar so ton družbenemu življenju dajali trije najpomembnejši: liberalna Slovenski narod in Jutro ter desno usmerjeni, katoliški list Slovenec. Ti trije so bili tudi največji in najbolj razširjeni na Slovenskem.

Avtor je svoje delo razdelil na dva dela. V prvem kratko, za nepoučenega bralca seveda nujno, historiografsko pa že obdelano, prikazuje nastanek in razvoj nacizma v Nemčiji, v drugem delu pa se, razdeljeno po letih in mesecih loteva bistva obravnavane problematike, odnosa slovenskega tiska v obravnavanem obdobju do nacizma. Temeljna značilnost njegovega dela je minuciozna analiza takratnih dogajanj v Nemčiji in njihov eho v slovenskem časopisju. Iz te analize bralec ne razbere samo poročanja, komentiranja in ocenjevanja slovenskega tiska, o dogodkih v Nemčiji povezanih z nacizmom, temveč dobi tudi obširen in natančen uvid v splošno družbeno-politično dogajanje v Nemčiji. Avtor ni izpustil nobenega pomembnejšega dogodka povezanega z rastjo nacizma,

seveda če je le-ta odmeval v slovenskem časopisju. Tako bralec dobi informacijo ne samo o poročanju slovenskega časopisja, temveč tudi pregled »zgodovine« nacizma v prvih treh letih nacistične oblasti v Nemčiji. O njej se lahko bralci poučijo še v razdelku, ki govori o temeljnih značilnostih obdobja 1933-1935 v Nemčiji. Skratka gre za skrbno opravljeno zgodovinarjevo delo, deskriptivne narave, ki je (bo) koristilo vsem vrstam bralcev, tudi zato, ker takega dela na Slovenskem doslej še nismo imeli.

Osnovi namen pričujočega dela in avtorja seveda ni bil prikaz »zgodovine« zgodnjega nacizma v Nemčiji, temveč odgovoriti na vprašanje v kolikšni meri so bili Slovenci obveščeni o dogajanjih tega časa v Nemčiji, o objektivnosti poročanja o njih in o (ne)kritičnosti slovenskega tiska do njih. Rezultate svojega dela je avtor strnil v zaključku svojega dela, ko razpravlja o specifičnostih v poročanju dnevnega/periodičnega časopisja, dotakne pa se tudi poročanja znanstvenih in publicističnih revij. Njegova zadevna dognanja me niso presenetila, čeprav je bilo njegovo delo pionirsko. Empirično je namreč dokazal, da so bili slovenski bralci o dogajanjih v Nemčiji v letih 1933-1935 sprotno, dovolj objektivno in obširno obveščeni o njih. Seveda je največ gradiva za svojo analizo dobil v že omenjenih vodilnih treh slovenskih časopisih, manj v bolj obrobnih, največkrat izrazito strankarsko obarvanih časopisih tipa Delavska politika, še manj v periodičnem časopisju, kot so na primer Slovenski gospodar, Koroški Slovenec, Ljudska pravica, Proletarec... in najmanj znanstveni in publicistični periodiki. V zadnji seveda, kot pravi avtor, je bila obravnava dogajanj in pisanje o njih, na strokovno višji ravni.

Njegovo podrobno analizo pisanja slovenskega tiska 1933-1935 lahko strnemo v sklepno, nepresenetljivo a sedaj dokazano ugotovitev: slovenski dnevni in periodični časopisi so bili do porajajočega se nacizma v Nemčiji in Hitlerja, vsak iz svojega političnega kota, kritični. Zoran Jovičević generalno ocenjuje njihov odnos do dogajanja v Nemčiji in do nacizma takole: Jutro – kritično naravnano; Slovenski narod - zelo kritičen; Slovenec – imel ostro odklonilno stališče; Prosveta – izredno kritično naravnana; Delavska politika – zelo

kritična... Podobno ugotavlja tudi za periodično časopisje, čeprav je bila kritika manj izrazita, strokovna periodika, pa je v zavračanju in prikazovanju nacizma v Nemčiji in širšega družbenega okolju bolj globinsko, strokovno naravnana.

Besedilo, ki ga ima bralec pred seboj je vredno poglobljenega branja v prvi vrsti zaradi množice drobnih podatkov, s katerimi se bo srečal in zaradi lepo zaokroženega pregleda naslovne problematike. Če k temu dodamo še dve pregledni prilogi, tisto v kateri je seznam vseh slovenskih časopisov, ki so izhajali v obravnavanem času in tisto, v kateri avtor navaja pregledano in uporabljeno časopisje, je jasno, da imamo pred seboj korektno napisano zgodovinsko delo. Njegova objava v knjižni obliki je zato več kot dobrodošla.

prof. dr. Dušan Nečak

KAZALO**Stran**

I. PREDGOVOR	13
II. NASTANEK IN RAZVOJ NACIZMA V NEMČIJI	15
1. OPREDELITEV POJMA FAŠIZEM IN NACIZEM	15
2. NACISTIČNA IDEOLOGIJA.....	16
3. HITLER IN NACIONALSOCIALISTČNA STRANKA.....	18
4. ROJSTVO TRETJEGA RAJHA	20
5. NACISTIČNA DRŽAVA IN DRUŽBA.....	22
III. ODNOS SLOVENSKEGA ČASOPISJA (TISKA) DO PORAJAJOČEGA NACIZMA V NEMČIJI V LETIH 1933, 1934 in 1935	25
1. SLOVENIJA V OBDOBJU 1929-1935	25
2. NACIZEM IN NEMCI V SLOVENIJI	26
3. OBRAVNAVA PORAJAJOČEGA NACIZMA V NEMČIJI V LUČI SLOVENSKEGA ČASOPISJA (TISKA) V LETIH 1933, 1934 IN 1935	30
3.1. LETO 1933	31
JANUAR 1933	
- KANCLER SCHLEICHER PADE.....	31
- HITLER IMENOVAN ZA NOVEGA DRŽAVNEGA KANCLERJA	31
FEBRUAR 1933	
- RAZPUST PARLAMENTA IN PRIPRAVE NA NOVE VOLITVE	39
- POŽIG PARLAMENTA - POVOD ZA ODPRAVO DEMOKRATIČNIH PRAVIC	39
MAREC 1933	
- ZADNJE DEMOKRATIČNE VOLITVE POD VELIKIM TERORJEM	49
- ZAKON O POSEBNIH POOBLASTILIH - OSNOVA ZA ZAČETEK DIKTATURE	49
APRIL 1933	
- BOJKOT ŽIDOV	62
- ODPRAVA DEŽELNE AVTONOMIJE	62
- CERKEV IN HITLER.....	62

MAJ 1933	
- 1. MAJ - RAZGLASITEV DRŽAVNEGA PRAZNIKA	67
- TEROR SE NADALJUJE	67
- OBOROŽITVENA KONFERENCA IN ODNOS NEMČIJE DO DRUŠTVA NARODOV.....	67
JUNIJ 1933	
- TEROR SE NADALJUJE	74
- POLEG CERKVE SO NA VRSTI STRANKE	74
JULIJ 1933	
- KONEC KATOLIŠKEGA CENTRUMA	77
- KONKORDAT Z VATIKANOM	77
AVGUST 1933	
- NEMŠKI MILITARIZEM NA POHODU	82
SEPTEMBER 1933	
- KONGRES HITLERJEVE STRANKE V NÜRNBERGU	86
- PROCES O POŽIGU PARLAMENTA.....	86
OKTOBER 1933	
- EVROPA PROTI NEMČIJI.....	90
- IZSTOP NEMČIJE IZ DRUŠTVA NARODOV	90
NOVEMBER 1933	
- PLEBISCIT O NEMŠKI ZUNANJI POLITIKI IN VOLITVE V DRŽAVNI ZBOR	93
DECEMBER 1933	
- FAŠIZEM IN ŽIVLJENJE V TRETJEM RAJHU	98
3.2. LETO 1934	104
JANUAR 1934	
- NOTRANJE POLITIČNO ŽIVLJENJE V NEMČIJI NA ZAČETKU LETA.....	104
- PRVA OBLETNICA »TRETJEGA RAJHA«	104
FEBRUAR 1934	
- ODNOSI Z AVSTRIJO	107
- HITLERJEVA BORBA ZA NEMŠKO MLADINO	107
MAREC 1934	
- HITLER IN PROPAGANDA	110
APRIL 1934	
- KULTURNI BOJ.....	111

- NEMČIJA IN OBOROŽEVANJE	111
MAJ 1934	
- ŠE O HITLERIZMU	115
- JUGOSLOVANSKI NOVINARJI PRI GOBBELSU	115
JUNIJ 1934	
- KRIZA HITLERIZMA	117
- ZUNANJE POLITIČNI DOGODKI	117
- KRVAVA ČISTKA	117
JULIJ 1934	
- DNEVI PO KRVAVI LIKVIDACIJI	128
- HITLERJEV GOVOR V DRŽAVNEM ZBORU	128
- DOLLFUSS UBIT	128
AVGUST 1934	
- HINDENBURGOVA SMRT	140
- HITLER ABSOLUTEN VLADAR	140
- DR. SCHACHT - DIKTATOR NEMŠKEGA GOSPODARSTVA	140
- PLEBISCIT O HITLERJEVI DRŽAVNI OBLASTI	140
SEPTEMBER 1934	
- KONGRES HITLERJEVSKE STRANKE V NÜRNBERGU	151
NOVEMBER 1934	153
DECEMBER 1934	154
3.3. LETO 1935	156
JANUAR 1935	
- PLEBISCIT V POSARJU	156
- NEMŠKA OBOROŽITEV PONOVO V OSPREDJU	156
FEBRUAR 1935	
- POGAJANJA O NEMŠKI OBOROŽITVI	162
- KULTURNI BOJ V NEMČIJI	162
MAREC 1935	
- POSARJE ZOPET POD NEMŠKO OBLASTJO	164
- UVEDBA SPLOŠNE VOJAŠKE DOLŽNOSTI	164
- MEDNARODNI ODNOSI	164
APRIL 1935	
- KONFERENCA V STRESI IN DRUGI NOTRANJE IN ZUNANJE POLITIČNI	

DOGODKI.....	172
MAJ 1935	
- HITLERJEV GOVOR O PEREČIH MEDNARODNIH PROBLEMIH IN ODZIVI NANJ	175
JULIJ 1935	
- ODPOR PROTI HITLERJEVEMU REŽIMU NARAŠČA.....	179
- KULTURNI BOJ SE NADALJUJE	179
AVGUST 1935	
- KULTURNI BOJ SE NADALJUJE	182
- NEMIRNA NEMČIJA.....	182
SEPTEMBER 1935	
- KONGRES NACIONALSOCIALISTIČNE STRANKE V NÜRNBERGU.....	184
- NÜRNBERŠKI RASNI ZAKONI	184
OKTOBER 1935	
- HITLER ODKLONIL SODELOVANJE S FRANCIJO	188
NOVEMBER 1935 - GONJA PROTI ŽIDOM POPUŠČA.....	189
DECEMBER 1935 - NOVO »ČIŠČENJE« V NACIJSKI NEMČIJI	189
IV. ZAKLJUČEK.....	192
1. TEMELJNE ZNAČILNOSTI OBDOBJA 1933-1935 V NEMČIJI	192
2. OCENA ODZIVNOSTI IN ODNOSA SLOVENSKEGA ČASOPISJA (TISKA) DO PORAJAJOČEGA NACIZMA V NEMČIJI V LETIH 1933-1935	194
2.1. DNEVNO ČASOPISJE.....	194
A. SPLOŠNE OZ. SKUPNE UGOTOVITVE	194
B. SPECIFIČNOSTI V POROČANJU POSAMEZNEGA DNEVNEGA ČASOPISA.....	196
2.2. PERIODIČNO ČASOPISJE	203
2.3. ZNANSTVENE IN PUBLICISTIČNE REVIJE.....	206
V. BIBLIOGRAFIJA.....	211
PRILOGA 1:	213
PRILOGA 2:	220

I. PREDGOVOR

Obravnavana naloga sodi zgodovinsko v čas med dvema svetovnjima vojnama. To je bilo obdobje velikih sprememb v družbenopolitičnem ustroju posameznih držav, velikih dosežkov v tehnološkem in gospodarskem razvoju in čas velike gospodarske krize, ki je povzročila globoke ekonomske, socialne in politične posledice v razvoju skoraj vseh držav po svetu.¹

V obdobju med dvema vojnama se je svet znašel tudi v senci dveh velikih totalitarizmov - komunizma in nacizma, za katera je značilna totalitarna država z omejitvijo ali prepovedjo demokratičnih pravic in svoboščin ter uvedbo terorja nad državljani. To sta bila od 1917 socialistično internacionalni sovjetski komunizem v Rusiji in od 1933 nacionalni socializem v Nemčiji, skrajna različica fašizma v Italiji.²

Obdobje med dvema vojnama je tudi čas, ko se je verjelo v iluzijo, da je bila prva svetovna vojna - zadnja vojna v zgodovini. Kasnejši dogodki pa so pokazali, da vzpostavljeni sistem mednarodne varnosti z Društvom narodov na čelu, ni mogel zagotoviti miru v svetu, niti preprečiti naraščajoče agresije.

Naloga je razdeljena na dva dela, vendar je vsebinsko osredotočena na obravnavo dogodkov v Nemčiji v letih 1933-1935. Tako v prvem delu (poglavje II) le na kratko pojasnujem nastanek in razvoj nacizma v Nemčiji, t.j. od njegove ideološke podlage in temeljnih nosilcev nacizma (nacionalsocialistične stranke in njenega voditelja Hitlerja), do nastanka

1 Več o tem v: Svetovna zgodovina od začetkov do danes, CZ Ljubljana, 1976 - prispevek J. Prunka, str.536-583.

2 Kronika 20. stoletja (1930-1939), Mladinska knjiga, Ljubljana, 1998, str. 8.

Tretjega Rajha kot nacistične države in družbe. Za ta del naloge sem uporabil literarne vire, ki so navedeni v točki A. in B. bibliografije.

Drugi del naloge je namenjen naslovni temi, t.j. odnosu slovenskega časopisja (tiska) do porajajočega nacizma v Nemčiji v letih 1933, 1934 in 1935 (poglavje III). Literature o naslovni temi ni, zato sem uporabil različne časopisne vire, ki sem jih izbral po lastni presoji.

Iz bibliografskega pregleda slovenskih časnikov in časopisov³ sem ugotovil, da je na Slovenskem v letih 1933-1935 izhajalo 210 časopisov, revij oz. različnega tiska (seznam v prilogi 1).

Za potrebe obravnavane tematike sem pregledal 40 različnih časopisnih virov, pri čemer sem v 30-tih virih dobil članke, ki so se mi zdeli uporabni za sestavo naloge, v 10-tih virih pa ni bilo objavljenih člankov v zvezi z obravnavano temo (seznam v prilogi 2). Glede na njihovo tipologijo jih odpade 5 na dnevno časopisje, 25 na periodično časopisje ter 10 na znanstvene in publicistične revije.

Tako v naslovni temi prikazujem dogodke v zvezi s porajajočim nacizmom v Nemčiji v letih 1933-1935 zgolj skozi časopisno gradivo ter na način, kot je dogodka videlo in obravnavalo slovensko časopisje. Na tej osnovi sem na koncu izoblikoval zaključke o odzivnosti in o odnosu slovenskega časopisja do obravnavanega vprašanja, kako in v kakšni meri so bili Slovenci o njih obveščeni, objektivnosti ali neobjektivnosti poročanja, kritičnosti do teh vprašanj ipd.

³ Razstava slovenskega novinarstva v Ljubljani, 1937, Slovenski časniki in časopisi, Bibliografski pregled od 1797- 1936, sestavil dr. J. Šlebinger, izdalo Jugoslovansko novinarsko udruženje, Ljubljanska sekcija.

II. NASTANEK IN RAZVOJ NACIZMA V NEMČIJI

1. OPREDELITEV POJMA FAŠIZEM IN NACIZEM

Beseda fašizem (it. fascio=snop, sveženj) je skupen izraz za skrajno nacionalistična, agresivna in totalitaristična gibanja, ideologije ali politične sisteme od konca prve svetovne vojne naprej.

Fašistično ideologijo označujejo skrajni nacionalizem, antikomunizem, rasizem, šovinizem, revanšizem in socialna demagogija. Kot politični sistem pa ga označujejo: odprava ustavne ureditve, princip »vodje«, nasilna odstranitev demokratičnih sil, povečano izkoriščanje delavskega razreda (obvezno, prisilno delo), pospešeno pripravljane na vojno, množično iztrebljanje nasprotnikov in podjarmljenje narodov.⁴ Rezultat takšne ideologije in političnega sistema je totalitarna država.

Nemški fašizem - imenovan nacionalsocializem (nacizem) je oblika fašizma, ki je bil prisoten v Nemčiji v obdobju od 1919 do 1945. Ime je dobil po nosilcu, Nacionalistični delavski stranki, ustanovljeni 1919 v Münchnu. Izšel je iz svetovne gospodarske krize po letu 1929, na oblast pa je prišel, ko je velika buržoazija izročila oblast Hitlerju in je ta leta 1933 postal kancler. »Ko pride Hitler na oblast, spremeni nemško republiko v totalitarno državo.«⁵

4 Leksikon Cankarjeve založbe, Ljubljana, 1973, str.244.

5 Lucian O.Meysels: Nacionalizem-Fenomen množičnega gibanja, Mohorjeva založba, Celovec,1994, str.85.

Nacizem si je podredil celotno politično in gospodarsko življenje v Nemčiji in ga bliskovito militariziral. Druge politične stranke je odpravil, vsako naprednost pa dušil s silo (Gestapo, SA, SS, koncentracijska taborišča ipd.).

2. NACISTIČNA IDEOLOGIJA

Fašistična ideologija je bila najširše obdelana v Nemčiji in na tej osnovi je bila ustvarjena tudi nova državna in politična organizacija.

Korenine nacionalsocializma ne moremo iskati le v dveh knjigah, ki določata njegovo bistvo: to sta Hitlerjev *Mein Kampf* in Rosenbergov *Mythus des 20. Jahrhunderts*. Njegove korenine segajo mnogo globlje in izvirajo iz Fichtejevega nacionalnega socializma, iz gorečnosti H. von Treitschkeja, teorij o nadčloveku F. Nietzscheja, iz germanskega verovanja v usodo, iz rasističnih teorij grofa Gobineauja, iz H.St. Chamberlaina, iz Mendlovega nauka o dednosti ipd.

Hitler je sprejel Gobineaujevo teorijo o neenakosti oz. neenakovrednosti človeških ras, saj so se ujemale z razvojem njegove predstave o svetu. Tudi Chamberlainove rasistične teze, v katerih je izrecno poudaril, da so Nemci pozitivni in Judje negativni pol, so se prilagodile poznejši nacionalsocialistični terminologiji.

Sčasoma je nacionalsocializem zlorabil nauke dveh nemških mislecev: G. Fichteja in F. Nietzscheja. Fichtejeva zahteva, naj država poskrbi za nemško narodno vzgojo, je nacionalistom služila kot pretveza za lastne prevzgojne načrte. Nacisti so povzeli tudi manipulirane Nietzschejeve teze »o volji do moči« in o »moralni gospodarjev«, saj so človeka nemškega rodu poistovetili z Nietzschejevim nadčlovekom, dodali pa so še lastne antisemistične ideje.

Na oblikovanje Hitlerjevih idej so imeli precejšen vpliv še filozof Hegel, zgodovinar in politik Treitschke in skladatelj Wagner. Za Hegla je vojna veliko očiščenje, saj skrbi za etično zdravje ljudi, ki jih dolga obdobja miru kvarijo.

Treitschke podobno kot Hegel povečuje državo in razglasa, da je vojna najvišji izraz človeka. Wagner je res sovražil Žide, preziral demokracijo ter povprečnost, vendar pa je hkrati vroče upal, da Nemci, ki so »posebno nadarjeni«, ne bodo postali »vladarji, pač pa plemenitelji sveta«. ⁶ Hitler je oboževal Wagnerja, saj je izjavil, da mora tisti, ki hoče dojeti nacizem, najprej spoznati Wagnerja.

Hitler je bil tudi vnet poslušalec K. Luegerja - voditelja krščansko socialne stranke, še bolj zanimiv pa mu je bil nemški nacionalec G. von Schonerer. Njegov antisemitizem je brezkompromisen, saj ne temelji na verskih, ampak na rasnih prvinah. ⁷

Za Hitlerjev Mein Kampf (njegov politični manifest) ne moremo trditi, da gre za nekakšno veliko delo politične teorije. Bistvo njegove knjige pa je v tem, da vsebuje vse temeljne točke nacističnega programa in da v njej zelo odkrito razlaga svoje politične cilje. Natanko je popisal, kakšno Nemčijo namerava ustvariti, če pride na oblast in kakšen bo svet po nemških osvajanjih. »Natančno in z vso surovostjo opisan osnutek za Tretji Rajh.« ⁸

Enovita teorija in doktrina nacionalsocializma ni nikoli obstajala. V vseh razvojnih stopnjah pa so bili dosledni antisemitizmu, prepričanju o rasni prednosti in s tem v zvezi zahtevi po dodatnem življenjskem prostoru za »rasno več vredne narode.« ⁹

Nacistična ideologija je državo povzdignila v najvišjo svetinjo in v gospodarja vse oblasti, absolutni voditelj pa je imel pravico zahtevati od ljudstva katerokoli žrtev in katerokoli odpoved. S to idejo je Hitler lahko postal simbol nacionalsocializma, utelešenje njegovih uspehov in njegovih zločinov.

6 William Shirer: Vzpon in padec Tretjega Rajna, DZS, Ljubljana, 1969, str.157.

7 Isto, str. 160

8 Isto, str. 130.

9 Lucian O.Meysels: Nacionalizem-Fenomen množičnega gibanja, Mohorjeva založba, Celovec, 1994, str.21.

3. HITLER IN NACIONALSOCIALISTIČNA STRANKA

Nemško delavsko stranko je 5. januarja 1919 ustanovil Anton Drexler in njemu tudi pripisujejo vlogo pravega ustanovitelja nacionalnega socializma. Hitler je s stranko navezal stike 12. septembra 1919 in kaj hitro se je znašel med njenim vodstvom.

24. februarja 1920 se je stranka preimenovala v Nacionalsocialistično nemško delavsko partijo (NSDAP) in razglasila tudi svoja prva temeljna načela (revizija versajskega sporazuma, združitev vseh Nemcev v eni sami državi, v kateri Židje ne bi dobili državljanstva in ne bi smeli zasedati državnih služb). Stranka je postavila tudi nekatere radikalne gospodarske in družbene zahteve, od katerih naj bi imel koristi mali človek.¹⁰

27. septembra 1921 postane Hitler vodja NSDAP. Spremenil je statut stranke, odpravil odbor, kot novemu predsedniku mu izročijo diktatorsko oblast. Na nemškem prizorišču je vzniknil »Führer«.

Leta 1923 se Hitler udeleži t.i. »pivniškega puča«, ki je bil takoj zadušen. Hitler je bil ujet in obsojen na pet let zapora, vendar je že po devetih mesecih prost. Ko decembra 1924 pride iz ječe v Landsbergu, je bil njegov položaj med različnimi desničarskimi skupinami v Nemčiji razmeroma močan. Ko je bavarska vlada razveljavila prepoved NSDAP, je Hitler 25. februarja 1925 ustanovil novo NSDAP, ki pa naj ne bi delovala le na Bavarskem, temveč po vsej državi. Na zborovanju voditeljev stranke v severno bavarskem mestu Bamberg 14. februarja 1926 je Hitlerju uspelo pridobiti Göebbelsa na svojo stran in maja 1926 so bila na splošnem občnem zboru sprejeta nova strankina pravila, s katerimi si je Hitler zagotovil v stranki neomejeno moč.

¹⁰ Dick Gearv: Hitler in nacizem, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 1995, str.17.

Leta 1928 je imela NSDAP že okrog 100.000 članov, njen cilj pa je bil, da se razvije v množično nacionalsocialistično gibanje. Zato si prizadevajo, da se stranka vrine v vsa življenjska področja. (Hitlerjeva mladina, nacionalsocialistična ženska zveza, nacionalsocialistična študentska zveza in druge poklicne skupine).

Maja 1928 so nacionalsocialisti prvič z lastnim imenom stopili pred volivce, vendar so ob volitvah v Reichstag (28. maja 1928) dobili le okrog 2 % vseh glasov.

Velika gospodarska kriza po letu 1929 je povzročila, da so se začeli kmetje vse bolj nagibati k NSDAP, po letu 1930 pa so se k NSDAP začeli usmerjati še srednji sloji.

Na volitvah 14. septembra 1930 so nacionalsocialisti dosegli izredno ugodne rezultate in NSDAP je postala druga najmočnejša samostojna stranka v državi. Hitler je uvidel, da si mora čimprej zagotoviti tudi podporo armade in velikih industrialcev, poleg tega pa je ob začetku leta 1931 zbral okrog sebe še ozko družčino zagrizenih, brezobzirnih ljudi, ki so mu potem pomagali dokončno seči po oblasti (Strasser, Röhm, Göring, Goebbels, Frick in kasneje še Himmler, Ley, Hess, Bormann, Rosenberg).¹¹

Volitve julija 1932 so za naciste največji dotedanji uspeh (230 poslancev), vendar jim ne prinesejo nadpolovične večine (skoraj 63 % nemških volivcev še vedno ni podpiralo Hitlerja oz. njegove stranke). Hitler sedaj pričakuje, da bo imenovan za državnega kanclerja, vendar mu Hindenburg ponudi le mesto podkanclerja pod Papenom, kar Hitler odkloni. Hindenburg celo izjavi, da ni naklonjen temu, da bi povzpetniškega nacističnega voditelja imenoval za kanclerja. Göring postane predsednik državnega zbora.

NSDAP je po volitvah julija 1932 zašla v krizo in posledica tega je bila, da so na volitvah 6. novembra 1932 izgubili 34 sedežev v parlamentu.

11 William Shirer: Vzpon in padec Tretjega Rajna, DZS; Ljubljana, 1969, str.221.

Papenov naslednik kancler Schleicher hoče sestaviti vlado parlamentarne večine (socialdemokrati, centrum in »zmerni« nacionalsocialisti). Zato ponudi - s Hindenburgovim pristankom Gregorju Strasserju - vodji »nacionalno socialističnega« krila v nacionalsocialistični stranki, mesto vicekanclerja in hkrati predsednika pruske vlade. Hitler pa se nenadoma začuti ogroženega in v konfrontaciji s Strasserjem ta odstopi. S tem Hitler sam prevzame organizacijsko vodstvo stranke na državni ravni in nadomesti Strasserja s svojimi najzvestejšimi ljudmi.

Hitler se poveže s Papenom in predstavniki velekapitala in 30. januarja 1933 ga Hindenburg imenuje za državnega kanclerja.

4. ROJSTVO TRETJEGA RAJHA

Z imenovanjem Hitlerja za novega nemškega kanclerja se je rodil novi Rajh, nemška revolucija se je začela. Nacisti so Tretji Rajh prikazovali kot logično naslednjo stopnjo v razvoju vsega, kar je bilo slavno. Po Hitlerjevih besedah naj bi Tretji Rajh trajal tisoč let. Trajal je le 12 let in 4 mesece, vendar je v tem času povzročil na tem planetu izbruh, ki je bil nasilnejši in pretreslivejši kot vse, kar je dotlej poznal človeški rod.¹²

Tretji Rajh (1933-1945) je sinonim za obdobje nacističnega režima v Nemčiji pod vodstvom Adolfa Hitlerja. Glavni dejavniki, ki so pripeljali Hitlerja na oblast in privedli do nacizma v Nemčiji, so bili po mojem mnenju naslednji:

1. Gospodarske in družbene razmere:

- splošni obup Nemcev, ker vladam weimarske republike ni uspelo rešiti gospodarskih težav v času velike depresije;

12 Isto, str.17.

- naraščajoč strah pred močjo in vplivom boljševikov;
- interesi finančnega in industrijskega kapitala, ki so v nacizmu našli zaveznika;
- z demagogijo in radikalizmom je nacizem vzpodbujal in ustvarjal množični fanatizem proti vsemu naprednemu v družbi;
- zmanjševanje brezposelnosti so dosegali z oboroževanjem in drugimi javnimi deli.

2. Sam Adolf Hitler, njegove ideje in nacistična ideologija:

- iz Hitlerjevih biografskih podatkov lahko zaključim, da se je načrtno pripravljaval in organiziral za prevzem oblasti;
- zavedal se je pomena propagande in javnega nastopanja ter moči duhovnega in fizičnega terorja;
- prednosti in napake drugih je spretno obrnil v lastno korist;
- že njegovi pogledi na politiko in družbo nam v samem začetku pokažejo, kakšne lastnosti bo imela država in družba, če nacisti pridejo na oblast in kakšne bodo posledice;
- nasprotniki ga niso jemali dovolj resno, kasneje pa ne tudi velesile, ki so ubrale napačno politiko popuščanja;
- obstoječe razmere v Nemčiji je znal tako izkoristiti, da si je nacistično gibanje (edino med nacionalističnimi in nazadnjaškimi strankami) pridobilo široko množično podporo;
- ustvaril si je zaslombo pri vojski, pri predsedniku republike in pri združenju velikega kapitala - torej pri treh »tradicionalnih institucijah« z veliko močjo in vplivom.

5. NACISTIČNA DRŽAVA IN DRUŽBA

Hitlerjeva politična moč je bila z vzponom na kanclerski položaj velika, vendar še ne popolna. Zato je bila njegova prva naloga spremeniti svojo stranko v edinega gospodarja države, nato pa z močjo avtoritarne vlade ter njene policije uresničiti nacistično revolucijo. Za 5. marec 1933 razpiše volitve, saj je verjel, da bo z njimi dobil plebiscitarno pooblastilo za nacistično vladavino. Ker so na volitvah dobili le okrog 44 % glasov, so se povezali s skrajnimi desnimi nacionalci (z DNVP - Nacionalno ljudsko stranko) in z njihovimi mandati oblikovali večino.

Vendar Hitler hoče imeti še zakon o pavšalnem pooblastilu, ki bi mu dajal neomejeno oblast. To mu uspe 23. marca 1933, ko je novi parlament sprejel t.i. »opolnomočnostni zakon«, s katerim je bila ustvarjena pravna podlaga za Hitlerjevo diktaturo.

Poleg odprave vseh političnih strank, razen NSDAP, z odpravo deželnih vlad in skupščin ter s podreditvijo bivših lander (držav) centralni vladi, z ustanovitvijo nemške delavske fronte (DAF), ki so jo vodili nacisti ter s sprejetjem še drugih ukrepov, so si nacisti utrdili nadzor nad državo in družbo. Nemčija je v pičlih štirih mesecih po tistem, ko je Reichstag opustil svoje demokratične odgovornosti, postala totalitarna enopartijska država.

Za strankami so prišle na vrsto cerkve. Znotraj evangeličanske cerkve je Hitler dosegel, da so kandidata »nemških kristjanov« Ludviga Müllerja, izvolili za državnega škofa (1. oktober 1933). Ker je Hitler imel večje težave s katoličani, je 20. julija 1933 sklenil konkordat z Vatikanom. Z njim je državna vlada sicer zagotavljala obstoj katoliških cerkvenih ustanov, vendar se je hkrati s tem morala cerkev umakniti iz javnega, zlasti političnega življenja.

Tretji Rajh je z vsestransko in sistematično brutalnostjo zatiral potencialne sovražnike, zlasti komuniste. Zatiranje je temeljilo na načrtnem in vsesplošnem nadzoru prebivalstva. Nacistične organizacije so prodrle v zasebno in javno življenje, državljsanske svoboščine so prenehale obstajati. Stranka si podredi še tisk, radio, film. Že od dneva prevzema oblasti pa se je začel teror in rasno nasilje nad Židi.

Večina nasilja je bila delo nacističnih organizacij in jurišnih odredov SA, pod vodstvom Ernsta Röhma. Proti njim si upa nastopiti le tajna državna policija »Gestapo«, ki jo je ustanovil Göring. Le-ta kmalu postane sredstvo terorja, ki je nevarnejše in hujše, kakor je sploh kdaj bila SA.¹³

Od sredine leta 1934 je Hitler nesporni vladar Tretjega rajha in od tedaj dalje je bil njegov položaj bolj ali manj neomajen. Ko je v začetku avgusta 1934 umrl predsednik države Hindenburg, Hitler odpravi funkcijo državnega predsednika. Zdaj je on neomejen vladar, voditelj in državni kancler, v roke dobi vrhovno poveljstvo nad vojsko (19. avgust 1934). Postal je vodja – »Führer«, ki je imel v svojih rokah vso oblast brez omejitev.

V zunanji politiki je bil nacionalsocializem od vsega začetka agresiven. Nemčija se je hotela čimprej oborožiti, da bi se lahko pripravila na osvajalsko vojno. Že oktobra 1933 je izstopila iz Društva narodov, da bi imela bolj proste roke za nameravane akcije. Zelo zgodaj je pretrgala vse stike in pogodbe s Sovjetsko zvezo, želeč demonstrirati svoj programski antiboljševizem.

Že spomladi 1935 je Hitler ponovno uvedel in razglasil splošno vojaško obveznost, ki je bila ukinjena z versajsko pogodbo.

Od leta 1936 je bila tudi v vse bolj prijateljskem razmerju z Italijo. Ko so se julija 1936 reakcionarni generali uprli španski republiki, je to dalo Hitlerju in Mussoliniju priložnost generalke za drugo svetovno vojno. Seveda je

13 Lucian O.Meysels: Nacionalizem-Fenomen množičnega gibanja, Mohorjeva založba, Celovec, 1994, str.76.

sodelovanje v španski državljanski vojni Nemčijo finančno izčrpalo. Priključitev Avstrije k Tretjemu rajhu, ki je bila izvedena ob Mussolinijevi naklonjenosti spomladi 1938, je pomenila rešitev oz. sanacijo nemškega gospodarstva. Avstrijske devizne in zlate zaloge so zdaj služile za odplačilo zapadlih nemških dolgov v tujini. Avstrijski delavci so bili integrirani v nemško vojno gospodarstvo.

Posarje, Porenje, Avstrija in Češkoslovaška padejo Hitlerju v naročje brez boja. Jeseni 1938 je diktiral v Münchnu zahodnim velesilam sporazum, s katerim je dejansko uničil Češkoslovaško, jeseni 1939 pa je začel še napad na Poljsko. Tako Francija kot Velika Britanija sta naivno mislili, da bosta s popuščanjem Hitlerju ohranili svetovni mir, v resnici pa sta s tem vojno šele omogočili. »Kajti če bi nacistični režim padel v jeseni 1938, bi do vojne sploh ne prišlo. Tako pa Hitlerja po Münchnu ni bilo več mogoče zaustaviti.«¹⁴

Dogovor med Hitlerjem in Stalinom leta 1939, s katerim sta si diktatorja razdelila poljsko državo, je bil povod, da sta Velika Britanija in Francija napovedali 3. septembra 1939 vojno nemškemu rajhu. S tem se je začelo zadnje dejanje nacionalsocialistične drame.

8. maja 1945 je bilo vse končano - stranko z vsemi njenimi formacijami so države zmagovalke z odločbo razpusstile. Voditelji Tretjega rajha so bili mrtvi, pogrešani ali v ječi.

14 Lucian O.Meysels: Nacionalizem-Fenomen množičnega gibanja, Mohorjeva založba, Celovec, 1994, str.94.

III. ODNOS SLOVENSKEGA ČASOPISJA (TISKA) DO PORAJAJOČEGA NACIZMA V NEMČIJI V LETIH 1933, 1934 in 1935

1. SLOVENIJA V OBDOBJU 1929-1935¹⁵

Kraljevina SHS je 3. oktobra 1929 dobila novo ime Kraljevina Jugoslavija in novo upravno razdelitev na devet banovin. Slovenija je bila v celoti združena v eno - Dravsko banovino.

Slovinci so v tridesetih letih kljub številnim gospodarskim in družbenopolitičnim težavam (gospodarska kriza, izseljevanje, politična nasprotja) dosegli precejšnje uspehe v razvoju kulture, šolstva, znanosti in umetnosti.

Slovenija je v teh letih imela nekaj čez 1,120.000 prebivalcev, bila je gospodarsko bolj razvita od ostalih delov Jugoslavije (Jugoslavija je bila ena najbolj nerazvitih držav v Evropi) in razen v Sloveniji je bilo povsod v državi nepismenega več kot polovico prebivalstva. Poleg univerze v Beogradu in Zagrebu je prišlo tudi do ustanovitve univerze v Ljubljani. Vse bolj jasno je bil načrtan že tudi koncept reševanja slovenskega narodnega vprašanja in njegov kulturno politični problem.

Slovinci dočakajo trideseta leta razdeljeni med štiri države in vsaj tri ostro nasprotujoče si politične tabore: klerikalni tabor (krščansko-socialni), ki je bil

¹⁵ Več o tem: Slovinci skozi čas (Kronika slovenske zgodovine), Založba Mihelač, Ljubljana, 1999.

politično organiziran v Slovenski ljudski stranki (SLS) in od katere se leta 1932 odcepi njeno delavsko krilo in se organizira v slovenske krščanske socialiste. Drugi tabor predstavljajo Slovenski liberalci, tretji tabor pa predstavljata v tistem času še dve marksistični stranki: večinska Socialistična stranka in majhna ilegalna Komunistična partija, ki pa se je kmalu preusmerila v množično delovanje. Zlasti SLS in njeno katoliško glasilo Slovenec sta postajala vse večja nasprotnika politični levici, zlasti pa komunistov. Tako so celo poudarjali simpatične strani fašizma zaradi njegovega protiboljševizma.

V okviru SLS se je krepila militantna, avtoritarna katoliška struja v okrilju Katoliške akcije. Njihovo skrajno sovražno obnašanje do drugačnih je izzivalo huđ odpor med liberalci, liberalnimi sokoli, krščanskimi socialisti in socialnimi demokrati ter komunisti.

Politične sile v Sloveniji so, z izjemo režimske SLS in jugoslovansko usmerjenih liberalcev, ostro zavračale odkrite simpatije jugoslovanske vlade do korporativizma po italijanskem in nemškem vzoru, ter tudi na njeno vse večje gospodarsko povezovanje z Italijo in Nemčijo. Zaradi svoje majhnosti pa niso mogli vplivati na spreminjanje razmer in bili so lahko zgolj opazovalci stopnjujoče se politične napetosti v večini evropskih držav.

2. NACIZEM IN NEMCI V SLOVENIJI

V mejah stare Jugoslavije je v času med obema vojnoma živelo preko pol milijona Nemcev, največ v Vojvodini. V tem času smo tudi na Slovenskem imeli relativno močno nemško narodno manjšino. Gre za tiste nemško govoreče prebivalce v Sloveniji, ki so po razpadu Avstro-Ogrske ostali v novonastali Kraljevini SHS in s tem na Slovenskem.

Uradno jugoslovansko ljudsko štetje je leta 1921 po materinem jeziku naštel v takratni Dravski banovini 40.920 Nemcev, ki so predstavljali 3,9 % prebivalcev v banovini oz. 8,1 % vsega nemškega prebivalstva v Jugoslaviji. Leta 1931 so jih v istem prostoru naštel 28.998 ali 2,5 % banovinskega prebivalstva, od tega

na Kočevskem 11.734 nemško govorečih prebivalcev.¹⁶ Osnovni vzrok upada naj bi bil v tem, ker so državne in lokalne oblasti tudi v dvajsetih letih nadaljevale z represivnim odnosom do Nemcev: ukinjanje nemških privatnih šol, ukinitve večine nemških društev, omejitev rabe nemščine v javnem življenju, z različnimi administrativnimi ukrepi, kot npr. z nadzorom nad premoženjem, delna nacionalizacija premoženja in agrarna reforma, pa so slabili njihovo ekonomsko moč. Nemci na Slovenskem so imeli v svojih rokah obsežne veleposesti, bili so lastniki velikih industrijskih in (vele) trgovskih podjetij ter močni hišni posestniki. V bistveno drugačnem položaju so bili Kočevarji, ki so bili predvsem kmetje, mali obrtniki in trgovci, zato je bil v gospodarskem pogledu njihov položaj bistveno slabši od nemštva na Štajerskem. Kljub maloštevilnosti, pa je nemška manjšina igrala v Sloveniji važno vlogo: odprti na bližnje nemško zaledje, gospodarsko močni in malodane vsi navdušeni hitlerjevci, so vzbujali zaskrbljenost in odpor slovenske javnosti.

Nemška manjšina v Jugoslaviji in v Sloveniji ni bila zadovoljna s svojim položajem, zato se je začela ne samo narodnostno, temveč tudi politično osveščati in organizirati. Ko so Nemci v Sloveniji v letu 1930 naslovili na Društvo narodov peticijo o položaju Nemcev v Sloveniji in ko so se jugoslovanske oblasti prav takrat začele tudi zunanjepolitično približevati Nemčiji, so na tej osnovi oblasti leta 1931 dovolile ustanavljanje krajevnih skupin Švabsko-nemškega kulturbunda tudi v Sloveniji.

Po Hitlerjevem prihodu na oblast je prišlo do opaznejše nacifikacije dela nemške manjšine in do njihove vedno bolj odkrite iredentistične usmerjenosti.¹⁷

Po letu 1933 so bili nemško govoreči prebivalci na Slovenskem orientirani

16 dr. Nečak Dušan: »Nemci« na Slovenskem 1945-1955 v luči nemških in avstrijskih dokumentov v Zborniku: »Nemci« na Slovenskem 1941-1955, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Ljubljana, 1998, str.174. V istem Zborniku dr. Janez Cvirn navaja za leto 1921 - 41.514 Nemcev, str.63.

17 dr. Cvirn Janez: Nemci na Slovenskem 1848-1941, Zbornik »Nemci« na Slovenskem 1941-1955, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Ljubljana, 1998, str.88.

izrazito pronacistično. Intenzivnost nacionalsocialistične propagande se je opazno povečala, pri čemer so bila glavna oporišča tega gibanja posamezne organizacije švabsko-nemškega kulturbunda v Mariboru, Celju, Ptujju, Ljubljani in Kočevju.¹⁸

Močna opora nemštva je postala nemška evangelijska cerkev, močno pa se je razvil tudi nemški manjšinski tisk (sredi tridesetih let je v Jugoslaviji izhajalo 35 nemških časopisov, omogočen je bil tudi nakup najpomembnejših nemških časnikov).

Neuspeli nacistični puč v Avstriji (25. julija 1934) je povzročil prihod številnih avstrijskih nacističnih beguncev v Slovenijo in v Jugoslavijo. Zbirna mesta so bila v Ljubljani, predvsem pa v Mariboru, od koder so jih premeščali v posebej zanje pripravljena taborišča: Varaždin, Bjelovar in Slavenska Požega. Podatki o številu teh beguncev so bili različni, utemeljena pa je trditev, da je v Jugoslavijo neposredno zaradi neuspelega puča pribežalo med 2000 in 3000 ljudi.¹⁹

Prvi begunci so začeli prestopati avstrijsko-jugoslovansko mejo že 26. julija 1934. Tako je Ponedeljski Slovenec 30. julija 1934 v članku »286 hitlerjevcev na poti skozi Maribor« poročal, da so na mariborskem kolodvoru doživeli prizore, kakor so bili običajni med vojno, kadar so prihajali transporti vojnih ujetnikov. Večina beguncev je mislila, da bodo deležni prijaznejšega sprejema (za večerjo so dobili samo kruh). Še isti večer so jih s posebnim transportom odposlali v Varaždin.

Nemška manjšina v Jugoslaviji in Sloveniji je organizirala posebne komiteje za sprejem in pomoč beguncem. Zbirali so denar in vzdrževali zveze med njimi in somišljeniki v Avstriji in s Tretjim Rajhom. Ta dejavnost nemške manjšine na

18 dr. Nečak Dušan: »Nemci« na Slovenskem 1945-1955 v luči nemških in avstrijskih dokumentov, Zbornik, »Nemci« na Slovenskem 1941-1955, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Ljubljana, str.189.

19 dr. Nečak Dušan: Avstrijska legija II, Založba Obzorja Maribor, 1995, str.75.

Slovenskem je tudi pokazala, kako globoko se je že leta 1934 med njene pripadnike zakoreninila nacistična misel.

Iz nacističnih beguncev iz Koroške in Štajerske naj bi se po trditvah konservativne »Reichpost« oblikovala t.i. »Avstrijska legija«,²⁰ saj so bili avstrijski nacistični begunci v Jugoslaviji organizirani po zgledu organizacije SA (z nazivom avstrijska legija je bila že pred tem poimenovana vojaška enota avstrijskih nacistov na Bavarskem).

Da je bila v Jugoslaviji resnično oblikovana nekakšna »Avstrijska legija II« najbolj jasno dokazuje dejstvo, da so avstrijske begunce iz Jugoslavije, ko so leti prišli v Nemčijo (iz Hrvaške in Slovenije so okrog 2000 beguncev 28. novembra 1934 s parnikom iz Sušaka evakuirali v Bremenhaven) priključili pravi bavarski »Avstrijski legiji« (okrog 1000).²¹

Nacistične akcije so našle somišljenike med večino Nemcev v Sloveniji, posebno na Kočevskem. »Hitlerjevstvo na Slovenskem je organsko nadaljevanje narodnostnega življenja slovenskih Nemcev iz predvojne in medvojne dobe, ki ga je pretrgal izid svetovne vojne.«²²

Zlasti mlada generacija (študentje) se je ogrela nad nacističnimi idejami in nacistično miselnostjo. Tako so npr. leta 1935 Kočevsko naravnost preplavili razni nacistični mladinci. Zaradi vedno odkritejše nacistične usmerjenosti so oblasti v Sloveniji po letu 1935 sprejele represivne ukrepe, s katerimi so sicer zavrli legalno delovanje nacistov, vendar so okrepili njihovo borbenost in agresivnost.

Po priključitvi Avstrije k nemškemu rajhu (15. marec 1938) je nacifikacija nemške manjšine v Sloveniji še hitreje napredovala, saj jim je vzbudila

20 dr. Nečak Dušan: Avstrijska legija II, Založba Obzorja Maribor, 1995, str. 115.

21 dr. Nečak Dušan. Avstrijska legija II. Založba Obzorja Maribor, 1995, str.119.

22 dr. Biber Dušan: Nacizem in Nemci v Jugoslaviji 1933-1941, CZ Ljubljana, 1966, str. 108.

fantastične upe v naglo spremembo lastne usode. Hkrati pa se je na drugi strani med prebivalstvom Slovenije vse bolj krepil odpor proti nemštvu in nacističnim izzivanjem.

S pričetkom druge svetovne vojne je precejšnji del v kulturbundu organizirane nemške narodnostne manjšine prevzema vlogo aktivne pete kolone. Zbirali so najrazličnejše podatke vojaškega, gospodarskega in političnega pomena, pripravljali sezname ter predloge za izselitev in aretacije rodoljubov in antifašistov. Organizirali so sabotaže, zbirali prispevke za nemško vojsko, širili nacistično propagando, organizirali oborožene ilegalne vojaške formacije, mnogi pa so se kot prostovoljci prijavili nemškim vojaškim oblastem. V veliki večini so bili najzvestejši izvrševalci ukazov Nemcev in aktivno podpirali nacistično agresijo proti Jugoslaviji.

3. OBRAVNAVA PORAJAJOČEGA NACIZMA V NEMČIJI V LUČI SLOVENSKEGA ČASOPISJA (TISKA) V LETIH 1933, 1934 IN 1935

Ko so bile v letu 1930 ukinjene vse politične stranke in prepovedano njihovo delovanje, se je razvila vrsta idejnih oz. ideoloških političnih gibanj, ki so zastopala različne politične usmeritve in programe. Praviloma so taka gibanja nastajala okoli časopisov oz. revij. Poleg teh pa je obstajala še vrsta drugih revij in dnevnih časopisov, ki so pokrivali različne dogodke iz družbenega, političnega in strokovnega življenja in dela tako doma kot v tujini. Lahko celo rečemo, da so bili Slovenci o vseh dogodkih doma in v svetu zelo dobro obveščeni iz dnevnega časopisja.

Tudi na Primorskem fašistični oblasti ni uspelo, da bi v Gorici in Trstu povsem uničile slovensko založniško dejavnost, tako da se je tiskana beseda ohranila pri življenju. Poleg legalnih publikacij ne gre pozabiti še na ilegalni tisk, ki je

krožil na Primorskem (listi Borba, Primorski Glas, Svoboda in revija Naša Zvezda).

Kot sem že v predgovoru navedel, je v obdobju 1933-1935 v Sloveniji izhajalo 210 različnih slovenskih časnikov in časopisov, med katerimi sem za izdelavo diplomske naloge izbral 30. Zato v nadaljevanju prikazujem dogodke v zvezi s porajajočim nacizmom v letih 1933-1935 zgolj skozi izbrano časopisno gradivo, navedeno v prilogi 2. Obravnaval bom dogodke, ki so zaznamovali leto 1933, 1934 in 1935 ter skušal prikazati tudi utrip življenja v Nemčiji v navedenih letih.

3.1. LETO 1933

JANUAR 1933 - KANCLER SCHLEICHER PADE

- HITLER IMENOVAN ZA NOVEGA DRŽAVNEGA KANCLERJA

Adolf Hitler je izdal za Novo leto poslanico, o kateri Jutro z dne 2. januarja 1933 v članku: »Hitler v današnji Nemčiji« piše, da je spisana v bobnečem stilu ter zabeljena z običajno bahavostjo. V njej je naslikal položaj nemškega naroda v precej temnih barvah, pomen narodnega socializma pa slika z velikim optimizmom. Poudarja, da bo nemški narod rešen šele tedaj, kadar bosta končno premagana in iztrebljena liberalizem in marksizem. Za novo leto napoveduje Hitler novo borbo brez vseh kompromisov in končno zmago. Samozavest Hitlerjeve novoletne poslanice je vzbudila v javnosti nejeveren smehljaj. Časopis ob tem poudarja, da je prezgodaj govoriti o propasti narodnega socializma v Nemčiji, saj je hitlerjanstvo ustvarilo v Nemčiji novo miselnost, ki ne bo več popolnoma izginila.

Slovenski narod z dne 2. januarja 1933 v članku »Strasser - podkancler« piše o sporu med Hitlerjem in Strasserjem in o razkolu med narodnimi socialisti. Kancler Schleicher si namreč prizadeva, da bi pridobil narodne socialiste za sodelovanje v vladi, zato je Strasserju ponudil podkanclerstvo. Kot piše Jutro z

dne 7. januarja 1933 v članku »Hitler pri Papenu«, se je Hitler v svoji negotovosti o nadaljnjem razvoju političnega položaja zatekel k prejšnjemu državnemu kanclerju Papenu, da bi le-ta pregovoril državnega predsednika Hindenburga, naj opusti svoje dosedanje pomisleke glede Hitlerja in ga vendarle imenuje za državnega kanclerja. O tem sestanku piše Slovenec z dne 8. januarja 1933 v članku »Papen se druži s Hitlerjem proti Schleicherju« kot o intrigi proti »socialnemu generalu«. Po mnenju desničarjev naj bi bil Schleicher pripravljen s podporo centra ubrati pot, ki veleindustriji, za katero stoji Hugenberg (nacionalisti), ne bi več ugajala.

Tako Slovenec kot tudi Jutro pišeta o prizadevanjih Papena za osnovanje enotne nacionalne fronte in obnove harzburške fronte. To je zveza med Hugenbergovimi nacionalisti in Hitlerjevimi narodnimi socialisti, ki bi bila naperjena v prvi vrsti proti Schleicherju in na drugi strani tudi proti centru.

Jutro v članku »Obnova harzburške fronte« z dne 9. januarja 1933 piše, da se s tem želijo znebiti Schleicherja, na njegovo mesto pa ponovno postaviti Papena. To je predvsem želja nemške težke industrije, ki jo je Schleicher razočaral. Ker pa Papen sam v državnem zboru nima potrebne zaslombe, je nujno potrebno pridobiti za sodelovanje Hitlerja. V navedenem članku piše, da v narodno socialističnih krogih zatrjujejo, da je Papen obljubil Hitlerju izpolnitev njegove stare želje po kanclerskem mestu, ali pa bi mu vsaj zagotovil vpliv v vladi, ki bi ji zopet načeloval Papen.

Popolnoma drugačnega mnenja je Slovenec, ki v članku »Hitler na kolenih pred Schleicherjem« z dne 9. januarja 1933 piše, da je Hitler že na sestanku s Papenom sprevidel, da je njegova intriga proti Schleicherju brezuspešna in da Schleicher računa s tem, da bodo narodni socialisti svoje zahteve za udeležbo v vladi (podkanclerski položaj in pruski ministrski predsednik) celo še reducirali, čeprav je Hitler že meseca avgusta in novembra 1932 pri Hindenburgu tak predlog odločno odklonil. Po drugi strani pa Schleicher noče opustiti ničesar, da bi dosegel to, da bi narodni socialisti tolerirali njegov kabinet.

Tudi Slovenski narod je v članku »Hitler popušča« z dne 10. januarja 1933 mnenja, da obstaja vedno več informacij, po katerih Hitler udeležbe svoje stranke v vladi ne veže več na nesprejemljive pogoje, ampak da bi bil pripravljen sodelovati v vladi pod pogoji, ki jih je svojčas označil Hindenburg.

Po mnenju Slovenca z dne 12. januarja 1933 je »Hitler čedalje bolj v škripcih«, in da je danes bolj osamljen, kakor kdaj poprej. Tudi Hugenberg ne kaže volje za sodelovanje s Hitlerjem. Hugenberg v načelu sicer nima nič proti osnovanju narodne koncentracije, toda ta ne bi smela imeti namena, da spravi Hitlerja na kanclersko mesto, pač pa bi bil Hugenberg sam rad kancler. Schleicherju se je posrečilo spraviti Hitlerja v silno mučen položaj - ali tolerira njegov kabinet v državnem zboru ali pa bo razpisal volitve, ki lahko prinesejo Hitlerjevi stranki smrtni udarec.

Vendar se tudi »Schleicherju majejo tla«, kot je Slovenec zapisal že 13. januarja 1933. Odločil se je, da se parlament sestane 24. januarja, kot je bilo prvotno določeno. S tem hoče izsiliti glasovanje o svoji politiki in pritisniti Hitlerja ob zid. Zaveda se, da je nezaupnica njegovi vladi neizogibna, če nacionalni socialisti ne spremenijo svojega zadržanja, saj proti Schleicherju vse bolj narašča opozicija industrijskih in kmetijskih krogov.

Deželno zbornice v pokrajini Lippe-Detmold pa so pokazale, da je Hitlerjeva stranka prebrodila najhujšo stagnacijo in da je zopet zelo napredovala. Tako Jutro z dne 16. januarja 1933 piše, da »Hitler zopet dviga glavo« in da so se izredno zmanjšali izgledi, da bi Hitler moral tolerirati Schleicherjevo vlado. S tem so se tudi povečale možnosti o nezaupnici vladi in o novih državno zbornicah, ki bi bile razpisane že za 19. ali 26. februar.

Slovenec z dne 18. januarja 1933 še zmeraj meni, »da bo zmagal general«, saj ima v primeru nezaupnice vladi že v rokah privoljenje predsednika Hindenburga, da takoj razpusti parlament in razpiše nove volitve za konec februarja. Hitler pa je po mnenju tega časopisa prepričan, da bi mu nove volitve prinesle precejšen poraz in si volitev ne želi. Politični položaj se kljub bahanju

gospoda Hitlerja ni prav nič spremenil. Kaže, da je Hugenberg pripravljen iti celo v volilni boj na strani Schleicherja proti Hitlerju, čeprav se mu ni posrečilo, da bi sam postal kancler. Bodoči politični razvoj se bo razvijal v znamenju dvoboja med Hitlerjem in Schleicherjem. Schleicher pa si želi Hitlerjevega sodelovanja le, če ostane Hitler njemu podrejen.

Kot piše Slovenec v članku »Položaj v Nemčiji slej ko prej nerazjasnjen« z dne 19. januarja 1933, sta se (18. januarja) zopet sestala Papen in Hitler. Pričakuje se tudi sestanek Schleicher-Hitler, ki bo zadnji poskus združiti nemške nacionalce, narodne socialiste, nemško ljudsko stranko in centrum v vladni blok. Predsednik republike namreč še vedno noče izročiti vladne uprave narodnim socialistom. Ker pa Hitler po njegovih zadnjih izjavah ne misli opustiti misli na diktaturo svoje stranke, ni mogoče videti, kako bi bilo mogoče priti do sporazuma med Schieicherjem in Hitlerjem. O »novi taktiki Hitlerjevcev« piše Jutro z dne 19. januarja, ki pravi, da se Hitlerjevci sedaj zavzemajo za sestavo vlade t.i. »harzburške fronte«, saj je prišlo na sestanku med Hitlerjem in Hugenbergom do dalekosežnega zблиžanja za osnovanje skupne vladne fronte. Namesto Schieicherjeve vlade naj bi prišlo do vlade harzburških skupin, v kateri bi bili zastopani tudi nemški nacionalci ter Stahlhelm (jeklene čelade), dočim bi bivši državni kancler Papen prevzel zunanje ministrstvo, čeprav pa Hugenberg in nemški nacionalci upajo, da bi na krmilo ponovno prišel Papen.

O »Obnovi harzburške fronte« piše tudi Slovenski narod z dne 25. januarja, ki pravi, da so nemški nacionalci proti generalu Schleicherju in se zavzemajo za sestavo močne avtoritarne vlade, ki bo sposobna rešiti državno in gospodarsko krizo. Že 27. januarja pa Slovenski narod piše, da je »Schleicher pred padcem« in da naj bi na njegovo mesto prišel ali Papen ali morda celo Hugenberg sam. Istočasno poročajo, da je Hitler medtem zopet prispel v Berlin, kar kaže, da se pripravljajo važne odločitve. Jutro z dne 28. januarja piše o »Političnem kaosu v Nemčiji«. Pri tem poudarja, da je kancler Schleicher še vedno zelo samozavesten, državni zbor pa je sklican za 31. januar. Časopis ocenjuje, da se

desničarsko usmerjeni krogi sedaj bolj zavzemajo za Hitlerja kot kanclerja, kot pa za Papena. Navajajo tudi čudno vlogo, ki jo igra sin državnega predsednika polkovnik Oskar Hindenburg v zvezi s poskusi pridobiti državnega predsednika za Hitlerjevo imenovanje. Demokratski listi namreč opozarjajo, da polkovnik Hindenburg ne sme imeti nobenih zvez s podzemskimi političnimi pogajanji, saj ni za to pristojen.

Poučeni krogi trdijo, da general Schleicher ne čuti potrebe, da bi odstopil. Ob vsem navedenem pa se Delavska politika z dne 28. januarja sprašuje, kdo financira Hitlerja? Navaja, da je berlinsko sodišče oprostilo princa Isenburga tihotapljenja deviz, ker je dokazal, da so devize bile namenjene hakenkrajclarjem. Denar je nabral večinoma pri težki industriji. Že 29. januarja pa Slovenec piše, da je »Socialni general padel« in da so intrige velebaronov in veleindustrijalcev, ki jih je spravil v tek von Papen, uspele. V teh intrigah je sodeloval tudi polkovnik Oskar Hindenburg, v zadnjem trenutku pa se je Papenu in Hitlerju pridružil tudi Hugenberg. Hitler je kmalu uvidel, da mu je Schleicher s svojo mirno strategijo veliko bolj nevaren, kakor bi mu bil mahedravi Papen. Še posebno pa zato, ker se je Schleicher pripravljal, da Hitlerju odtuji mladino in mu polagoma uniči njegove napadalne čete.

Ker Schleicher na sestanku s Hindenburgom 28. januarja ni dobil pooblastila za razpust državnega zbora (čeprav ga je dobil do sedaj vsak državni kancler), je Schleicher podal ostavko vsega kabineta, ki jo je Hindenburg sprejel. Papen je dobil nalogo, da stopi v stike s strankami zaradi sestave nove vlade.

Slovenski narod z dne 30. 1. postavlja vprašanje »Hitler ali Papen?«. Poudarja, da Papen želi pridobiti nemške nacionalce in narodne socialiste za sodelovanje v svoji vladi. Narodni socialisti so pokazali pri pogajanjih veliko popustljivost in Papen pričakuje pozitivne odgovore.

Jutro z dne 31. januarja poroča, da je predsednik republike Hindenburg 30. januarja imenoval Hitlerja za državnega kanclerja. V članku »Hitler-državni kancler Nemčije« piše, da gre za prezidialno vlado harzburške fronte: Hitler-

Hugenberg - Papen in Seldte. Menijo, da je imenovanje za državnega kanclerja za Hitlerja osebno velika pridobitev. Velik osebni uspeh je dosegel tudi Papen, ki je pravi tvorec nove nemške vlade - postal je državni podkancler in pruski komisar. Slednje je Hitler želel za svojo stranko, zadovoljili pa so se s Göringovim imenovanjem za začasnega pruskega notranjega ministra.

Hitlerjeva vlada še ne razpolaga z zadostno parlamentarno večino, vendar pa poročajo, da je Hitler že stopil v stike z zastopniki katoliškega centra in z nemško ljudsko stranko.

Jutro tudi piše, da je imenovanje Hitlerjeve vlade široko nemško javnost zelo presenetilo in da so bili posebno ogorčeni socialni demokrati. Le-ti smatrajo, da to pomeni državni prevrat in napovedujejo, da bodo začeli najostrejšo borbo proti Hitlerju in njegovemu legaliziranemu režimu. Odzivi tujih časopisov: v Ženevi potek političnih dogodkov v Nemčiji spremljajo v krogih Društva narodov - za njih je pozitivno in bistveno to, da bo tudi v bodoče vodja zunanjenja urada ostal Neurath; ocenjujejo, da Hitler ne misli pripraviti Nemčije do izstopa iz Društva narodov.

V Rimu govorijo o zmagoslavju nove Nemčije, kanclerstvo Hitlerja pa pomeni iztrebljanje komunizma in vseh državi sovražnih in prevratnih struj, ki so se razvile pod okriljem demokracije.

Tudi Slovenski narod z dne 31. januarja piše o »Prevratu v Nemčiji«. Hitlerjevo imenovanje smatrajo splošno za prikrit državni udar in za obnovo stare militaristične Nemčije, prežete z revizionističnim duhom. Novo vlado smatrajo kot predsedniško vlado, saj jo bo po njihovem mnenju gotovo podpiral katoliški centrum, s čimer je Hitlerjevi vladi zagotovljena večina.

Časopis Slovenec v članku »Hitler državni kancler« z dne 31. januarja pravi, da je usode polni korak storjen. Menijo, da je Hindenburgu šlo posebno za to, da ne izroči Hitlerju popolne oblasti, temveč da ga postavi pod kontrolo Papena in drugih baronov (Herrenklub). Vprašanje pa je, ali bo ta kontrola tako močna, da

prepreči Hitlerju izvedbo njegovega načrta, da se namreč polasti popolne oblasti.

Jutro z dne 31. januarja dodaja še svoj komentar glede vlade A. Hitlerja. V njem menijo, da gre na videz za prelom z dosedanjimi političnimi smernicami maršala Hindenburga, ki je doslej vedno zatrjeval, da ljudem Hitlerjevega kova noče in ne more izročiti državne oblasti. Hitlerjeva vlada pomeni pričetek nove etape v nemški politiki in bo vplivala tudi na mednarodne razmere.

Famozni Herrenklub je obsodil Schleicherja na padec, vendar so se zavedali, da razmere v Nemčiji še niso dozorele, da bi lahko vladali sami. Zato so zastavili ves svoj gospodarski in družbeno politični vpliv, da bi se sporazumeli s Hitlerjem.

Razumljivo je, da vzbuja imenovanje Hitlerjeve vlade po Evropi veliko vznemirjenje, saj sta tako že Papenova kot Schleicherjeva vlada napeli lok do skrajnosti.

Jutro v časopisu z dne 31. januarja tudi poroča, da so se po Hitlerjevem imenovanju takoj po oknih v Berlinu in drugih mestih pojavile zastave s kljukastim križem. Po ulicah so se začele zbirati množice ljudi, narodno socialistične napadalne organizacije iz Berlina in Brandenburške pa so skupno s »Stahlhelmom« priredile veliko baklado.

Na imenovanje A. Hitlerja za državnega kanclerja pa so se odzvali še naslednji slovenski časopisi:

Slovenski gospodar v članku: »Kanclerstvo Adolfa Hitlerja« z dne 8. februarja piše, da je Hindenburg dal Hitlerju nalogo, naj sestavi vlado narodne sloge. Vlada, ki je bila kmalu sestavljena, pa se ne more imenovati vlada narodne združitve, ker v njej manjka najvažnejša stranka, ki ima največje zasluge za ureditev razmer v povojni Nemčiji, to je katoliški centrum. Le-ta ni stopil v vlado, ker jim Hitler ni dal zagotovila, da bo vladal strogo ustavno, da bo varoval socialno zavarovanje in delavske pravice iz tarifnih pogodb, ter nadaljeval agrarno reformo na račun pruskih veleposestev. Časopis tudi omenja,

da je Hitlerjevo kanclerstvo vzbudilo mladostno-povzdignjeno navdušenje v vrstah narodnih socialistov, ki so ta izredni dogodek proslavili s prekipevajočimi čustvi, z gorečimi bakljami v rokah.

Časopis Delavska politika z dne 1. februarja piše o »Fašistični manjšini na krmilu v Nemčiji«. Sedanja vlada je manjšinska vlada, v parlamentu bo odvisna od zadržanja katoliškega centra. Nova vlada pomeni brez dvoma resno ogrožanje ustavnosti in demokracije v Nemčiji. Omenja tudi mogočno demonstracijo socialne demokracije, ki je bila na dan pred imenovanjem Hitlerja v Berlinu. V Lustgartenu se je zbralo nad 150.000 demonstrantov, ki so svečano izjavili svojo odločno voljo za boj proti fašizmu.

Domovina v članku »Državni kancler je postal A. Hitler« z dne 2. februarja piše, da bo nova vladavina strogo parlamentarna. Časopis omenja, da inozemski listi imenovanju ne pripisujejo velikega pomena, saj je pač znana zadeva, da vse stranke v opoziciji rožljajo. Ko pridejo na krmilo, vidijo, da v praksi marsikaj ne more biti tako, kakor prej zahtevajo. Sodijo, da bo nova vlada izdala ostre ukrepe proti komunistom, ki so se v Nemčiji že hudo razpasli.

Koroški Slovenec v članku »Za Schleicherjem - Hitler« z dne 1. februarja piše, da razvoj nemškega političnega življenja v rajhu kaže, da se Nemčija vedno bolj približuje edinemu izhodu iz večne parlamentarne krize - diktaturi. In ta lahko postane njena usoda.

Takoj po imenovanju je Hitler sklical prvo sejo vlade. V zvezi s tem Jutro z dne 1. februarja piše o »Novem poglavju nemške zgodovine«. Hitler je opozoril na pomen dejstva, da je bila z združitvijo nacionalnih sil osnovana vlada nacionalne koncentracije in očrtal smernice, po katerih namerava voditi svojo politiko. Notranji minister dr. Frick je zastopnikom tiska izjavil, da bo nova vlada izvajala strogo parlamentarni režim. Posebno važnost pripisuje neomejeni svobodi mišljenja. Vlada ne bo proti svojim nasprotnikom izdala nobenih ukrepov, razen proti komunistom, če se bo pokazala potreba.

Opozicijskega tiska ne bo preganjala. Cilj nove vlade je živeti v miru in prijateljstvu z vsem svetom, kar bo tudi glavna smernica v zunanji politiki.

Slovenski narod z dne 1. februarja piše, da »Hitler sestavlja program svoje vlade«, o programu pa se še vršijo pogajanja s centromom, ki je v načelu obljubil svojo podporo. Na svoji prvi seji so govorili predvsem o gospodarskih vprašanjih. Šlo je za uskladitev nasprotja med industrijo in poljedelstvom in na tej podlagi naj bi se tudi zgradil velik gospodarski program za odpravo brezposelnosti.

FEBRUAR 1933 - RAZPUST PARLAMENTA IN PRIPRAVE NA NOVE VOLITVE

- POŽIG PARLAMENTA - POVOD ZA ODPRAVO DEMOKRATIČNIH PRAVIC

Ker pogajanja Hitlerja s centromom niso uspela, je vlada predlagala Hindenburgu razpust parlamenta, nove volitve pa naj bi bile 5. marca. O tem piše Jutro z dne 2. februarja v članku »Nove volitve v Nemčiji«, kakor tudi Slovenec z dne 2. februarja v članku »Nemški narod naj gre zopet na volišča« ter dne 3. februarja v članku »Parlament razpuščen, volitve 5. marca«. Iz vsebine navedenih člankov sledi, da si je Hitler v razgovorih s predstavniki centroma želel odgoditi sklic državnega zbora za nekaj mesecev, še bolj pa je želel pridobiti pooblastila za čas, ko parlament ne bi zasedal in po katerih ne bi bilo potrebno sodelovanje državnega predsednika pri vsakem gospodarskem in političnem ukrepu.

Centrum so zlasti zanimala nekatera vprašanja, ki se tičejo ustave, zunanje, socialne in kulturne politike, prav tako niso hoteli pristati na nameravani pooblastitveni zakon, zavrnilo so tudi vstop v vlado. Vlada bi za sprejem pooblastitvenega zakona potrebovala dvotretjinsko večino, kar pa ji ne bi uspelo niti v primeru, če bi se zanj izrekel tudi centrom. Zato je vlada sklenila, da predlaga razpust parlamenta. Predsednik republike Hindenburg je predlog

sprejel in 1. februarja podpisal ukaz o razpustu parlamenta. Nove volitve naj bi bile razpisane za 5. marec. V zvezi z volitvami so razpravljali tudi o nameri razpustitve komunistične stranke, volilna borba pa se bo vršila v cilju, da si vladne stranke priborijo absolutno večino. Ustvarila naj bi se nova bojna fronta, ki bo nastopila z razširjenim geslom: »S Hindenburgom in Hitlerjem za novo Nemčijo«. Hitler si z novimi volitvami hoče utrditi svoj novi položaj in upa, da bo narastlo število njihovih mandatov v državnem zboru na račun nemških nacionalcev.

Kot piše Slovenski narod v članku »Priprave za obnovo monarhije v Nemčiji« z dne 3. februarja je Hitler takoj po podpisu ukaza o razpustu parlamenta, to razglasil po radiu. Ob tem je razvil nekak program svoje vlade, ki pa po mnenju časopisa ne pove nič novega, temveč se otepa z znanimi nacionalističnimi in hitlerjevskimi frazami o preporodu Nemčije. V članku tudi navajajo, da je Hitlerja spravil na krmilo bivši cesar Viljem, da skupno s Papenom in Hugenbergom odstranijo republiko in proglasijo monarhijo. Pri tem pa naj bi bivšega cesarja na državnem krmilu nasledil prestolonaslednik Viljem. Proti temu je ostro nastopil bivši cesar, ki se smatra še vedno za cesarja Nemčije, saj se ni nikdar odrekel nemškemu prestolu. Glavna skrb vlade pa je po mnenju veleposestniških, aristokratskih in industrijskih krogov zaenkrat le odstranitev republike in obnova monarhije.

O Hitlerjevem govoru po radiu poroča tudi Jutro. V članku »Protiboljseviška era v Nemčiji« z dne 3. februarja je poudarjena neizprosna borba proti komunizmu, saj bi še eno leto boljševizma Nemčijo uničilo. V govoru je Hitler opozoril, da so marksistične stranke imele 14 let časa, da dokažejo, kaj zmorejo. Uspeh pa so bile razvaline. Zato je vlada že takoj prepovedala komunistične manifestacije, policija je takoj zasedla tudi glavni stan berlinskih komunistov, Don Karla Liebknechta in druge prostore komunistične stranke v Berlinu.

Hitler je v govoru tudi napovedal, da hoče njegova vlada reorganizacijo gospodarstva rešiti z dvema velikima štiriletima načrtoma. Predvsem je treba rešiti vprašanje prehrane nemškega kmeta, nemškega delavca pa je treba rešiti s

širokopoteznim delom za odpravo brezposelnosti. Vlada je tudi odločena, da napravi konec kaotičnim razmeram v Nemčiji in si bo prizadevala, da uvrsti Nemčijo kot enakopravno članico v vrsto ostalih narodov. Hitler je v govoru tudi poudaril nujnost vzpostavitve enotnosti duha in volje nemškega naroda. Zato bo vlada branila temelje krščanske morale, ki proglašajo družino kot osnovno celico narodne in državne skupnosti.

V zvezi z razpustom parlamenta in novimi volitvami se je odzvala tudi Prosveta. V članku z dne 3. februarja »Hitler si namerava izsiliti večino v parlamentu«, je ocenila, da bo volilna kampanja, ki bo trajala mesec dni, največja kampanja terorizma, kakršnega še ni videla Nemčija. Omenjajo, da je fašistični glavar povedal, da misli zatreti vsako delavsko gibanje in uvesti prisilno delo, brezposelne delavce pa zapoditi na kmetije. Časopis tudi piše, da bo Hugenberg, kateremu je Hitler podelil moč »ekonomskega diktatorja«, apeliral na ameriške bankirje, naj posodijo Hitlerjevi vladi pol milijarde dolarjev za daljšo dobo. S to vsoto bi nemška vlada odplačala kratkoročne ameriške obveznosti in ostanek porabila za »ekonomsko rekonstrukcijo« Nemčije.

Delavska politika dne 4. februarja v članku »Nemški državni zbor in pruska zbornica razpuščena« med drugim poudarja, da so nemški kapitalisti in bankirji Hitlerju ponovno povedali, da ga bodo podpirali samo takrat, če spremeni svojo politiko in opusti »socialni« program. Glede Hitlerja pa pravijo, da je inozemstvo njegovo imenovanje sprejelo brez ogorčenja. Večina glasov si je edina v tem, da Hitler ni verziran politik, marveč le politični hazarder.

Hitlerjeve grožnje glede uničenja ne samo marksistov, temveč tudi drugih nasprotnih strank, povzročajo vse večje vznemirjanje javnosti. Na to opozarjata članka »Hitler na poti k državljanski vojni« ter članek »Hitler uveljavlja svoj režim na vsej črti«, objavljena v Slovenskem narodu 4. oz. 6. februarja. Pravijo, da se v Nemčiji pripravljajo dogodki, ki bodo izzvali popolni kaos in končali z državljansko vojno. Objavljena je bila nova zasilna uredba o »zaščiti nemškega naroda«, ki se nanaša na omejitev tiskovne svobode, saj je Hitler poostril in

izdal ukrepe, ki onemogočajo opozicijskemu tisku vsako kritiko njegovega režima. Vsa oblast je prešla na policijo, ki je sedaj pokorno orožje narodnih socialistov. Prepovedane so delavske stavke, pripravljaja se ukinitve vseh kolektivnih pogodb, omejena je zborovalna svoboda, vsem levičarskim skupinam bo onemogočena že vnaprej vsaka politična propaganda. Hitlerjevci so po mnenju časopisa uvedli pravo strahovlado z ognjem in mečem.

Kljub naraščanju terorja pa časopis Slovenec v svojem komentarju »Germania rediviva« z dne 4. februarja ne vidi utemeljene bojazni, da bi se nemška politika v mednarodnem pogledu kar čez noč popolnoma spremenila v smer najradikalnejšega nacionalizma. Menijo celo, da v imenovanju voditelja nemškega fašizma vidijo dobro taktično potezo, ki ima namen postaviti Hitlerja na preizkušnjo, kako lasten radikalni program udejestiti v obliki kompromisa, kakor ga zahteva dejanski položaj Nemčije. Menijo, da se bo Nemčija usmerila najprej na notranji nacionalni razvoj, učinki v mednarodnem pogledu pa bodo odvisni od tega, koliko bo prusko junckerstvo uspelo asimilirati vase hitlerjevstvo in ga primerno preobraziti v politično smer. Medtem ko bo notranje politični razvoj šel v smeri izključenja oz. odtrganja političnih sil centra in socialne demokracije, bo nacionalni gon nastopal v obliki težnje, da je treba Nemčiji vrniti njen življenjski prostor. Če demokracija ne bo prestala borbe, se bo drugače odvijal ves kulturni svet.

Že čez dva dni pa Slovenec, 6. februarja piše, da se »Nemčija potaplja v krvi«. V mnogih mestih so bili zoper hudi spopadi med političnimi strankami (med narodnimi socialisti, komunisti in člani Raichbannerja).

Hitlerjeva vlada nadaljuje z odstavljanjem visokih uradnikov in jih nadomešča z uradniki, ki so nacionalno-socialističnega prepričanja. Znameniti znanstveniki in kulturniki (Albert Einstein in književnik Heinrich Mann in njegov brat Thomas Mann) se bodo na kongresu za »svobodo besede«, ki bo 18. februarja v Berlinu, zavzeli za ukrepe za zagotovitev svobode tiska, zborovanja in mišljenja in proti monopolizaciji radia.

O Hitlerjevem »čiščanju« poroča tudi Jutro, z dne 6. februarja. Pišejo o razpustu občinskih svetov v Prusiji ter tudi o nadaljevanju protikomunističnih akcij, vršijo se aretacije in preiskave pri vodilnih funkcionarjih komunistične stranke.

Delavska politika z dne 8. februarja piše, da »Hitler davi delavsko časopisje« in hoče s prepovedjo tiskovne svobode popolnoma onemogočiti kritiko političnega delovanja vladajoče gospode, kar pomeni diktaturo plemstva in kapitala. Hitler pa je novinarjem dal izjavo, da njegova vlada nima namena izvajati kakršen koli pritisk na liste. Vlada pričakuje od tiska, da ta pravilno pojmuje svoje naloge in z zdravo kritiko podpira delo vlade za sanacijo obstoječega stanja (Slovenski narod v članku »Hitler o nalogah tiska«, z dne 10. februarja).

Slovenec v članku »Triumvirat« z dne 7. februarja, (pod tem nazivom misli na trojico Hitler - Papen - Hugenberg) le-te ocenjuje za odločne nasprotnike socialne demokracije. Kot piše komentator, so se vsi trije združili z namenom, da bi uresničili vsak svoje interese.

Socialni reakcionarec Hubenberg potrebuje Hitlerjevo pomoč zato, da lahko demontira socialno zakonodajo in reši veleindustrijo z znižanjem delavskih plač, strastni monarhist Papen zato, da lahko proglasi monarhijo, Hitler pa je šel v to družčino (četudi nerad) z upanjem, da se je prej ali slej otrese v korist nemškega fašizma.

Proletarec z dne 9. februarja v članku »Nova nevarnost svetovnemu miru« opozarja, da manevri reakcije v Nemčiji z novimi volitvami za diktaturo pomenijo nevarnost za svetovni mir.

Fašisti, ki so veliko gremeli proti »privatnim interesom« in grozili s konfiskacijami, so takoj prvi dan zagotovili trgovskemu svetu, da se kapitalizmu pod Hitlerjevo vlado ni ničesar bati. Sovražne nakane ima le proti »marksizmu«.

Hitlerjev štab je tudi siguren, da bo na volitvah dobil večino, saj ima Hitlerjev režim v rokah ves policijski in vladni aparat v Nemčiji in v Prusiji. Po mnenju časopisa pa je potrebno upoštevati še drug faktor, to je delavski razred.

Socialistična-republikanska železna fronta in čete, ki so se vsa leta vežbale v reichsbanner, se ne bodo razpustile brez boja. Komunisti torej ne mislijo prenehati z borbo. V izgrelih po vstopu Hitlerja v vlado je bilo že precej pristašev opozicije in vladnih strank ubitih. Dne 29. januarja je v Berlinu demonstriralo 100.000 socialistov za republiko in proti fašizmu.

Vodstvo delavskih unij opozarja delavstvo v Nemčiji, naj v teh kritičnih preizkušnjah ohrani hladno kri in skuša ohraniti razmerje v državi kot je sedaj. Prepričani so, da fašisti ne mislijo izvajati svojega tako imenovanega socialnega programa, ampak bodo skušali uničiti delavsko gibanje, ki ga oni označujejo za marksizem. To pa bo fašizem po njihovem mnenju pokopalo.

Slovenec z dne 10. februarja govori o osmih dneh Hitlerjeve vlade kot čas »nasilja, državnih udarov in sovraštva. Samo osem dni vlada Hitler in fizionomija Nemčije je postala že druga: Hitlerjeva vlada je vlada njegove stranke, svojo organizacijo hoče vsiliti državi in program organizacije mora postati državni program njegove vlade. Umrła je svoboda tiska, celo berlinska gledališča so dobila nacije za upravitelje. Občinski odbori v Prusiji so razpuščeni, imenovani so Hitlerjevi komisarji. Razpust avtonomnega deželnega zbora Prusije je državni udar prvega reda. Hitlerjev tisk vedno bolj bobneče zahteva ponovno oborožitev Nemčije. Kot plamen gre po Nemčiji parola o »vojaško discipliniranih delavskih oddelkih«, ki naj predstavljajo v Nemčiji »armado prisilnega dela«. Osem dni Hitlerjevega kanclerstva je zasenčilo tudi evropsko obzorje z oblaki, ki naznanjajo nova hudourja.

Kot poroča Jutro z dne 10. februarja v članku »Borba za volilne bloke« je Hitler zastopnikom nemškega tiska izjavil, da bo odstopil s svojega mesta, čim bo prepričan, da je izvršil svojo nalogo. Že sedaj pa zagotavlja, da v desetih letih ne bo v Nemčiji nobenega marksizma več. Vedno bo storil samo to, kar bo

smatral za potrebno z ozirom na nemško bodočnost. Pripravljen je izvesti tudi nepopularne ukrepe, čeprav bi ga kamenjal ves nemški narod.

To izjavo je Hitler ponovil tudi v svojem prvem kanclerskem volilnem govoru, ki ga je imel 10. februarja. Napovedal je iztrebljanje marksizma in obnovo nemške armade. Poudaril je, da je marksizem odgovoren za izgubo nemških kolonij in nemške vojne mornarice, da je marksizem uničil narod. Nova vlada pa bo vrnila Nemčiji njeno veličino in za ta ideal se bo boril do končnega uničenja marksistov. Mnenja je, da so komunisti oz. marksizem svetovna nevarnost, proti kateri se mora vsaka država boriti z vsemi sredstvi.

Koroški Slovenec z dne 15. februarja v članku »Das dritte Reich« opozarja na »novo dobo svetovne zgodovine«, o kateri so pisali narodnosocialistični listi ob priliki imenovanja Hitlerja za nemškega kanclerja. Vendar je to doba, v kateri nastopa Nemčija novo, morda v vsej svoji zgodovini najusodnejšo pot: v tretjo državo nemške slave, v neizogibno brezno strahu. Hitler zbira svoje pristaše iz vrst obubožanega srednjega meščanstva. Ti gledajo v njem rešitelja iz sicer neizbežnega gospodarskega pogina. Brezpogojno mu sledi nemška mladina, kateri Hitler kljub svojemu nejasnemu gospodarskemu in socialnemu programu, napoveduje in obljublja maščevanje nad starim in starimi. Nemški nacionalci nočejo upoštevati naravnih pravic drugih narodov in Nemčija je postala zibelka skrajnega nacionalizma. Hitler je torej začel v znamenjih gospodarskega razkroja in ozkosrčnega nacionalizma in tod je skrivnost njegove privlačne sile in dosedanjih uspehov. Nadaljnji razvoj v Nemčiji bo pokazal vso notranjo razrvanost ljudstva. Hitlerjeva pot vodi samo v diktaturo nemškega fašizma ali v meščansko vojno. »Das dritte Reich« zna postati zadnje dejanje žaloigre, ki jo je igral nemški ozkosrčni nacionalizem že cela desetletja.

Slovenski časopisi so objavljali tudi nekatere dogodke v zvezi s pripravami na marčevske volitve. Tako Slovenski narod v članku »Strah pred volitvami"« z dne 8. februarja piše o aktivnostih katoliškega centra, ki se boji poraza na volitvah. V ta namen naj bi se sestavil nekak krščansko nacionalni blok, kateremu naj bi se pridružili tudi narodni socialisti, na drugi strani pa bi bila

skupna fronta socialnih demokratov in komunistov. Kot pa piše Jutro v članku »Borba za volilne bloke« z dne 10. februarja, pa so se pogajanja za osnovanje t.i. krščansko nacionalnega bloka desnice razbila zaradi odpora nemških nacionalcev. Hugenbergova stranka bo nastopila samostojno, združile pa se bodo za skupno listo nemška ljudska stranka, krščanski socialci in bavarska kmetska zveza. Tudi poskus Papena, da bi ustvaril enoten blok iz manjših strank vmes med centromom in narodnimi socialisti, se je končal brez uspeha. Tudi poskus socialnih demokratov, ki so hoteli pridobiti komuniste za skupno fronto proti Hitlerjevi vladi, se ni posrečil.

Poseben komentar »K volitvam v Nemčiji« je 21. februarja objavil časopis Slovenec. Napovedujejo, da bo Papen in njegova baronska klika tudi po volitvah 5. marca imela odločujoči vpliv na državno krmilo. Vendar se ob tem hkrati tudi zavedajo prednosti, ki jo ima Hitler, ki razpolaga z državnim aparatom - zlasti s preciznim upravnim in policijskim aparatom. Kdor razpolaga z državnim aparatom - more vsaj začasno - tudi proti volji ljudstva vladati. Hitler je takoj pozabil tudi na demokratične principe, ki jih je poudarjal takrat, ko je bil še v opoziciji. Sedaj se s Papenom in Hugenbergom proti opoziciji ne bori kot proti opozicionalni stranki, ampak jih je enostavno proglasil za protidržavne. Hitler s svojo politično taktiko ruši državo, čeprav hitlerjevci na vsa usta kričijo: država nad vse. Toda s tem, ko besno preganjajo vse, kar ne spada k rjavim srajcam, dokazujejo, da namesto države imajo pred očmi le svojo lastno stranko.

Jutro z dne 28. februarja piše o »Krvavi nedelji v Nemčiji« ter o obračunavanju hitlerjevcev s političnimi nasprotniki. Ugotavljajo, da je volilna borba malone dosegla vrhunec. Vse politične stranke so priredile velika zborovanja, ki pa so potekala v znamenju najhujšega političnega terorja s krvavimi spopadi med političnimi nasprotniki. Kot pravijo, se vrši tudi tajna mobilizacija narodno-socialističnih napadalnih oddelkov in le-ti naj bi 5. ali 6. marca dobili povelje za splošno akcijo. Pri tem bodo baje brezobzirno uporabljali orožje.

Vrhunec volilne borbe pa je bil vsekakor požig nemškega parlamenta (Reichstaga). Na ta dogodek so se obširno odzvali tudi slovenski časopisi.

Tako Slovenski narod z dne 28. februarja piše o »Preprečeni komunistični revoluciji v Nemčiji« ter o tem, da naj bi nemški parlament zažgali komunisti. Glede tega dogodka vlada silno razburjenje v vsej Nemčiji. Časopis poroča, da reševalno kot tudi preiskovalno akcijo vodi Göring in da je preiskava pokazala, da so komunisti imeli izdelane podrobne načrte za izvajanje komunističnega terorja. Z njim so hoteli izzvati meščansko vojno in potom nje komunistično revolucijo. Na prizorišču požara so našli Van der Lubbeja, ki je priznal, da je prišel v Berlin z nalogo, da pomaga pri organizaciji komunistične revolucije ter da je sam prevzel nalogo zažgati parlament. Policija je takoj prepovedala, tako komunistom kot tudi socialnim demokratom, vsako volilno agitacijo in prepovedala izhajanje njihovih časopisov za dobo štirih tednov.

Slovenec z dne 1. marca piše, da je »Požar parlamenta, delo spartakistov«. Požar naj bi bil signal za krvavi upor in državljansko vojno. Na berlinsko policijo neprestano dovažajo cele trume aretiranih komunistov in jih zaslišujejo. Sprejeti so bili ostri ukrepi proti rdečemu terorju, prav tako pa je Hitler Hindenburgu takoj predložil v podpis (28. februarja) zasilno »uredbo o zaščiti nemškega naroda in nemške države«. S to uredbo se omejujejo ali ukinjajo nekatere ustavne svoboščine kot: osebna svoboda, pravica do svobodnega izražanja, pravica zborovanja, tiskovne svobode, poštna, pisemske in telefonske tajnosti, hišne preiskave itd. S to uredbo se pooblašča vlada, da z vsemi sredstvi prepreči politične zločine in da uporabi smrtno kazen proti vsakomur, za kogar smatra, da rovari proti režimu.

Jutro 1. marca piše o »Hitlerjevski strahovladi v Nemčiji« in navaja podatke, da je izvršenih več tisoč aretacij. Časopis navaja podrobne podatke o požaru, na kraj katerega so takoj prispeli Hitler, Papen in Göring. Tudi Jutro najprej navaja, da so dosedanje ugotovitve policijske preiskave potrdile, da je bil požar delo komunistične stranke. Vesti, da so pravi krivci požara hitlerjevci, ne pa komunisti ali celo socialisti, si namreč ni upal objaviti noben nemški list, ker bi

bil takoj prepovedan. Prebivalstvo pa je vedno bolj prepričano, da so požig zanetili hitlerjevci sami, da bi na ta način dali vladi izgovor za strahovlado nad komunisti in socialisti. Časopis v svojem komentarju pravi, da si je težko zamisliti, da bi komunisti tik pred volitvami napravili tako grobo taktično napako, saj bi s tem dali nasprotnikom najostrejšo orožje proti samim sebi. Požigalca je treba iskati v vrstah onih, ki bi jim požar prinesel politične koristi. Po hitlerjevcih zaneteni požar v parlamentu je kričeč simbol dejstva, da so hitlerjevci zanetili še nevarnejši požar v vsej Nemčiji.

Tudi Slovenski narod z dne 1. marca objavlja vest, da so nemški parlament zažgali hitlerjevci sami, obtožili pa so komuniste in socialne demokrate, da bi imeli povod za nastop proti njim in možnost za neovirano zatiranje vseh nasprotnikov. Ko je vlada uvidela, da njena zmaga pri nedeljskih volitvah ni sigurna, se je odločila za radikalne ukrepe. Hitler si je postavil za cilj uničenje vseh levičarskih elementov in onemogočanje obeh strank in je pristal na to, da se doseže ta cilj za vsako ceno. Zlati ukinitvev ustavnih svoboščin ter uvedba prikritega vojnega stanja, v katerem so hitlerjevci absolutni gospodarji, je dovolj jasen dokaz, da se komunistom in socialnim demokratom onemogoči udeležba na volitvah, s čemer bi se zagotovilo nadaljevanje preišljenega načrta za uvedbo fašistične diktature v Nemčiji.

O požigu parlamenta piše tudi Delavska politika v članku »Nemški parlament v plamenu« z dne 4. marca in pravi: »Zločin nad simbolom demokracije so utegnili storiti le fašisti oziroma njih agenti provokatorji«. Na uničenju parlamentarizma pač nihče nima toliko interesa, kakor fašisti. To potrjujejo tudi nadaljnji koraki absolutistične vlade, katerih namen je, da se jim omogoči boljši volilni uspeh.

Prosveta z dne 2. marca piše: »Nemška vlada razglasila izjemno stanje.« Vse ustavne pravice privatnih državljanov so razveljavljene, fašistični vodja pa je na čelu kampanje, katere cilj je uničenje komunističnega gibanja. Odredba o »zaščiti nemškega naroda in države« pomeni pravzaprav razglasitev izjemnega

stanja in daje izredno oblast policiji, ne pa armadi, ker vlada želi, da se militaristične sile ne vmešavajo v politične zadeve.

Slovenec se v članku »Hitler triumfira« z dne 2. marca sprašuje: Ali ni tragično za nemški narod, da ga lahko en človek tako razburja, ga dviga proti svetu, ga na znotraj cepi v nespravljive tabore, in da mu krade najelementarnejše državljsanske svoboščine s pretvezo, da ga pelje v boj za pravice, ki mu jih je svet že davno priznal? Ker je v bistvu v Nemčiji že izjemno stanje, se postavlja tudi vprašanje: Ali Hitler ne slavi upravičeno volilne zmage že pred volitvami in ali dejansko že ne obstoji v Nemčiji fašistična diktatura?

MAREC 1933 - ZADNJE DEMOKRATIČNE VOLITVE POD VELIKIM TERORJEM

- ZAKON O POSEBNIH POOBLASTILIH - OSNOVA ZA ZAČETEK DIKTATURE

Napetost pred volitvami narašča. Kot piše Slovenski gospodar v članku »Nemški fašizem« z dne 1. marca, se je Hitler te tedne, ko je na vladi, pokazal kot političar nasilja. List Domovina z dne 2. marca piše, da so v Nemčiji izgredi na dnevnem redu, še hujši izgredi se obetajo na dan volitev 5. marca. Narodni socialisti se ne bodo ustrašili tudi najhujšega nasilja, samo da uničijo ob volitvah svoje nasprotnike.

Jutro z dne 2. marca piše v članku »Zapiranje komunistov v Nemčiji se nadaljuje«, da poleg požiga parlamenta pripravljajo narodni socialisti tudi fungiran atentat na Hitlerja, ki naj bi se izvršil dan ali dva pred volitvami. To naj bi pripomoglo, da bi množice še bolj nahujskali in tako v naprej opravičili svoje početje. Pišejo tudi o nadaljevanju aretacij komunistov in o hišnih preiskavah v berlinskih komunističnih lokalih.

Tudi Delavska politika v članku »Pred bitko v Nemčiji« z dne 4. marca piše, da je Hitlerjev teror v tej volilni borbi strahovit in da se nemška demokracija nahaja v težkem položaju, ker ji tiči za vratom bogata reakcija, ki izrablja krizo,

ki je je sama sokriva. »Četudi reakcija dosega navidezne uspehe s svojim kričanjem, nima sklenjenih vrst, kakor delavstvo. Zato delavstvo ne obupava, ampak se pripravlja na daljšo borbo do kraja.«

Prosveta z dne 3. marca piše o »Največji strahovladi v zgodovini Nemčije«, saj niti v bivši cesarski Nemčiji ni bilo takih grozodejstev. Največji policijski navali - med katerimi sodeluje 40.000 mož Hitlerjeve privatne »napadalne armade« na delavske organizacije in privatna stanovanja so v Prusiji. Ranjenih sploh ne štejejo več.

Slovenec v članku »Hitler se pripravlja na neomejeno diktaturo« z dne 3. marca piše: V nacionalsocialističnih krogih se je izvedelo, da je bilo na Pruskem zadnje dni aretiranih okrog 2000 komunistov in drugih sumljivih oseb, prav tako se nadaljujejo poboji in aretacije.

Že naslednji dan Slovenec v članku »Kako Hitler pobija ideje« piše, da je po vesteh iz vseh delov države policija po požigu parlamenta aretirala 5000 članov levičarskih strank. Hitler je celo zastopnikom inozemskega tiska dejal, da bi mu morala biti Evropa hvaležna, ker tako energično pobija boljše vizem. Glede na glasove, da se pripravlja pokol političnih nasprotnikov in 600.000 Židov, je Hitler izjavil, da je šentjernejska noč za Nemčijo nepotrebna. Sovražnike države bodo poslali pred redna sodišča.

Jutro v članku »Hitlerjevci hočejo vso opozicijo iztrebiti« z dne 3. marca piše, da se terorizem nadaljuje. Nikjer po berlinskih ulicah ni videti nobenih znakov levičarske volilne borbe. Povsod naletiš samo na lepake in velikanske proglase s kljukastim križcem in volilne proglase Papenove črno-belo-rdeče fronte.

Državna vlada je sklenila izdati izredne ukrepe tudi proti tujim dopisnikom listov, češ da napadajo nemško državno vlado na zlonameren način.

Slovenski narod z dne 3. marca piše celo o »Hitlerjevi nameri, da odstavi Hindenburga«. Hitler naj bi že sestavil načrt, kako bi proglasil fašistično diktaturo za primer, če bi ostala vlada na volitvah v manjšini. S pomočjo napadalnih oddelkov bi prisilil Hindenburga k ostavki, nato pa sebe proglasil za

predsednika nemške države. Za Hitlerjevo nakano je izvedel Hindenburg, ki se z vojsko pripravlja na obrambo. Če bo Hitler poskušal izvesti državni udar, potem bo general Blomberg proglasil vojaško diktaturo.

Slovenski narod v članku »Nemčija na predvečer volitev« z dne 4. marca piše, da se bodo volitve vršile v znaku Hitlerjeve diktature, ki hoče do zadnjega iztrebiti vse nasprotnike. Izvajanje izrednih ukrepov je prepuščeno popolnoma svobodno policijskim organom, ki bodo postopali po navodilih svojih šefov, to je vlade. Zaradi tega ne le komunisti, temveč tudi ostale politične stranke, nimajo več prav nobenih ustavnih garancij za svoj obstoj. Vlada jih lahko razpusti z enostavnim odlokom. S takimi izgledi grede stranke jutri na volitve, glasovnice so brez prave politične vrednosti. Hitlerjev režim razvija mrzlično agitacijo za svoje stranke in pristaše in za pridobitev večine na volitvah. Kot piše časopis, je Göring izjavil, da je bilo doslej v Nemčiji aretiranih skupno okrog 9000 komunistov, med njimi tudi vodja nemške komunistične stranke Thälmann.

Slovenec z dne 5. marca ponovno piše, da so nemški volivci »tik pred volitvami v nemški parlament« pod strahovitim terorjem. V Nemčiji obstaja izredno stanje. Nemški škofje so naslovili na Hindenburga poslanico, v kateri ga rotijo, naj zavaruje ustavne svoboščine nemškega naroda za časa volitev. Hindenburg je na to odgovoril, da je to njegov namen in da zaupa sedanji vladi. Ta ugotovitev je izredne važnosti, ker kaže, kako bo Hindenburg gledal na položaj po volitvah; važna je tudi spričo Hitlerjevih izjav, da hoče ostati na vladi za vsako ceno.

Hitlerjevci imajo tik pred volitvami še velika zborovanja in baklade, medtem ko je volilna agitacija levih strank v celoti onemogočena, ves socialistični tisk je ustavljen. Prišlo je tudi do krvavih spopadov med hitlerjevci in komunisti; komunisti so streljali na sprevođe hitlerjevcev. Vse radio postaje so zasedene s Hitlerjevim in Göbbelsovim govorom za tako zvani »dan zbujenega naroda.«

Za jutrišnjo nedeljo je vsa policija poklicana v najstrožjo pripravljenost.

O volitvah piše tudi Jutro z dne 5. marca. Pravi, da je volilnih upravičencev 46 milijonov, kandidatnih list je osem, volilno bitko pa bijejo v glavnem tri fronte: hitlerjevci (desnica, ki jo sestavljajo hitlerjevci, nemški nacionalci, Stahlhelm in nekatere manjše desničarske skupine), centrum, skupaj z bavarsko ljudsko stranko (sredina) ter marksisti (levica, ki jo tvorijo socialni demokrati in komunisti). Jutro v svojem komentarju opredeljuje te volitve kot »dan velike odločitve in usode«. Gre za to, ali je fikcija Hitlerjev ideal tretjega carstva ali pa je fikcija Weimarska demokratična republika. Kot piše komentator, gre danes za vprašanje, kakšna bo Nemčija v 20. stoletju in morda še dalje. Verjetno je, da se Nemčiji in z njo ostalemu svetu ne obeta nič dobrega. Sen o mirni, urejeni, demokratični novi Evropi se kruto trga in skozi njegovo meglo se kažejo obrisi propadanja Evrope v znaku sovraštva in nasilstva.

Jutro v svoji ponedeljski izdaji z dne 6. marca poroča, da je vsa javnost z največjo napetostjo pričakovala prve izide ter spremljala vesti o poteku glasovanja. Vse nemške postaje so vsake pol ure poročale o volitvah.

Hitlerjevci so se na dan volitev obnašali tako, kakor da razen njih ni nikogar več v Nemčiji. Po ulicah so ves dan korakali hitlerjevski napadalni oddelki. Nobena tajnost ni, da so Hitlerjevi agenti glasovali za vse odsotne volivce in so v opozicijskih krogih tudi ugotovili, da so glasovali celo za mrtve.

Slovenski narod z dne 6. marca ugotavlja, da je »Hitler zmagal po programu«. Hitlerjeva vlada si je z nasiljem priborila neznatno večino. Od 648 poslancev bodo hitlerjevci (288) - skupaj s Hugenberg-Papenovo stranko imeli 340 poslancev in s tem absolutno večino v državnem zboru.

Tako Jutro kot tudi Slovenec sta v časopisih z dne 7. marca izdala svoje komentarje glede nedeljskih volitev.

Slovenec se sprašuje: Kako je prišel Hitler do »volilne zmage?« in odgovarja: »Skozi razvaline oskrunjenih zakonov in na teptani svobodi državljana.« Gledano s tega vidika, je zmaga pristašev nacionalistične diktature vse kaj drugega nego sijajna. Pri tem poudarja, da je uradni aparat napel vse sile, da

obdela volivca z vsemi sredstvi, ki morejo potvoriti ali onemogočiti izraz njegovega mišljenja. Hkrati pa bodo volivci terjali tudi odgovor, kaj bo ukrenil za vse tiste, ki so mu poverili vso odgovornost za svojo bodočnost. Odslej se bo od njega zahtevalo konstruktivno delo, ne pa demagoške fraze. Hitler je napovedal »štiriletko«, ne da bi bil zmožen nakazati eno samo linijo tega načrta. Stoji tudi pred izredno težko nalogo 6 milijonov brezposelnih, kmetje pa so na koncu svoje eksistence. Ako Hitler za ozdravljenje razmer in za dvig nemškega gospodarstva nima nič drugega kot razplamtevanje sovražnih nagonov nacionalizma proti dozdevnim notranjim in zunanjim »sovražnikom«, potem komentator meni, da bo Hitler doživel žalosten polom. V ta polom bo hkrati potegnjena vsa Nemčija, ako bi mu brez kritičnega duha sledila do konca. To pa se komentatorju nikakor ne zdi verjetno, ker imajo predobro mnenje o nemškem narodu.

Jutro se v svojem komentarju sprašuje, kakšen rezultat bi dale volitve, če bi se vršile v drugačnih, bolj normalnih okoliščinah. Menijo, da je kljub temu moč strank, ki imajo staro parlamentarno tradicijo, ostala v bistvu neokrnjena. Nemška socialna demokracija je še vedno ohranila svoje mesto kot druga najmočnejša stranka, nazadovanje komunistov pa je pri danih okoliščinah bilo samo po sebi umevno.

Dejstvo pa je, da je ves prirastek volivcev strnjeno glasoval za narodne socialiste, kar pomeni, da gre vsa nemška mladina za Hitlerjem in da stare zgodovinske stranke skorajda nimajo podmladka.

Grenka kaplja v zmagoslavje narodnih socialistov je vsekakor dejstvo, da niso mogli sami priti do absolutne večine in da se niso mogli otresti nadležnega varuštva Popen- Hugenbergove skupine, ki je postala po volitvah prepotrben del za nadpolovično večino.

Odzivi drugih slovenskih časopisov na volitve so bili še sledeči:

Domovina z dne 9. marca piše, da je volilna udeležba znašala 88 % in da so hitlerjevci glede na volitve 31. julija leta 1932 pridobili 3,5 milijona glasov glede na volitve 6. novembra 1932 pa 5,5 milijona.

Proletarec z dne 9. marca piše, da je fašistična »zmaga« v Nemčiji zmaga nasilja in terorja; kljub največjemu terorju se je Hitlerjevi vladi posrečilo dobiti le dobrih 50 % glasov. Menijo pa, da borba med fašizmom in opozicijo v Nemčiji še ni končana. Edina sila, ki je v stanju ustaviti fašizmu pot k oblasti, je po mnenju tega časopisa, delavski razred. Menijo, da fašistične orgije v Nemčiji ne bi bilo, če bi se delavci kaj naučili iz izkušenj v Italiji. Tako socialisti kot komunisti so pri svojem delu napravili nemalo napak, zlasti pa komunisti s svojo trdovratno taktiko neprestanih groženj z revolucijo in diktaturo proletariata.

Koroški Slovenec z dne 8. marca piše, da je Hitlerjeva vlada z izidom volitev prevzela vso odgovornost za nadaljnji politični razvoj v Nemčiji. Njen cilj je dvojen: odstranitev marksistične nevarnosti in razrešitev mirovnih pogodb.

Usodna vprašanja pri tem so, v koliko se bo to posrečilo z brutalno silo in pravico pesti. Vsaka sila rodi kvečjemu protisilo. Postavljajo vprašanje, ali bo Hitler znal in hotel odložiti pruski šovinizem? In če bo znal, ali ne bo masa z njim razočarana? Nemško ljudstvo je bilo dovzetno za njegove krilatice in obljube. Njihova nezadostna izpolnitev je usodna za Nemčijo in Evropo.

Takoj po volitvah je Hitlerjeva vlada začela z ukrepi, ki jih Jutro z dne 10. marca opredeljuje kot ukrepe, s katerimi »Hitler utrjuje svoj režim.« Hitler se je odločil za čimprejšnjo revizijo weimarske ustave. Revizija bo stremela predvsem za tem, da se ustoliči v Nemčiji prezidialna vlada, ki bi bila docela neodvisna od parlamenta. Spremembo ustave namerava izvesti vlada s posebnim pooblastilnim zakonom (potrebna 2/3 večina), zato so se že začela pogajanja s katoliškim centromom. Na drugi strani namerava vlada izvršiti tudi združitev pruske in državne vlade - mesto ministrskega pruskega deželnega

predsednika naj bi prevzel kar Hitler sam - ta izvolitev bo tvorila začetek velike državnoupravne reforme.

Narodni socialisti so skoro v vsej državi prevzeli vso policijsko oblast. Hitlerjeve napadalne čete so zasedle vse delavske domove po vsej Nemčiji. Tudi na rojstni hiši K. Marksa plapolala hitlerjevska zastava. Na sedežu centrale komunistične stranke (Dom K. Liebknechta) je sedaj nameščen novo osnovani policijski oddelek za pobijanje boljševizma.

Narodni socialisti so pričeli tudi ofenzivo proti Židom. Njihovi napadalni oddelki so na vse židovske trgovine nalepili plakate, v katerih pozivajo prebivalstvo, naj ne kupuje pri Židih. Židje so se začeli v strahu pred nadaljnjim preganjanjem v masah izseljevati iz Nemčije.

Slovenec z dne 11. marca objavlja članek: »Otvoritev tretjega Hitlerjevega carstva - konec avtonomije nemških držav.« Dogodke po volitvah prikazujejo z besedami: »Kakor furija je završal po državi vihar, ki je brez odpora podrl ustavno zgradbo weimarske Nemčije ter se veselo poigral z zastavami novega režima, ki so ponosno zaplapolale nad bivšimi hramovi avtonomije nemških dežel.«

Že od 5. marca dalje so začele padati vse prejšnje avtonomne oblasti v Nemčiji in kmalu je Hitler postal neomejeni gospodar Nemčije. V vseh nemških deželah so sedaj deželne vlade spremenjene tako, da imajo v njih narodni socialisti odločilen vpliv. Tako vlada danes narodni socializem kakor v Prusiji, tako tudi na Bavarskem, Badenskem in Würtemberškem.

Slovenski narod je dne 11. marca pisal o Göringovem govoru na velikem volilnem zborovanju, ki je bilo v Essnu 10. marca. V svojem govoru je poveličeval zmago Hitlerja pri nedeljskih volitvah, komuniste je proglasil za brezpravno rajo, za mednarodne pogodbe je rekel, da so samo krpa papirja. Vehementno je napadal zlasti Žide, češ da so 14 let slabotne republike ropali nemški narod in ga izmozgavali tudi še pred in med vojno. Za staro

republikansko zastavo je rekel, da je samo krpa, ki jo je treba poteptati v blato, nad Nemčijo sme plapolati samo hitlerjevski črno-belo-rdeči prapor.

Kot piše Jutro z dne 13. marca je s posebno zasilno naredbo Hindenburg proglasil prapor s kljukastim križem za državni simbol Nemčije. »Hakenkreuz - Simbol Nemčije«. Ob tej priliki je imel Hitler po radiu govor, v katerem je obljubil, da bo njegov režim visoko dvignil to zastavo kot znak nove dobe nemškega naroda.

O tem piše tudi Slovenski narod z dne 13. marca v članku: »V Nemčiji gre vse po programu«. V govoru je Hitler poudaril, da bo z vseh javnih poslopij odslej plapolal ta simbol narodnosocialne stranke kot znak zmage nacionalne revolucije in da z današnjim dnem stopa Nemčija v drugo etapo dela narodno socialne stranke.

Jutro 14. marca govori o »Življenju pod kljukastim križem« in priobča komentar o »Hitlerjevem socialnem programu«.

Piše, da se nasilstva kljub Hitlerjevim pozivom k disciplini množijo (napadi na sodišča, sodnike in odvetnike, spopadi med socialnimi demokrati in narodnimi socialisti, aretacije komunističnih voditeljev).

Zaradi spremembe režima zapušča nemško ozemlje mnogo umetnikov, publicistov in znanstvenikov, ki se ne strinjajo z načeli Hitlerjeve vlade.

Glede hitlerjevskega gibanja so mnenja, da je ta prodrl v ljudstvo predvsem na lahkotnih, široko razprostrtih perutih socialne demagogije. Množica pa ne potrebuje le gesel, ampak tudi hrano in tisto, na čemer bo gradila svoje upe v bodočnost. Prizadetim slojem nemškega prebivalstva je Hitler oznanil nov evangelij, ki združuje njihove nacionalne in kulturne ideale s socialističnimi preosnovami.

Vprašanje je, kaj bo storil Hitler sedaj, ko je dosegel zaželjeno moč in kakšen bo njegov praktični socialni program?

Dejstva kažejo, da se mu že danes zdi važneje, da kliče v domovino bivše kneze; ves tisk sugerira narodu vzor imperialistične Nemčije, ki bo probleme reševala tako, da bo zagotovila razmah po tuji zemlji; Hitler kaže presenetljivo razumevanje za osebne interese vzhodnopruskih junckerjev - opaža se, da se junckerjem in velikemu kapitalu ni treba bati Hitlerja. Ker pa ima Hitler danes v svojih rokah vso oboroženo in neoboroženo državno silo, pa morebitni milijoni na socialnem polju razočaranih ljudi ne bodo imeli možnosti, da učinkovito pokažejo svojo nezadovoljnost.

Kot piše Prosveta 17. marca »Hitler osvaja kontrolo nad časopisjem«, ker tisk, radio, gledališča in šole morajo biti orodje fašističnega režima oz. v službi vlade. To pomeni, da bodo fašisti zatrli vse protifašistične časopise. Hitlerjeva vlada je začela izvajati tudi strogo kontrolo nad vsemi sredstvi javnega obveščanja. Vršijo se tudi pospešena likvidacija vsega, kar spominja na republiko, nadaljuje se preimenovanje ulic, razpuščajo se tudi republikanske organizacije. Fašisti »čistijo« Nemčijo - samo »čisti« Nemci smejo biti v javnih službah. Vsa poslopja socialistične in komunistične stranke ter delavskih unij so v rokah policije.

21. marca je bila pompozna otvoritev nemškega parlamenta. Slovensko časopisje se je na to odzvalo z mnogimi obširnimi članki, kot npr. Slovenec z dne 22. marca piše: »Začetek Hitlerjevega tretjega cesarstva - Pompozna otvoritev nemškega parlamenta v znamenju pikelhavb in železnih čelad in ob vihranju starih cesarskih zastav.«

Slovenski narod z dne 21. marca: »Deutschland, Deutschland über alles - Pompozna otvoritev - Nemčija se vrača na stara pota pruskega militarizma.«

Jutro z dne 22. marca: »Hitler- Diktator Nemčije«.

Otvoritev novoizvoljenega parlamenta je bila v potsdamski garnizijski cerkvi, kjer so se zbrali vsi poslanci, razen komunističnih in socialnodemokratskih. Vse se je vršilo v starem prusko- cesarskem duhu, tako, kakor da v Nemčiji sploh nikdar ni bilo republikanskega režima.

Hindenburg je zavzel svoje mesto na okrašenem tronu pred glavnim oltarjem. Na njegovi desnici je sedel Hitler, na levici pa notranji minister Göring.

Govor sta imela Hindenburg in Hitler. Hitler je v svojem govoru poudaril, da hočejo obnoviti enotnost duha in volje nemškega naroda. Namesto večnega oklevanja hočejo trdnost vlade, ki naj da narodu spet neomajno avtoriteto. Po zaslugi razumevanja predsednika Hindenburga je bila izvršena združitev simbolov stare veličine in mlade sile.

Nadaljevanje otvoritvenih svečanosti se je vršilo popoldne v Krollovi operi, kjer se je novi parlament konstituiral. Seja je trajala samo pol ure. Otvoril jo je predsednik prejšnjega DZ Göring, ki je bil ponovno izvoljen. Ker je bil za prvega predsednika izvoljen poslanec klerikalnega centra Esser, vidijo v političnih krogih znak že doseženega sporazuma med centromom in narodnimi socialisti.

V zvezi s tem Slovenski narod z dne 22. marca piše o »Pobratimstvu med katoliškim centromom in iz cerkve izobčenim Hitlerjem«. Pravijo, da so se za ceno oblasti nemški klerikalci zvezali s Hitlerjem, čeprav so ga nemški škofje šele nedavno proglasili za brezbožnika. Čeprav je izgledalo, da bo katoliški centrom ostal edini branitelj demokracije, pa zadnji dogodki kažejo, da bo ostal zvest politiki vseh klerikalnih strank, ki jim je glavni cilj imeti v rokah oblast. Zato so morali po vseh klerikalnih listih dokazovati, da jih je do tega dejanja napotila samo ljubezen do države in naroda.

Vlada bo predložila državnemu zboru v odobritev takoj po konstituiranju poseben pooblastilni zakon, ki se imenuje »zakon za odpravo narodne in državne stiske«. Ta zakon pomeni dejansko konec weimarske ustave, ker prenaša vso oblast na vlado in izrecno določa, da vlada v svojem zakonodajnem delu v nobenem pogledu ni vezana na določbe ustave. Vse zakone bo izdajal državni kancler Hitler sam, brez sodelovanja državnega zbora ali državnega predsednika. S tem zakonom bo uveden nekak hitlerjevski absolutistični režim.

Prosveta z dne 22. marca v članku »Hitler zahteva legalno diktaturo« komentira dogodke z dne 21. marca takole:

Hitler je ceremonialno odprl novi parlament, nakar je zbornici naložil, naj mu podeli oblast, kakršne ni imel niti cesar Viljem pred vojno. Nato naj gre parlament počivat za dve ali štiri leta.

Hkrati poročajo, da je bilo 81 komunističnih poslancev že izključenih iz državnega zbora. Večinoma so v zaporu ali pregnani na tuje. Skupina fašistov pa je 20. marca vlomila v hišo učenjaka Alberta Einsteina pod pretvezo, da je tam skrito orožje in strelivo. Einstein je sedaj na poti iz Amerike v Švico. V Nemčijo se ne vrne, dokler se ne spremenijo politične razmere.

23. marca se je sestal državni zbor, v katerem je Hitler prečital program svoje vlade. Jutro te dogodke 24. marca opisuje kot »Deklaracijo nemške diktature«. V začetnem govoru je Hitler posebno poudaril pomen gospodarskega razvoja, uvedbo obvezne delovne službe, iztrebljanje komunistov ter miroljubnost Nemčije, v kolikor bo svet pokazal pripravljenost za radikalno razorožitev. V nadaljevanju je državnemu zboru predložil v sprejem pooblastilni zakon, ki je bil z glasovi vseh strank desnice sprejet. S tem je dobil Hitler za štiri leta diktatorska pooblastila. Razen socialnih demokratov so se že vse stranke odločile, da se bodo brez protesta uklonile Hitlerju. Zavedali so se, da bi si Hitler vzel polnomočje iz lastne sile, če bi mu ga odrekel parlament. To je izhajalo iz groženj, ki jih je izrekel Hitler na koncu svojega govora, ko je rekel: »Izvolite gospodje, sedaj odločiti o miru in vojni.«

Slovenski narod z dne 23. marca piše o »Samomoru nemškega parlamentarizma«, z dne 24. marca pa o »Strahovladi v Nemčiji«. Časopis smatra, da sprejem pooblastilnega zakona ne pomeni samo samomor nemškega parlamenta, temveč tudi državnega zbora, ki se bo verjetno sestal samo od časa do časa po izrecni želji vlade. Sprejem zakona tudi pomeni, da je Hitler postal neomejeni gospodar Nemčije in z brezprimerno brutalnostjo že uveljavlja svoj režim.

Pooblastilni zakon postavlja Hitlerja nad ustavo in nad predsednika republike in lahko kroji zakone in pravico po mili volji.

Na sprejem pooblastilnega zakona so se odzvali tudi drugi časopisi. Tako Prosveta z dne 23. marca piše, da »Hitler pokopava nemško republiko«. Ob tem navaja, da Hitlerjeva vlada namerava zgraditi tri velike internacijske tabore za komuniste in socialiste. Tam bodo internirani vsi nasprotniki vlade. Delavska politika z dne 25. marca piše, da se je glasovanje vršilo pod vtisom groženj, saj se je pred poslopjem, v katerem je zasedal državni zbor, zbrala množica napadalnih oddelkov narodnih socialistov, ki je kričala: »Hočemo pooblastilni zakon, sicer bomo streljali!« Proti zakonu so glasovali le socialni demokrati, centrum pa je glasoval za in se je s tem popolnoma udinil Hitlerju.

Kot piše Jutro dne 25. marca pa je Hitlerjeva deklaracija v inozemstvu naletela na hladen sprejem in da »svet pričakuje dejanj«. Pomirljive besede niso prepričale svet o resni mirovni volji Nemčije, hkrati pa da je Hitler s pooblastilnim zakonom sprejel tudi vso odgovornost za vse, kar se bo v bodoče v Nemčiji zgodilo.

Zadnje dni marca se je začela tudi »Hitlerjeva ofenziva proti Židom«. O tem piše Slovenski narod dne 29. marca, ki pravi, da je Hitler nameraval z gonjo proti Židom odvrniti pozornost širokih mas od ostalih notranje političnih dogodkov. Gotovo pa ni računal, da bo protižidovsko gibanje izzvalo tako mogočen protest v inozemstvu. Tako so francoski Židje ustanovili poseben odbor za gospodarski bojkot hitlerjevske Nemčije; poljski Židje so priredili več demonstracij in zborovanj in sprejeli resolucijo o bojkotu nemškega blaga; v Ameriki organizirana ogromna protestna zborovanja (v Čikagu - 10.000 čikaških Židov, v New Yorku - 60.000 Židov); zahtevali so, da ameriška vlada takoj nastopi proti podivjanim fašistom na Nemškem; ameriška vlada meni, da se ne more mešati v nemške notranje zadeve (poročila Slovenskega naroda in Prosvete z dne 29. marca). Kljub navedenemu je Hitler odločil, da se bo 1. aprila po vsej Nemčiji pričela sistematična akcija za iztrebljanje Židov, ki jih hočejo odstraniti iz nemškega javnega življenja.

Kot piše Slovenec v članku »Hitler se otepa Židov« z dne 30. marca, v Nemčiji doživljajo sedaj povsem nenavaden pojav, da vladajoči činitelji v državi objavljajo vojno drugemu delu svojih lastnih državljanov. V ta namen so določene smernice delovanja - kot pravi bojni načrt Hitlerja (11 točk).

»O vojni med Židi in Nemčijo« ter o »Iztrebljanju Židov« piše tudi Jutro z dne 30. marca. Narodni socialisti utemeljujejo svojo akcijo s tem, češ da so se Židi pridružili komunistični propagandi proti Nemčiji v inozemstvu ter da širijo neresnične vesti, ki bi mogle Nemčiji zelo škodovati.

Najnovejša protižidovska ofenziva je s taktične strani odgovor narodnih socialistov na inozemsko propagando za bojkot nemškega blaga.

Iz previdnosti se v stvar ni neposredno zapletla vlada sama, ampak so izvedbo poverili napadalnim oddelkom, ki so takoj stopili v akcijo. Zasnovan je velikopotezen načrt, ki naj Žide v nemških deželah gospodarsko uniči in tako prisili, da se umaknejo iz države. Na hitlerjevskem programu je tudi zaplemba vsega židovskega premoženja v Nemčiji.

Hitlerju so se po dveh mesecih vladanja uklonili tudi nemški škofje. O tem pišeta Jutro (Kapitulacija škofov pred Hitlerjem) in Slovenski narod (Nemški škofje pod kljukastim križem), dne 30. marca. Kot poročata, so se v Fuldi sestali nemški katoliški škofje k posebni konferenci, kjer je nemški episkopat preklical vse prejšnje obtožbe proti Hitlerjevemu gibanju (označili so ga za brezversko, protikatoliško in odpadniško gibanje). Hitlerju in njegovim napadalnim oddelkom je bil prepovedan celo vstop v cerkev in duhovnikom je bilo prepovedano podeljevati hitlerjvcem zakramente rimsko-katoliške vere. Kapitulaciji centru ma je sedaj sledila tudi kapitulacija katoliških škofov. Le-ti smatrajo, da smejo imeti zaupanje do Hitlerja in je zaradi tega vse prejšnje prepovedi in svarila smatrati za nepotrebna.

Pedagoški list »Popotnik« je v marcu 1933 pisal tudi o »duhu nove vzgoje v Nemčiji«. Piše o govoru nemškega notranjega ministra dr. Fricka, ki je pred deželnimi prosvetnimi ministri (9.3.1933) med drugim dejal:

»Narod in domovina sta najvažnejši učni področji.«

»Naši mladini moramo dati tako močno nacionalno samozavest na pot v življenje, da bo nevarnost njene raznaroditve za vselej onemogočena. Telesna okrepitev je neizogibna predpostavka nacionalnega obstanka.«

APRIL 1933 - BOJKOT ŽIDOV

- ODPRAVA DEŽELNE AVTONOMIJE

- CERKEV IN HITLER

Spričo poraznega odmeva inozemstva glede bojkota Židov in naraščajočega odpora nemških gospodarskih krogov, je vlada preklicala bojkot proti Židom, ki je bil predviden za 1. april. O tem piše Slovenski narod dne 1. aprila v članku »Hitler je moral kapitulirati«.

Nemška javnost, zlasti pa gospodarski krogi, so se zavedeli, da morajo imeti takšne hitlerjevske metode katastrofalne posledice doma in v inozemstvu. Pod tem pritiskom so se narodni socialisti vdali in se odločili za popolni umik. Svoj umik je opravičil notranji minister Göbbels po radiu z obrazložitvijo, da hoče nemška vlada izkazati Židom milost ter da jim hoče dati že zadnji rok, da svoje grehe popravijo in ustavijo protinemško propagando v inozemstvu. Zato bodo napovedani bojkot izvršili samo na ta način, da trgovin ne bodo zaprli, pač pa bodo pred židovske trgovine in podjetja postavili straže in noben nemški človek ta dan ne sme prestopiti praga židovskih trgovin. Če protinemška propaganda v inozemstvu ne bo takoj prenehala, se bo bojkot obnovil in se izvajal z vso strogostjo do popolnega iztrebljenja vseh židovskih elementov v Nemčiji.

O bojkotu Židov v Nemčiji piše tudi Ponedeljski Slovenec, dne 3. aprila. Ocenjuje, da si je Hitler s svojo neprevidno notranjo politiko lahkomišelnostno zapravil simpatije v Angliji in v Ameriki, ki so Nemčijo najbolj podpirale proti francoski politiki. Hitler je šel celo tako daleč, da je pritiskal na domače židovske organizacije, da same protestirajo proti gonji in Židje morajo lagati

vsemu svetu, da se jim pod Hitlerjem prav dobro godi. Poročajo tudi, da so nemškemu učenjaku Einsteinu zaplenili vse denarne vloge pri berlinskih bankah. Prof. Einstein pa je izjavil, da izstopa iz pruske akademije znanosti.

Hitler poleg preganjanja Židov, nadaljuje akcije tudi proti ostalim nasprotnikom režima. Tako Slovenec poroča, da je vlada sprejela tudi sklep, ki jemlje socialno demokratskim, krščanskim in svobodnim sindikatom monopol do predstavljanja interesov nemškega delavstva. To pomeni, da namerava Hitler organizirati državne sindikate po fašističnem vzorcu.

O tem piše tudi Prosveta »Hitler se je polastil delavskih unij« z dne 4. aprila in »Hitler proti delavskim unijam« z dne 6. aprila. Pravi, da so fašistične čete okupirale glavne stane vseh unij, zaplenile njihove blagajne, vse delavske banke so bile okupirane. Cilj te barbarske kampanje je uničenje nemških strokovnih unij, tako socialističnih kot katoliških delavskih unij. Stavke so prepovedane, delavci bodo morali delati za mezde, kakršne bo določil fašistični režim in bodo pod militaristično kontrolo. Na tisoče delavcev bo izročenih veleposestnikom, da jih zaposlijo na polju. Namesto delavskih strokovnih unij jih bo Hitler nadomestil s fašističnimi »delavskimi organizacijami«.

Časopis Slovenski narod z dne 3. aprila piše o »boljševiških metodah« v Nemčiji, saj so po vzgledu Stalinove boljševiške GPU in fašistične OVRE osnovali sedaj tudi v Nemčiji posebno politično policijo, osnovala so se koncentracijska taborišča, ki se vztrajno polnijo. Namen je uničenje skoraj celega milijona nemških državljanov - ne samo Židov, temveč tudi vseh drugih, ki ne klečijo pred kljukastim križem.

Slovenec dne 7. aprila objavlja obrazložitev, zakaj je katoliški centrum, v katerem je politično organizirana večina nemških katoličanov, 23. marca glasoval za pooblastila Hitlerju. V komunikeju centruma so pojasnili, da so se žrtvovali za idejo združenja vseh tvornih sil nemškega naroda in da so dali nemški državi in njenemu vodstvu vse, razen svoje časti in svoje zvestobe do samega sebe. Če tega ne bi storili, bi izgubili možnost sooblikovanja pri novi

formi države in bi se oropali možnosti, da svoje sile postavijo v službo državnega občestva.

Hitlerjeva vlada je 8. aprila sklenila, da izda zakon o izenačenju uprave nemških dežel z državno upravo. Tako Jutro 9. aprila piše o »koncu federativne Nemčije«, saj je z odpravo deželne avtonomije Hitler spremenil Nemčijo v unitaristično in centralistično državo, kakršna še nikdar ni bila. Uvedba državnih namestnikov za posamezne dežele bo podlaga za državno reformo. Ker bodo vsi namestniki imenovani iz Berlina, bo državna uprava unitarizirana in bo obenem izključena vsaka možnost, da bi mogle deželne vlade izrabiti svojo moč zoper državo.

V zvezi s tem Slovenec z dne 11. aprila piše o »koncu nemške zvezne države«. Hitlerjeva odredba spreminja zakonodajna zastopstva nemških dežel v gole upravne organe državne vlade, dosedanji deželni zbor ostane goli posvetovalni organ deželne vlade. Deželne vlade oz. deželni ministri so postali odgovorni izključno državnim osrednji vladi. Vsi se strinjajo v tem, da sedaj v Nemčiji dežel v prejšnjem smislu ni več. Tako bo sedaj državni kancler Hitler s pomočjo 10 državnih namestnikov z lahkoto obvladal vso Nemčijo, v kateri bo sedaj samo ena državna volja.

Hitler želi izkoristiti priliko, ko se vrši v Nemčiji unifikacija v duhu centralizma, da bi tudi v pogledu odnosov katoliške cerkve vzpostavil enotnost za vso Nemčijo. Kapitulacija katoliškega centra in nedavna poklonitev katoliških škofov v Nemčiji mu dajejo dober povod, da pritisne na Vatikan in izsili čim ugodnejše pogoje za konkordat. O tem piše Jutro 10. aprila v članku »Vatikan in Hitler« in hkrati tudi poroča o Papenovem potovanju v Rim v zvezi s sklenitvijo vsenemškega konkordata, s katerim se bo katoliška cerkev slično, kakor v Italiji, podredila Hitlerjevemu nacionalističnemu režimu.

Ti dogodki so tudi vplivali na to, da je nadškofijski katoliški ordinarijat izdal nova navodila nemških škofov, ki naročajo duhovščini, da mora gledati na največjo harmonijo med cerkvijo in Hitlerjevim režimom. Cerkev ne sme

narodnim socialistom ničesar odrekati, tudi če prihajajo v cerkev v uniformah in v skupinah. Ta navodila komentira Slovenski narod 19. aprila kot »katoliška cerkev bo podpirala Hitlerja«.

Tudi protestantsko gibanje v Nemčiji je sklenilo, da bo podprlo stremljenje Hitlerja, da postane evangelijska cerkev državna. Tako piše Delavska pravica dne 8. aprila, da Bog hoče, da verniki podpro vlado in ker Adolf Hitler kliče, mora cerkev ubogati.

Prosveta z dne 6. aprila piše, da so fašisti v Prusiji začeli gibanje za »versko očiščenje« Nemčije. Nemčija mora dobiti »svojo nemško krščansko cerkev«. To gibanje vodijo luterani, ki se nazivajo »nemški čisti kristjani« in izjavljajo, da svastika in križ spadata skupaj. Vsi pruski protestanti se pa ne strinjajo s tem in vodja luteranske cerkve, dr. Friedrich Dibelius, je označil to gibanje za izdajstvo protestantizma. Na drugi strani je katoliška organizacija, ki se imenuje »križ in orel« in katera je pod zaščito podkanclerja Papena, postala zelo aktivna. Voditelji te organizacije pravijo, da je treba »poglobiti patriotični konservatizem« v nemških katolikih.

Proletarec z dne 13. aprila piše, da ob petdeseti obletnici Marxove smrti hočejo »Hakenkreuzlerji« praznovati leto smrti nemškega marksizma in da z rojstne hiše buditelja proletariata veje zastava s kljukastim križem (isto poroča Delavec že 25. marca). Proletarec nadaljuje, da kontrarevolucionarji zažigajo domove delavskih strokovnih organizacij in mislijo, da zažigajo s tem baklje k pogrebu marksizma. Vendar se motijo, saj marksizem živi in bo preživel vse fašistične diktature.

V drugem članku z istega dne pa Proletarec piše o »Hitlerjevi kovačnici laži v Berlinu«, katerega glavna tvorca sta Göring in Göbbels. Njun namen je, da udušita v Nemčiji vsa poročila, ki bi škodila sedanjemu režimu ter z lažnimi in izmišljenimi vestmi in pričami prepričata svetovno javnost, da v Nemčiji ni nikakršnega terorja.

O »nemškem nacionalizmu na delu« piše tudi Slovenski gospodar z dne 19. aprila in poudarja, da je s Hitlerjem prišel v Nemčiji na vlado nemški radikalizem. Kot notranje sovražnike je opredelil komuniste in socialne demokrate, za najhujše notranje sovražnike pa je imel Žide. Kot zunanje sovražnike je nemški radikalizem smatral vse tiste narode in države, katerim je Nemčija po svetovni vojni morala odstopiti zemljo, zato je revizija mirovnih pogodb postala zahteva zunanje politike. Revizionizem napihuje sovraštvo zlasti med slovanstvom in nemštvom. Kot piše časopis je angleški politik in državnik A. Chamberlain spregovoril zelo ostre besede glede nemškega nacionalizma. Izjavil je, da je sedanje stanje v Nemčiji nova izdaja starega prusaštva, toda z dodatkom divjaštva, ki se je razvilo vštric z nacionalno oholostjo in trdosrčnostjo, ki ne moreta več prenašati niti navzočnosti pripadnikov drugih plemen.

O težkih razmerah v Nemčiji piše tudi Proletarec z dne 27. aprila. V članku »Hitlerjev Tretji Rajh vladan s silo in dekreti« piše, da je Hitler ukazal svojim cenzorjem, da morajo prepovedati vse inozemske časopise, ki pišejo sovražno o tretjem rajhu, prepovedan je vnos vseh socialističnih listov, ki so tiskani v inozemstvu. Hitlerjev kabinet je odvzel javne službe skoraj vsem Židom in jih podelil čistokrvnim arijcem nemškega rodu. Za pruskega premierja je imenoval Göringa namesto von Papena. In tako je prišla Prusija popolnoma pod vlado Hitlerjevih poročnikov in tako tudi vsa ostala Nemčija.

Slovenski narod pa dne 28. aprila piše o »povratku v nemški srednji vek«. Opozarja na omejevanje pravice do šolanja za nearijske študente, začela so se preganjanja vseučiliških profesorjev, iz knjižnic se je začelo čiščenje marksističnih spisov, ki jih je potrebno izločiti in uničiti (zažgati).

MAJ 1933 - 1. MAJ - RAZGLASITEV DRŽAVNEGA PRAZNIKA

- TEROR SE NADALJUJE

- OBOROŽITVENA KONFERENCA IN ODNOS NEMČIJE DO DRUŠTVA NARODOV

Adolf Hitler je proglasil 1. maj za državni praznik, ki ga je izrabil za fašistične manifestacije. Prvi maj je potekal po vsej Nemčiji na izredno svečan način. O tem piše Slovenski narod v članku »Prvi maj nemške diktature« z dne 2. maja. V Berlinu je bila velika hitlerjevska parada, po radiu so komentatorji navajali same mogočne številke in samohvale, češ take manifestacije še ni videl svet. Hitlerjev govor pa je bil tudi za njegove pristaše veliko razočaranje.

Namesto napovedanega gospodarskega načrta je nanizal le par misli, ki pa niso povedale nič novega in so le posnemale predloge nemškega časopisja glede pobijanja brezposelnosti, o obvezni delovni službi, obrestni meri itd. Govor je bil izrečen brez vsake duhovitosti in v nekakem ogorčenem tonu, ki je mestoma prehajal v nesimpatično kričavost.

Jutro v svojem komentarju »Hitlerjev prvi maj« piše, da je nepristranskemu opazovalcu težko pravilno oceniti hitlerjevske prvomajske svečanosti. Nemčija je že ves čas od zadnjih volitev prizorišče večnih parad, množičnih obhodov in slavnostnih baklad. Kar se tiče kanclerjevega govora so nemške množice znova slišale vso že znano frazeologijo nacijev in nemški kancler je pravi mojster, da je izzval viharje navdušenja.

Svet je videl že dosti Hitlerjevih šumnih prireditev in slišal nebroj njegovih gesel, zato je tem bolj radoveden, kdaj se začno naciji udejstvovati tudi na gospodarskem in socialnem polju in kakšni bodo uspehi njihovega dela.

Angleži so označili prvomajsko prireditev v Berlinu z nelaskavo besedo cirkus.

Kljub praznovanju 1. maja pa so Hitlerjevi režimski organi že 2. maja zavzeli zgradbe in zasegli imetje nemških svobodnih sindikatov in s tem je bila uničena

poslednja osnova marksizma. O tem piše Jutro 4. maja v članku »Hitlerjeva GPU«. Prejšnji sindikati naj ne bi služili interesom delavskega razreda, ampak so bili samo orodje stanovskega boja. Zato jih bodo nadomestili z novimi sindikati, ki naj pripomorejo k osnovanju korporacijske države z gospodarskim parlamentom. Ustanovljena bo enotna fronta zaščite interesov najemnega dela. Delavska pravica z dne 6. maja piše: Prvega maja slavi kancler »nemško delo«, a že 2. maja se polasti delavskih domov in delavskih organizacij. V Nemčiji se začinja nova doba za delavstvo, v kateri postane delavec suženj brez pravic, last podjetništva, kateremu mora služiti.

Jutro 6. maja piše o »razglasu nemške vlade«, ki zastopa stališče, da je po združitvi svobodnih delavskih organizacij v Nemčiji zaključena prva faza razvoja. Sedaj je na vrsti gospodarstvo, ki je zaradi političnih dogodkov trpelo, zato apelirajo predvsem na privatno pobudo nemških gospodarskih krogov.

Šef akcijskega odbora za zaščito nemškega dela dr. Ley je poročal Hitlerju, da se je 8 milijonov organiziranih delavcev, brez pridržkov podredilo Hitlerjevemu vodstvu in se tako priključilo nacionalno socialistični revoluciji. Tako je nastala t.i. nova »nemška delavska fronta«, ki se je prvič (preko svojih zastopnikov - okrog 400) sestala 11. maja. Jutro v članku »Hitlerjev socialni program« z dne 12. maja piše, da se je zasedanja udeležil tudi Hitler in v svojem govoru poudaril, da bede ni mogoče odpraviti, če si ljudstvo samo noče pomagati in če samo noče izvesti potrebnih ukrepov.

Sedaj se nahaja Nemčija pred nalogo obnove gospodarstva. Vzpostaviti se mora nova avtoriteta in državno vodstvo mora postati neodvisno, odgovorno sme biti samo ljudstvu. Le široke množice so omogočile revolucijo, zato jih je sedaj treba uvesti k delu v novi državi in jih napraviti za njen trajni temelj.

»Teror v Nemčiji se nadaljuje« piše Proletarec 4. maja. Fašistične oblasti so zadnje dneve aretirale toliko socialistov in komunistov, da so postali jetniški tabori prenatrpani in odvarjajo nove. Komunistično gibanje je zdaj pod pritiskom terorja ubito, socialistična stranka deluje v glavnem tajno. Velik

del slabo poučenega delavstva se zdaj pod vplivom fašistične propagande navdušuje za Hitlerja.

Cenzura je absolutna. Ne samo da gospodari nad časopisjem, ampak uničuje tudi knjige, ki niso po volji Hitlerjevemu režimu. Radio je popolnoma pod upravo ministra za propagando Göbbelsa, za filme in gledališča je poseben biro, ki določa, kaj se lahko predvaja.

Divjanje proti Židom se prav tako nadaljuje.

Jutro 10. maja piše: »Hitler hoče vladati sam.« Odkar so narodni socialisti sigurni, da lahko računajo na sodelovanje katoliškega centra, hočejo prisiliti nacionalce, da izstopijo iz vlade. Izvršili so tudi aretacije nekaterih uglednih nemških veleindustrialcev, vplivnih članov nemške nacionalne stranke, češ, da ne plačujejo v redu davkov. S tem jih hočejo diskreditirati v javnosti in pripraviti teren za Hitlerjevo samovlado.

Beg nemških učenjakov pred hitlerjevskim nasiljem zavzema vedno večji obseg. Predsednik Akademije lepih umetnosti dr. Lieberman je objavil izjavo, da ne more biti več član in predsednik akademije, ako ni več merodajno znanje in zasluga, marveč samo še strankarska pripadnost in pokolenje.

Borba hitlerjevcev za »očiščenje nemškega duha« se poslužuje naravnost srednjeveških metod. V članku »Hitlerjevska inkvizicija v Nemčiji« Slovenski narod dne 10. maja piše, da bodo 10. maja zvečer na opernem trgu slavnostno sežgali na grmadi dela znamenitejših nemških pisateljev ter prevode nekaterih tujih del (zlasti knjige pacifistov, komunistov, socialistov in Židov). Pripravili so velikansko grmado, katere sij bo oznanjeval nemškemu ljudstvu zarjo nove, rasno nemške kulture.

Slovenski narod z dne 11. maja piše: »Nemška kultura na grmadi« in pravi, da se je svečanost začela z baklado, nakar se je vršilo »slavnostno« zborovanje na univerzi. Ob polnoči so zažgali grmado, na kateri je med huronskim vzklikanjem gorela nemška kultura in civilizacija.

Prosveta z dne 12. maja piše, da so »Fašisti zažgali 30.000 knjig v Berlinu«. Več kot 10.000 ljudi je napolnilo trg pred državno opero in se naslajalo ob prizoru. Grmada je spominjala na grmade v srednjem veku. Dolga vrsta fašističnih študentov, ki so držali naročaje knjig, se je pomikala mimo goreče grmade. Ceremonije je otvoril Göbbels in slovesno naznanil, da naj iz pepela vstane feniks novega nemškega duha.

V Ženevi se je 2. februarja začelo drugo zasedanje razorožitvene konference (na prejšnji konferenci decembra 1932 so velesile priznale Nemčiji »pravico do enakopravnosti«, Franciji pa pravico do varnosti.) »Medtem ko v Nemčiji vstaja nacionalizem«, piše Slovenec dne 7. februarja, pa ponuja Ženeva izredno žalostno sliko. S tem, ko je konferenca zavrnila francosko zamisel o razorožitvi in armadi, je to pomenilo, da ni mogoče izvršiti obvezne evropske solidarnosti za vzdrževanje miru in mora nastopiti sistem meddržavnih zvez ali alians, ki se bodo branile same.

Hitler je v intervjuju z angleškim polkovnikom P.T. Ethertonom izjavil, da je prvo vprašanje, ki ga mora rešiti Nemčija in svet kot pogoj za povratek k miru in napredku, razorožitev na podlagi pravičnosti in enakopravnosti. Zahtevati morajo revizijo mirovnih pogodb, saj naložene obveznosti iz leta 1919 niso pravične in niso več izvedljive. »Hitler je načel tudi vprašanje poljskega koridorja« (Jutro, 14. februarja), ki se mora Nemčiji vrniti predvsem zaradi nemškega prebivalstva, ki živi na njegovem ozemlju.

Ko je nemški notranji minister Göring sprejel odlok, po katerem so vse formacije Stahlhelma in Hitlerjevih napadalnih čet uvrščene v stalež redne vojske oz. policije, sta proti temu nastopili Anglija in Francija. Obe vidita v tem grobo kršitev versajske mirovne pogodbe. Odločili sta se za »skupno demaršo Anglije in Francije v Berlinu« (Slovenski narod, 11. marec), s katero bosta zahtevali, da Nemčija strogo spoštuje določbe mirovnih pogodb in da se odlok ministra Göringa takoj prekliče. Jutro je 13. marca zapisalo, da ima Nemčija sedaj pod orožjem že en milijon mož.

Slovenski narod z dne 13. marca piše, da se bo te dni odločila nadaljnja usoda konference, saj »Nemčija in Italija izigravata razorožitveno konferenco«. Njun namen je preprečiti uspeh konference, da bi se mogli še nadalje neovirano oboroževati.

Kot piše Jutro 6. maja »Nemci zopet ovirajo razorožitveno konferenco«. Nemška delegacija je predložila več spreminjivalnih predlogov, tako glede angleškega razorožitvenega načrta o oboroževanju v zraku kot tudi k načrtu za pomorsko razorožitev. Zahteva, da ji priznajo pomorsko enakopravnost s Francijo in Italijo.

Kmalu je sledila izjava zunanjega ministra Neuratha, da bo Nemčija na vseh področjih povečala svojo oborožitev (Jutro, 12. maj - Nemčija napoveduje svojo oborožitev), saj druge države odklanjajo razorožitev. Ta izjava, objavljena v listu nemške lige za Društvo narodov, je povzročila veliko senzacijo pri vseh delegacijah na razorožitveni konferenci. Nemčija ni še nikoli tako odkrito izjavila, da se hoče zopet oborožiti, ne glede na izid konference.

Jutro 12. maja tudi piše o »nevarni igri Nemčije«, saj bi po njihovem mnenju razbitje konference po krivdi Nemčije imelo usodne posledice za vso Evropo. Nemcem ni do tega, da bi se druge države razorožile, ampak da dosežejo oborožitev Nemčije. Ne samo na kopnem, tudi na morju se hoče znova oborožiti, zahteva tudi, da se uvede v Nemčiji posebna stalna vojska z dveletno službeno dobo. Po ocenah bi takšne zahteve Nemčije desetkratno presegle stanje, določeno po mirovnih pogodbah. Jutro 13. maja poroča, da je »vsa Evropa proti Nemčiji« in da je v Ženevi odkrila svoje prave karte: noče razorožitve, temveč svojo popolno oborožitev. Hoče obnoviti predvojno vojaško velesilo Nemčije. Nemci namenoma onemogočajo vsako nadaljnje delo konference, zato jo zapuščajo še zadnji simpatizerji - tudi Italijani kažejo veliko vznemirjenje zaradi takšnega nemškega postopanja. Anglija je v zvezi s tem napovedala, da bo zahtevala strogo izvajanje versajske pogodbe in gospodarski bojkot Nemčije - prepoved uvoza nemškega blaga. Ostro proti Nemčiji sta nastopili tudi Francija in Amerika. Velesile ugotavljajo, da se poraja v Nemčiji

zopet stari nemški osvajalni duh, ki predstavlja resno nevarnost za evropski mir. Vse to lahko Nemčijo pripelje v popolno politično in gospodarsko izolacijo.

Na zasedanju nemškega parlamenta 17. maja je Hitler podal svojo izjavo o stališču Nemčije v aktualnih mednarodnih problemih, predvsem pa o vprašanju razorožitve. Ta govor Jutro z dne 18. maja ocenjuje kot »Zmeren Hitlerjev odgovor Evropi«. Hitler je ponovil staro nemško zahtevo po popolni enakopravnosti, kar pomeni, da naj se tudi druge države razorožijo do njenega stanja. Nemčija ima pravico do prav tolikšne varnosti, kakor druge države. Obenem je poudaril miroljubnost Nemčije ter, da je pripravljena podpisati dokument o nenapadanju, ker ne misli nikogar napasti, temveč misli samo na svojo varnost.

Slovenski narod pa 18. maja piše o odzivu Hitlerjevega govora. »Besede smo slišali, a hočemo videti dejanja!« Ocenjujejo, da je Hitlerjev govor zaradi svoje zmernosti v splošnem zadovoljil, ni pa še odstranil vseh dvomov v iskrenost Nemčije. Zdi se, da je bil Hitlerjev govor preračunan na efekt doma, pa tudi, da si znova pridobi izgubljene simpatije Anglije in Amerike.

Ameriški uradni krogi vidijo v Hitlerjevem govoru upanje na uspeh razorožitvene konference, Francija želi, da bi se uresničile njegove obljube, Anglija pa tudi vidi možnosti za uspeh konference, če bodo besedam sledila tudi dejanja. Menijo, da je od Hitlerja še nadalje odvisno, kako se bodo razvile prilike v Evropi.

Slovenec 19. maja v komentarju »Mir iz Berlina?«, pravi, da se je Hitler v moralni stiski zaradi ogorčenja svetovne javnosti na izjave Nemčije odločil, da pojasni svoje cilje in obrazloži svoje metode. A Hitler je bil tokrat pohleven. Zakaj bi se svet bal Nemčije, ki je brez orožja, brez letal in brez topov, se je spraševal Hitler. Strah pred Nemčijo je brezpredmeten in neopravičen. Nemčija hoče samo miru, je pripravljena podpisati vsak pakt o nenapadanju s komer koli in brezpogojno sprejema miroljubne predloge ameriškega predsednika.

Komentator časopisa se sprašuje, ali je to strah ali diplomacija, bojazljivost ali hinavščina? Neverjetno se berejo njegove miroljubne izjave, ko vsa Nemčija odmeva od oboroževanja, nezaupanje vzbujajo njegove želje po enakopravnosti, ko je v svoji lastni državi idejo enakopravnosti zatrl s surovim nasiljem. Komentator zaključuje z besedami: »Sedaj pa čakajmo mirno na dejanja.«

Na Hitlerjev govor se je odzvala tudi Prosveta, ki v članku 19. maja piše, da »Hitler še vedno zahteva enakopravnost«. Pravijo, da se je Hitler postavil na stališče, da Nemčija ne mara vojne, toda njeni stari sovražniki izzivajo novo vojno. Nemčija ne bo nikdar več podpisala nobene pogodbe z bivšimi zavezniki, dokler ji ne bo garantirana enakopravnost. Pripravljena je storiti vse, toda samo za njo ne sme več biti izjeme.

Razorožitvena konferenca zopet zboruje. Nemčija sprejema Macdonaldov načrt, vztraja pa pri zahtevi, da se sme oborožiti. O tem poroča Jutro 20. maja in pravi: »Nemčija zahteva razorožitev za druge, oborožitev za sebe.«

Nemški delegat je na konferenci poudaril, da zahteva Nemčija varnost na osnovi razorožitve onih držav, ki so oborožene in pravico do enakega oboroževanja, kakor jo imajo druge države. Nemčija ni zavzela novega stališča, čeprav so vsi z napetostjo pričakovali, ali se bodo njihova stališča kaj spremenila po govoru nemškega kanclerja, ki je prepričeval svet o miroljubnosti Nemčije.

Razorožitvena konferenca pod predsedstvom Hendersona traja že 16 mesecev (sodelujejo delegacije 60 narodov). Henderson je še vedno prepričan, da bo velika večina vlad podprla novi kolektivni instrument za preprečitev vojne.

JUNIJ 1933 - TEROR SE NADALJUJE

- POLEG CERKVE SO NA VRSTI STRANKE

Kljub Hitlerjevi slovesni izjavi pred državnim zborom, da hoče državna vlada ohraniti z Vatikanom prijateljske zveze, so hitlerjevci sedaj začeli gonjo tudi proti političnim voditeljem klerikalcev kot tudi proti katoliški cerkvi in njenim duhovnikom. »Hitlerjevci se maščujejo nad nemškimi klerikalci«, piše Jutro 22. junija. Poroča, da je bavarska politična policija uvedla akcijo proti bavarski katoliški ljudski stranki, aretirali so bivšega württembrškega državnega predsednika in pristaša centra dr. Bolza, v Landauu je policija razpustila nenapovedano zborovanje katoliških duhovnikov.

Hitlerjevci so začeli tudi z akcijami proti Hugenbergovim nemškim nacionalcem - zaenkrat proti njenim obrambnim formacijam. Aretiran je bil tudi vodja stranke in glavni urednik »Kampiringa« Hugenberg.

Hitlerizem je začel tudi dokaj javno močno podpirati svoje avstrijske somišljenike v borbi proti dunajski vladi, kjer so hitlerjevci postali najresnejši nasprotniki Dollfussove diktature. Kakor poroča »Arbeiter Zeitung« iz Dunaja, je teroristična dejanja v Avstriji naročilo in zapovedalo vrhovno vodstvo nemških hitlerjevskih napadalnih oddelkov, ki je poslalo 250 narodnih socialistov v Avstrijo, da organizirajo teror in sabotažo.

Tudi Slovenski narod z dne 22. junija piše: »Hitler mlati klerikalce«. Piše o aretaciji uglednih voditeljev nemških klerikalcev, saj so nekateri med njimi odobraval, ko je dr. Dollfuss v Avstriji začel preganjati hitlerjevce in so tudi vplivali na nedavno prepoved narodno socialistične stranke v Avstriji. Hitlerjevci so tudi napovedali, da bodo vse klerikalne organizacije v Nemčiji v najkrajšem času razpuščene.

Tudi Prosveta piše 23. junija, da je »Hitler udaril nacionaliste in klerikalce, saj so nacionalistične in katoliške organizacije razpuščene; razpuščene so bile tudi druge neodvisne in patriotične male stranke, ki se ne strinjajo s fašisti. Njihovo

premoženje je bilo zaplenjeno in lokali zaprti. Hitlerjev ukaz je, da vse organizacije in stranke, ki se nočejo spojiti z nacionalisti (fašisti), morajo izginiti.

Glede katoliške hierarhije je Hitler izjavil, da mora le-ta držati roke proč od mladine, kajti nemška mladina pripada državi in vzgajati se mora za državo, ne za cerkev.

Medtem ko je že 14. marca bila prepovedana komunistična stranka (KP Nemčije), je državni notranji minister dr. Frick 22. junija izdal odlok, s katerim se razpušča še socialno demokratska stranka. O tem poroča Jutro 24. junija in pravi, da so s tem razveljavljeni tudi vsi socialistični mandati (120 poslancev DZ), strankino premoženje je zaplenjeno, časopise pa ustavljeno. Vzroke za navedeno je treba iskati v načelu narodnega socializma, da poleg hitlerjevskih organizacij v Nemčiji ne sme obstajati nič drugega.

Tudi Hugenbergovi dnevi so šteti, konec nemške nacionalne stranke je le še vprašanje časa. Številni poslanci in vodilni funkcionarji stranke so že sedaj prestopili v narodno socialistično stranko.

Sedaj je na vrsti še centrum in bavarska ljudska stranka. Akcije proti obema klerikalnima strankama se nadaljujejo, aretiranih je tudi že nad 50 duhovnikov. Duhovnike so obtožili političnega hujskanja proti hitlerjevskemu režimu.

Slovenski narod 24. junija objavlja članek: »Hitler bo ukinil vse stranke« in pravi, da se lahko razpust socialno demokratske stranke tolmači kot novo akcijo za totalizacijo nemške države oz. za politično unifikacijo Nemčije pod vodstvom Hitlerja. V tej smeri se računa kot nadaljnjo akcijo z razpustom katoliškega centruma in drugih klerikalnih strank v Nemčiji. Vlada z neomajno energijo razpušča vse organizacije, ki ne delajo za narod, temveč proti njemu.

Z razpustom strank in z razveljavljenjem mandatov si hoče Hitler zagotoviti potrebno večino za spremembo ustave. Jutro 25. junija poroča: »Hitler hoče svojo diktaturo zasidrati tudi v ustavi.«

Kakor je bila krona prvega dela hitlerjevske »nacionalne revolucije« prevzem državne oblasti, ima druga faza hitlerjevske »nacionalne revolucije« namen pomesti z zadnjimi ostanki demokratičnega režima povojne republikanske Nemčije, združiti vso politično moč v vrstah narodno socialistične stranke ter spremeniti ustavo v cilju definitivnega zasidranja Hitlerjeve diktature. Ker še nima večine v državnem zboru, mora postopoma zmanjšati število poslancev tako, da bo dosegel absolutno večino. (Če razveljavi sedaj poleg komunističnih in socialno demokratskih mandatov še mandate nemških nacionalcev in centruma, mu je absolutna večina zagotovljena.)

Akcija za uničenje vseh nasprotnih strank se nadaljuje na vsej črti, piše Slovenski narod 27. junija v članku »Hitler izenačuje«. Narodno socialistični veljaki smatrajo vse ostale stranke v Nemčiji za odvečne, hitlerjevci tudi sproti zatirajo vsako samostojno akcijo nemških nacionalcev ter jih hočejo docela »izenačiti« z narodnimi socialisti.

27. junija je dal Hitler zapreti poleg vseh poslancev in funkcionarjev bavarske ljudske stranke tudi številne katoliške duhovnike (nad 200), ki so v cerkvi ali kako drugače hujskali proti narodnosocialističnemu režimu in kritizirali njihove odloke. Ko je Hitler istočasno postavil tudi evangelijski cerkvi, ki je v Nemčiji v ogromni večini, svojega komisarja, so katoliški cerkve krogi po kratkem posvetu sklenili popolno kapitulacijo. (Enako o tem piše tudi Domovina z dne 29. junija v svojem »Političnem pregledu.)

»Nemčija - velika ječa« je pisal Slovenec 27. junija glede navala hitlerjevcev na socialdemokrate in katoliške politike. Aretacijo vseh državnih in deželnih poslancev bavarske ljudske stranke je državna policija utemeljila s tem, da so pri njih našli spise, ki dokazujejo, da namerava politični katolicizem na vsak način sabotirati odredbe vlade. Časopis tudi objavlja izjavo ministra za propagando Göbbelsa, ki je 25. junija na shodu narodnih socialistov rekel: »Razen nas ne bo sploh nobene druge stranke in nobene druge organizacije več.«

»Hitler ne pozna nobene meje«, piše Jutro 27. junija, saj mora tudi cerkev služiti Hitlerjevemu režimu. Katoliški škofje so na posvetu upoštevali sedanje prilike in sklenili, da se uklonijo Hitlerju. Opustili bodo vsako politično delovanje in vsako kritiko ukrepov narodno socialistične vlade.

Evangeljska cerkev pa je glede postavitve komisarja poslala vladi protest proti uvajanju politike v cerkev.

Po kapitulaciji katoliške in protestantske cerkve je postal Hitler tudi na cerkvenem polju v Nemčiji nekak diktator in duhovščina bo smela delati samo to, kar bo njemu všeč.

JULIJ 1933 - KONEC KATOLIŠKEGA CENTRUMA

- KONKORDAT Z VATIKANOM

V svojem komentarju »Hitler in cerkev« je Jutro 6. julija ocenilo pet mesecev Hitlerjeve vladavine takole:

Komaj dobrih pet mesecev vlada režim »nacionalne revolucije« in vendar sta v tej kratki dobi dobila nemška država in nemški narod povsem spremenjeno lice. Tako rekoč preko noči so padli na koleno pred kljukastim križem vsi, ki so dotlej veljali in se tudi sami smatrali za vodilne reprezentante velikega in kulturnega naroda.

Nova Nemčija za samostojne osebnosti poleg voditelja in vladarja nima prostora. Nobena avtokracija, kar jih pozna zgodovina, ni dosegla Hitlerjeve absolutne moči nad nemškim narodom. Hitler hoče obvladati vse - tudi razum in dušo nemškega naroda. Celó v verski svobodi čuti nevarnost za svojo absolutno samovlado. Narodni socializem hoče odtegniti široke mase in zlasti mladino vplivu cerkvenih funkcionarjev. Borba za oblast na cerkvenem polju dokazuje, da Hitler tudi tu zahteva za sebe absolutno avtoriteto.

Centrum je 5. julija podal izjavo, da se prostovoljno razpušča. Tudi vodstvo bavarske ljudske stranke je že formalno izvršilo njen razpust. Dosedanji

predsednik stranke je objavil sklep, v katerem izjavlja, da je odslej prepovedano politično se udejevtvovati pod imenom bavarske ljudske stranke ali pa v smislu njenega programa, v kolikor bi bil nasproten programu narodne socialistične stranke.

Prepoved vseh političnih strank komentira Proletarec v članku »Plaz fašizma v Nemčiji zatrl vso »legalno« opozicijo« dne 6. julija. Piše, da Hitler vlada kot despot in z opozicijo postopa še celo bolj brutalno, kakor je postopal prva leta Mussolini v Italiji. Nihče izmed napadenih se ne sme zagovarjati ali se braniti v časopisih. Patriotični fašizem se je v Nemčiji izredno razplamtel. Vsak fašist sme preteptati ali celo ubiti kogarkoli, samo da ni član njegove stranke. Z ukinitvijo stranke katoliškega centra je zdaj fašistična stranka edina, ki je dovoljena v Nemčiji. Časopis meni, da kljub terorju opozicija raste in se kristalizira v smislu nelegalnosti. To bo prava, revolucionarna opozicija, ki bo premagala sedanjo diktaturo, kakor je delavstvo v Nemčiji premagalo pred 60. leti teror, ki ga je uvedel »železni kancler« Bismarck.

Delavska pravica v rubriki »Doma in po svetu« dne 6. julija piše, da hoče imeti Hitler samo eno državno stranko. Centrum, ki je mislil, da si bo s tem, ako se podredi, ohranil življenje, se je zmotil. Hitler ne pusti niti tega, da bi se poslanci centra popolnoma prelili v narodnosocialistično gibanje. Vse do zadnjega morajo izginiti iz parlamenta, kakor tudi vse politične in katoliške organizacije.

Jutro je 8. julija objavilo svoj komentar o »Koncu centra«. Precejšen del krivde za ukinitve obeh klerikalnih strank - tako centra kot bavarske ljudske stranke - pripisujejo centru. Le-ta se ni zavedal nevarnosti, ki mu preti od nacionalnega socializma. Pozabil je tudi, da nacionalni socializem ni le stranka, temveč nov svetovni nazor - skoraj nova vera, ki ne trpi nobenega tekmeca poleg sebe. Usodna napaka centumskih voditeljev je bila ravno v tem, da se niso zavedali, da Hitler ne bo pristal na delitev oblasti, kot so si jo včasih delili s socialisti. Javnemu sporu glede likvidacije katoliškega centra se je Hitler izognil tako, da je Papena poslal v Vatikan na razgovore glede sklenitve konkordata.

O težkih političnih, zlasti pa še družbeno-gospodarskih razmerah v Nemčiji, piše tudi Prosveta v članku »Hitler planira »paradiž« z velikim kolom«, z dne 7. julija. Opozarja, da Hitlerjev načrt za gospodarsko reorganizacijo Nemčije gre za iztrebljanjem vseh nasprotnikov. Nemčijo bo razdelil v dva razreda: v razred nacijev in antinacijev. Hitlerjeva Nemčija bo pokopališče za vse, ki imajo ali bodo dobili marksistični ali židovski pečat. Izključeni bodo ne le iz vseh vladnih služb, ampak bodo tudi ob vse politične pravice. V Hitlerjevi Nemčiji bo edini kriterij delavska fronta. Tisti, ki ne bodo sprejeti v to fronto, bodo brez vseh pravic - brezpravni kot sužnji. V tej delavski fronti bodo tudi delodajalci - sploh vsa buržoazija, ki bo glavni steber in vodja te fronte.

Hitlerjev fašistični režim je objavil tudi načrt kampanje za povečanje »čistega« (arijskega) prebivalstva in določa, da mora vsaka čista nemška družina imeti pet otrok. Družina, ki bo brez otrok, bo označena za »legalizirano prostitucijo«, plačevati bo morala posebni davek. Ženske, ki se nočejo omožiti in nočejo roditi otrok, bodo označene za izmeček družbe.

Slovenski narod je že 5. julija poročal o »Nemškem konkordatu« in piše, da zadnje informacije iz Vatikana potrjujejo, da je Papen uspešno zaključil pogajanja za sklenitev konkordata (podlaga naj bi bila lateranska pogodba, ki jo je sklenila fašistična Italija z rimsko kurijo - po 43. členu te pogodbe se cerkev odreka političnemu udejstvovanju, duhovščini pa je prepovedano vtikati se v notranje zadeve).

Slovenec 9. julija piše: »Konkordat z Nemčijo podpisan.« Podpisan je bil 8. julija in po Papenovem mnenju ustvaril jasno razmerje, tako da bo v bodoče izključen vsak spor med cerkvijo in državo. S konkordatom se bodo nemški katoličani odrekli pravici političnega združevanja, katoliška akcija bo uživala popolno svobodo, cerkev bo dobila tudi nujno potrebne svoboščine na šolskem področju.

V zvezi s podpisom konkordata sta izšla 10. julija še dva članka, in sicer članek Slovenca: »Hitler je vesel konkordata in konca centruma« ter članek Jutra:

»Sprava Vatikana s Hitlerjem«, kjer je navedeno, da Hitler proglašča konkordat kot jamstvo, da se bodo katoličani priključili narodnosocialističnemu gibanju, zato se bodo tudi preklicale razpustitve katoliških organizacij, ki so s to pogodbo priznane, ukinejo se tudi vsi prisilni ukrepi zoper duhovnike in druge voditelje teh katoliških organizacij.

Tudi Delavska pravica z dne 12. julija piše o konkordatu s podobno vsebino: »Oba - Vatikan in Hitler sta vesela«. Hitler je takoj po podpisu izdal uredbo, s katero je razglasil, da konkordat jamči, da bo v bodoče katoliška cerkev v službi narodnosocialističnega režima in da se bodo katoličani pridružili njegovi stranki. V svoji odredbi je Hitler izjavil, da je srečen, ker je pridobil novega zaveznika, ki bo sodeloval z njim v prid naroda.

Tudi v reviji Leonove družbe - Čas, letnik 1933/1934, je bil objavljen članek dr. Odarja: »Nemški konkordat«. Avtor navaja, da sta podpisala konkordat med Vatikanom in Reich Germanico državni tajnik Vatikana - kardinal Pacelli in nemški podkancler von Papen. Navaja, da je konkordat vzbudil v svetu veliko pozornost, saj nihče ni mogel pričakovati, da bo eno prvih del Hitlerjeve totalistične Nemčije sklenitev konkordata s sveto stolico.

S konkordatom zagotavlja nemška država svobodno izpovedovanje katoliške vere in nje svobodno javno izvrševanje.

Konkordat obsega 34 členov, vsebina pa zajema od občih norm še: položaj hierarhije in klera, določbe o cerkveni teritorialni organizaciji, o redovniško imovinskih zadevah, o šolstvu, o dušnem pastirstvu vojaštva, po bolnišnicah in podobnih zavodih, o narodnih manjšinah in o katoliški akciji. Sveta stolica bo imela diplomatsko zastopstvo v Berlinu in nemška država v Vatikanu.

»Misli k nemškemu konkordatu« pa je v svojem komentarju objavil tudi Slovenec dne 26. julija. Po njihovem mnenju konkordat z Nemčijo za katolicizem gotovo ne predstavlja najboljše in najidealnejše rešitve, vendar so z njim bistvene pravice nemških katoličanov zavarovane. Glavna skrb cerkve je, da ohrani kontinuiteto verskega življenja, zlasti versko in duhovno vzgojo

mladine. To pa jim konkordat zagotavlja (ostane katoliško privatno in konfesionalno šolstvo, verouk pod vodstvom cerkve je obvezen predmet tudi v ostalih šolah, garantiran je obstoj katoliških fakultet na univerzah itd.)

Istočasno je Slovenec okrcal nekatere časopise (kot npr. ljubljansko Jutro), ki pobirajo gotove ocvirke iz konkordata, ki so za cerkev manj ugodni. Pravi tudi, da so nasprotniki cerkve tudi takoj dvignili glasove, da je cerkev s tem, ko je s fašistično Nemčijo sklenila konkordat, odobrila nov režim in postala njegov zaveznik. Ob tem poudarja, da Cerkev ne diktira nobenemu narodu politične oblike in se ne vmešava v obliko njegove vladavine. Konkordati so pogodbe z državami, ne pa s trenutno vladajočimi režimi.

Slovenec 24. julija objavlja tudi članek: »Hitler za enotno državno protestantsko cerkev«. Če narodni socializem smatra za svojo dolžnost, da nudi krščanskim cerkvam državno varstvo, potem lahko tudi država zahteva od cerkva, da jo podpirajo. Sedaj podpisani nemški konkordat je ravno tak jasen korak na tem polju.

V nadaljevanju poročajo o Hitlerjevem govoru v Bayreutu v radiu, kjer je naglasil, da ima srčno željo, da bi mogel tudi z evangelijskimi cerkvami urediti razmerje ravno tako jasno. Prvi pogoj za to je, da bi namesto številnih evangelijski cerkva, natopila le ena enotna državna cerkev. V interesu obnove nemškega naroda želi Hitler, da bi nove volitve v evangelijskih cerkvah v svojih rezultatih podpirale narodnosocialistično državno politiko.

Po končanih volitvah, ki so bile 23. julija v evangelijskih cerkvah, je Slovenec, 27. julija, zapisal: »Protestantizem - cerkev režima«. Volitve za zedinitev vseh protestantskih veroizpovedi v »Nemški evangelijski cerkvi« so prinesle volilno zmago t.i. »Nemških kristjanov«. To je verska sekta, ki podpira Hitlerjev nacionalno-socialistični program. Gotovo je, da bo za novega protestantskega državnega škofa imenovan Hitlerjev ljubljenec župnik Müller. Hitler si je z »Nemškimi kristjani« ustvaril pokorno cerkveno ustanovo, ki bo poslušno proti blagoslavljal vsako njegovo »revolucijo«.

O »Katolicizmu v Nemčiji« piše tudi Slovenski gospodar, z dne 2. avgusta. Izhaja iz osnovnega načela, da hitlerizem stoji na stališču: »Država vse! Jaz pa sem država.« Iz tega načela sledi, da mora biti podrejeno ter ji kot sredstvo služiti vse: posameznik in združba, tudi vera in cerkev. Hitler je to dejansko in dosledno izvedel napram protestantizmu v Nemčiji, ki mu je vsilil vsedrjavno ustavo.

Hitlerjansko geslo je: »Ena rasa - ena vera.« Ker pa se nemški katoličani svoji veri ne bodo nikdar prostovoljno odpovedali, se je Hitler povezal s poglavarjem katoliške cerkve in sklenil z njim konkordat.

AVGUST 1933 - NEMŠKI MILITARIZEM NA POHODU

Jutro, 2. avgusta objavlja članek »Hitler utrjuje diktaturo«. V njem piše, da je bila 1. avgusta objavljena zasilna uredba, s katero je Hitler dobil tudi absolutno oblast v pogledu zakonodaje. Gre za popolno izločitev parlamenta od zakonodaje - vse zakone bo izdajal odslej Hitler sam in tako bo postal docela neodvisen tudi od samega predsednika nemške republike. Očividno stremi Hitler za tem, da kar najbolj učvrsti svojo diktaturo ter se osvobodi vseh ostalih odločilnih činiteljev, kakor jih predvideva weimarska ustava. Vlada je izdala tudi izvršilno uredbo k zakonu o odvzemanju nemškega državljanstva - vzroka odvzema državljanstva se ne bo navedlo, pritožba ni mogoča.

Velesile ponovno nameravajo izvesti skupno akcijo proti Berlinu, zaradi kršenja mednarodnih pogodb. Kot poroča Slovenski narod 3. avgusta naj bi šlo za incidente, ki jih izzivajo nemški narodni socialisti s svojimi poleti nad avstrijskim ozemljem in s svojo protiavstrijsko propagando. Ker smatrajo, da gre za kršenje mirovnih pogodb, nameravajo to zadevo spraviti v obravnavo pred Društvo narodov.

Jutro 8. avgusta piše: »Proti Nemčiji se spet zbira vsa Evropa«. Nelojalni način borbe proti Avstriji in hitlerjevska izzivanja v sosednjih državah ustvarjajo novo protinemško fronto. Anglija in Francija vse bolj poudarjata nedotakljivost

versajske mirovne pogodbe, kar vedno bolj jasno kaže, da ponovni izgredi lahko privedejo do nove izolacije Nemčije, ki je danes v tem težjem položaju, ker je izgubila tudi poprejšnje simpatije Sovjetske Rusije. Položaj Hitlerjeve vlade otežkoča tudi dejstvo, da so prevneti pristaši izzvali incidente ne le v Avstriji, ampak tudi v Posarju in v danskem Šlezvikju, kar ustvarja še bolj strnjeno protinemško fronto.

Slovenski narod 16. avgusta piše, da se Nemčija kljub vsem pogodbam in konferencam mrzlično oborožuje. V članku »Evropa plava v stare vode« objavlja podatke iz angleškega časopisa »Sunday Referee«, ki piše, da cela vrsta dokumentov kaže, da je Nemčija izkoristila vse svoje moči za to, da se kar najhitreje oboroži in pripravi na novo vojno. Ker ni pričakovati na uspeh ženevske konference, se namesto razorožitve pričinja novo oboroževalno tekmovanje.

Jutro 28. avgusta piše o »nemškem militarizmu na pohodu«. Že formacije napadalnih oddelkov kažejo, da Nemčija ni razorožena. Temu se sedaj pridružuje živahna propaganda za letalsko obrambo države. Hitlerjevski režim razvija na vsej fronti militaristični duh in pod raznimi krinkami obnavlja staro nemško armado. Tako imajo npr. v Berlinu organizirano celo omrežje raznih poklicev in straž in prebivalstvo stremi po tem, da bi pridobilo kak vojaški čin. Pri tem uradni nemški listi ne prenehajo zahtevati, naj »agresivna« Francija razoroži svojo vojsko. Jutro naslednji dan (29. avgusta) objavlja svoj komentar pod naslovom: »Nemčija se mrzlično oborožuje«. Pri tem poudarja, da Nemčija oboroževanja nič več ne taji.

Popolnega obsega oboroževanja in vojne pripravljenosti Nemčije inozemstvo seveda ne pozna, ker je kontrola nemogoča. Razorožitvena konferenca je dospela na mrtvo točko.

Narodni socialisti še vedno podčrtavajo svojo mirovno politiko. Ker pa ima Nemčija appetite izven svojih meja, le-ti brez oborožene sile ne bodo izvedljivi. Ni dvoma, da Nemčija ne bo oklevala pri izbiri sredstev, kadar bo smatrala, da

je prišel njen čas. Vse kaže, da zgodovina Nemčije ni izučila, vendar je danes Berlin še bolj nevarno ognjišče za splošni požar kakor za časa Viljema II, meni Jutrov komentator.

Slovenski tisk pa je v mesecu avgustu poročal še o nekaterih drugih dogodkih. Tako Jutro 8. avgusta piše o »ostrih notranjih borbah med vodilnimi hitlerjevci«, ki lahko postanejo usodni za nadaljnji razvoj narodnega socializma v Nemčiji. Na čelu sprtih strank sta Göring, ki podpira skupino, ki zahteva radikalno izvajanje narodnosocialističnega programa, na drugi strani pa je Göbbels, ki podpira skupino, ki se zavzema za večjo zmernost v politiki. Hitler je na te spore odgovoril z govorom, ki ga je imel 7. avgusta v Obersalzbergu. Poudaril je potrebo železne discipline in najstrožje solidarnosti in naglasil, da bo z vsemi sredstvi branil svojo oblast. Nikomur ne bo dopustil, da bi s kakimi ločenimi akcijami rušil moč stranke in režima. Da bi preprečil nadaljnje konflikte, bo ustvaril v stranki novo hierarhijo ter ustanovil poseben direktorij v obliki senata. V njem bodo najzanesljivejši pristaši stranke.

Slovenski gospodar z dne 9. avgusta piše v članku »Obeti niso prave šale«, da naj bi bila druga revolucija izvedena na gospodarskem polju (prva naj bi bila prihod stranke na oblast). Deset let je narodnosocialistična stranka napovedovala nov družbeni in gospodarski red, ki bo pričaral pravi raj. Hitler pa je sedaj jasno povedal, da druge revolucije ne bo. Namesto tega bo izvršena reforma gospodarskega reda v Nemčiji. Sestavili so nekak gospodarski svet, v katerem tudi sedijo zastopniki velike industrije. Narodnosocialistični voditelji so začeli hkrati odločno borbo zoper boljševiške težnje v lastni stranki - proti komunizmu bodo udarili z železno pestjo.

Narodni socializem je delal obljube. In ko je prišel čas, da bi svoje obljube izpolnil, pa pobija z železno pestjo vsakega, kateri zahteva izvršitev teh obljub. Uvidel je, da obeti in obljube niso prazne šale.

Jutro 29. avgusta piše: »V novi Nemčiji za državljana ni svobode in pravice«. Novi režim smatra, da je prvi del »nacionalne revolucije« končan, sedaj pa je

prva naloga vlade, da zasidra novi režim tudi v nemški ustavi. Formalno weimarska ustava še ni razveljavljena, vendar je v novo ustavo treba prenesti načela narodnosocialistične stranke, v kateri ni razlike med nemško državo in nemškim narodom. Nova ustava mora sloneti na načelu »germanske demokracije«, ki pozna samo en narod, eno državo, en režim. Država si mora zagotoviti tudi svoj vpliv na vse javno in zasebno življenje. Državlanske svobode ni več, obstoja samo še svoboda države. Individualne svoboščine bodo omejene do skrajnosti.

Slovenski narod je 31. avgusta objavil članek »Svetovni nazor hitlerizma«. Meni, da nova ustava pomeni konec človeške osebnosti in da hitlerizem ogroža človeško kulturo. Hitlerizem predvsem uči, da je nemška rasa najpopolnejša na svetu, vse druge rase so po tem nauku manj vredne. Po tem nauku imajo Nemci božje poslanstvo, ki naj bi osrečilo ves svet, potem ko bi ga podjarmili - ves ostali svet bi bil v suženjskem odnosu napram Nemcem. Hitlerizmu gre za dosego absolutnega gospostva na svetu. Če je hitlerizem že na domačih tleh tako neizprosni (koncentracijski tabori, prisilno telesno delo tudi za učenjake, konfiskacija premoženja, brutalno kaznovanje, izključitve otrok in ljudi iz družbe, tajna politična policija), koliko bolj krut in bestialen bo, ako se mu posreči podjarmiti kak drug narod.

Slovenski narod je 4. avgusta prinesel tudi novice o tem »Odkod je dobil Hitler denar za svoj pokret?«. Navaja ugotovitve knjige »Hitler kot Frankenstein«, ki jo je napisal bivši Hitlerjev pomočnik Johannes Steel. Iz njih sledijo podatki, da so Hitlerjevo gibanje financirali inozemski finančniki in da finančna sredstva niso bila vedno arijskega izvora. Steel piše, da je cela armada plačanih agentov skozi 10 let zbirala denar po Nemčiji, Angliji, Švedski, Združenih državah in Franciji. To so bili v resnici trgovski potniki, ki so prodajali hitlerizem. V tujih državah so navezovali stike s »kontaktnimi« možmi, ki jim je njihov trgovski in družabni položaj omogočal dostop do vplivnih in bogatih mož. Toda večina denarja Hitlerja je prišla od velikih tovarn orožja. Ogromne vsote sta baje dali Hitlerju Ivan Kreuger in neka velika švedska tvrdka, tesno zvezana s Kruppom.

Jutro je ob koncu avgusta še poročalo o bodočem Hitlerjevskem kongresu oz. o »Hitlerjevskem dnevu« (28. in 31. avgust). Piše, da se Nemčija pripravlja za novo nacionalno slavnost, ki bo prihodnje dni v Nürnbergu, ko bo kongres narodnosocialistične stranke. Listi neprestano ponavljajo, da bodo te svečanosti prekosile vse, kar so hitlerjevci priredili doslej v tem pogledu.

Vendar se opaža, da se polšača občinstva nekakšna utrujenost in da propaganda nima več tako ugodnega odziva, kakor gaje imela še pred nekoliko meseci.

30. avgusta je bil odprt kongres. Tega dne je prispel v Nürnberg Hitler s svojimi najintimnejšimi sodelavci. Prirejen jim je bil sprejem, kakor še nikdar tudi nobenemu nemškemu vladarju ne. Hitler je označil Nürnberg za najbolj nemško mesto na svetu. Izjavil je, da se bodo vsi bodoči kongresi narodnosocialistične stranke vršili v Nürnbergu in da bo to mesto postalo središče političnega življenja v Nemčiji, kakor je Berlin središče državnega življenja.

SEPTEMBER 1933 - KONGRES HITLERJEVE STRANKE V NÜRNBERGU

- PROCES O POŽIGU PARLAMENTA

1. septembra se je začel kongres narodnosocialistične stranke v navzočnosti Hitlerja. O Hitlerjevi poslanici kongresu pišeta Slovenec 2. septembra z naslovom »S terorjem je treba pobijati sovražnike režima« ter Jutro 2. septembra z naslovom »Hitler proglašča teror za edino sredstvo nove nemške politike«. Pri tem Jutro poudarja, da je Hitlerjeva poslanica prava vojna napoved civilizaciji in človečanstvu.

Hitler v svoji poslanici kongresu ni povedal nič novega, skrbno se je izognil tudi vsaki konkretniji označbi nadaljnjega programa svojega režima. Hitler je vnovič nastopil proti Židom, češ da so povzročitelji gospodarske krize. Napad na Žide je pokazal, da je za hitlerjevce rasistični problem osrednja točka njihove filozofije in njihovega stremljenja. Nato je govoril o potrebi vzgajanja ljudskih množic in o socialnih problemih ter naglasil, da nima nihče več pravice sedeti

prekrižanih rok in gledati, kako drugi zanj delajo. Govoril je tudi o brezposelnosti, nič pa o tem, kako jo misli njegov režim odpraviti.

Izjavil je, da je narodni socializem edino pravo zastopstvo volje nemškega naroda, ne pa parlamentarizem.

Vlada bo stremela za tem, da učvrsti načelo avtoritete enega samega moža nad vsemi drugimi, kar je drugo načelo njegove filozofije. Nemška država je sedaj zgrajena na vsem nemškem narodu in na narodnosocialistični stranki, ki obsega in združuje ves nemški narod. Kot temeljne kamne tretjega cesarstva pa smatra Hitler narodno-socialistične napadalne oddelke, kajti Nemčija je narodnosocialistična stranka.

Po končanem kongresu je prišlo do upora v Hitlerjevem taboru. Kot piše Slovenski narod 7. septembra, je prišlo do upora zato, ker so se smeli udeležiti nürnberškega kongresa samo zanesljivi člani napadalnih oddelkov in drugih formacij. To je bil povod za hude medsebojne očitke in razprtije. Niso namreč vsi tako zelo navdušeni za politiko sedanjega režima, kakor se morda misli v inozemstvu.

Brezposelnost, ki jo zatirajo z nasilnim ustanavljanjem delavskih kompanij, namreč ni prav nič zmanjšana. Delavstvo strada dalje, medtem pa režim meče milijone in milijone za hitlerjevske parade. Zato se je »nezanesljivih« polastilo silno ogorčenje, revolucionarje so poslali v koncentracijska taborišča. Propagandni minister Göbbels je tudi izdal strog nalog, da ne sme noben list objaviti Hitlerjevih govorov, v katerih je na vse pretege povelečeval svoj režim in ki so daleč od resničnega položaja. Seveda je bila ta taktika napačna, ker je poročanje le o zunanji sliki kongresa, o veličastnih sprejemih in manifestacijah, izzvalo le še večje ogorčenje.

Na temo kongresa je objavilo svoj komentar tudi Jutro 6. septembra z naslovom: »Glasovi iz Nürnberga«. Komentator piše, da v Nürnbergu ni šlo za resna politična posvetovanja, temveč le za triumfalni nastop voditelja, ki je prišel med svoje ljudstvo, da sprejema izraze vdanosti in pokorščine.

Idejno in vsebinsko nürnberški kongres ni prinesel ničesar bistveno novega. Trditev Hitlerjeve poslanice, da se je njegova socialna revolucija izvršila skoro brez prelivanja krvi, ne drži. V času, ko se je vršil nürnberški kongres, je izšla v Londonu »Rjava knjiga hitlerjevskega terorja« - delo resnih mož pod vodstvom znanstvenika Einsteina. Knjiga navaja po imenih 500 žrtev hitlerjevske krutosti in našteva 300 političnih umorov. Teror pa se nadaljuje. Vesti o krvavih nasiljih nočejo ponehati in nič ni slišati o uporabi strogih zakonov proti ljudem rjavih srajc.

Hitler se je v spremstvu novoimenovanega generala, pruskega ministrskega predsednika Göringa 7. septembra udeležil vojaških manevrov na Pruskem. O tem poroča Jutro 8. septembra v članku »Nemška vojska prisega Hitlerju enako pokorščino, kakor nekoč bivšemu cesarju Viljemu«. To je dokaz, da je Hitlerju uspelo pridobiti tudi vojsko na svojo stran.

Vojska je Hitlerju hvaležna, ker ji je vrnil njene stare, z zmago ovenčane cesarske zastave in kokarde ter da ji ni vsiljeval svojih političnih načel. Nemška armada vidi v Hitlerju svojega voditelja.

Jutro 8. septembra poroča o generalni sinodi nemške protestantske cerkve, ki je bila te dni. V članku »Protestantska Kanosa« piše, da je nemška protestantska cerkev sprejela takozvani »arijski paragraf«, ki je s tem prvič priznan od krščanske cerkve. Enako kot katoliška cerkev, ki je imela konferenco v Fuldi, je sedaj tudi protestantska cerkev sprejela načela hitlerizma, čeprav so le-ta v očitnem nasprotju z nauki cerkve. Po »arijskem paragrafu« ne more biti protestantski duhovnik ali uradnik protestantske cerkve človek, ki ni čiste arijske rase, ali če je poročen z »nečisto« ženo. Tistim, ki so se protivili sprejetju teh določb, so zagrozili s koncentracijskim taboriščem.

Kot navaja Prosveta z dne 5. septembra v članku »Hitlerjevci in požig zbornične palače« je v že prej omenjeni knjigi »Rjava knjiga Hitlerjevega terorja« navedeno, da so fašisti sami zažgali parlament. Göbbels in Göring sta

označena kot glavna zarotnika - prvi kot avtor ideje, drugi kot voditelj operacij, čigar hiša je služila kot glavni stan požigalcem.

Knjiga tudi dokazuje, da je Göbbels odredil policijski naval na glavni stan komunistične stranke v Berlinu in vtihotapil obtežilni material, ki ga je policija zasegla. Knjiga navaja sumljive okolnosti v zvezi z ognjem v parlamentu: npr. dejstvo, da so bili Hitler in vsi glavni fašistični voditelji v Berlinu in nacijski udarniki ves dan v barakah, pripravljeni na takojšnjo akcijo. Ogenj v parlamentu se je pojavil ob 9. zvečer, do polnoči pa je bilo že izvršenih 1500 aretacij potom zapornih povelj, ki so vsebovale fotografije obtoženih oseb.

V zvezi s tem piše tudi Proletarec z dne 7. septembra v članku »Hitlerjevi barbari more dalje in pogrezajo Nemčijo«. Časopis piše, da je »Rjava knjiga Hitlerjevega terorja« dokaz, da so požar zanetili fašisti po vnaprej določenem načrtu in da jim je bil Van der Lubbe le slepo orodje v njihovem provokatorskem početju.

Revija Književnost v 10. številki piše o požigu nemškega parlamenta kot kapitalistični provokaciji. Navajajo, da bo kmalu tri četrta leta, od kar so zašvigali plameni iz nemškega parlamenta, pa Hitler še vedno ne upa priznati, kdo so pravi požigalci. Togler in Bolgari Dimitrov, Popov in Tanev čakajo na hitlerjansko obsodbo. To so vojni ujetniki, so žrtve razrednega boja današnje družbe.

Ne samo zato, ker mu je bil tudi parlament na poti, temveč predvsem za to, ker mu je bilo organizirano marksistično delavstvo trn v peti, je dal nemški fašizem zažgati parlament. Treba je bilo najti vzrok za teror, treba ga je tako utemeljiti, da bi se nad proletariatom zgražal ves svet, da bi prikimali vsi meščanski politiki, da bi vsi kapitalisti poslali denar za borbo proti »rdeči kugi«. Zato je bilo treba zažgati parlament.

Ker je komisija izvedencev dognala (to komisijo so nato hitlerjanci zaradi tega razgnali), da požara ni mogel zanetiti en sam človek, je bilo treba najti še nekoga. Zato so aretirali med drugimi tudi tri Bolgare in sporočili javnosti, da

so ti trije zapleteni v znani atentat na sofijsko katedralo, ki je bil izvršen leta 1925 (policijska preiskava je leta 1925 s »sigurnostjo« ugotovila tri glavne krivce za sofijsko katedralo in jih tudi dala obesiti).

Göring in Hitler sta zaprtim »požigalcem« odvzela tudi vse pravice zagovora, saj bi lahko kateri od zagovornikov in obtoženih stegnil roko in s prstom pokazal na prave zločince in krivce.

Kot poročata Slovenski narod in Jutro 21. septembra, se je pred vrhovnim državnim sodiščem v Leipzigu začel velik proces proti požigalcem nemškega državnega zbora. V inozemstvu prevladuje splošno prepričanje, da je bil proces uprizorjen samo zaradi tega, da se prikrijejo pravi požigalci. Proces zbuja politično ozračje in bojazen, da prava resnica ne bo prišla na dan. Zato se bo istočasno pod pokroviteljstvom človekoljubov in zagovornikov svobode ter pravice vršila obravnava v Haagu, ki sicer ne bo uradna, vendar pa bo svetu predočila resnična dejstva o požigu.

Glavni obtoženec je Van der Lubbe. Doslej so komunisti in socialni demokrati zanikali vsako krivdo pri tem požaru in tudi nemške oblasti niso mogle doslej navesti dokazov proti njim. Zato bo imela sodna razprava tudi svojo politično ost.

OKTOBER 1933 - EVROPA PROTI NEMČIJI

- IZSTOP NEMČIJE IZ DRUŠTVA NARODOV

Slovenec v komentarju »Evropa proti Nemčiji« dne 12. oktobra piše, da je Hitlerjeva revolucija v začetku vzbudila zelo močne simpatije zato, ker je ustvarila občutek, da je zmagovito ustavila napredovanje komunizma. Civilizirane narode pa so proti Nemčiji obrnile surovosti, ki so jih izvajale narodnosocialistične organizacije kot tudi nekateri dogodki kot npr.: židovsko vprašanje, vprašanje priključitve z Avstrijo in vprašanje razorožitve. Nemčija ne prikriva, da se s polno paro oborožuje. To je med državami Evrope povzročilo nezaupanje v dosedanja jamstva za varnost in s tem v možnost

uspeha razorožitvene konference. Še vedno pa si prizadevajo priti do sporazuma na podlagi razorožitvenega pakta, ki bi predpisal obvezno nadzorstvo nad oboroževanjem vsake države podpisnice ter uvedel tudi kazni proti državi, ki se tega sporazuma ne bi držala. Vse velesile se trudijo, da bi spor med Nemčijo in Evropo rešile v okviru Društva narodov na miren način.

Že naslednji dan, t.j. 13. oktobra pa Slovenec v članku »Z glavo skozi zid« piše, da je državni kancler Hitler izjavil zastopnikom tujega tiska, da Nemčija zapušča Društvo narodov in razorožitveno konferenco. Razlog za to je bil, ker so velesile sprejele enotno stališče, da se ne more dopustiti ponovno oboroževanje Nemčije in da dobi Nemčija enakopravnost v orožju šele po osmih letih. V tem času se bodo druge velesile razoroževale, dokler ne dosežejo stopnje, na kateri je danes Nemčija. Hitler opravičuje svoj korak s tem, da ne more sprejeti novega »diktata« velesil. Prav tako je Hitler izjavil, da bo državni zbor razpuščen in da se bo vršil plebiscit o politiki nemške vlade, ki bo 12. novembra. Še vedno pa Hitler v proglasu, ki ga je izdal v zvezi s temi dogodki, poudarja, da nemška vlada in nemški narod vodita politiko miru, odklanjata nasilje, pripravljene so popolnoma uničiti svoje orožje, če tudi druge države enako storijo ter podpisati kontinentalne pakte o nenapadanju. Pogoj za to pa je enakopravnost, brez katere ne morejo sodelovati pri mednarodnih ustanovah in mednarodnih pogodbah. Hitler poudarja, da Nemčiji niso hoteli dati enakih pravic kot drugim državam in da se močno oborožene države niso hotele razorožiti, kakor to določa versajska pogodba. Tudi Jutro z dne 15. oktobra poroča podobno kot Slovenec in piše tako o izstopu Nemčije iz Društva narodov, kakor tudi o proglasu, ki ga naziva »Hitlerjev manifest«. Zanimiva pa je ugotovitev Jutra, ko pravi, da je postala Nemčija z izstopom iz Društva narodov docela osamljena in da je že samo s tem odstranjena vsaka nevarnost, da bi se nemški imperializem še kdaj razbohotil. Ženevska razorožitvena pogajanja se bodo nadaljevala in menijo, da se bodo zaradi izstopa Nemčije sedaj hitreje in bolj uspešno razvijala.

Splošen vtis je ta, da se hoče Nemčija s prekinitvijo svojih odnosov do Ženeve izogniti uvedbi kontrole številnih kršitev mirovnih pogodb. Nemčiji je šlo pravzaprav le za to, da legalizira te kršitve.

Slovenec z dne 16. oktobra piše, da izstop Nemčije iz Društva narodov pomeni »politični samomor Nemčije«. Ves svet komentira dogodke v Berlinu in v Ženevi in povsod naglašajo usodni pomen nemškega koraka na svetovno politiko. Vsi tudi menijo, da je ta korak nemške vlade sklenil krog osamljenosti okoli Nemčije. Glede nadaljevanja razorožitvene konference pa edino Italija meni, da ta ne more nadaljevati svojega dela, dokler ne bodo nastopile takšne razmere, ki bodo omogočile novo proučitev celotnega problema.

Prosveta 16. oktobra piše, da je »Hitler provociral svetovno krizo« in da vlada po Evropi silna panika in strah pred vojno. Piše tudi, da je ta akcija vlade izzvala naravnost blazno navdušenje množic, ki so pijane fašistične propagande. Po vseh nemških mestih so bile danes (15. oktobra) silne demonstracije za Hitlerja in »svobodno Nemčijo, ki ni več v sužnosti versajske pogodbe«.

Napoved izstopa Nemčije iz Društva narodov komentira Jutro 18. oktobra kot »igro z ognjem«. V mednarodni politiki je s tem ustvarjen povsem nov položaj, v notranji politiki pa z napovedjo plebiscita Hitler slovesno kliče ves narod, da izjavi, ali odobrava njegovo politiko ali ne. S tem bo Hitler ponovno preusmeril zanimanje ljudstva na zunanje politične probleme, saj se ljudstvo ne bo utegnilo posvečati domači mizeriji.

Nemčija se hoče očitvidno odtegniti kontroli velesil in si ohraniti proste roke za svoje vojaške priprave. Računa tudi na to, da bi se ji posrečilo odvojiti Pariz od Londona in Rima. Hitlerjeva politična igra je na las podobna hazardu.

Slovenec pa dne 18. oktobra komentira Hitlerjevo odločitev o izstopu iz Društva narodov kot »nepremišljen korak«, ki je zelo zmanjšal upanje na skorajšnje pomirjenje sveta. Ako se Nemčija premisli in zopet naveže stike z velesilami, bo treba iznova graditi stavbo evropskega miru, verjetno s še manjšimi izgledi za uspeh nego dosedaj. Postopki Nemčije kažejo na popolno

nerazumevanje realnih razmer in realnega razpoloženja sveta, sredi katerega Nemčija živi. Nemčija bi si atribut enakopravnosti pridobila, če bi vodila politiko iskrenega sodelovanja z velesilami z ono previdnostjo in umerjenostjo v svojih zahtevah, ki ji je nujno narekovana potem, kar se je zgodilo po usodnem letu 1914.

Slovenski narod 21. oktobra piše o »finančnem bojkotu Nemčije«, saj sta Anglija in Amerika začele omejevati oz. do skrajnosti reducirati kredite za Nemčijo, ker ne verjameta Hitlerjevim miroljubnim besedam. Pričakovati je, da bodo zapadne velesile v kratkem sprožile akcijo, da se Nemčijo popolnoma blokira. Tej akciji se bo iz docela interesnih razlogov priključila tudi Amerika.

Obravnavane dogodke dopolnjuje s svojo specifičnostjo še članek v Akademskem glasu z dne 4. oktobra z naslovom »Bombe in plini na nemških univerzah«. Poudarjajo, da se je Adolf Hitler spraval tudi na nemško znanost, ki jo hoče monopolizirati povsem v duhu narodnega socializma. Novi nemški kulturni oblastniki pa so mnenja, da to brez bomb in plina ne gre. Na vseh nemških univerzah so uvedli obvezna predavanja o bombah in plinih, tako da se bo vsak nemški študent usposobil za življenje tudi v tem smislu. Poslušali bodo predavanja voditeljev napadalnih oddelkov (SA), ki jih bodo naučili, kako se s temi rečmi ravna in kako se pred njimi ubrani.

NOVEMBER 1933 - PLEBISIT O NEMŠKI ZUNANJI POLITIKI IN VOLITVE V DRŽAVNI ZBOR

Slovensko časopisje je tudi v novembru nadaljevalo z odzivi na Hitlerjev izstop iz Društva narodov, vendar že v smislu popustljivosti Nemčije v razorožitvenem vprašanju. Jutro 8. novembra v članku »Nemčija išče izhoda« piše, da je Göring odpotoval k Mussoliniju v zvezi z nadaljnjo usodo razorožitvene konference. Nemčija je pripravljena na nova pogajanja, če ji priznajo zadostna »jamstva za mir« in vsaj načelno upoštevajo njeno stališče o enakopravnosti o oboroževanju. Tudi Slovenec 9. novembra piše o

Göringovem obisku v Rimu v članku z naslovom »Hitler prosi Mussolinija«. Mussolini naj bi dal pobudo za obnovitev razorožitvenih pogajanj med štirimi velesilami, vendar naj bi se pogajanja vršila izven Ženeve in izven mednarodnega ozračja, ki ga ustvarja Društvo narodov. Nikakega dvoma ni, da Nemčija zopet išče zveze z zunanjim svetom.

Borba piše 10. novembra o »Nemčiji in svetovnem miru« in poudarja, da se zahodne in vzhodne evropske države nikakor ne morejo zediniti o razorožitvenem problemu, ki je v bistvu vprašanje obstanka Evrope. Če bi pod silo okoliščin ponovno izbruhnila vojna, bi bila ta vojna tako grozovita in strašna, kakršne ne pomni naša zgodovina. Poudarja, da Nemčija hoče biti močna in pripravljena ne samo na vsak odpor, marveč tudi na vsak napad in hoče biti zaradi tega oborožena. In čeprav so ji potrebni plugi, ona vliva topove, izdeluje tanke, gradi avione, izdeluje strupene pline. V vsem tem se jasno zrcali »miroljubnost« Nemčije. Tako je Hitlerjev apostol prof. Bause ob neki priliki med drugim dejal: »Nemški narod bo le z orožjem uresničil svoje želje, izpolnil svoje potrebe, le z ognjem in mečem bo izvršil svojo zgodovinsko misijo.«

Jutro 11. novembra piše: »Mussolini posreduje v korist Nemčije.« Italija je namreč proti nadaljevanju razorožitvene konference brez Nemčije, zato bo Mussolini predlagal sklicanje konference štirih velesil, ki naj bi omogočila Nemčiji povratek v Ženevo. V tem pogledu je mnogo vplivalo na Mussolinija pismo Hitlerja, v katerem mu zagotavlja svoje prijateljstvo in sodelovanje.

Jutro 14. novembra glede miru v Evropi v svojem komentarju »Bilanca petnajstih mirovnih let« ocenjuje, da so šanse trajnega miru katastrofalno nizke in da je Evropa v svojih odnosih do Nemčije zopet tam, kjer je bila leta 1914, hkrati pa politika narodnosocialistične Nemčije širi vznemirjenje ob vseh njenih mejah. Posarje, Gdansk, Poljski koridor, Gornja Šlezija, Schleswig, so bolne točke evropskega miru.

Proletarec je že 1. novembra pisal o novembrskih volitvah v članku »Volitve v Nemčiji in Hitlerjeva gesla«. Že dan prej pa je o tem pisala Prosveta:

»Hitlerjeve volitve«. Prosveta navaja, da je rezultat volitev že vnaprej jasen, tako glede izstopa Nemčije iz Društva narodov, kot tudi glede državnozborskih volitev. Volilci bodo imeli pred seboj eno samo listo kandidatov in ta lista je nacijska. Vse kandidate je izbral Hitler in poleg nacijev je dodal kak ducat nefašistov - »gostov«, med katerimi so monarhisti Hugenberg, podkancler Papan in nekaj drugih. Proletarec pa v svojem članku pravi, da Hitler hoče, da ljudstvo s čim večjo udeležbo pokaže, da je stoodstotno na strani svojega kanclerja.

Ves agitacijski in propagandističen aparat je v vladnih rokah. Hitler kuje gesla kot npr.: »Nemčija zahteva časten kruh in časten mir«. »Jaz zahtevam fanatično edinstvo nemškega naroda.« »Mi smo zmaju marksizma odsekali glavo in odrešili Nemčijo pred notranjimi in zunanjimi sovražniki.«

Parlament, ki ga bodo »izvolili« 12. novembra, v bistvu sploh ni potreben, saj je Hitler razpisal te volitve le za slepilo nemškemu ljudstvu.

O cilju nemških volitev piše Slovenski narod dne 10. novembra in pravi, da gre v bistvu za odobritev militaristične-imperialistične politike Hitlerjevega režima. Pod kakšnimi okoliščinami se bo vršilo glasovanje, se vidi že po tem, da je vlada onemogočila vsako nasprotno kandidaturo. Hitlerjevski napadalni oddelki so že dobili nalog, naj na dan volitev aretirajo vse, o katerih se bo vedelo, da so glasovali proti, ali pa, da se volitev niso udeležili. Da ne bo pomot, je propagandni minister izdal posebne znake, ki jih bodo dobili oni volilci, ki bodo opravili svojo volilno dolžnost.

Podobne vesti glede volitev objavlja tudi Slovenec 11. novembra v članku »Volitve in plebiscit za čast in slavo nemškega naroda«. Podkancler Papan je za časopis »Kreuzzeitung« izjavil, da so volitve za zunanjo politiko izredne vrednosti, ker bo z njimi nemško ljudstvo demonstriralo za jasnost, čast in poštenje v mednarodni politiki, za politično moralno, ki naj bo podlaga mednarodnih odnosov in ki edina lahko pospešuje mir med narodi. Časopis se

sprašuje, kdo naj resno upošteva take volitve, ki se bodo izvedle na podlagi fraz o politični morali, če pa prav v Nemčiji te morale ni?

Delavska politika v članku »Dvanajsti november v Nemčiji« z dne 11. novembra ocenjuje, da je končni namen volitev ta, da popolnoma zadavi z weimarsko ustavo sprejeto demokratično republikansko vladavino ter jo spremeni v fašistično diktatorsko vladavino. Režim v Nemčiji pa tudi ve, da ves narod ni zadovoljen s Hitlerjevimi metodami, zato je organiziral tajno policijo, ki deluje zlasti med delavstvom ter ga ovaja.

V podporo plebiscitu se je oglasil tudi predsednik Hindenburg, ki je 11. novembra po radiu pozval nemške volivce, naj se postavijo za nemško vlado v njeni borbi za enakopravnost in trajni, resnični mir (Slovenec, 12. oktobra - članek »Danes bo »volila« Nemčija«). Hindenburg je poudaril, da je Nemčija proti delitvi narodov v zmagovalce in premagance. Svoj poziv prebivalstvu je zaključil s prošnjo, naj bi ves narod pokazal vsemu svetu, da je zopet enoten.

Jutro 12. novembra piše v komentarju »Volilna nedelja v Nemčiji«, da je režim napel vse sile, da si osvoji ves nemški narod. Hrepenenje hitlerjevcev po večini nemških volivcev se jim bo po vsem videzu izpolnilo in po vsej priliki volilni izid ne bo prinesel nikakih presenečenj.

O izidu nemških volitev in plebiscita so poročali: Slovenski narod 13. novembra, Jutro 14. novembra, Domovina 16. novembra ter Slovenski gospodar 22. novembra. Slovenski narod pravi, da je nemški narod včeraj odobril politiko izigravanja mednarodnih pogodb in novega oboroževanja Nemčije. Menijo tudi, da so te volitve bile docela nepotrebne, saj ni mogel zmagati nihče drug kakor hitlerjevci. Vse politične stranke v Nemčiji so izginile in obstajajo kot priznana stranka edino narodni socialisti. Z močnim agitacijskim aparatom in z organizacijo posebne službe, ki je vršila kontrolo nad volivci, jim je uspelo doseči 95 %-no volilno udeležbo. Hitler je po

končanih volitvah izdal poslanico nemškemu narodu, s katero se je zahvalil volivcem za njihovo zaupnico.

Jutro piše, da so volitve pokazale, da morejo danes hitlerjevci reči, da na njihovi strani ni samo vsa politična oblast, temveč tudi pretežna večina nemškega naroda. Jutro navaja, da volilnega uspeha narodnih socialistov ni mogoče tolmačiti samo kot posledico pritiska, pod katerim so se nahajali volivci. Gotovo je tudi, da se je hitlerjevcem posrečilo med nemškim narodom ustvariti v veliki meri novega duha, ki je razbil ozke okvire strankarske pripadnosti in razvnel najširše sloje za politično edinstvo in nacionalno disciplino. V devetih mesecih svoje vlade je hitlerjevcem uspelo vsiliti ogromni večini prebivalstva svojo politično ideologijo.

Domovina piše, da je jasno, da so Nemci s takšno udeležbo na volitvah ne glede na Hitlerja, uprizorili demonstracijo proti tujini.

Slovenski gospodar v članku »Preveč ni dobro« piše, da je v novem nemškem parlamentu sedaj 661 poslancev in med njimi nobenega opozicionalca. Zato se sprašujejo, ali mar ni resničen pregovor »preveč ni dobro«. Moglo bi se zgoditi to, česar se boji angleška in francoska javnost, da bi nemška vlada, sama hipnotizirana od velikega uspeha novembrskih volitev, proglasila vojaške določbe versajske mirovne pogodbe kot neobvezujoče. Začela bi izvajati enakopravnost, ki jo Nemčija razume v smislu oboroževanja in drugih zadev v primerjavi z drugimi državami. To pa bi mogel biti začetek velikih pripetljajev v Evropi, zlasti še, ker italijanski fašizem podpira Nemčijo v razorožitvenem vprašanju in jo ohrabruje k večji dejavnosti na področju zunanje politike.

Slovenec 18. novembra poroča, da je berlinska vlada presenetila evropsko javnost z miroljubno ponudbo sprave s Poljsko in napovedjo spravljive akcije s Češkoslovaško. V članku »Pravi obraz Nemčije« ocenjujejo, da naj bi navidezna miroljubnost in spravljljivost prikrila prave cilje nemške politike. Pariški list »Petit Parisien« je namreč objavil razkritje tajnih navodil, ki jih list označuje za »Deset vojnih zapovedi Hitlerja«. Ta navodila predstavljajo

smernice, po katerih naj se ravnajo nemški zastopniki v inozemstvu, med njimi pa tudi določbe, da se mora revidirati versajska pogodba, pridobitev vseh v vojni izgubljenih ozemelj in kolonij, enakopravnost oboroževanja itd. Nemška vlada si skrbno prizadeva izgraditi nemško oboroženo silo, da bo čimprej pripravljena tudi za morebitne vojne zapetljaje.

»Hitler sveto obljublja nemški mir«, piše Slovenec 23. novembra. Hitler je v razgovoru s francoskim časnikarjem 22. novembra izjavil, da v Evropi trenutno ne obstoja noben spor, ki bi lahko povzročil vojno. Če hoče Francija svojo varnost zgraditi na materialni slabosti razorožene Nemčije, potem ni možnosti za sporazum; če bi mu rekli, kaj naj stori za francosko varnost, pa bi to drage volje storil, samo če ne bi zahtevali nekaj poniževalnega in nekaj, kar bi ogrožalo meje nemške države. Hkrati je Hitler izjavil, da se nikdar ne bodo vrnili v Ženevo, saj so se nesporazumi tam še bolj zaostri, namesto da bi se našla rešitev.

Jutro pa že 27. novembra poroča, da se je Nemčija pripravljena vrniti v Ženevo, preklicati izstop iz Društva narodov, sodelovati na razorožitveni konferenci in skleniti s Francijo varnostni akt. V članku »Nemčija popušča na vsej črti« pišejo, da je nemška vlada pristala na diplomatska pogajanja zaradi resnih opominov in nasvetov iz Rima in Londona. Pripravljena je skleniti s Francijo tako pogodbo, ki naj bi obojestransko zajamčila popolno varnost. Ta pogodba naj bi se pozneje razširila na vse druge zainteresirane države. Francija je zaenkrat še dokaj rezervirana, vendar ima od Anglije zagotovilo, da bi ta takoj sklenila defenzivno zvezo s Francijo, ako bi se pokazalo, da so pogajanja, ki jih želi Berlin, samo nov manever.

DECEMBER 1933 - FAŠIZEM IN ŽIVLJENJE V TRETJEM RAJHU

Proletarec 6. decembra piše: »Hitlerjev Tretji Rajh gazi po blatu«.

Kljub terorju vseh vrst in kljub blaznemu nacionalizmu, ki preveva Nemčijo, ima tudi Hitler težave. Obljubljal je socializacijo veleindustrije, razdelitev

velikih posestev med kmete, izboljšanje socialnega zavarovanja itd., toda namesto »narodnega socializma« so na površju tisti magnati, ki socializem najbolj sovražijo.

Brezposelnih je še vedno okrog 5 milijonov, življenjski položaj delovnega ljudstva se je v marsičem celo poslabšal. Hitler ve, da se bo obdržal le, če bo v stanju preslepiti velik del ljudstva z »novimi koristmi«, ki jih je deležno pod njegovo vlado, s prirejanjem militarističnih demonstracij in z gonjo proti »sovražnim« narodom.

V zunanji politiki je Nemčija spet arogantna in provokativna in zahteva svoje, ne glede na posledice. Temu ni kriv samo Hitler, ampak tudi državniki tistih dežel, ki so smatrali, da mora Nemčija za vse čase ostati vsled poraza, ponižana in podrejena dežela. Zato je Francija relativno največ kriva propada demokracije in zmage fašizma v Nemčiji.

Hitlerjeva propaganda, ki je ena izmed najboljše organiziranih na svetu, pripoveduje, da stoji za njim ves nemški narod.

Vsi poročevalci zunanjih časopisov so si edini, da je opozicija proti Hitlerju ogromna, vendar je terorizirana. Čaka samo na priložnost, ki jim bo ponudila priliko vreči sedanji sistem in oni so prepričani, da pride. (Poročevalec čikaških Daily News pravi, da je enajst milijonov socialistov in komunistov še vedno v opoziciji zoper hitlerizem in da jih noben teror ni omajal.) Fašizem v Nemčiji je utrjen, ker uporablja teroristične metode, ni pa še storil ničesar za izboljšanje socialnih razmer prebivalstva. Pozabil je na vse svoje obljube o socializaciji in o vključitvi kapitalizma za splošne koristi. Zato bo kljub cenzuri nemško ljudstvo izvedelo resnico in to spoznanje bo pomenilo konec današnjemu hitlerizmu.

Nemška vlada še naprej postavlja visoke zahteve velesilam. Slovenski narod 20. decembra piše, da je francoski poslanik v Berlinu Poncet prinesel v francosko zunanje ministrstvo noto nemške vlade, iz katere izhajajo sledeče zahteve: pravico do vojske 300.000 mož ter do oborožitve z obrambnimi

sredstvi, kakor so jih opredelili v Ženevi, v neomejeni količini; vrnitev Posarja Nemčiji brez plebiscita, lastništvo tamkajšnjih rudnikov pa naj pripade Franciji do leta 1935; hkrati je nemška vlada pripravljena podpisati s svojimi sosedi nenapadalne pakte za 10 let.

Vsi francoski listi so si edini v tem, da teh nemških zahtev ni mogoče sprejeti. Ta načrt predstavlja poizkus, da se Nemčija očitno in brez odlašanja oboroži, stališče Francije pa je splošna razorožitev in varnost.

Po angleškem mnenju so Hitlerjevi predlogi mnogo prerესni in važni, da bi jih mogla kaka država, ki je zainteresirana za mir, gladko odkloniti, ne da bi razpravljala o njih, kar je očividno naslovljeno na Francijo.

Slovenski narod 23. decembra v članku »Van der Lubbe obsojen na smrt« piše o razsodbi državnega sodišča v Leipzigu v procesu zaradi požiga poslopja nemškega državnega zbora v Berlinu. Poroča, da so razsodbo pričakovali po vsem svetu, zlasti pa v evropski javnosti, z veliko nestrpnostjo, ki je popolnoma razumljiva. Ves svet je cele tri mesece z največjim zanimanjem zasledoval potek sodne razprave, v kateri je skušal Hitlerjev režim predvsem zavrniti sum, da je bil sam udeležen pri požigu. S sodbo je bil Van der Lubbe obsojen na smrt na vešalih. Bivši komunistični poslanec Torgler je obtožen veleizdaje, Bolgari Dimitrov, Popov in Tanev so bili oproščeni in bodo izgnani iz Nemčije.

Dogodke v letu 1933 bom zaključil še z nekaj članki iz revij.

Tako je v reviji Književnost, šteв. 5/1933 izšel članek Antona Kovača: »Železna peta«, v katerem piše o vladi nationalsocializma v Nemčiji. Poudarja, da se je v Nemčiji izvršil politični preokret, ki vzbuja pozornost vsega sveta. Vladajoči razred (junkерji, velika industrija in finančniki) je zlasti od leta 1932, ko je bil Hindenburg ponovno izvoljen za predsednika nemške republike, sistematično pripravljал čim sigurnejši prihod Hitlerja na oblast. Najvažnejši med temi ukrepi sta:

- zlom socialdemokracije - pozicije - ki jo je odstavil Papen 20. junija 1932

- kratko medvladje t.i. »socialnega generala« Schleicherja.

To je povzročilo, da je nemški kapitalizem izročil socialdemokracijo s komunisti vred na milost in nemilost železni peti fašizma. S tem, ko je Hitler postal kancler oz. šef vlade (v kateri sta tudi predstavnika težke industrije in junckerjev, Hugenberg in Papen), je vladajočemu razredu končno uspelo, da si zagotovi za svojo oblast potrebno množično bazo. Uspelo mu je pritegniti k sebi plasti, ki mu razredno ne pripadajo, a ji bodo omogočile, da svojo oblast zakorenini v širokih množicah prav tako, kakor je to po vojni omogočila socialdemokracija.

Po avtorjevem mnenju je fašizem nova lupina meščanske družbe v dobi njenega propadanja, njene končne splošne krize. V fašizmu meščanstvo popolnoma zapušča tla meščanske demokracije. Fašizem je železna peta, ki tepta v tla in tare vsa progresivna in tudi napol progresivna gibanja. Fašizem samo ščiti, in sicer s skrajnimi sredstvi, obstoj meščanske družbe.

O »Obrazu fašizma« je pisal tudi Ciril Kočever v reviji »Beseda o sodobnih vprašanjih«, leto 1933. Piše, da se je fašizem pojavil najprej tam, kjer je svetovna vojna najbolj škodovala gospodarstvu. Z uničenim in oškodovanim gospodarstvom pa je bila načeta hrbtenica meščanstva. To se je zgodilo tudi v Nemčiji, ko je obubožano meščanstvo v začetku iskalo zveze z delavskimi plastmi. Iz zveze med delavstvom oz. njihovimi strankami (socialistično in krščansko socialno) ter med meščanstvom, se je porodila demokratska weimarska ustava.

Ponovno zmago pa je meščanstvu prinesel šele fašizem pod Hitlerjem, ki je za seboj imel denar veleindustrije in veleposestnikov ter bivše vojake. Komunizem pa je imel za seboj množice brezposelnih delavcev; od tod tudi večja privlačna moč fašizma kakor komunizma. Razdelila se je tudi mladina: delavska mladina je šla h komunizmu, meščanska pa zavestno k fašizmu.

O nacionalizmu v Nemčiji je pisala tudi Borba (štev. 9, 28. julija). Piše, da sta v Nemčiji zaplesala smešni ples dva popolnoma si nasprotujoča, dva sovražna

gibanja: nacionalizem in komunizem. Nekateri menijo, da je Hitler stremel za tem, da je iztrgal Nemčijo iz komunističnega objema in da mu bo zato nekoč hvaležna vsa Evropa. Drugi pa so mnenja, da Hitlerjev nacionalizem ni naperjen toliko proti komunizmu, koliko proti evropskemu miru in mirovnim pogodbam. Značilno je, da je zasedel vladarski prestol nacionalizem v Nemčiji, torej v tisti državi, kjer se je še pred kratkim razvijal komunizem. V tem času pa je na nasprotni strani raslo nacionalno prepričanje pod težo mirovnih pogodb. Hitler je s svojimi številnimi in temperamentnimi govori ter z žilavo in vztrajno agitacijo dal zagon nacionalnemu gibanju, ki pa je borben in napadalen. Borba piše, da bi Hitlerjevo gibanje mogli smatrati za opravičenega, če bi bil obramben. Ker pa je napadalen, lahko postane prav tako škodljiv, razdiralen in za svetovni mir nevaren, kakor je komunizem. Dobre strani brezkompromisnega in ekstremnega nacionalizma nam bo nedvomno pokazala najbližja bodočnost, kakor nam je preteklost živa priča nezmožnosti komunizma.

O »Fašistični nevarnosti« in o tem, »Kaj se dogaja v Nemčiji«, so pisali tudi v Sodobnosti. Poudarjajo, da so evropske vlade do poslednjega časa smatrale, da tvori največjo nevarnost za sedanji družbeni red, pa tudi za obstoj političnega ravnotežja v Evropi, komunizem oziroma socializem. Zato so se tudi borile proti obema z vsemi sredstvi.

Na stroške propada socialistov in komunistov pa se je medtem razvijal fašizem, ki ga je dolgo podpiral tudi veliki kapital, ki je upravičeno videl v zmagi socializma svoj propad. In danes je, zlasti po zmagi v Nemčiji, fašizem najprivlačnejši ideal širokih ljudskih množic.

Postavljajo si vprašanje, katere so bile tiste ranljive točke, v katere so hitlerjevci znali zadeti nemško socialno demokracijo in nemški komunizem. Nesmiselno bi bilo namreč misliti, da so se milijoni in milijoni nemških komunistov čez noč prelevili v nacije. Menijo, da sta za oslabitev udarne in odporne sile v sindikatih organiziranega delavstva dva vzroka: prvi je nespravljivo sovraštvo med socialno demokracijo in komunizmom, drugi pa znani patriotizem nemških

socialnih demokratov, ki so v prvi vrsti Nemci in Germani, a šele potem svobodni ljudje in zastopniki delavskega razreda. Dejstvo je namreč, da si je vsa nemška javnost edina o večini zahtev v zunanji politiki in da se je del nemškega delavskega razreda, predvsem sindikalisti, predal upanju, da bo Hitlerjeva vladavina prizanesla tudi njemu in ga trpela poleg sebe, skratka: del nemškega delavskega razreda se hoče dati pofašistiti.

Ženski svet je v članku Andreje Vere pisal o narodno političnem delu nemškega ženstva, ki je zajel ogromne množice nemških žena.

Avtorica meni, da je povsem naravno, da se čuti ženstvo visoko kulturnega naroda eno z narodno celoto, soodgovorno za njeno bodočnost. To bi bil posnemanja vredni zgled, če se ne bi začela širiti tudi iz vrst katoliškega nemškega ženstva velenemška misel, ki jo morajo Slovenke zavrniti. Piše o govoru dunajskega profesorja Hansa Eibla na zborovanju odseka za narodno delo katoliške nemške zveze v Regensbergu. Govoril in dokazoval je o tem, kako je nemški narod od Boga izvoljen, da ustanovi na zemlji božje kraljestvo v obliki novega rimskega cesarstva. Avtorica članka smatra, da moramo Slovani in posebej Slovenci vsako misel na nemško svetovladje najodločneje odkloniti. Opijanjeni narod z imperialističnimi cilji in nekim mističnim izvoljenstvom, ki pa se nanaša na zelo vidno svetovno oblast, je gotovo blodno in neopravičljivo. Najmanj pa bi smelo tako zamisel sprejemati katoliško ženstvo, ki bi mu morala biti predvsem blizu misel božjega otroštva, v katerem je vsako pogajanje za vodilno, prednostno mesto in nadvlado v popolni opreki. Sprašuje se tudi, zakaj se slovenskim materam na Koroškem onemogoča narodna vzgoja otrok celo na lastni zemlji, če se v šoli in v vsem javnem življenju navaja otroke, da zaničujejo svoje narodno pokolenje in svojo nenemško mater? Ali ne bi morale ravno ženstvo začeti z iskrenim izvajanjem pravičnosti nasproti narodnim manjšinam; kdo drugi naj bolj razume drugo mater, krivico drugih otrok, če ne prav žene?

3.2. LETO 1934

JANUAR 1934 - NOTRANJE POLITIČNO ŽIVLJENJE V NEMČIJI NA ZAČETKU LETA

- PRVA OBLETNICA »TRETJEGA RAJHA«

Proletarec 10. januarja piše: »100.000 političnih jetnikov v Nemčiji«, Nemčija je danes največja jetnišnica na svetu. Vsak dan jih nekaj ubijejo. Sorodnikom ubitega pošljejo truplo z oznako »Ustreljen, ko je skušal pobegniti.« Sadistični pazniki v koncentracijskih taborih so iznašli vsakovrstne načine za mučenje jetnikov; okrog 400.000 oseb imajo zaznamovanih za sterilizacijo.

Prosveta 12. januarja poroča, da je število brezposelnih delavcev v decembru 1933 narastlo za 343.000 in znaša sedaj čez štiri milijone.

13. januarja je bilo v Berlinu svečano razglašeno novo delovno pravo. Jutro 15. januarja piše o »Hitlerjevem komunizmu« v nemškem gospodarstvu. Novi »Zakon o redu nacionalnega dela« sloni po mnenju t.i. delovne fronte dr. Leva na treh načelnih dognanjih narodnega socializma:

- na načelu vodstva in odgovornosti (podjetnik mora zopet postati gospodarski kot tudi duhovni in politični voditelj vseh nameščencev in delavcev svojega podjetja),
- na interesni in duhovni skupnosti podjetnika in nameščencev,
- na duhu samostojnosti in poštenja - vodja podjetja mora biti gospodar v svoji hiši in mora istočasno nositi tudi vso odgovornost do delavcev.

Sedaj je na vrsti Hitlerjeva državna reforma, o kateri piše Jutro 16. januarja. Vodilna ideja nove ureditve je popolno zedinjenje nemškega naroda v centralistično organizirani državi - z izvedbo Hitlerjeve reforme izginejo sedanje nemške samostojne države (16) iz zemljevida in se stope v enoto. Vse kompetence, ki so jih do sedaj imele dežele, preidejo na državo. Nova

reorganizacija bo hkrati tudi izbrisala iz nemške zgodovine vse pravice nekdanjih dinastij. S tem je Hitler dinastičnemu legitimizmu izpodnesel tla in s tem odstranil nevarnost novega razcepljenja.

Nemčija še vedno vztraja tudi glede enakopravnosti pri razorožitvenem sporazumu. Jutro 21. januarja piše, da »Nemčija hoče orožje«, vendar je sedaj v svojih zahtevah bolj diplomatska in pušča odprta vrata za nadaljnja pogajanja. Nekateri pa menijo, da Nemčija vodi le politiko zavlačevanja, da bi si kakorkoli opomogla iz trenutne politične izolacije. Nikakor pa se Nemčija noče vrniti v Ženevo, ker bi to izgledalo kot njena kapitulacija.

V Ženevi je bil 19. januarja dosežen končni sporazum med britanskim in francoskim zunanjim ministrstvom glede ureditve posarskega vprašanja. Dogovorjeno je bilo, da bo plebiscit za Posarje meseca januarja 1935. Slovenec z dne 24. januarja piše: Evropa se ne boji Nemčije«, čeravno narodni socialisti razširjajo teror po posarskem ozemlju. Če bi Hitler deloval bolj pametno in preudarno, kot nekateri predhodniki sedanjega režima (npr. kancler Stresemann, Brüning), bi velesile tudi Posarje vrnile ne samo brez ljudskega glasovanja, ampak bi ga vrnile tudi predčasno nazaj nemški državi. Pred hitlerjevskim režimom je bilo vse Posarje enodušno za Nemčijo, toda po enem letu Hitlerjeve vlade je razpoloženje bistveno drugačno. Glasovanje v Posarju bo prav za prav borba med Francijo in Nemčijo, ki lahko povzroči tudi konflikt evropske nevarnosti.

Časopisi Jutro, Slovenec, Slovenski gospodar in Delavska pravica so poročali o prvi obletnici Hitlerjevega režima.

Jutro z dne 31. januarja v članku »Prva obletnica Tretjega Rajha« piše o pregledu dogodkov, ki jih je nanizal Hitler v svojem govoru na seji državnega zbora. Podčrtal je borbo za rešitev kmečkega stanu, borbo proti korupciji v upravi in odpravo brezposelnosti. Na gospodarskem polju morajo odstraniti obstoječe ostanke preživelega liberalno-demokratskega časa ter na njihovo mesto postaviti čisto narodno-socialistični gospodarski red. Postavil se je tudi

proti politiki dinastij v preteklem stoletju, ki ni služila blaginji naroda, temveč izpolnitvi njihovih lastnih egoističnih ciljev.

V zvezi s tem so bili na seji državnega zbora kot ukrepi ob obletnici sprejeti še: Zakon o obnovi države, po katerem se ukinjajo suverene pravice dežel in preidejo na državo; razpustijo se vse monarhistične organizacije in zveze ter se prepove sleherno monarhistično gibanje. Za obletnico narodno-socialističnega režima je vladalo po vsem Berlinu slavnostno razpoloženje. Zlasti mladina je prirejala Hitlerju burne manifestacije.

Slovenec 31. januarja piše o »Enem letu Hitlerja« in njegovem govoru. Časopisi objavljajo spomine na vsa večja dela Hitlerjeve vlade v zadnjem letu. Ves nemški tisk prinaša članke, v katerih slavi Hitlerja kot od Boga poslanega človeka, ki bo rešil Nemčijo.

V govoru je Hitler poudaril, da se preteklost ne bo nikoli več vrnila. Kot enega najvažnejših dogodkov, ki jih beleži zgodovina narodnega socializma, je Hitler navedel razčiščenje odnosov med državo in krščanskimi verami. Njegova vlada je želela, da bi vse velike verske, moralne in etične sile prišle do pravega izraza pri narodni in državni obnovi.

Glede zunanje politike je poudaril, da želi njegova vlada predvsem priznanja enakopravnosti z drugimi narodi. Glede odnosov z Avstrijo je poudaril, da je očitek, da hoče nemška država Avstriji delati nasilje, absurden in ga ni mogoče podpreti z nobenim dokazom. Ako sedanja avstrijska vlada smatra, da je potrebno narodnosocialistično gibanje z vsemi državnimi sredstvi zadušiti, se mora pač zavedati, da bo nosila tudi odgovornost za to svojo politiko.

Slovenski gospodar 7. februarja piše o »enem letu hitlerjanstva« in pravi, da bilanca za narodnosocialistično stranko ni ugodna. Poudarja, da je narodni socializem veliko obetal in veliko hujskal. Obete ni izpolnil, s hujskanjem pa nadaljuje. O kakšni odstranitvi brezposelnosti ni niti sledu, osebno gospodarstvo nazaduje, gmotno stanje kmeta ni nič boljše ko prej, agrarna

reforma ni izvedena. Od industrije je nekoliko napredovala težka, tekstilna in industrija z usnjem, vse druge so nazadovale.

Zunanji svet hitlerizmu ne zaupa in Nemčija je politično osamljena. Hitlerizem si hoče priključiti tudi Avstrijo, zato preko terorja narodnih socialistov v Avstriji (demonstracije, požigi, uboji, metanjem bomb) ustrahuje ljudstvo in pripravlja prisilne razmere za priključitev.

Delavska politika v članku »Hitler je proslavil obletnico svojega režima« z dne 3. februarja piše, da je imel Hitler 30. januarja dolg govor pred rjavo zbornico, ki je bila ustanovljena 12. novembra 1932. V govoru ni povedal nič novega. Iz vsega govora, ki je bil deloma diletantski, pa je odmevalo navdušenje nemškega fašizma in zbujanje starih imperialističnih strasti, ki smo jih poznali pred vojno. Ničesar ni povedal, da v Nemčiji obstoja mnogo ilegalnih gibanj in stremljenj, ki ogrožajo njegovo diktaturo. Narod je prevaran. Zato so v obrambo potrebne šovinistične fraze o veličini nemškega naroda, ki mu pripada - pol sveta.

FEBRUAR 1934 - ODNOSI Z AVSTRIJO

- HITLERJEVA BORBA ZA NEMŠKO MLADINO

Slovenski narod 3. februarja v članku »Nemški odgovor Avstriji« piše, da Nemčija odklanja vse avstrijske pritožbe in vali vso krivdo na avstrijski režim. Avstrijska vlada je opozorila nemško vlado, da se bo obrnila na Društvo narodov, če ne bo prenehala borba, ki jo z nemško pomočjo vodijo nacionalni socialisti v Avstriji. Nemška vlada meni, da se čut skupnosti, ki veže v duhu narodnega socializma ves nemški narod, ne da deliti po državnih mejah, in ga ni mogoče ovirati v njegovem svobodnem razmahu in razvoju. Kljub vsemu temu pa je nemška vlada vselej strogo pazila na to, da se ni nikjer vmešavala v avstrijske notranje zadeve in tudi nikdar ni niti mislila na to, da bi nasilno spremenila obstoječe državne meje ter ogrožala avstrijsko neodvisnost. Kar se tiče organizacij Avstrijcev v Nemčiji nemška vlada pravi, da so to docela svobodne organizacije, ki jih nemška vlada niti ne podpira, niti ne propagira.

Prosveta 13. februarja v članku »Nemški diktator sanja o novi vojni« piše, da Hitler, ker ne more dati ljudstvu obljubljenе prosperitete, vidi izhod v novem klanju. Poudarjajo, da se po prihodu Hitlerja na oblast ekonomski položaj ni nič izboljšal, temveč se je celo poslabšal. Vse obljube, da bo deželi prinesel prosperiteto, so izhlapele v ozračju nacionalizma, šovinizma in militarizma.

Delavci, katerim je režim obljubil znižanje cen in izboljšanje življenjskega standarda, postajajo ogorčeni, saj zaradi nacijske agrarne politike naraščajo cene življenjskim potrebščinam, nekateri industrijski trusti pa so pričeli s kampanjo za znižanje plač v vseh industrijah.

Kot piše Prosveta, vidi Hitler izhod iz kritičnega položaja v novi vojni. Navajajo podatke, da se v bližini Frankfurta gradijo velika podzemna letališča, mrzlično se gradijo utrdbe ob mejah, prišlo je do vojaškega sporazuma med Nemčijo in Japonsko. Nemčija je trenutno najbolj zainteresirana za okupacijo Posarja, pa tudi za Avstrijo, da bi tako revidirali versajske pakte na svojo roko.

Slovenec 21. februarja piše, da sta si Italija in Nemčija v laseh zaradi neodvisnosti Avstrije in Mussolini je Hitlerju zagrozil z oboroženo italijansko intervencijo. Velesile so glede dogodkov v Avstriji sprejele solidarno izjavo, da bodo tudi praktično nastopile za varstvo avstrijske neodvisnosti, če bo potrebno.

Fašistični tisk v Italiji meni, da je gibanje Anschlusa popolnoma umetno ustvarjeno in ne sloni na potrebah in težnjah avstrijskega ljudstva in da je to gibanje tudi proti ravnovesju sil v Evropi in proti urejenemu in mirnemu soživljenju evropskih narodov. Zato je neodvisnost Avstrije temeljna os italijanske politike.

Nemški tisk je naravnost besen zaradi takšnega nastopa Mussolinija, zato so Hitlerjevci sedaj proglasili parolo, da bodo sedaj oni uprizorili narodno socialistično revolucijo v Avstriji, če Dollfuss ne sprejme njihovih pogojev.

Mussolini je zagrozil Hitlerju, da bo italijanska armada prekoračila tirolsko mejo, čim bi prvi nemški narodni socialist stopil na teritorij avstrijske

republike. Včerajšnje fašistično prijateljstvo se je spremenilo v odkrito sovražstvo.

Hitler nadaljuje tudi z borbo za nemško mladino. O tem poroča Jutro 20. februarja in poudarja, da je k presenetljivo veliki zmagi nacionalno-socialističnega gibanja največ pripomogla ravno mladina. Hitler se dobro zaveda pomena, ki ga ima mladina za obstoj in za bodočnost stranke. Hitlerjevska Nemčija posveča vso pozornost organizaciji mladine od otroških let do praga moške dobe. Poleg načel in smernic narodno socialistične šolske vzgoje skrbijo za mladino posebne organizacije, ki s svojim delom in vplivom posegajo globoko v zasebno in rodbinsko življenje. Zveza Hitlerjeve mladine je zajela danes skoraj ves nemški naraščaj. Vendar borba za monopolizacijo vzgoje še ni dokončana. Za otroško dušo se bori poleg stranke in države tudi konfesija in cerkev. Država stoji na stališču, da je potrebna v skrbi za mladino absolutna enotnost in vedno bolj razodeva svoj namen proglašiti narodnosocialistične organizacije kot obvezne. Zahteva režimskih mladinskih voditeljev po razpustu verskih mladinskih organizacij postaja vedno glasnejša.

Za doraslo mladino je poskrbljeno z obveznimi SA - organizacijami. SA članstvo je obvezno za mladeniče brez razlike sloja in stanu. Za vse, ki se želijo vpisati na visoke šole je uvedeno obvezno šestmesečno vežbanje v SA četi.

Nemške univerze so bile že od vsega začetka važni stebri Hitlerjeve revolucije. Študentska društva so uradne enote Hitlerjeve stranke, pri vpisu je bolj kot spričevalo pomembno mnenje višjih političnih instanc.

Na vseh poljih se vidi, da hoče Hitler obdržati nemško mladino trdno v svojih rokah. Očividno se zaveda, da si tako najbolj zanesljivo utrjuje svoj položaj in zavaruje bodočnost.

V zvezi z nemško mladino je zanimiv tudi članek Lojzeta Kuharja v reviji Kres. V članku »Nemška mladina« piše:

Ko prestopiš prag Nemčije, si pod dojemom mladosti. Mladi so voditelji ustanov, mladi so vodje trgovskih in industrijskih podjetij, mladi so veličastni

tabori, kjer se nabere na tisoče in tisoče mladine. Mladi so šefi, saj poveljujejo armadnim zborom narodnosocialističnih čet. 28-letni Obergruppenfuhrerji. To je najgloblji vtis, ki ga dobi tujec, ki je prvič šel pogleda posledice narodnosocialistične revolucije.

Zadnje volitve 1931. in 1932. leta, v katerih se je Hitlerjeva stranka s čisto demokratičnimi sredstvi utrdila, so bile neprestane zmage združenih mlajših rodov nad strankami starih, ki jim je zmanjkalo mladine. V teku leta 1933 si je narodnosocialistična vladajoča mladina osvojila tudi dober del nekdanjega komunističnega pomladka, medtem ko je protestantska osnova narodnega socializma povzročila, ali vsaj olajšala razmah čisto poganskega malikovanja krvi in plemena. To je od gibanja popolnoma izobčilo katoliško mislečo mladino. Iz splošno mladinske revolucije, kar je bila spočetka, je nastala revolucija nacionalne mistike proti krščanskim osnovam v družbi in državi. Najmlajši rod pa ne kaže veliko smisla za pogansko filozofijo, kar se vidi tudi iz močnega dotoka v vrste katoliške mladine. Ta je danes v Nemčiji predstavnica tistih moralnih vrednot, ki so svoje dni tako visoko dvignile kulturo nemškega naroda.

MAREC 1934 - HITLER IN PROPAGANDA

Jutro 2. marca v članku »Hitlerjeva »borba brez konca« ocenjuje, da verjetno noben voditelj, kar jih pozna politična zgodovina, ni tako globoko prodrl v spoznanje vrednosti in važnosti nepretrgane propagande v najširših masah kakor Hitler. Ne zadošča mu samo suha izgovorjena beseda, treba mu je tudi zunanjih efektov, sijaja praporov in gorečih bakelj, skratka, zunanjih simbolov, ki dajejo nekritičnim množicam sugestivno ilustracijo. Vprašanje nastaja samo, kako dolgo bo učinkovala sugestija in hipnoza mas. Tudi zdaj, ko si je v kratki dobi komaj enega leta osvojil vso moč nad narodom, Hitler ne počiva v svojem propagandnem delu.

Minule dni se je nad en milijon strankinih funkcionarjev zbralo v raznih nemških centrih in je v slovesni obliki položilo prisego, s katero prisegajo A. Hitlerju zvestobo in brezpogojno pokorščino. Zvočniki vseh nemških mest so oznanjali in utrjevali v veri, da: Nemčija je Hitler in Hitler je Nemčija. Sam A. Hitler je na slavnostnem zboru v Monakovem (München) naglasil, da sloni njegova moč in moč stranke na vernem zaupanju ljudskih mas, ki omogoča slepo vdanost.

Kljub dosedanji zmagoslavni poti še ni segla moč kljukastega križa do kraja. To je nemški katolicizem oz. katoliško duhovništvo. Nemški protestantizem je že uklonil tilnik pod diktaturo režimskega eksponenta, državnega škofa Müllerja. Nemški katolicizem pa še kljubuje. Vendar narodni socializem hoče zavladati tudi na znotraj, v dušah in srcih. Zato pripravlja monopolizacijo vzgoje. In tu je jedro borbe za nemško mladino. Njihovo geslo je, da se bodo borili brez konca, kajti borba je vsebina njihovega življenja.

Toda borba ne gradi, borba predvsem podira. To utegnejo spoznati tudi revolucionarji današnje nemirne dobe, če ne prej, pa gotovo takrat, ko spregledajo in se iztreznijo hipnotizirane množice.

APRIL 1934 - KULTURNI BOJ

- NEMČIJA IN OBOROŽEVANJE

Slovenski narod 6. aprila in Jutro 7. aprila poročata o tem, kdo more postati član Hitlerjeve stranke in o velikem čiščenju v stranki. Vrhovno strankarsko sodišče nacionalno socialistične stranke je izdalo sklep o temeljnih pogojih za sprejem v članstvo oz. za obstanek v članstvu. Najvažnejši elementi so: arijsko poreklo, pri katerem mora biti dokazana stoletna čistokrvnost (najmanj od leta 1800), da član oz. kandidat ni poročen z osebo, ki ima primešane arijske krvi in da ni bil član kakšne prostožidarske lože ali njej slične organizacije v dobi po 30. januarju 1933. Člani stranke bodo lahko ostali torej samo čistokrvni Germani. Tudi bivši člani katoliške akcije ne morejo postati člani stranke,

niti imeti kakršnih koli funkcij v stranki. Vrhovno vodstvo stranke je tako napovedalo radikalno čiščenje strankinega članstva in izvršena bo stroga revizija celotnega članstva.

O kulturnem boju v Nemčiji poročata Slovenski narod 6. aprila, obširneje pa Jutro 12. aprila.

Slovenski narod poroča, da so se odnosi med Nemčijo in Vatikanom do skrajnosti zaostri. Papež je v svoji velikonočni poslanici, namenjeni nemški katoliški mladini, označil narodni socializem za brezverski in brezbožen. Vatikan pripravlja tudi izdajo posebne »Bele knjige«, v kateri namerava dokazati vse kršitve konkordata, navesti aretacije katoliških duhovnikov, njihovo zapiranje v koncentracijskih taboriščih ter dokazati vse grehe hitlerjevskega režima. Z akcijo Vatikana se začinja nevaren verski boj.

Konkordat bi se bil moral podpisati že julija lansko leto. Vatikan je smatral, da predstavlja konkordat pravičen kompromis, ker bi se Nemčija obvezala dopustiti svobodno organizacijo katoliške mladine pod pogojem, da se ne bo vmešavala v politiko. S knjigo Alfreda Rosenberga, enega izmed glavnih soborcev Hitlerja, pa se je Vatikan skliceval na to, da hoče Rosenberg zamenjati krščanstvo z novo nemško religijo. Zato so bila pogajanja prekinjena, spor pa se je z vsakim dnem bolj zaostri, tako da je prišlo sedaj do odkrite borbe.

Nemški vladni krogi zatrjujejo, da bodo hitlerjevci z vso odločnostjo nastopili proti poskusom Vatikana ter segli tudi po najbolj radikalnih sredstvih, če ne bo druge poti do sporazuma. Vse kaže, da se bo razvil v Nemčiji največji kulturni boj, kar jih doslej pozna zgodovina.

Jutro tudi piše, da so opazni vedno pogostejši konflikti med narodno socialističnimi krogi ne samo s katoliško cerkvijo, temveč tudi s protestantsko. Hitlerjevska ideologija povzroča očitno zmedo celo med duhovščino. Nauki o rasi, ki nasprotujejo duhu krščanstva, načela mržnje in duhovne nesvobode, poizkusi verske naslonitve nemštva na modernizirano poganstvo, vse to bega tudi vernike in pripravlja razkol, ki je dobil prvo očitno obliko v cerkveni

diktaturi hitlerjevskega državnega škofa Müllerja. Ta diktatura pa naleteva na odpor. Danes imajo protestanti organizirano opozicijo, ki je voljna do skrajnosti braniti evangelska načela.

Tudi vodstvo katoliških Nemcev, sporazumno z Vatikanom, pripravlja odločen odpor zoper vsak ukrep nemške vlade, ki bi imel izrazito protikatoliški značaj. Vsekakor je zadosten znak težkega nesoglasja že to, da katoliški škofje enodušno obsojajo pretirano poudarjanje rasnega momenta in odklanjajo sterilizacijske in druge ukrepe, ki naj izčistijo in dvignejo »nemško raso«.

V Nemčiji vneto razmišljajo o možnosti preloma med nemškim narodom in krščanstvom, ker vidijo v konfesionalni razcepljenosti neprestano krvavečo rano na nemškem narodnem telesu. Dokler bo ta razdvojenost, ne bo Nemec izoblikovan po enotnem nacionalnem tipu, ki je najvišji ideal narodnega socializma. Tako tudi Slovenec v komentarju »Nemški rasizem in katolicizem« z dne 15. aprila pravi, da v miselnosti in ideologiji stranke, ki v svoji absolutni totalnosti zahteva zase popolnoma celega človeka, za cerkev ni nikjer prostora. Hitlerizem je predvsem vera krvi in rase. Fantastična je zamisel, da bi se nemški narod mogel odpovedati svoji tisočletni krščanski duhovni formi in si ustvariti novo obliko modernega poganstva - vera naj ima nacionalni karakter, ki bo odgovarjal germanstvu. Hitlerizem si korakoma ustvarja svojo nacionalno germansko vero, ki vstaja kot religija rase in krvi proti univerzalnemu krščanstvu, zlasti proti katoliški cerkvi.

Jutro 12. aprila poroča o »optimizmu v Ženevi«. Predsedstvo razorožitvene konference je 10. aprila na svoji seji sklenilo, da se nadaljnje zasedanje predsedstva odgodi do 30. aprila, da bi se mogla dokončati med tem diplomatska pogajanja, ki so v teku in ki dajejo upanje v popoln uspeh.

Prepričani so, da bo na plenarnem zasedanju, ki je predvideno za 23. maj, prišlo do sklenitve konvencije o omejitvi oboroževanja in o medsebojnih jamstvih varnosti.

Glede na to, da naj bi Nemčija potrojila kredite v vojaške namene, je angleška vlada na to reagirala z demaršo Berlinu in to bo vplivalo tudi na spremembo v angleškem stališču glede razorožitve. Verjetno ni drugega izhoda za konferenco, kakor omejitve oboroževanja, ki mora biti pod uspešno kontrolo in solidnim jamstvom mirovne organizacije. Verjetno pa bodo glede na nemško povečevanje sredstev za oboroževanje tudi druge države, ki mejijo na Nemčijo, morale slediti zvišanju oboroževanja Nemčije. Anglija sama ne ravna prav nič drugače pri svoji pomorski in zračni oborožitvi.

Kot piše Slovenski narod 18. aprila je »Nemčija onemogočila razorožitev«, ker je Francija, pod vtisom nemškega odgovora na angleško demaršo, odklonila nadaljnja pogajanja. To je izzvalo popoln preokret v razorožitvenem problemu.

Nemška vlada je namreč ostala na stališču, da povečanje stroškov za obrambo in povečanje kreditov za te namene, ne more biti govora o kršitvi versajske pogodbe. Mirovna pogodba je le odredila, kolikšna mora biti njena vojska, letalstvo in mornarica, v tem okviru pa lahko troši, kolikor hoče. Porast sredstev za oborožitev utemeljujejo s porastom cen, boljšo kvaliteto vojnih ladij - zamenjava sedanjih starih vojnih ladij z novimi, pri stroških za letalstvo gre za izboljšanje civilnega letalstva itd.

V zvezi s tem je takoj reagiralo francosko časopisje, ki pravi, da se Francija ne sme razorožiti in da se Nemčija v sedanjem nevarnem času ne sme oborožiti, ker bi to pomenilo ogrožanje miru.

Francoska vlada je tudi poslala noto angleški vladi, v kateri poudarja, da ne more pristati na ponovno oborožitev Nemčije in da nima smisla razpravljati o jamstvu varnosti, ker so vsa dosedanja pogajanja ostala brezuspešna. Francija tudi upa, da se bo angleška javnost zavedla nevarnosti, ki jo predstavlja za Anglijo nemško oboroževanje v zraku in na morju.

Gorenjec z dne 7. aprila piše: »Nemčija išče«. Hitler je sprevidel, da z udarništvom in gromovitimi govori ne pride daleč. Po celem svetu se je zameril, sedaj pa skuša to popraviti in išče prijatelje. S Francijo ni nič, z Italijo tudi nič -

oba fašizma sta si preveč v sorodu. Zato se je obrnil na Poljsko, s katero je že sklenil pogodbo o nenapadanju. Sedaj ponuja roko tudi Jugoslaviji in državam Male zveze.

Presenečenja niso izključena, upajmo, da ne bodo v našo škodo, čeprav nas resno vznemirjajo izjave voditeljev sedanje Nemčije. Le-ti si upajo pred celim svetom priznati, da je »nemško prodiranje na vzhod« še vedno na programu nemških fanatikov in da je Avstrija prvi in najlažji korak na vzhod, ker taka državnica za Nemčijo ni nikaka ovira.

MAJ 1934 - ŠE O HITLERIZMU

- JUGOSLOVANSKI NOVINARJI PRI GÖBBELSU

Borba 4. maja piše o hitlerizmu in poudarja, da je bil problem Nemčije glavni problem pred in med vojno, kot tudi po vojni in bo ostal vse dotlej, dokler bo Nemčija in Evropa. Strašna vojna in povojna lekcija ni stregla Nemčije, a to pomeni, da je Nemčija nepoboljšljiva in neozdravljiva in bo stalna nevarnost vsej Evropi. Povojni razvoj političnih prilik v Nemčiji jasno kaže, da nemški narod v ogromni večini odklanja obstoječi red v Evropi in da je osnovni smisel hitlerizma in vse sedanje nemške politike: revanša! Hitlerjeva Nemčija ne priznava niti vojne krivde, niti poraza, nego zahteva za sebe tako pozicijo v svetu, kakor da sploh ne bi bilo vojne oz. kakor da je v vojni zmagala Nemčija.

Prosveta 4. maja piše, da je »Hitler odredil smrtno kazen za kritike«. Ustanovil je novo sodišče, proti kateremu ne bo priziva. Novo sodišče bo sodilo »sovražnike države«, imenovalo se bo ljudsko sodišče. Imelo bo oblast, da obsodi na smrt vsako osebo, ki bo kriva veleizdaje nad državo, ki bo razširjala laži o predsedniku, kanclerju ali ostalih članih vlade. Smrtna obsodba lahko zadene tudi one, ki bodo razširjali proti državno propagando.

10. maja 1934 je jugoslovanske novinarje v Berlinu sprejel minister za propagando dr. Göbbels. O tem poroča Jutro 11. maja v članku » Göbbelsove izjave našim novinarjem«.

V svojem nagovoru je izjavil, da pomeni narodni socializem resen poizkus premagati sedanjo krizo. Ko so prevzeli oblast, se je postavilo vprašanje, ali bo zmagal komunizem ali narodni socializem. Vsaka revolucija pa ima po mnenju dr. Göbbelsa posledice, vendar so pri drugih revolucijah padale glave, oni pa so svoje zaprli v koncentracijska taborišča, kjer so jih vzgajali za koristne člane človeške družbe. Polni so volje, da bodo obvladali vse težave (kulturne, gospodarske, finančne, notranje in zunanje politične težave), saj jim pri tem gredo na roko posebno tri okolnosti:

- ker lahko delajo neovirano, brez vsakega strankarskega vpliva, tako, kakor smatrajo za dobro;
- ker lahko pri svojem delu računajo na sodelovanje vsega naroda, ki ne pričakuje prekrizanih rok vsega samo od vlade;
- ker so še prav mladi, tako da imajo dovolj časa opraviti svoje naloge.

Gorenjec 12. maja piše, da Nemčija ne more plačevati svojih dolgov, oborožuje pa se kar na debelo. Prav tako piše, da je 1. maj potekal v Nemčiji v znamenju parade hitlerjevskih čet. Vsa Nemčija je na ta dan marširala s trdim pruskim korakom, da je odmevalo preko vseh meja. Nemška miroljubnost dela politikom sive glave.

V Avstriji hitlerjevci širijo vedno večje nezadovoljstvo med ljudskimi množicami in spodkopavajo Dollfussov režim. V članku »Nova hitlerjevska ofenziva v Avstriji« Jutro 17. maja piše, da se je sovraštvo med Avstrijo in Nemčijo še povečalo, od kar je Dollfuss docela zaplaval v rimske vode in napravil iz Avstrije branik Italije proti Nemčiji. Hitlerjevci imajo v širokih množicah še vedno veliko zaslombo, ogorčenje avstrijskega prebivalstva pa se vse bolj obrača proti režimu Dollfussa.

Slovenec 31. maja poroča, da je Hitler zaprl svojega največjega nasprotnika, bivšega državnega kanclerja generala Schleicherja, ker naj bi že v januarju, ko je bil Hitler imenovan za državnega kanclerja, pripravljaj veliki vojaški prevrat.

JUNIJ 1934 - KRIZA HITLERIZMA

- ZUNANJE POLITIČNI DOGODKI

- KRVAVA ČISTKA

O razočaranju nemških množic piše Jutro 2. junija. V svojem komentarju menijo, da ljudstvo počasi prihaja do spoznanja, da tudi pod zastavo kljukastega križa ni vse zlato, kar se sveti. Tudi Hitlerjeva velikopotezna »bitka za delo« in akcija za »zimsko pomoč« v prvem letu vladanja, ni rešila bistva gospodarske in socialne krize. Nemško gospodarstvo in nemške finance se borijo z grozečimi težavami, široke mase nemškega ljudstva pa so po enoletnem čakaniu na čudež utrujene in zbegane.

Slovenec 8. junija pa poroča o »duhovni krizi v Nemčiji«, saj je nemška vlada začela križarsko vojno proti vsem, ki naj bi spodkopavali ugled in zaupanje v narodni socializem. Šlo naj bi za neko duševno krizo nemškega ljudstva, ki se kaže v duševni izčrpanosti in prenasičenosti od vsega dolgoletnega puhlega besedičenja, posebno še, ko se je izkazalo, da so mnogi vzori sedaj razblinjeni v nič.

Ker je po mnenju Göbbelsa in njegovih križarjev utrujenost ljudi posledica njihovega delovanja, zato »slabe« ljudi polovijo za koncentracijske tabore, ali pa jih drugače iztrebijo.

Komentator Slovenca pa meni, da je nemško ljudstvo v svoji biti krščansko in dobrin krščanstva narodni socializem ne more nadomestiti s puhlim malikovanjem krvi. »Nergaštvo je v resnici zdrav odpor krščanskega človeka proti zablodam nacionalističnega malikovanja.«

Slovenec 15. junija v svojem komentarju piše o »Ljudski skupnosti v novi Nemčiji«. Geslo Hitlerjeve revolucije je bilo en narod, ena država in ena vera, kar pomeni, ustvariti novo ljudsko skupnost ne le na zunaj, ampak tudi v dušah nemških državljanov. Kljub ukinitvi dežel in njihovih samouprav se mu ni

popolnoma uresničila ideja Velike Nemčije, ker Göring in Hindenburg nista hotela žrtvovati Prusije. Zato namesto Velike Nemčije hitlerizem s svojo unifikacijo ustvarja le Veliko Prusijo.

Na socialnem področju ni mogel spraviti v sklad interesov velekapitalistov, ki od posestnega stanja nočejo ničesar opustiti, in pa interese proletariata. Prišlo je le to ustanovitve nemške »delovne fronte«, ki naj združuje umske in ročne delavce v eno »ljudsko skupnost«. Na drugi strani pa sta kapitalu in veleposestvu ostali moč in oblast neokrnjena. Tudi v pogledu verske izenačitve jim ni v celoti uspelo. Zmernejša struja s Hitlerjem bi hotela ohraniti verski mir v državi in cerkvi prepovedala samo politično delovanje, toda država zahteva totalitarnost na vseh področjih. Tako je nujno moralo priti do spora med cerkvijo in hitlerizmom, ki vidi v rasizmu najvišjo vrednost in višek človeške kulture. Posebno je čutiti oster protikatoliški in sploh protiverski kurz pri vodstvu mladine, ki je zaupana dvema poganoma: mlademu Balduru von Schirachu in glavnemu uredniku časopisa »Völkischer Beobachter« Alfredu Rosenbergu. Oba oznanjata, da je nastopil konec verovanja krščanskim dogmam, katere so nadomestile poganske dogme, proglašene za nezmotljiv nauk narodnega socializma v Rosenbergovi knjigi »Mythus XX. stoletja«.

Prosveta 21. junija piše že o prvem resnem sporu med hitlerjanskimi krvniki. V javnost je prišel Papenov govor, v katerem je kritično napadel nacijski terorizem. Govor je Papen imel pred študenti univerze v Marburgu, objavili pa so ga nemški listi zunaj Nemčije in nemška policija ni mogla preprečiti dotoka teh časopisov preko meje. Hitlerja in njegove pristaše najbolj jezi, ker je Papen izjavil, da je najbolje, če Nemčija pokliče cesarja nazaj na prestol.

O znakih hude krize hitlerizma v Nemčiji poroča Jutro 24. junija v članku »Hitlerjev režim se krha«. Pri tem navajajo angleške časopise, ki zelo obširno razpravljajo o notranje političnem položaju v Nemčiji in menijo, da skuša Hitler z zunanjepolitičnimi zapetljaji obrniti pozornost širokih množic od resnega notranjepolitičnega razvoja. Poudarjajo, da je hitlerizmu uspelo izvršiti nacionalni program, docela pa je odpovedal pri uveljavljanju socialnega

in gospodarskega programa. Angleški tisk meni, da je notranjepolitična napetost v Nemčiji tolikšna, da se more mirno računati z novo revolucijo, s skorajšnjim padcem hitlerjevega režima in s proglasitvijo vojaške diktature, ki bi jo vodili predstavniki vojaštva, policije in stahlhelma. Pri tem izjavljajo, da niti Anglija niti Francija ne bosta ničesar ukrenili za ohranitev sedanjega režima v Nemčiji.

Jutro 24. junija poroča o atentatu na Hitlerja. Vest je objavil danski časopis na osnovi dobro obveščenih virov. Ko se je Hitler iz Berlina peljal k pogrebu Göringove soproge v Schörfheidi, je bilo oddanih več revolverskih strellov na Hitlerjev avtomobil. Uradnega potrdila k temu dogodku ni bilo.

V Ženevi je bil 2. junija, na pogajanjih med nemškim delegatom in predsednikom posarskega odbora Društva narodov - italijanskim delegatom Aloisijem - dosežen sporazum, da bo posarski plebiscit 13. januarja 1935. O tem poroča Jutro 3. junija in pravi, da je Nemčija pristala na vsa jamstva, ki jih je zahtevala Francija za varnost prebivalstva. Zaščiteni bodo tudi francoski oz. nemški gospodarski interesi v Posarju. Jutro poroča tudi o krizi v Ženevi. Do vrhunca krize naj bi pripeljala različna stališča med Anglijo in Francijo glede Nemčije. Medtem ko je angleški zunanji minister Simon menil, da se Nemčiji dovoli ponovna oborožitev, prizna takojšnja enakopravnost ter se nadaljujejo pogajanja o razorožitvi ostalih, pa je francoski zunanji minister Barthou bil ostro proti takšnemu enostranskemu stremljenju Anglije v razoroževanju. Kasnejša konferenca med Simonom, Barthoujem, Litvinovim (ruski zunanji minister) in Titulescom (romunski zunanji minister) z dne 1. junija, pa je francosko delegacijo navdal z optimizmom. Ocenili so, da bodo v jeseni nastopile takšne okoliščine, da bo mogoče nadaljevati pogajanja o razorožitvi, odnosno razorožitveno konferenco spremeniti v konferenco o varnosti.

Interes velesil je, da bi se Nemčija ponovno vrnila v Ženevo. Jutro 8. junija poroča, da so Nemčiji odprta vsa vrata in da si zlasti Francija prizadeva, da bi se Nemčija vrnila v Ženevo. Prisotnost Nemčije bi dala delu razorožitvene konference pravi značaj in bi morda omogočila, da bi dospeli do dokončne

rešitve. V akcijo vrnitve Nemčije v Ženevo se bo vključil tudi ameriški delegat Norman Daviš, ki se bo sestal s Hitlerjem in ostalimi nemškimi odgovornimi politikami ter bi jih prepričal o povratku.

Jutro, Slovenec in Slovenski narod so precej poročali tudi o Hitlerjevem obisku pri Mussoliniju. Po pisanju Slovenca 13. junija naj bi se Hitler in Mussolini pogovarjala predvsem o naslednjih temah:

- avstrijsko vprašanje,
- stališče do oboroževalnih poskusov Francije
- Nemčijo snubijo v vzhodni mirovni pakt - Hitler se hoče posvetovati z Mussolinijem, na kakšen način bi se mogla izogniti tej zanki
- nemški vstop v DN - Mussolini je dozdevno mnenja, da se mora Nemčija vrniti nazaj v Ženevo, če noče postati popolnoma osamljena.

Slovenski narod 13. junija poroča, da je pobuda za sestanek prišla iz Berlina in da od sestanka v Berlinu pričakujejo, da naj bi prišlo do odločilnega preokreta v evropski politiki, ki naj bi vplival proti zunanje-politični izolaciji Nemčije. Naslednji dan Slovenski narod poroča, da je 14. junija zvečer Hitler odpotoval z letalom v Benetke in da je to bilo prvo Hitlerjevo potovanje v inozemstvo, odkar je postal državni kancler. Hitlerjev sestanek z Mussolinijem naj bi odpravil vtis, da je razbit »železen obroč«, ki ga po mnenju nemškega tiska kuje Francija proti Nemčiji.

Jutro 13. junija v članku »Hitlerjev obisk v Italiji« piše, da v nemških vladnih krogih upajo, da bo Italija prevzela vlogo posredovalca v razorožitvenem vprašanju. 15. junija pa Jutro že poroča o sestanku Mussolinija in Hitlerja. Hitler je 14. junija prispel v Benetke, kjer je že popoldne imel razgovor z Mussolinijem o mednarodni evropski politiki.

V Hitlerjevi okolici izjavljajo, da avstrijsko vprašanje ne bo predmet njegovih razgovorov z Mussolinijem, ker je stališče Mussolinija ostalo v tej zadevi nespremenjeno.

V zvezi z obiskom so francoski listi soglasnega mnenja, da želi nemška vlada predvsem obnoviti nemško italijansko prijateljstvo in s tem omiliti osamljenost Nemčije. Tak uspeh Nemčija nujno potrebuje spričo težavnega položaja doma.

Slovenec 15. junija piše o »sestanku dveh diktatorjev«. Navajajo, da evropski kabineti ne dvomijo o tem, da bodo ti razgovori brez dvoma velikega pomena za bodoči razvoj evropske politike. Navajajo tudi članek pariškega časopisa »Figaro«, po katerem naj bi prišlo do sklenitve sporazuma o desetletnem političnem premirju med Avstrijo in Nemčijo, po katerem bi Nemčija spoštovala avstrijsko neodvisnost in samostojnost. Italija bo Nemčiji zagotovila sodelovanje v gospodarskem načrtu za obnovo Srednje Evrope, Mussolini pa bo tudi predlagal enakopravnost Nemčije v oboroževanju. Nemčija bi se morala vrniti v Društvo narodov in pri tej priliki posredovati predlog o njenih reformah v zadevi oborožitve.

Jutro je 16. junija pisalo o Mussolinijevih nasvetih Hitlerju, po katerih naj se Nemčija zbliža z Rusijo, sporazume z Avstrijo in vrne v Društvo narodov, sicer bo nosila vso odgovornost za posledice svoje politike. Po mnenju Slovenca z dne 16. junija pa naj bi beneški sestanek diktatorjev ostal brez uspeha.

Rezultat dvodnevni razprav med Hitlerjem in Mussolinijem je po uradnem komunikeju dokaj skromen. Vse kaže, da se diktatorja nista sporazumela glede enotnega nastopa v aktualnih mednarodnih vprašanjih ter da se Hitler ni dal pregovoriti k popušcanju niti v vprašanju razorožitve, niti v vprašanju Avstrije, čeprav so oboji pričakovali potrditev strnjene fronte Italije in Nemčije proti Franciji in njeni politiki.

Po vrnitvi iz Benetk je Hitler imel razgovor pri državnem predsedniku Hindenburgu, kjer mu je predložil poročilo o nedavnih razgovorih. Hkrati Slovenski narod 22. junija piše, da Nemčija išče nove orientacije. Navaja, da je v nemški diplomaciji prišlo do nekaterih sprememb, saj je bil Ribbentrop na razgovorih v Parizu. Izrazil je bojazen zaradi položaja Nemčije, ki bo z zaključitvijo francosko-ruske zveze popolnoma izolirana in poudaril Hitlerjevo

željo po omilitvi napetosti med Nemčijo in Francijo. Ocenjuje se, da bo Francija priznala primerno ponovno nemško oborožitev, če bo nemška vlada pripravljena pristopiti v nameravani sistem regionalnih varnostnih pogodb v vzhodni in južnovzhodni Evropi.

Ostra nasprotja v Nemčiji so 30. junija privedla do krvavega izbruha. Jutro 1. julija poroča o »zadušeni revoluciji proti Hitlerju«, ki naj bi jo pripravljali vrhovni voditelj hitlerjevskih napadalnih oddelkov Röhm. Le-ta naj bi izrabil nezadovoljstvo, ki je vladalo med napadalnimi oddelki zaradi tega, ker jih je Hitler začel sistematično odrivati na stran. Röhm se je povezal še z bivšim kanclerjem Schleicherjem. Revolucija naj bi izbruhnila najbrž 30. junija, vendar je bila nemška vlada, noč pred tem, na nepojasnen način o vsem tem informirana.

Hitler in vojni minister general Blomberg sta se sredi noči z letalom odpeljala v Monakovo, kjer je bil glavni stan Röhmovih zarotnikov. Hitler je v Monakovem osebno odredil Röhmovo aretacijo. Istočasno je policija hotela aretirati generala Schleicherja. Baje se je Schleicher z orožjem uprl, na kar so policisti njega in njegovo ženo ustrelili. Tekom dneva so bile po vsej Nemčiji izvršene številne aretacije. Zaprli so preko 2.000 višjih in nižjih voditeljev hitlerjevskih napadalnih oddelkov. Ob 10. zvečer (30. junija) se je Hitler vrnil z letalom zopet v Berlin. Izjavil je, da smatra zadevo za končano.

Jutro piše, da je Röhm res pripravljali drugo revolucijo. Enomesečni dopust za SA formacije naj bi pomenil priprave za njihovo ukinjanje. Temu se je Röhm uprl, prišel z vlado v oster konflikt in bil tudi on poslan na dopust. Ta čas naj bi izkoristil za priprave za puč. To situacijo je izkoristil Schleicher, ki je iz docela drugačnih vzrokov želel organizirati odpor proti Hitlerju. Kmalu je bila med obema nezadovoljnežema vzpostavljena zveza in odločila sta se za skupno akcijo, da strmoglavita Hitlerja.

Vojska je stopila takoj na Hitlerjevo stran in mu pomagala zadušiti zaroto in zasedla vse važnejše postojanke v Berlinu. Tudi policijske čete pruskega ministrskega predsednika Göringa so bile na strani državne obrambe.

Slovenski narod 2. julija piše o »revoluciji proti Hitlerju«. Pri tem poudarja, da je pri uporih značilno to, da je izhajal iz vrst hitlerjevskih napadalnih oddelkov, ki so bili nekoč glavna Hitlerjeva zaslomba. O dogodkih je izšel kratek uradni komunike, ki ugotavlja, da so poskušali nekateri nedisciplinirani člani napadalnih oddelkov skupno z drugimi izdajalskimi elementi izvršiti revolucijo, ki pa jo je »vodja« takoj energično zatrl.

2. julija zvečer je bil izdan uradni komunike, ki pravi, da je »očiščevalna akcija«, ki je trajala 24 ur, končana. Mir in red v vsej državi je obnovljen. Celokupni narod je enodušno za voditelje.

Slovenski narod navaja tudi odzive inozemskih časopisov in političnih krogov. Tako v londonskih krogih smatrajo, da je do upora prišlo zato, ker so v vrstah napadalnih oddelkov izvedeli, da se pripravlja njihova likvidacija. Revolucija naj bi bila naperjena osebno proti Hitlerju. Njega so hoteli odstaviti in proglasiti pod vodstvom Schleicherja novo diktaturo, ki bi se naslanjala na vojsko ter desničarsko-konservativne kroge. Hitler je bil o tem obveščen po nekem svojem zaupniku in ko je stvar dozorela, je nenadoma izdal ukrepe, s katerimi je revolucionarni pokret na mah zadušil. Kljub temu pa sodijo, da je s temi dogodki položaj Hitlerjevega režima znatno omajan in da je pričakovati v Nemčiji še drugih zelo dalekosežnih in usodnih dogodkov. Hitlerjev režim je uničil svoje najboljše moči in najzanesljivejšo oporo.

Pariški časopisi v glavnem soglasno ugotavljajo, da se bo Hitlerjeva vlada po drakonskih ukrepih zoper napadalne oddelke v bodoče mogla naslanjati le na redne čete in na policijo. Smatrajo, da se Hitlerju za zdaj ni treba ničesar bati, kajti če se ne bi bil popolnoma zanesel na zvestobo Blomberga in Göringa, to je v dejansko podporo vojske in policije, si ne bi bil nikdar upal razpustiti niti za mesec dni napadalnih oddelkov, ki so celih 14 let delali zanj, ga spravili na

vodstvo države in ga ohranili na oblasti prvih 6 mesecev 1933. Usoda nacionalno socialističnega režima pa bo odvisna od tega, ali bodo nemške narodne množice še nadalje ostale zveste današnji Hitlerjevi politiki in metodam, ki se jih poslužujejo Hitlerjevi sodelavci pri izvajanju svojega političnega programa.

Vojni minister general Blomberg je izdal 2. julija proglas na vojsko, ki jo imenuje oboroženi del nemškega naroda. V političnih krogih komentirajo ta proglas kot dokaz, da se je Hitler docela naslonil na vojsko in bo zato najbrž razpustil svojo rjavo vojsko. Zatrjuje se, da bodo napadalni oddelki popolnoma likvidirani. Večina bo odpuščenih, ostali pa bodo priključeni redni vojski.

Slovenec 1. julija tudi poroča o »revolucionarnih dogodkih v Nemčiji« in pravi, da je šlo za borbo med Hitlerjem ter med levico, t.j. skrajno narodnosocialistično levico, ki bi rada neke vrste boljševisko revolucijo, in konservativci, med katerimi je bil tudi Papen. Zaprt je bil tudi pisatelj Edgar Jung, ki zastopa t.i. krščanski konservatizem in obsoja fanatizem narodnosocialistične stranke. Navajajo tudi Göringovo izjavo, da je mnogo kompromitiranih nepokornih nacionalnosocialističnih voditeljev izvršilo samomor, ko so videli, da je njihova zarota odkrita, druge pa so ubili, ker so se hoteli upreti aretaciji.

V Ponedeljskem Slovencu 2. julija pišejo o »krvavem čiščenju nemškega fašizma«. Poročajo, da je z Röhmom bila aretirana tudi večina njegovega štaba. Zveste čete napadalnih oddelkov so aretirale vse prispele voditelje SA, ki so se pripeljali na predviden sestanek. Vse so odpeljali v internacijo v Monakovo. Na monakovskem glavnem kolodvoru so prestregli tudi vse prispele upornike ter jih pozaprli.

Tiskovni urad vladne stranke je priobčil poročilo o zadušeni vstaji, ki kaže strahovito sliko moralne propadlosti, ki je vladala v krogih voditeljev SA ali napadalnih oddelkov. Hitler je zalotil zarotnike pri grdih orgijah. Nekateri so imeli pri sebi dečke, ki so jih v svoje perverzne namene izrabljali, drugi so se

živinsko napili. Lahko si mislimo, kako je izgledalo po delovnih taboriščih, kjer je zbrano toliko hitlerjevske mladine pod nadzorstvom takih »führerjev«... Hitler je izjavil, da matere ne bi mogle pošiljati svojih sinov v mladinsko organizacijo stranke, če temu ne bi naredil konca, ker bi se bili tam npravstveno čisto pokvarili. »Jaz sem to gnilo bulo iztisnil«, konča Hitler.

O smrti kapetana Röhma se še ni moglo izvedeti ničesar zanesljivega. Po prvi verziji je Röhma ubil sam državni kancler Hitler z revolverskim strelom. Trdi se, da mu je Hitler ob tej priliki dejal, da zahtevajo njegovo smrt državni interesi. Po umoru Röhma se je po tej verziji Hitler razjokal in dolgo časa ni mogel priti k sebi.

Po drugi verziji je državni kancler Hitler dejal kapetanu Röhmju sledeče: »Röhm, ti nisi živel kot človek, zato upam, da boš uvidel, da je potrebno, da vsaj umreš kot človek.« S temi besedami mu je Hitler potisnil v roko revolver in zapustil sobo, v kateri je ostal Röhm sam. Pol ure nato je počil strel. Na pisalni mizi Röhma so našli pismo za Hitlerja, katerega vsebina pa ni znana.

Ponedeljski Slovenec zaključuje svoj članek z mnenjem v pariških političnih krogih. Le-ti smatrajo, da je vse to, kar se je sedaj zgodilo v Nemčiji, smrten udarec za Hitlerjev režim in da svet stoji pred novimi važnimi dogodki v Nemčiji.

Prosveta 2. julija piše o »izjalovljeni vstaji v Nemčiji«, v kateri je Hitler z železno pestjo strl revolto reakcionarnih nacijcev in monarhistov in v kateri je bilo ustreljenih 200 ljudi. Toda lov na upornike in eksekucije se nadaljuje. Hitlerjevo maščevanje je bilo grozno, prizanesel ni niti svojim najboljšim prijateljem kot je bil stotnik Röhm, katerega je zdaj nazval homoseksualca. Voditelji Hitlerjevega režima so obdolžili neko zunanjo velesilo, da je pomagala organizirati in financirati vstajo. Na sumu je Francija, ki pa se je takoj ostro odzvala na obtožbe. Pravijo, da je do teh dogodkov prišlo zaradi tega, ker so nemške množice spoznale, da narodnosocialistični režim v Nemčiji ni rodil nobenih sadov in je ljudstvo izgubilo vse zaupanje v Hitlerjev režim.

V Sodobnosti je bil objavljen članek češkega pisatelja Jaroslava Vozke glede zakulisnih borb v Hitlerjevem taboru, katerih sad so bili dogodki 30. junija. V članku »Senca Gregorja Strasserja nad Nemčijo« piše, da je bil žrtev junijskih dogodkov tudi Gregor Strasser, brez katerega ne bi bilo državnega kanclerja Hitlerja. Strasser je utrl Hitlerju pot do oblasti in pospešil rojstvo Tretjega cesarstva. Malo pred njegovim imenovanjem je Strasser prešel v opozicijo zoper »voditelja« in je bil izključen iz stranke. Če se je v Nemčiji zares pripravljala »druga revolucija«, je bil po mnenju avtorja članka Strasser njen duhovni vodja. S tem, da je bil ustreljen, se je Hitler znebil tekmeca, ki se ga je najbolj bal in ki mu je bil najbolj nevaren.

Doslej še ni jasno, če se je Gregor Strasser aktivno udeležil Röhmovega komplota. Njegov brat Oto Strasser je pravilno napovedal, da se bo Hitlerju v kratkem času treba odločiti, ali pojde s kapitalisti, kar bo nujno rodilo novo vojno, ali pa z antikapitalisti, česar pogoj bi bila menjava voditelja. Toda Hitler hoče politično živeti in zaradi tega se je odločil za brezprimerno krvavo odstranitev svojih tekmecev in nasprotnikov in za likvidacijo hakenkreuzlerskega antikapitalizma.

Oton Strasser pravi, da se je Hitler še nekaj dni pred bartolomejsko nočjo pogajal z Gregorjem Strasserjem za vstop v vlado. G. Strasser je predvsem zahteval Göringovo odstranitev. Göbbels, včasih najzaupnejši Strasserjev prijatelj, je izdal Göringu vsebino zaupnega pogajanja. Göring je odkril priprave za »drugo revolucijo«, da bi na ta način preprečil svojo politično degradacijo. Menda mu ni bilo pretežko prepričati Hitlerja, da se pripravlja zoper njega punt in da so mu na čelu Röhm, Schleicher in morda tudi Strasser. Hitlerju je nagon samoohranitve diktiral, naj v najkrajšem času zaduši vstajo. Sam je odšel k Röhmu v Monakovo, Göringu pa je poveril likvidacijo vstaje v Berlinu. Ta je porabil priliko, da uredi svoje osebne račune z Gregorjem Strasserjem. Na Göringov ukaz je bil Strasser odveden iz Berlina in umorjen.

Tudi Ljubljanski zvon se je na junijske dogodke odzval s člankom Pavla Pibernika z naslovom »Strašni jubilej - ob dvajseti obletnici svetovne vojne«.

Ocenjuje, da so dogodki 30. junija 1934 strašen primer poloma fašistične »revolucije«.

Štiri sile so v teh bojih trčile druga ob drugo: finančni kapital, junkerski veleposestniki, rastoče nezadovoljstvo v SA oddelkih in osebni cilji in stremljenja posameznih voditeljev. Dogodki so popolnoma odkrili, od koga je odvisen Hitler in kdo ima v Nemčiji korist od njegove strahovlade.

Člani SA oddelkov so pričakovali, da bo Hitlerjeva »revolucija« ustvarila boljše življenjske pogoje delovnim ljudem in da bo pometla s kapitalisti in predvsem z monopoli, trusti, karteli in veleposestniki. Doživeli pa so nasprotno, da se je izkoriščanje povečalo. Tako so se v napadalnih četah že očitno pokazale socialno-revolucionarne težnje. Hitlerju naposled ni preostalo nič drugega, kakor da se bo moral popolnoma nasloniti na vojsko in na dobro plačano elitno pretorijansko gardo SS.

S tem, ko se je oprl na generala Blomberga in finančnega magnata Schachta, je Hitlerjeva diktatura izgubila odnosno bo naglo izgubljala socialno oporo v množicah in se spremenila v vojaško diktaturo, ki brani koristi finančnega kapitala in veleposestnikov.

Avtor ocenjuje, da ljudske množice verjetno v prihodnje ne bodo več tako slepo nasledale fašističnim geslom in izreka trditev, da se je z junijskimi strelji pričel splošni razkroj fašizma po vsem svetu. Meni, da za fašistične vlade ni drugega izhoda, kakor poiskati rešitev v vojni, ali pa se zgruditi pod težo notranjih nasprotij.

Fašistične države morajo biti zaradi notranjih nasprotij še bolj nasilne in nenasitne v svojih imperialističnih težnjah. Množice, ki so jih leta in leta opijanjali z imperialističnimi iluzijami, zahtevajo dejanja, zahtevajo izpolnitve šovinističnih sanj in silijo fašistične vlade k odločitvi.

JULIJ 1934 - DNEVI PO KRVAVI LIKVIDACIJI

- HITLERJEV GOVOR V DRŽAVNEM ZBORU

- DOLLFUSS UBIT

Slovenski tisk se je na široko in kritično odzval na junijske dogodke, saj so se članki pojavljali skoraj vso prvo polovico julija. Jutro z dne 2. julija v članku »Dan po krvavi likvidaciji« piše, da je življenje v Berlinu in vsej Nemčiji zopet normalno, da pa sta bitko dobila plemstvo in industrija. Poučeni krogi trdijo, da bi Papena 30. junija zadela ista usoda kot stotnika Röhma, da se Hindenburg zanj ni tako odločno zavzel. Ko je Hitler izvedel o pripravah na zaroto, je od predsednika Hindenburga zahteval, da Papena na vsak način izključi iz vlade, vendar tega ni storil. V zvezi s tem je »Paris Soir« iz Berlina poročal, da je Hindenburg obsojal Hitlerjev nastop proti desničarskim elementom in proti Papenu.

Jutro 4. julija piše, da »Nemčija ne bo lahko prebolela rane, ki so ji jo zadali sobotni dogodki.« Sedaj pišejo, da je položaj doma vedno bolj nejasen in da se več ne ve, kdo je resnični zmagovalec. Brutalni način obračunavanja pa je Nemčiji odtujil tudi angleško javnost.

Kot poročajo v Parizu, si iz dosedanjih vesti iz Nemčije ni mogoče ustvariti jasne slike, zakaj in kako je prišlo do krvavega preloma, saj je berlinska vlada tudi inozemskim novinarjem onemogočila svobodo gibanja in poročanja. Ne ve se tudi, ali je revolucija že končana, ali pa se je šele pričela. Nihče še danes ne ve, koga in zakaj preganjajo in brutalno ubijajo. Če je Hitler hotel odstraniti radikalne elemente v svoji stranki, ki so zahtevali izvedbo socialnega programa, kako se more potem pojasniti njegovo stališče do Göbbelsa, ki je bil vedno znan pristaš in zagovornik radikalnih krogov. Če pa je odstranitev levičarsko-radikalnih elementov izvršena v sporazumu z desničarskimi krogi, kako naj se potem pojasni uboj generala Schleicherja in konfinacija Papena. Hitler je sedaj uničil napadalne oddelke, ki so bili glavni element njegove dosedanje moči,

vpliva in neodvisnosti. Hitler je sedaj odvisen izključno od vojske in policije, ki pa nista v službi njegove stranke, marveč države.

Jutro 4. julija objavlja še članek »Nemčija je prenehala biti moderna država«. Krvoločnost sobotnih dogodkov v Nemčiji je zelo ogorčila zlasti britansko javnost. Vsi soglasno prinašajo uničujočo sodbo o načinu, kako je Hitler odstranil svoje nasprotnike. Pravijo, da Nemčija danes glede na metode vladanja in spoštovanja človeškega življenja in človeške svobode ni več moderna evropska država. Padla je nazaj v srednjeveške razmere. »News Chronicle« pravi: Nauk sobotnega klanja je za ostale države jasen. Tu je na delu diktatura.

Slovenski narod 3. julija piše o »miru pred viharjem«. Ocenjuje, da navidezni mir zbuja zle slutnje, da se pripravlja še nekaj hujšega. Vse ulice so polne vojaštva, javna poslopja so najstrože zastražena. Mnogo se govori o skorajšnji spremembi v vladi, veliko nezadovoljstvo pa vlada v vojski.

Slovenski narod 3. julija piše tudi o »monarhistični zaroti« in pravi, da je sobotna zarota imela za cilj obnovo monarhije v Nemčiji in da bi takšen načrt izdelala Röhm, skupno z generalom Schleicherjem, podkanclerjem Papenom in šefom Papenove politične organizacije dr. Jungom. Zarotniki so nameravali izvršiti državni udar v noči od 2. na 3. julij. Pri tem bi jih podpirali nekateri polki Reichswehra in večji del hitlerjevskih napadalnih oddelkov.

Kot piše Slovenski narod 3. julija v članku »Nezadovoljni generali«, se vedno bolj zdi, da bi bil puč napadalnih oddelkov v kaki zvezi z namerami reakcionarnih in konservativnih elementov, marveč, da je Hitler samo izkoristil priliko in ubil dve muhi na en mah.

Vsi generali nemške vojske niso zadovoljni z Blombergovim proglasom, v katerem je proslavljal Hitlerja in mu zagotavljal zvestobo vojske. Nezadovoljni generali so poslali Blombergu spomenico, v kateri ga opozarjajo na to, da priznavajo za vrhovnega poveljnika nemške vojske samo predsednika republike maršala Hindenburga, nikakor pa ne državnega kanclerja. Vojska se v sobotno

in nedeljsko akcijo ne bi smela vmešavati, saj je šlo za ilegalno akcijo in ker je šlo za docela strankarsko zadevo. Akcija je bila ilegalna zato, ker so bili v soboto in nedeljo ubiti ljudje brez vsake razsodbe in vsakega zakonitega procesa.

O tem piše tudi Jutro 4. julija v članku: »Generali odklanjajo pokorščino Hitlerju«. Da ne soglašajo s proglasom vojnega ministra Blomberga, so obvestili tudi Hindenburga in zatrjuje se, da Hindenburg z njimi popolnoma soglaša.

Londonski list »Daily Express« pravi, da je general Fritsch – vrhovni poveljnik redne vojske – od Hitlerja zahteval, da se ne sme nihče več enostavno umoriti, ampak morajo biti vsi aretiranci postavljeni pred sodišče. Napovedal je, da bo proglasil vojaško diktaturo, če se ne uvedeta red in zakonitost v državi.

Slovenec 3. julija v članku »Po krvavi soboti« piše, da je jasno vidno, kdo je bil najvažnejša opora A. Hitlerja v nedavnih bojih. To je bila vojska, policija v zvezi s tajno Göringovo policijo in elitna četa narodnega socializma SS (schutzstaffel). Pišejo tudi, da je Hitler trdno odločen, da izvede popolno reorganizacijo SA. Velik del SA mož pa bo dobil streho v Reichshwehru. V svojem komentarju »Močvirje fašizma« pa Slovenec 3. julija piše, da so krvavi dogodki v Nemčiji dali vsemu kulturnemu svetu dokaz, kakšno gnilobo in propadlost poraja fašizem. Hitlerjevi bojni tovariši so stremeli za »drugo revolucijo«, za radikalno spremembo v socialnem pogledu, za neke vrste »nacionalnim boljševismom«. Hitler na to pot ni hotel, zato so ga hoteli odstraniti in državno krmilo vzeti sami v roke. Vendar vsi ti radikalni, verski in moralni reformatorji so bili po komentarju Slovenca največji npravni propaleži, ki jih je fűhrer v usodni noči, ko so snovali svoj udar, zalotil, kakor sam pravi, pri orgiji, »tako gnusno žalostni in grdi, da je ne more in ne sme popisati« - in taki fűhrerji so hoteli napraviti radikalno socialno revolucijo v blagor nemškega proletariata, proglasiti kolektivistično državo, uvesti nov socialni in moralni red!

Prosveta 3. julija v članku »Diktator Hitler sedi na sodu smodnika« piše, da s pokolom upornih nacijskih in monarhističnih voditeljev še ni odstranjena silna nezadovoljnost v Nemčiji. Kolovodje zarote so sicer postreljeni, a nihče ne ve, kako blizu njega je nezadovoljnost in kod vse se skrivajo zarotniki. Že 5. julija pa Prosveta poroča: »Hitler ukazal postreliti čez 500 svojih pristašev, samo v Monakovem naj bi bilo ustreljenih 120 »izdajalcev«. Eksekucije v Berlinu izvršujejo Hitlerjevi »črni huzarji« (SS), večinoma mladi dečki - in morišče je na dvorišču stare kadetske šole Lichterfelde.

Domovina z dne 5. julija v »Političnem pregledu« tudi komentira junijske dogodke, vendar vsebinsko enako kot že v navedenih člankih. Dodaja pa, da bi se mnogi premožnejši ljudje radi izselili v tujino, toda ne dobe za to dovoljenja. Meje so najstrožje zastražene, a tudi v vlakih se vrši najstrožje nadzorstvo. Navajajo tudi, da je policija zbrala točne podatke o zaroti in tudi črno listo onih, ki so jih zarotniki že v naprej obsodili na smrt. Prvi na tej črni listi so bili Hitler, Göring in Göbbels in mnogi drugi voditelji hiterjevskega gibanja. Zato se je tudi Hitler odločil, da sam prevzame vodstvo uničenja zarotnikov.

Jutro 5. julija objavlja komentar »Med levo in desno« in poudarja, da bo pravi izvor prevrata in vsega, kar je z njim v zvezi, po vsej priliki ostal vsaj za zunanji svet nerešena zagonetka.

Dogodki preteklih dni so vsemu svetu odkrili, da je bilo duševno poenotenje nemškega naroda v narodnem socializmu komaj kaj več, kakor pobožna želja. Množice v rjavih srajcah so težko gledale, kako so prevzeli vodstvo gospodarstva in socialne politike možje velikega kapitala, težke industrije in veleagrarstva. Ni se čuditi, da so se že takrat mnogi čutili prevarane in prikrajšane. Delovanje rjavosrajčnikov pa je postajalo za Hitlerja tudi vse bolj nevšečno in kompromitirajoče. Na drugi strani pa so desničarski krogi (konservativna struja in vojska) s skrbjo gledali radikalizacijo hitlerjevskih širokih mas, v kateri so videli obnovo socialistične nevarnosti. Odpor pa je vzpodbujala še obupna gospodarska in finančna kriza. Hitler je bil postavljen med dva ognja in je z vso brutalnostjo udaril na levico, ni se pa tudi ustavil pred

desničarsko opozicijo. Zdi se, da je Hitler požgal za seboj mostove, ki so ga vezali z radikalnimi voditelji in množicami. Hitler se je sedaj podal v veliko odvisnost vojske in generalitete, ki je poslej poleg Göringove policije glavna opora njegove diktature. Ni lahko verjeti, da bo mogel Hitler za naprej tako samostojno in neomejeno vladati, kakor doslej. Vse kaže, da je tudi konservativna desnica pripravljena in čaka na svoj čas.

Slovenski narod in Jutro sta poročala tudi o nameravani spremembi Hitlerjeve vlade. Slovenski narod 3. julija piše, da se vedno bolj širijo vesti, da je vprašljiv nadaljnji položaj Papena, in da hoče Hitler temeljito reformirati vso stranko. Kot je izjavil vodja delavske fronte dr. Ley v govoru dne 2. julija v Bratislavi, ima Hitler sedaj za seboj ne samo stranko, marveč tudi vso vojsko in bo na tej podlagi gradil svoje nadaljnje delo za uresničenje narodnosocialističnega programa.

Jutro 5. julija piše v članku »Pred preosnovo Hitlerjeve vlade«, da položaj v Nemčiji še ni razčiščen in da vojaški krogi vedno bolj uveljavljajo svoj vpliv. Hitler je na obisku v Neudecku skušal prepričati predsednika Hindenburga o umestnosti rekonstrukcije vlade.

Jutro 6. julija piše »Papen ostane v vladi«, saj so se vsi poizkusi Hitlerja, da bi se znebil nevarnega tekmeca, izjalovili. To je znamenje, da je proti njegovi izločitvi iz vlade nastopil sam predsednik Hindenburg in da so v tem smislu vplivali tudi odločujoči vojaški krogi. Lahko se torej smatra, da so dogodki imeli za posledico ojačanje konservativnih elementov v Nemčiji.

Slovenski narod 6. julija poroča: »Viljem čaka na padec Hitlerja« in pravi, da bo najkasneje do zime po mnenju iz Doorna proglašena vojaška diktatura in bo Hitler izgnan. Po povratku Nemčije v Društvo narodov, bi se Viljem (bivši nemški cesar) vrnil na nemški prestol. Viljem ima popolno zaupanje v svoje nekdanje oficirje, ki bodo rešili Nemčijo Hitlerja in njegovega režima.

»Hitlerjev režim se potaplja v lastni kaši«, piše Prosveta 6. julija. Smatra, da pomeni razpust Hitlerjeve privatne armade prvo večjo zmago za reakcijo. Glede

zarote pa menijo, da obe frakciji nista imeli ničesar skupnega. Röhm je šel v zaroto za ohranitev statusa quo - neomejene moči šturmarjev in militantnega nacizma; Schleicher-Papenovi krogi (bivši katoliški centristi) pa so proti režimu vsled gospodarske politike. Če je bil med Röhmom in papenovci kakšen dogovor za »puč«, je dvomljivo. Vse skupaj je bilo najbrž le slučajnost - dokaz, da je Hitlerjev režim ogrožen z dveh strani: v lastnem taboru in med buržoazijo. Nemška buržoazija ga bo tolerirala le toliko časa, dokler ga bo lahko rabila v svoje namene. Svoje upe je pričela staviti v armado, ki je čez noč postala sila v državi. V svojem drugem članku Prosveta 6. julija piše: »Hitlerjevim bratcem se je posvetilo, da je vodja blazen«. Nemci so izgubili vero v Hitlerja, katerega so še do zadnje junijske sobote oboževali. Hitler je še na krmilu in še mu prisegajo svobodo, toda iz strahu, medtem pa vsi napeto čakajo nadaljnjih dogodkov. Govori se, da so vplivni nemški zdravniki dobili tajna navodila iz poveljstva redne armade, naj od strani opazujejo Hitlerja, ker se jim dozdeva, da z njegovo pametjo ni vse v redu.

Slovenec 7. julija v članku »Čiščenje v Nemčiji - navaden zločin« piše, da je Hitler obljubil Gregorju Strasserju, da ga postavi na Göringovo mesto. To je Göring izvedel tako, da je po svojih ovaduhih odpiral pisma Hitlerja in pisma, naslovljena nanj, in da je poslušal tudi njegove telefonske razgovore. Ker si Göring ni upal sam nastopiti proti Hitlerju, je sklenil pomagati Hitlerju pri »čiščenju« zarotnikov. Od Hitlerja si je izgovoril soglasje za svojo posebno akcijo v Berlinu, katere žrtve naj bi bili poleg Gregorja Strasserja tudi vsi voditelji desnice, kakor tudi voditelji katoliške akcije - med njimi tudi bivši bavarski ministrski predsednik ter centumski voditelj Kahr. Slovenec piše, da Röhm ni bil sposoben zasnovati junijske zarote, čeprav je res sklical voditelje bavarske SA na razgovor, vendar na sestanek ni mislil iti, ali pa se je skesal. Hitler ga je namreč ob nameravani uri sestanka (ob 6. uri zjutraj) našel v postelji, ko je trdno spal. Dejstvo pa je, da so Ernst, Sander, Heines in Röhm po izjavi Otta Strasserja (brata ubitega Gregorja Strasserja) morali v prvi vrsti

izgubiti zato, ker so med drugimi tajnostmi vedeli predvsem to, kdo je zažgal berlinski parlament.

Slovenec navaja tudi mnenje ameriških časopisov, kjer prevladuje splošno prepričanje, da bo prihodnja žrtev Göbbels. Nato se bo pričela borba za oblast med Hitlerjem in Göringom. Že danes je jasno, da bo zmagal oni, ki bo imel za seboj Reichswehr. Zato se tako Hitler kakor tudi Göring prilizujeta generalom, da dobita njihovo naklonjenost.

Jutro se v svojem komentarju 8. julija pod naslovom »Hitler na razpotju« sprašuje, kakšna usoda čaka hitlerjevski pokret, oz. kaj čaka Nemčijo v bližnji bodočnosti. Aktualno je tudi vprašanje, ali bo Hitler ohranil v napadalnih formacijah tisti ugled, ki mu je potreben, da ohrani jedro stranke na svoji strani in ali bo mogel svoj režim uporabiti za to, da bo popolnoma obvladal armado, ki jo sedaj nujno potrebuje za oporo svoji poziciji. Če bo Hitler tudi v armadi postavil na odločilna mesta samo svoje ljudi, potem je to tista najzanesljivejša smer in taktika, ki Führerju garantira izvedbo celotne zamisli.

Jutro 8. julija v članku »Röhmova zarota ni bila resna« piše, da po najnovejših vesteh ustreljeni udarniški poveljniki niso kovali proti Hitlerju resnega upora, marveč so bili v glavnem nameravani le demonstrativni pohodi napadalnih oddelkov. Od njih so si voditelji obetali uspeh tako, da ne bi prišlo do številčnega zmanjšanja oddelkov in do zmanjšanja političnega vpliva njihovega vodstva. Šlo naj bi bolj za političen poizkus izsiljevanja, ne pa za oboroženi upor proti režimu.

Vladni krogi odklanjajo vsako podrobnejše pojasnilo glede pravega ozadja dogodkov 30. junija. Vedno bolj verjetno se zdi, da sploh ni bilo nobene zarote, marveč da se je Hitler, pod vplivom svoje ožje okolice, hotel iznebiti ljudi, ki mu niso hoteli več slepo slediti.

Prosveta 9. julija poroča, da je »Hitler obnovil teror v Nemčiji«. Poročajo, da so Hitlerjevi krvniški strelci spet na delu na dvorišču kadetske šole Lichterfelde v Berlinu. V poslopje dovažajo polne avtomobile ljudi in avti se vračajo prazni, iz

poslopja pa odmevajo streli. To se dogaja kljub naznanilu vlade, da so bile eksekucije ustavljene. Izven vladnih krogov ne ve nihče, kdo so te nove žrtve in od kod so jih pripeljali

Proletarec 11. julija piše v članku »Po kotaljenju glav v nacijski Nemčiji«, da se je v Nemčiji v dnevih od 1. do 3. julija zakotalilo »po pesku« okrog 500 glav. Točno število ubitih v »drugi nemški revoluciji« ne bo skorajda nikoli dognano.

Mer ubitimi, ki so padli na povelje Hitlerja in njegovih zaupnikov, je najmanj 200 vodilnih nacijev. Doletela jih je enaka usoda, kakršno so določili ob svojem prihodu v vlado socialistom, Židom in komunistom.

O dogodkih v Nemčiji je 14. julija poročal tudi Koroški Slovenec, vendar se vsebina ne razlikuje od poročil v drugih časopisih. Poudarja, da nikakor ni bilo pričakovati, da bo smrtni udarec narodnosocialističnemu gibanju zadan prav od lastnih dolgoletnih pristašev. Vladajoča trojica Hitler-Göbbels-Göring pa so skušali opravičiti svoje početje z odkritjem vseh mogočih in nemogočih nemoralnosti in razkošja iz privatnega in javnega življenja Röhma in njegove okolice. Smatrajo, da je levica in desnica sicer trenutno prisiljena k molku, vendar je v sredini ostala vladajoča trojica brez močnega ozadja.

Prosveta 23. julija poroča, da je »Čez 2000 Nemcev pred Hitlerjevimi sodišči«, od tega največ članov rjave armade. Drugi tisoči - nihče ne ve povedati, koliko je teh tisočih - so pa v koncentracijskih taboriščih, ki so po »krvavi soboti« dobesedno natlačena. Taborišče v Dachau, v katerem je prostora za 2700 oseb, ima danes okrog 5000 jetnikov med svojimi zidovi. Jetniki v teh taboriščih so na ukaz generala Göringa popolnoma odrezani od zunanjega sveta.

Hitler je 13. julija v državnem zboru in ob pozornosti vsega sveta razkril Röhmovo in Schleicherjevo zaroto ter opravičeval drakonične ukrepe proti zarotnikom. Jutro o tem poroča v članku »Hitlerjev govor v Reichstagu o skrivnostnih dogodkih 30. junija«. Poleg Hitlerja sta podala poročilo o teh dogodkih tudi Göring in Göbbels, vsi pa so za sprejete ukrepe zahtevali njihovo odobritev. Hitler v govoru ni povedal nič novega, govoril je o izdajalcih v

svojih vrstah in opisoval krivdo Röhma in Schleicherja. Dejal je, da je Schleicher s sistematično propagando širil nezadovoljstvo in nezaupanje med napadalnimi oddelki in tako pridobil za svoje naklepe tudi Röhma. Za njihove namere je izvedel že maja, vendar so zanikali obstoj kake zarote. Röhmu naj bi celo določil moža, ki bi moral Hitlerja ubiti. Glede tega, da so bili zarotniki brez obsodbe rednega sodišča ustreljeni, je rekel, da je bil v usodni uri kot voditelj naroda sam odgovoren za usodo nemškega naroda in je zato smel in moral izvrševati tudi vrhovno sodno oblast. Vsako izdajstvo naroda se kaznuje s smrtjo in taka zaslužena kazen je doletela tudi junijske zarotnike.

Tudi Slovenski narod je 14. julija poročal o Hitlerjevem govoru v članku »Hitler pred državnim zborom«. Po obširnem pojasnjevanju junijskih dogodkov je zagrozil s smrtjo vsakomur, ki bi se mu upiral. Omenil je, da je bilo pri junijskih dogodkih ustreljenih 77 oseb. Glede Röhma je še dejal, da se je pri pregledu njegovih stvari ugotovilo, da je poneveril 12 milijonov mark. Po končani seji so hitlerjevci priredili svojemu »Führerju« velike ovacije.

Tudi Slovenec 14. julija poroča o »Hitlerjevi razlagi krvave sobote« in piše, da je Hitler v svojem govoru apeliral na svetovno mnenje, naj mu ne dela krivice. Ko je poročal o žrtvah, naj bi med njimi bilo 19 voditeljev, 31 SA mož in 13 SS mož. Hitler je poudaril, da je za vse odgovoren on, kajti »SA in SS predstavljam jaz«. Po Hitlerju je govoril še ministrski predsednik Göring, ki je obljubil zvestobo voditelju nemškega naroda in je izjavil, da je Hitler osvoboditelj nemškega naroda.

Prosveta 16. julija v članku »Hitler prevzel odgovornost za eksekucije« piše, da je po Hitlerjevem mnenju bolje, da je umrlo 77 izdajalcev in zarotnikov, kakor da je padlo na tisoče nedolžnih ljudi. To bi se bilo gotovo zgodilo, če bi izbruhnila revolucija, kakor je bila zamišljena.

Proletarec 18. julija piše: »Hitler 'pojasnil' revolto v Nemčiji«. Njegov govor ni bil senzacija, čeprav je ves svet napeto pričakoval njegovih razkritij o zarotah v nacijski stranki. Priznal je, da ga ekonomska situacija zelo skrbi, da pa bo

država te težkoče premagala. Zagotavljal je svetu, da je ljudstvo Nemčije na njegovi strani, kakor še nikoli. Hitler je treskal po svoji stari navadi proti internacionalcem, Židom in proti vsem, ki so mu javno ali tajno nasprotni. V splošnem je bil njegov govor ploha praznih besed.

O Hitlerjevem govoru je poročala v političnem pregledu 20. julija tudi Nova doba, vendar vsebinsko nič novega, kar so poročali že drugi časopisi.

Slovenec 14. julija poroča o »Ultimatu pruskih junkerjev«, v katerem piše, da so le-ti zahtevali od Hindenburga, naj odstavi Hitlerja in nemudoma imenuje Papena. Sklicujejo se na pariške diplomatske kroge, v katerih se precej govori o energični akciji, ki so jo pokrenili pruski junkerji in generali Reichswehra - to so hkrati člani Hitlerjevemu režimu sovražnega Herrenkluba. Od Hindenburga naj bi tudi prosili, da javno izjavi, da on ni narodni socialist in da ni sporazumen s Hitlerjevim delovanjem. Najboljša rešitev bi bila, da Hindenburg nemudoma prisili Hitlerja k odstopu in imenuje za novega državnega kanclerja von Papena.

Kot poročajo časopisi, se v Avstriji nadaljuje teror proti Dollfussovemu režimu, vendar ta sedaj ne zapira le hitlerjevce, ampak tudi socialiste.

Slovenski narod 12. julija piše o »Dollfusovi ofenzivi proti Hitlerju«. Dollfuss je s preosnovo vlade združil v svojih rokah šest resorjev, kar pomeni koncentracijo vse državne sile v njegovih rokah. Sedaj namerava preiti v ofenzivo proti hitlerizmu, kateremu napoveduje končni obračun. Osnoval je celo posebno ustanovo za zatiranje hitlerizma.

Slovenec 22. julija poroča o odzivih italijanskega časopisja na Dollfussovo preosnovo vlade. V članku »Predolgo je čakala« je italijansko časopisje menilo, da je Avstrija predolgo čakala, preden je stisnila železen obroč okoli koalicije nacističnih in komunističnih teroristov. Poudarjajo, naj Nemčija ve, da z Avstrijo simpatizira vsa Evropa.

Najbolj odločno piše »Giornale D'Italia«, ki Nemčijo naravnost dolži, da ona vodi akcijo avstrijskega terorizma. Poudarjajo, da je neodvisnost Avstrije

osnovno načelo italijanske mednarodne politike in sistematična teroristična akcija, ki jo vodijo nemški agitatorji, ogroža dobre odnose med Italijo in Nemčijo.

Italijanska vlada zameri Nemčiji, da ni glede Avstrije izpolnila obljube, dane Mussoliniju na sestanku v Benetkah, da bo delala za normalizacijo avstrijskih razmer in se Avstriji enkrat za vselej odrekla.

Slovenski narod 26. julija poroča: »Dollfuss ubit - revolucija udušena«. 25. julija je na Dunaju izbruhnila hitlerjevska revolucija, ki se je razširila na vso državo, kanclerja Dollfussa pa so ubili.

Odpor proti sedanjemu režimu, ki se je doslej kazal v vedno hujši akciji teroristov, je prišel včeraj do revolucionarnega izbruha. Dollfussova vlada je odstopila, nastalo zmedo so izkoristili hitlerjevci, ki so se poskušali polastiti oblasti.

Dollfuss je takoj vsem naročil, naj izdajo potrebne ukrepe, da se prepreči vsak revolucionarni poskus, toda bilo je že prepozno.

Na dvorišče kanclerjeve palače je prispelo več tovornih avtomobilov, na katerih je bilo okrog 150 oboroženih hitlerjevcev, preoblečenih v vojaške in heimwehrovske uniforme. Ker se je Dollfuss upiral, so nanj streljali, ostale pa zaprli. Istočasno so hitlerjevci izvršili napad na dunajsko radio postajo in prisilili uslužbence, da so oddali vest o ostavki Dollfussove vlade. Vojska in policija je upor kasneje zadušila, vsi uporniki, ki so sodelovali pri akciji, so bili zaprti.

Kot poroča Slovenski narod 27. julija sta »Avstrija in Nemčija na poti sprave«. Nemški krogi so očitvidno spoznali, da meče ves svet krivdo za dogodke v Avstriji na nemško vlado, ki ni hotela pravočasno preprečiti hujskanja narodnih socialistov proti Avstriji in njenemu režimu. Nemška vlada je odredila najstrožjo preiskavo, da bi se ugotovilo, ali je katerikoli nemški državni organ sodeloval ali podpiral akcijo narodnih socialistov v Avstriji. Nemški kancler Hitler je imenoval za novega poslanika na Dunaju von Papena, ki ima nalogo

skleniti sporazum z avstrijsko vlado in odstraniti vse dosedanje spore. Ta korak tolmačijo v vseh političnih in diplomatskih krogih kot dokaz, da se je nemška vlada odločila temeljito spremeniti svojo politiko do Avstrije.

Slovenec 28. julija v članku »Hitlerjeva roka v Avstriji« piše, da velesile niso storile ničesar, da bi nastopile skupaj in napravile konec očitnemu in dokazanemu hujskanju nemškega hitlerjanstva in prevažanju razstreliva čez nemško mejo. S svojim cincanjem so velesile pustile, da je zavladal v Avstriji fašistični Heimwehr in da bo sedaj ob Papenu Avstrija počasi lezla pod odejo velikega nemškega brata.

Na Dunaju prevladuje veselje nad Papenovim imenovanjem in upajo, da je za vzpostavitev normalnih in prijateljskih odnosov med Avstrijo in Nemčijo potrebno, da Nemčija prizna popolno avstrijsko neodvisnost.

Nekateri pa so mnenja, da je potrebno Papenovo imenovanje sprejeti z opreznostjo, saj bo odgovoren za svoje delo neposredno Hitlerju, ki je predsednik in vrhovni vodja vsega nacionalnega socializma.

Jutro 28. julija pa piše, da je »Imenovanje Papena za poslanika na Dunaju« nepričakovana taktična poteza Nemčije, ki se hoče rešiti soodgovornosti za dogodke v Avstriji. Papen je znan po svojih zvezah z Vatikanom in s katoliškimi krogi in zato upajo, da mu bo njegova misija - t.j. vzpostavitev prijateljskih odnosov z Avstrijo- uspela. Nemški listi naglašajo, da se je Hitler s Papenovim imenovanjem z enim udarcem znebil Papena in ga odposlal v inozemstvo, obenem pa s tem napravil nasproti Avstriji gesto dobre volje. Kakor se da sklepati iz prejšnjih uradnih vesti, se bo Nemčija tudi v bodoče odrekla Anschlusa in po tragičnih dogodkih 25. julija bo morda Hitler sam skrbel, da bo sedaj popustil narodnosocialistični pritisk na Avstrijo.

AVGUST 1934 - HINDENBURGOVA SMRT

- HITLER ABSOLUTEN VLADAR
- DR. SCHACHT - DIKTATOR NEMŠKEGA
GOSPODARSTVA
- PLEBISCIT O HITLERJEVI DRŽAVNI OBLASTI

Jutro in Slovenski narod sta že 1. avgusta poročala o kritičnem stanju predsednika Hindenburga, Slovenec 2. avgusta pa poroča, da Hindenburg umira. Kot piše Jutro so bili po naročilu kanclerja Hitlerja vsi člani vlade takoj poklicani z dopusta in pozvani v Berlin.

Slovenski narod navaja, da tisk že postavlja vprašanje njegovega nasledstva. Omenjajo pariški »Le Journal«, ki se sprašuje, za katero pot se bo Nemčija odločila: za monarhistično restavracijo, za boljše vizem, ali pa za nadaljevanje sedanje smeri. Slovenec poudarja, da bo borba za Hindenburgovo nasledstvo tako pretresla temelje nemške države, da jih lahko tudi poruši. Vprašanje nasledstva je važno za vso Evropo - kandidatov je veliko, zlasti med generali. Vse bolj pa se slišijo glasovi, da bi bila za Nemčijo velika nesreča, če bi vsa oblast prišla v Hitlerjeve roke. Tudi v monarhističnih krogih se je začelo gibanje, ki stremi za tem, da bi zmedo ob Hindenburgovi smrti razrešilo sebi v korist. Poleg tega so se vrnile iz dopusta tudi SA čete, ki se še zmeraj smatrajo za najnevarnejši in naj nezanesljivejši element, s katerim manevrira Hitler.

Nemški državni predsednik Hindenburg je 2. avgusta dopoldne umrl na svojem gradu Neudeck. Že 3. avgusta poročajo časopisi, da je Hitler postal absolutni gospodar Nemčije.

Jutro 3. avgusta v članku »Hindenburg mrtev, Hitler njegov naslednik« piše, da je nemška vlada sprejela posebni zakon, s katerim je predsedniška oblast prenesena na kanclerja A. Hitlerja. Hkrati poročajo, da se bo najbrž naknadno izvršilo ljudsko glasovanje, da potrdi Hitlerja kot državnega predsednika. S tem je vprašanje predsednika zaenkrat rešeno in vojska in mornarica sta že isti dan

zaprisegli zvestobo Hitlerju. Poudarjajo pa, da se še ne ve, ali gre le za začasno ali pa za trajno ureditev o združitvi predsedniške in kanclerske oblasti.

Kot poroča Jutro je objava zakona izzvala v javnosti v prvem trenutku veliko senzacijo. Ker ima Hitlerjeva vlada pooblastilo, da lahko menja vsaki zakon, je takoj spremenila zakon, po katerem bi v primeru smrti prevzel namestništvo predsednika, predsednik vrhovnega državnega sodišča. To je bilo treba za vsako ceno preprečiti in s spremembo zakona o namestništvu predsednika republike je Hitler na docela zakonit način prevzel predsedniško oblast.

Slovenec 3. avgusta v članku »Maršal Hindenburg je umrl« piše, da se je Hitlerjeva vlada že pred njegovo smrtjo zbrala, da se dogovorijo o nasledstvu. Tako je Hitler na osnovi spremenjenega zakona o namestništvu takoj po Hindenburgovi smrti 2. avgusta ob 9. uri dopoldne postal predsednik nemške republike.

Slovenski narod 3. avgusta poudarja, da je Hitler s prevzemom predsedniških funkcij združil v svojih rokah vrhovno oblast v državi in postal popolnoma neodvisen diktator oz. absoluten gospodar Nemčije. S tem bo lahko po mili volji uravnaval notranjo in zunanjo politiko, odpadle so tudi vse ovire za uvedbo totalne oblasti hitlerizma, ki je sedaj res tudi vzpostavljena. S tem, ko je vojni minister general Blomberg po Hindenburgovi smrti odredil, da morajo takoj vse vojaške enote zapriseči na novega državnega poglavarja, si je Hitler s tem zasigural tudi vso oboroženo silo Nemčije. Da bi Hitler presekal vse komentarje nasprotnikov režima, češ da je prišel do predsedniške oblasti na protiustaven in nezakonit način, je poslal notranjemu ministru pismo, v katerem mu naroča, naj čimprej razpiše volitve. Hitler hoče, da nemški narod svobodno potrdi njegovo funkcijo. Prav tako v pismu predlaga, da se noče imenovati državni predsednik, ker je ta naziv nerazdružno povezan s pokojnim predsednikom Hindenburgom. Predlaga, da se ga kot državnega glavarja uradno in neuradno naziva kakor doslej »Führer« ali kancler. Ta ureditev naj velja tudi za vso bodočnost. V dogodkih v zvezi s Hindenburgovo smrtjo so poročali Nova doba z dne 3. avgusta, ter Gorenjec in Delavska politika z dne 4. avgusta.

Delavska politika navaja, da mora po ustavi Nemčija voliti državnega predsednika. Zato lahko Hitler poizkusi še eno predrznost. Ali ukine ustavo ter proglasi sebe ali koga drugega za predsednika. Po njihovem mnenju je prav verjetno, da poskusi še to nasilstvo, ker ve, da je ogromna večina naroda proti njemu in njegovi politiki. Hitlerjeva politika je pustolovska in se ne bo čuditi, če bo imela tudi tak konec.

»Hitler je dosegel svoj cilj«, pišeta 4. avgusta Slovenski narod in Slovenec. Pri tem Slovenski narod navaja, da so se stare sanje narodnih socialistov izpolnile, hkrati pa se sprašujejo, ali bo prišlo do novega poleta hitlerizma ali bo to začetek njegovega konca. Poučeni krogi zatrjujejo, da so v vrhovih Hitlerjeve stranke že vedno sanjarili o ideji združitve obeh najvišjih funkcij v državi in da se je za to ravno Hitler najbolj zavzemal. Samo nedotakljivost Hindenburgove osebe jih je ovirala, da tega niso že prej uresničili. Sedaj je Hitler tudi vrhovni poveljnik armade in ravno v tem je največji pomen te združitve funkcij v eni osebi. Hkrati navajajo mnenje pariškega »Le Matina«, po katerem so morali med vojsko in Hitlerjem skleniti tajno ali pismeno pogodbo, tako da je mogel zavzeti sedanje mesto v nemški državi le s pristankom vojske.

Slovenec piše, da je sedaj v Hitlerjevih rokah združena vsa upravna, zakonodajna in izvršilna oblast in to mu je uspelo le zaradi tega, ker mu je zvesto stal ob strani vojni minister Blomberg. S takojšnjo zaprisego vojske so bile izključene vsake nadaljnje zmešnjave in vsaki morebitni protesti generalov. Iz političnih krogov poudarjajo, da pride za Hitlerjevega namestnika v prvi vrsti v poštev sedanji namestnik Führerja Rudolf Hess.

Jutro 4. avgusta poroča, da bo 19. avgusta plebiscit. Na Hitlerjev predlog je vlada odredila ljudsko glasovanje, ki naj potrdi zakon, ki ga je sklenila vlada 1. avgusta in po katerem je Hitler postal državni predsednik. Ljudsko glasovanje, ki bo po že izvršenem dejstvu, nima značaja volitev v navadnem pomenu te besede. To naj bo le nekaka manifestacija hitlerizma, da dosledno spoštuje voljo svojega Führerja in naj bolj na zunaj, kakor na znotraj utrdi njegov ugled.

Tudi Prosveta 6. avgusta piše: »Hitler ima popolno kontrolo nad Nemčijo«. V njegovih rokah je oblast, ki nima primere v nobeni diktatorski državi. Hitler ima danes v svoji državi večjo politično oblast kot katerikoli drugi državnik na svetu in je vladar 66 milijonov Nemcev v srcu Evrope. Vendar Nemčija stoji hkrati pred resno ekonomsko krizo. V teh težkih časih morajo on in njegovi naciji voditi deželo skozi pomanjkanje in trpljenje in od uspeha tega vodstva zavisi obstoj Hitlerjevega režima.

Prosveta 6. avgusta objavlja še članek z naslovom »Situacija v Nemčiji vznemirja Evropo«. Navaja, da velesile ne zaupajo Hitlerju, ki je postal absolutni diktator Nemčije, pa tudi odnosi med Nemčijo in Anglijo so se precej ohladili.

V pariških vladnih krogih izražajo bojazen pred novim krvavim konfliktom, če ne bo Hitlerjev režim, ki bazira na sili, revidiral svoje politike. V tem momentu še ni jasno, kako bo Nemčija, ki je zabredla v resne ekonomske težave, sprejela Hitlerja kot absolutnega diktatorja in kako daleč bo Hitler šel, da se obdrži na krmilu, ker si je z umori svojih lastnih pristašev v juniju nakopal veliko sovražnikov.

Uradni italijanski krogi se vzdržujejo komentarjev glede nove situacije v Nemčiji. Fašistično glasilo »Giornale d'Italia« pravi, da je vsa odgovornost za nemško notranjo in zunanjo politiko na Hitlerjevih ramah in to je prevzel v času, ko bo Nemčija morala rešiti veliko število resnih problemov poleg tistih, ki izvirajo iz krvavih junijskih dogodkov.

Sovjetska vlada izraža mnenje, da je Hindenburgova smrt ustvarila nove komplikacije v mednarodni situaciji, ki je bila že prej mnogo bolj resna nego se je splošno domnevalo. Moskva je videla v Hindenburgu, ki sicer ni izvajal posebne oblasti v zadnjem času, stabilizacijsko silo in zato je treba računati, da se bo kaos v Evropi s Hitlerjem na čelu, povečal.

Prosveta 7. avgusta v članku »Nemčija hoče mir« navaja nekatere izjave, ki jih je Hitler dal v intervjuju s poročevalcem lista »London Mail«. Hitler je izjavil,

da Nemčija želi mir in da ne bo prišlo do nove vojne, če bodo tudi druge države zavzele slično stališče. Borila se bo le, če bo napadena. Nacijsko gibanje se zaveda, da vojna ne prinese nobenemu kakih koristi, pač pa splošno razdejanje. Tudi Franciji je že zagotovil, da bodo z rešitvijo Sarskega vprašanja izginile vse teritorialne razlike med Nemčijo in Francijo.

Njegove izjave komentira Proletarec 8. avgusta v članku »Zlo divjanja fašizma v evropskih deželah«. Pravi, da so njegove besede zelo miroljubne, toda izgovoril jih je diktator, ki lahko svoje misli vsak čas spremeni, saj Hitlerjevim obljubam in zagotovitom v inozemstvu nihče ne verjame. Smatrajo, da je položaj v Evropi vse kaj drugega kot zadovoljiv in možnosti za nove konflikte so vsepovsod. Pravijo, da drugače ne more biti in drugače ne bo, dokler Evropa - oziroma njen proletariat - ne odstrani sedanjih razmer. Z drugimi besedami: Stabilnost v Evropi pride, ko bo kapitalizem nadomeščen s socializmom, dotlej pa bo morala iz krize v krizo.

Hitlerjeve izjave o miru komentira v političnem pregledu še Domovina 9. avgusta. Pravi, da Hitler v nasprotju z bojaznijo evropskih politikov, češ da nova Hitlerjeva moč pomeni nevarnost vojne, poudarja, da Nemčija ne želi nikakršnih mednarodnih zapletov. Časopis pa navaja, da je ves svet soglasen v sodbi, da je legla s Hindenburgom v grob velika doba Nemčije, ki zre s skrbjo v negotovo bodočnost.

Jutro 9. avgusta objavlja svoj komentar »Hitler v novi poziciji«, v katerem navaja, da se pojavljajo dileme, ali pomeni ta ogromna kumulacija moči v Hitlerjevih rokah korak navzgor, ali pa je to pospešitev propada in konca narodnega socializma. Hitler ima sedaj popolno možnost, da pokaže, kaj more in zna in nobene ovire ni več, ki bi mogla preprečevati uresničevanje narodno-socialističnega programa. Plaz hitlerizma ima sedaj možnost, da se izživi do svojega kraja. Postavlja se vprašanje, ali bodo sile v ozadju (nemška armada, ki ji neki informacijski viri pripisujejo celo samostojno oblast v državi) smatrale, da morajo nastopiti proti ukrepom, ki jih bo Hitler uresničeval na poti svoje totalne realizacije. Komentator ocenjuje, da se Hitler ne bi mogel vdati pred

nekim krogom ljudi in da je verjetno že davno vzel v zakup tudi eventuelni afront zoper visoke generale, ki bi hoteli vršiti svojo posebno politiko. Zakaj Hitler pač ne bi bil Hitler, ako bi se držal po milosti armadnega štaba. Mirno moremo trditi, da bi se tako razmerje ne moglo držati dolgo.

O vprašanju odnosov med vojsko in Hitlerjem piše tudi Slovenski narod 10. avgusta v prispevku »Hitler pod kontrolo generalov«. Navaja, da so se zadnje dni neprestano vodila pogajanja med generali in Hitlerjem, vendar je bil dosežen sporazum, da Hitlerju ostanejo vse tri funkcije, vendar je napram generalom moral pismeno prevzeti nekatere obveznosti kot npr: da brez generalskega sveta kot posvetovalnega organa ne sme izdati nobene važnejše odločitve tako v notranji kot v zunanji politiki, da bo prenehal s protižidovsko politiko ter z demagogijo narodnosocialistične stranke doma in v inozemstvu.

Istega dne Slovenski narod objavlja še članek »Hitlerjeva zvezda v zatonu«, kjer pa navaja nekaj informacij angleškega lista »Nation« o političnem položaju v Nemčiji. Mnenje tega časopisa je, da stoji narodni socializem pred svojim popolnim polomom in da je nemškemu narodu postalo jasno, da je narodni socializem samo ogorčena in nevarna igra za oblast in nič več. Danes je narodni socializem odvisen izključno od milosti velekapitala in težke industrije ter generalov. Hitler ni držal besede niti napram onim, ki so ga spravili na oblast, na področju zunanje politike beleži Hitlerjev režim serijo neuspehov, gospodarski odnosi Nemčije z ostalimi državami niso bili nikdar tako slabi, kakor danes. V državi vlada nevzdržno stanje. Delavstvo, malo meščanstvo in kmečko ljudstvo ječi pod težo javnih bremen. Angleški časopis zaključuje, da ne bo nič čudnega, če pride v bližnji bodočnosti v Nemčiji do novih uporov in dogodkov.

Slovenec 7. avgusta in Jutro 9. avgusta pišeta o Blombergu in Schachtu kot o novih diktatorjih nad Hitlerjem in Nemčijo.

Slovenec piše, da nemški diplomatski krogi zatrjujejo, da je postal Hitler z ene strani ujetnik guvernerja narodne banke dr. Schachta, z druge strani pa ujetnik

generala Blomberga. Znano je, da je bil dr. Schacht proti zmanjševanju brezposelnosti na način, kot je to delal narodni socializem (delodajalci so morali zaposliti določeno število delavcev brez ozira na rentabilnost), bil je tudi odločen nasprotnik vseh gospodarskih eksperimentov, ki so privedli Nemčijo do gospodarske izolacije in do kreditne blokade. Sedaj pa se mu je posrečilo, da je spravil pod svoje nadzorstvo vse nemško gospodarstvo in je dobil od Hitlerja diktatorska pooblastila. V svojih zahtevah do Hitlerja je uspelo tudi generalu Blombergu. Bil je proti temu, da se ponovno vzpostavijo SA oddelki in v tem oziru je tudi uspel. 1. avgusta je bilo sprejetih nazaj v službo komaj 25 % od vseh prejšnjih SA, pa tudi ti niso več oboroženi. Nadalje je general Blomberg in z njim vsa pruska generaliteta proti aneksiji Avstrije, zato je bila razorožena avstrijska legija in spravljena v koncentracijska taborišča, ki jih straži Reichsvwehr. Da bi se obdržal na oblasti, je Hitler moral tako popolnoma kapitulirati pred Schachtom kakor pred Blombergom.

Jutro v zvezi s tem še navaja, da je dr. Schacht imenovan za državnega gospodarskega ministra in je postal s tem dejanski diktator nemškega gospodarstva in usoda hitlerjevskega režima je odvisna od njegovega uspeha. Že sam ta naravnost revolucionarni korak priča, kako resen je gospodarski položaj Nemčije.

Dr. Schacht je poklican, da najde »sintezo med idealizmom narodno-socialističnega hotenja in med realnimi zahtevami gospodarstva«. Ohraniti stabilnost marke je prva in glavna naloga njegove politike. Poleg tega pa mora ohraniti na dosedanji višini nemško produkcijo, saj celi vrsti nemške industrije grozi pomanjkanje surovin.

Jutro 16. avgusta poroča o objavi Hindenburgove politične oporoke, ki ni objavljena dobesedno, marveč le v izvlečku. V članku »Celo mrtvi Hindenburg agitira za Hitlerja« piše, da je 15. avgusta podkancler Papen izročil v zapečateni kuverti Hitlerju oporoko pokojnega maršala. V prvem delu oporoke piše Hindenburg nekatere svoje spomine, v drugem delu pa naj bi se opravičeval glede svojega vodenja države po letu 1925. Piše, da je kmalu spoznal, da

sedanja ustava in sedanja vladavina ne odgovarjata nemškemu bistvu. Glede Hitlerja pravi, da je vrnil Nemčiji njeno edinstvo in da bo to, kar je postopno dozorelo do 30. januarja 1933, omogočilo popolno in celotno izpolnitev zgodovinskega poslanstva nemškega naroda.

Slovenec 18. avgusta v članku »Hindenburgova oporoča-laž« pravi, da pariški list »Echo de Pariš« dokazuje ponaredbo maršalovega testamenta. Prvi del testamenta, zapisan leta 1919, je Hindenburgov, drugi del, napisan 11. maja 1934, pa se razlikuje od prvega tako po vsebini kot slogu - kot da bi čital Göbbelsove govore; v njih so stavki, fraze, ki jih ponavljajo hitlerjevski »führerji«. Kako naj se maršal, ki je bil zvest carski družini ter znan kot vojak, sedaj klanja nemškemu revolucionarju in prosi božjo Previdnost naj stoji ob strani kanclerju.

Začele so se že agitacije za plebiscit, ki bo 19. avgusta. Domovina 16. avgusta piše, da vsi vodilni narodnega socializma vrše med narodom veliko agitacijo za Hitlerja.

Jutro 16. avgusta poroča, da kampanja za Hitlerja dobiva od dne do dne intenzivnejše oblike (plakati, filmi, proglesi). Višek volilne kampanje bo Hitlerjev govor 17. avgusta v Hamburgu, ki ga bodo prenašale vse nemške radio postaje. Zunanji minister Neurath je poudaril, da se morajo vsi Nemci postaviti za Hitlerja in s tem pokazati inozemstvu, da so Hitlerjeva volja in zahteve, volja in zahteve nemškega naroda. Nova doba z dne 17. avgusta sporoča, da mnogi pomembni Nemci govorijo po radiu in poudarjajo, da je sveta dolžnost vseh Nemcev, da glasujejo za Hitlerja.

Delavska politika 18. avgusta piše o »plebiscitu komedije« v Nemčiji, ko nemški režim dela ogromno reklamo, češ, naj svet vidi, da stoji nemški narod za »führerjem«. Gre za cirkuško komedijo.

Jutro 19. avgusta v članku »Pred Hitlerjevo potrditvijo« pravi, da nihče ne dvomi, kakšen bo rezultat. To glasovanje sicer še ne bo pokazalo, da je hitlerjevska politika v zagati (saj še ni povedel ljudstva v boljšo prihodnost),

vedar je njegov pomen v tem, da se problematičnost spet zabriše in utaji. Za zunanjo politiko pa bo z zmago na plebiscitu prevzel polno odgovornost, ki nosi zanj ogromne nevarnosti.

Slovenec 20. avgusta že poroča o izidu glasovanja, ki ga označuje z besedami »vsa Nemčija vpije: ja, ja, ja«. Ugotavljajo, da je bila propaganda na dan volitev velikanska, glasovali so vsi Nemci brez izjeme; v Rimu se je na parnik vkrcalo okoli 700 nemških državljanov, kjer so na morju lahko pravilno oddali svoje glasove za Hitlerja.

Slovenec 22. avgusta že poroča o uradnem izidu glasovanja, po katerem je od okrog 46 milijonov volilnih upravičencev volilo 95,3 %, »za« pa je glasovalo 88 %. Inozemski časopisi poudarjajo glasove »proti«, ki jih je bilo 4,3 milijone oz. 10 %. K temu še prištevajo tiste, ki niso volili ali so oddali neveljavne glasovnice in tako govorijo kar o številu 7 milijonov. To naj bi kazalo na slabši volilni rezultat glede na plebiscit 2. novembra 1933. Veliko število glasovnic proti naj bi se zbralo zlasti v katoliških mestih Nemčije.

Novi predsednik nemške države se je s posebnim proglasom zahvalil nemškimi volivcem in svoji stranki. Poudaril je, da se od najvišjega vrha države pa do vodstva zadnje vasice z vso državno upravo vred, nemški rajh nahaja v rokah narodnosocialistične stranke.

Tudi Jutro 20. avgusta piše o nemškem plebiscitu in pravi, da je nemško prebivalstvo z ogromno večino odobrilo združitev najvišje državne oblasti v Hitlerjevih rokah. Poudarja, da je bila vsa propaganda za plebiscit izvedena zares zgledno in je bila mojstrsko delo dr. Göbbelsa. Čeprav je ta režim v skrajni meri avtoritaren in se je povsem ločil od narodne volje, pa hoče ostati popularen ter stremi za tem, da bi vsako njegovo diktatorsko dejanje imelo značaj narodnega razpoloženja ter odobrenja. Kot poslednje agitacijsko sredstvo se je 18. avgusta pojavil tudi poziv Hindenburgovega sina nemškemu prebivalstvu, naj glasuje za Hitlerja. Ta poziv naj bi razbil tudi poslednji dvom v verodostojnost Hindenburgove politične oporoke.

Na izid glasovanja so svoje komentarje objavili še Prosveta 21. avgusta, Slovenski gospodar 22. avgusta ter Domovina 23. avgusta.

Prosveta v članku »Nemčija dala Hitlerju absolutno oblast« pravi, da je diktator Hitler zlepa in zgrda prisilil Nemce, naj bo on predsednik vlade in države obenem, kakor je sam hotel. Za glasove »ne« pravi, da so takšni volivci odprto pokazali, da ne marajo Hitlerja oz. če prištejemo še ostale, ki niso volili, potem šteje opozicija v Nemčiji čez 7 milijonov volilnih upravičencev.

Slovenski gospodar v prispevku »Od predsednika stranke do predsednika države« piše, da je Hitler dosegel cilj svojih želja. V gospodarskem pogledu je hitlerizem Nemčiji zadal težke rane. Nemška marka je zgolj papirnat denar, zunanjih dolgov ne plačuje in je zato proglasila moratorij, izvoz blaga pada, narašča uvoz surovin, čeprav nima deviz za njihovo plačilo, skratka, gospodarsko stanje je žalostno in skoraj obupno. V kulturnem in moralnem oziru pa stoji Nemčija tako nizko, kakor nikdar poprej. Doba krščanstva je minila, na njegovo mesto stopa vera v kri in pleme.

Ko bo nemško ljudstvo dobilo pravico resnično pravih volitev, takrat Hitler ne bo več predsednik. Čim prej izgine z nemškega ljudstva strašna zabloda in mora narodnega socializma, tem bolje za Nemčijo in Evropo.

Domovina objavlja rezultate plebiscita in navaja nemško časopisje, ki naglaša, da je ta plebiscit dokazal popolno enotnost nemškega naroda, medtem ko nekateri tuji listi poudarjajo, da ne gre podcenjevati pomembnosti tistih milijonov, ki so pogumno glasovali proti Hitlerju.

Hitler je že 26. avgusta začel aktivnosti v zvezi s plebiscitom v Posarju. Na velikem propagandnem shodu v Koblenzu je bilo skoraj pol milijona ljudi, kar je gotovo največji zbor v zgodovini nemškega političnega življenja. O tem poroča Slovenski narod 27. avgusta v prispevku »Hitlerjeva ponudba Franciji«. Določitev posarskega plebiscita za 13. januar 1935 smatra Hitler za najvažnejši dogodek za ves nemški narod (67 milijonov) in ne samo za 800.000 posarskih Nemcev.

Upa, da bo po rešitvi tega problema tudi na francoski strani prišla do izraza dobra volja ter da bo prišlo do odkritosrčnega sporazuma med Francijo in Nemčijo. Smatra, da bo na koncu zmagal zdrav razum ter da bo glasovanje o Posarju obenem prineslo sporazum s Francijo.

Istočasno, ko je govoril Hitler v Koblenzu, se je vršil v Sulzbachu v Posarju protishod, ki so ga sklicali socialni demokrati. Na shodu so govorili zastopniki posarskih strank z izjemo hitlerjevcev. Pozornost je zbudilo dejstvo, da so na socialističnem shodu nastopili kot govorniki tudi katoliški duhovniki, kar se je menda prvič zgodilo v zgodovini političnega življenja v Posarju.

Shoda se je udeležilo okrog 120.000 ljudi. Vsi govorniki so se izjavili proti temu, da bi se Posarje pridružilo Hitlerjevi Nemčiji in so soglasno pozivali zborovalce, naj pri januarskem ljudskem glasovanju glasujejo proti Hitlerju. Zaprisegli so, da bodo zastavili vse svoje sile, da odvrnejo od Posarja največjo nesrečo, ki bi ga mogla zadeti, to je povratak pod hitlerjevski režim.

Tudi Jutro 28. avgusta poroča v članku »Hitler na naslov Francije« o shodu v Koblenzu, ki leži tik ob meji s Posarjem. V govoru naj bi Hitler ponovno zatrjeval miroljubnost Nemčije in njeno pripravljenost za sporazum s Francijo. Glede na dejstvo, da je prebivalstvo v Posarju v pretežni večini katoliško, je Hitler zlasti naglašal, da ščiti narodni socializem v Nemčiji versko čustvovanje in da sodeluje s cerkvami v borbi proti razredni mržnji, proti brezbožniškemu pokretu in proti državljanski vojni.

Hitler je tudi poudaril, da je posarsko vprašanje edino teritorialno vprašanje, ki danes Nemčijo še loči od Francije. Po njegovi rešitvi ne bo nobenega vzroka, da bi si morala dva velika naroda stati še nadalje neprijateljsko nasproti.

Slovenec 28. avgusta poroča o »Bitki za Posarje« in pravi, da je bil prvenstveni pomen manifestacijskega zbora, pomiriti katoličane. Zagotavljal naj bi jim polnopravna jamstva, da bo Nemčija spoštovala njihovo vero in svoboden razvoj njihovih kulturnih organizacij, če bodo oddali svoj glas za vrnitev Posarja Nemčiji.

SEPTEMBER 1934 - KONGRES HITLERJEVSKE STRANKE V NÜRNBERGU

5. septembra se je pričel v Nürnbergu kongres nemške narodnosocialistične stranke. Jutro v članku »Hitler nemškemu narodu ob kongresu svoje stranke« poroča, da se je v Nürnbergu zbralo na tisoče glasnikov novodobne Nemčije, narodno-socialističnih revolucionarjev. Mesto je v zastavah, zelenju, vencih in praporjih. Otvoritev kongresa so prenašale vse nemške radio postaje. Prisostovalo ji je 22.000 ljudi. Rudolf Hess je v pozdravnem govoru zlasti pozdravil nemško vojsko, ki se prvič udeležuje narodno-socialističnega pokreta. Bavarski notranji minister Wagner je prečital Hitlerjev proglas, iz katerega izhaja:

- da se je moč narodnega socializma v Nemčiji v zadnjih 12 mesecih popolnoma utrdila;
- da je revolucionarna akcija narodnega socializma končana;
- vse, kar še niso dosegli, bo narodnosocialistični pokret ustvaril v bodočnosti;
- volja, ki vodi narodnosocialistično državo, ne bo klonila; oblika nemškega življenja je dokončno določena za prihodnje tisočletje; - opozicija, ki šteje 4 milijone negativnih glasov, nima ne vere ne programa in ne more ogroziti sedanjega stanja v Nemčiji; obstoja le iz destruktivnih elementov, iz fronderjev ali pa iz naivnežev;
- v prihodnjih tisočletjih v Nemčiji ne bo revolucije; v zunanji politiki si Nemčija želi miru in prijateljstva, celo s svojimi bivšimi sovražniki;
- nikoli se ne bodo odrekli pravicam velikega naroda - nemški narod bo z vsemi razpoložljivimi sredstvi branil svojo čast, svojo neodvisnost in svobodo.

Hitler je za tem navedel gospodarske in kulturne uspehe in pridobitve, ki jih je ustvaril narodnosocialistični pokret po prihodu na oblast. Prihodnje leto morajo

izpopolniti notranji red v stranki in v njenih organizacijah. Odstraniti bo treba vse, ki se ji nočejo podrediti s popolno pokorščino in zvestobo.

»Pest narodnosocialistične stranke bo nasprotnike treščila na tla«. Tako piše Jutro 6. septembra v članku »Hitler v Nürnbergu«. Slišijo se govornice, da naj bi Hitler na občnem zboru izjavil, da hoče SA čete, ki štejejo sedaj še 700.000 mož, znižati za več kot polovico (le-te so šteje pred krvavim 30. junijem nad 2 milijona oboroženih mož). Enako govorijo tudi o SS, ki jih je zdaj okrog 200.000 in ki bodo znižane na 100.000. Najznačilnejša poteza državnega kanclerja pa bo, da bo prepovedal vsem državnim uradnikom in uslužbencem članstvo v SA ali SS - depolitizacija uradništva bo reforma, ki jo bodo tukaj z veseljem pozdravile tudi struje opozicije.

Jutro je 8. septembra objavilo svoj komentar o »Kongresu hitlerjevske stranke«. Pravijo, da letošnji kongres mora biti slavje najvišje zmage voditelja in sijaj mora biti tem večji, da se obrnejo oči naroda od senc, zatemnjujočih gospodarsko in socialno obzorje.

Ne da pa se prikriti, da letos vendarle ni tistega vriskajočega navdušenja kakor lani, ko se je prvič slavil prevzem oblasti zmagovitega režima. Hitlerjeva poslanica ni našla ničesar novega, kar bi podžigalo entuziazem množic. Zaradi junijskih dogodkov pa se v navdušenje meša tudi skrb, kako dolgo bo še trajala glorijska marsikoga, ki danes še nosi rjavo srajco, jutri pa utegne zapasti čiščenju. Mesto rjavosrajčnikov je letos prevzela druga armada, zakonita »Reichswehr«, lani še izključno Hindenburgova vojska.

Med tem ko je v Nürnbergu vsak dan velik praznik, gre realnost nemškega delavnika svojo pot naprej. Njen glasnik je dr. Schacht, ki napoveduje popoln moratorij in zahteva črtanje inozemskih dolgov, obenem pa grozi, da se bo Nemčija z omejitvijo potreb in z nadomestilom surogatov emancipirala od vsega sveta. Tudi od socialnega programa, ki je bil lani še v ospredju, najbrž za letos ni mnogo ostalo, kajti tudi socialno vprašanje rešuje danes gospodarski diktator.

NOVEMBER 1934

Ljudska pravica dne 2. novembra v članku »Nemški protestantje proti Hitlerju« piše, da Hitler hoče vero nemških protestantov prikrojiti čisto v svoje namene. Rad bi, da bi mu čimbolj služila v njegovem zatiranju nemškega preprostega ljudstva. To nalogo je dal Hitler fašističnemu škofu Müllerju, ki ga je kar postavil na čelo nemške protestantske cerkve. Nemški pastori so demonstrirali, ko je Hitler dal zapreti škofa dr. Meiserja, okoli katerega so se zbirali zlasti južnonemški škofje. Pastori so sklenili voditi odločno borbo proti vsem takim Hitlerjevim načrtom.

V drugem članku Ljudske pravice, prav tako z dne 2. novembra, pa postavljajo vprašanje »Od kod jemlje Hitler denar za oboroževanje?« Navajajo, da je Hitlerjeva glavna skrb, od kar je prišel na oblast, oboroževanje. Njegov apetit po Ukrajini je vedno večji.

Če pogledamo nemški državni proračun za leto 1934/35 z lanskim 1933/34 vidimo, da so se zmanjšale podpore in pomoči za brezposelne, da pa so se povečali stroški za Reichsvwehr (državno vojsko), za mornarico, letalstvo in zlasti za SA (Hitlerjevi oboroženi oddelki). Hitler ni zmanjšal brezposelnosti, saj je le-te spravil v posebna taborišča, kjer za slabo hrano in stare uniforme morajo delati cel dan razna dela za državo. Oblasti so cele čete brezposelnih pošiljale na vasi. Kmetje, ki sami niso mogli živeti in so bili sami potrebni zaslužka, so jih morali sprejeti na delo. Hitler bi se torej rad rešil brezposelnosti na ta način, da bi jih pregnal na vasi, naj jih hranijo kmetje, ki so sami v stiski.

Delavec 10. novembra v članku »Hitler v pravi luči« poudarja, da je od obljud Hitler izpolnil samo to, da je stri odpor delavcev tudi v lastnih vrstah z najkrutejšimi sredstvi. Iztrebil je še zadnje ostanke tistih, ki so zahtevali uresničenje njegovega socialno-gospodarskega programa. Ves ogromen propagandni aparat nemške vlade je stalno na delu, da prepriča Nemce o njihovi svetovni kulturni misiji, o pomenu nemštva za vesoljni moralni in duhovni

preporod človeštva ter o brezprimernih lastnostih nemške čiste rase, ki da je Nemcem pravico do podjarmljenja drugih narodov. Krinka je zatrjevanje o nemški spravljalivosti, vsa nemška zunanja politika pomeni neizbežno vojno nevarnost.

DECEMBER 1934

Slovenski narod je 19. decembra pisal o poskusu atentata na Hitlerja. Navajajo, da naj bi hčerka odstavljenega predsednika Šlezije dr. Brücknerja streljala na Hitlerja in ga baje ranila. Hitlerjeva telesna straža je ubila njo in njenega šoferja.

Jutro 27. decembra v članku »Kaj se pripravlja v Nemčiji« poroča o zakulisni borbi med Reichsvvehrom in hitlerizmom, ki zavzema vedno resnejše oblike. Vojska si hoče zagotoviti odločilen vpliv na politiko Nemčije. Od tod tudi vedno večji pritisk generalov na Hitlerja. V zvezi s tem navaja pariški časopis »Petit Journal«, ki tolmači ta spor kot borbo med nemškim konservatizmom starega kova in narodnosocialistično skrajnostjo. Nesoglasja in trenja obstajajo tudi med samimi voditelji nacionalnosocialističnega gibanja. Po mnenju lista pa ni računati s tem, da bi se ponovili dogodki 30. junija. Državna obramba, ki sebe smatra za edino čuvarko stalnosti in kontinuitete v nemški notranji politiki, odklanja podobne obračune. Zato pa je treba zdaj upoštevati politiko vojaških krogov in podpirati v prvi vrsti njihovo zahtevo po ponovni oborožitvi. V tej zvezi zahtevajo vojaški krogi od vlade, naj uvede v Nemčiji obvezno vojaško dolžnost.

Naj na koncu leta 1934 dodam še članek iz Sodobnosti »Nekaj misli k letu 1934«. V članku je poudarjeno, da gospodarska kriza povsod pospešuje napredek fašizma in v glavnem povsod kaže iste poteze: ukinjanje parlamentarizma, političnih in kulturnih svoboščin, konec političnih strank in njihovih strokovnih organizacij, namesto tega pa skrajni nacionalizem ter

monopol enega gibanja in enega nazora, z eno besedo: integralni nacionalizem in totalitarna država.

V gospodarstvu obeta fašizem nadomestiti liberalno-kapitalistično družbo z novim družbenim ustrojem. Kadar pa pride do moči, fašizem nikjer ne poskusi izvesti kake nove, od kapitalizma bistveno različne organizacije gospodarstva in služi povsod le za oporo obstoječemu družbenemu redu.

V Nemčiji je hitlerjanstvo v letu 1934 doživelo zanimiv razvoj. Danes ni več važno dejstvo, da je Hitler razbil stare stranke, strokovne organizacije in deželne avtonomije ter uveljavil monopol ene stranke, ene strokovne organizacije in enega svetovnega nazora. Osnovno vprašanje je socialno vprašanje in tu pomenijo vsi ukrepi najradikalnejši demanti vseh socialističnih gesel, ki so jih nekdanji širili hitlerjevci. Novo delavsko pravo daje vso moč v roke podjetniku, uveljavlja zopet izključno pravico najstarejšega sina pri nasledovanju kmečkih posestev. Ves ta konflikt med obljubami in dejanji je prišel do zavestnega izraza 30. junija, ki je napravil brutalen konec vsem govoricam o »drugi, socialni revoluciji«. V deželi hitlerjevcev, ki sta jim nekdanji kovala socialni program Feder in Strasser, vlada danes kot gospodarski diktator eksponent velekapitala dr. Schacht.

Ljubljanski zvon pa je objavil članek o »Nemški mladini«, kjer navaja francoskega generala de Cugnaca, ko je v časopisu »Journal des Debats« pripovedoval o organizaciji nemške mladine. Pravi, da si je socialni nacionalizem v Nemčiji prav tako popolnoma podvrgel mladino kakor fašizem v Italiji. Vodja nemške mladine Baldur von Schirach je pod Hitlerjevim osebnim pokroviteljstvom, obdaja ga močen štab in njegova organizacija je silna. V »Hitlerjevo mladino« so v raznih oblikah vključeni vsi fantje in dekleta od sedmih let do 20 let, visokošolci pa morajo biti obvezno člani univerzitetnih organizacij. Vsa nemška mladina je vojaško urejena in unificirana, vzgojena v filozofski ideji rasizma, v oboroževanju moči, v slepi disciplini, v vojaškem duhu.

Narodni socializem, ki se je polastil mladine, je prepričan, da je bodočnost njegova.

3.3. LETO 1935

JANUAR 1935 - PLEBISCIT V POSARJU

- NEMŠKA OBOROŽITEV PONOVO V OSPREDJU

Časopis Delavec že na začetku leta 1935 piše o obupnem položaju delavstva v Nemčiji. Poroča, da Hitlerjevo reševanje problema brezposelnosti ne kaže uspehov.

Iz hanoverskega okrožja prihajajo pritožbe, da je bil življenjski standard družin, ki so bile pred dvema letoma odvisne od podpor, višji nego je danes, ko družinski glavarji delajo. Vse to je dokaz, da je nacijska gospodarska politika skrahirala. Povsod žanje neuspehe, čeprav hoče v zunanjem svetu ustvariti drugačno mnenje.

Prva polovica januarja 1935 je v slovenskih časopisih posvečena vprašanju plebiscita v Posarju. Prosveta že 8. januarja piše, da se je pol milijona Posarčanov udeležilo demonstracij in da se je prebivalstvo glede plebiscita razdelilo na dva tabora: za in proti povratku Posarja v Nemčijo. Hitlerjevih demonstracij za Nemčijo se je udeležilo okrog 250.000 oseb, protihitlerjevskih pa okrog 200.000, opozicija (socialisti, komunisti in nekatere katoliške organizacije) pa je za status quo, to je, da Posarje ostane pod upravo Društva narodov. Navedene demonstracije kažejo, da naj bi glasovanje na volitvah izpadlo nekako pol in pol.

Prosveta 10. januarja piše, da je Posarska dolina pripravljena na plebiscit, ki bo pod strogim nadzorstvom Društva narodov. Vsi volilni uradniki kot tudi policija bo inozemska.

Slovenec 13. januarja piše, da bo plebiscit v Posarju »odločilni dan za francosko nemške odnose«. Pišejo o terorju, ki ga izvajajo narodni socialisti. Ta

je dosegel že takšne razmere, da se je francoska vlada pečala z mislijo, da bi bilo treba odložiti plebiscit, ali pa, da Društvo narodov zagotovi vso moralno podporo prebivalstvu, da bo lahko mirno izvršilo svojo dolžnost.

V primeru, da bi Posarje postalo po glasovanju nemško, ima Nemčija pravico, da zahteva odkup posarskih premogovnikov in Francija mora tej zahtevi ugoditi, pod pogojem seveda, da Nemčija odkupnino tudi plača.

Kot piše Slovenec bo plebiscit 13. januarja eden najpomembnejših dni v povojni zgodovini in lahko prinese Evropi mir ali še nadaljnje težke razprtije, ker vlada vtis, da Nemčija ne bi hotela mirno prenesti poraza v Posarju.

Slovenski tisk je v velikem številu člankov pisal o izvršenem plebiscitu v Posarju 13. januarja, o izidu glasovanja ter objavil nekatere komentarje na plebiscit.

Tako Jutro 14. januarja v prispevku »Plebiscit v Posarju« piše, da je prebivalstvo z ljudskim glasovanjem odločalo o svoji bodoči usodi. Glasovalo je nad 95 % volilnih upravičencev (od 539.000), glasovanje je potekalo brez incidentov. Štetje glasov bodo nadzorovali zastopniki Društva narodov. Volili so tudi Posarčani, ki so živeli izven domovine, propaganda je bila velika, volivci so dobivali cele kupe brošur o koristih, katere naj bi dal Hitler Posarju. Narodni socialisti so izkoristili vse svoje izkušnje, ki so jih imeli pri volitvah v Nemčiji. Kakor vse kaže, je množica sledila obljubam brez globljega razmišljanja. Časopis tudi navaja, da so v splošnem do sedaj Posarčani živeli v dobrih gmotnih razmerah in da s plebiscitom lahko samo izgubijo. 80 % prebivalstva (od skoraj 800.000) govori nemško, 70 % je katoličanov. Slovenski narod 15. januarja piše o izidu ljudskega glasovanja v Posarju. Poročajo, da je za Nemčijo glasovalo 90 %, za status quo 9 %, za Francijo cca pol odstotka.

Nemška fronta je zmagala z absolutno večino in s tem odločila definitivni povratek Posarja k Nemčiji, kjer je izid glasovanja izzval silno veselje. Par minut po objavi rezultata so bile že vse hiše okrašene z zelenjem in

hitlerjevskimi zastavami, po ulicah so se začeli zbirati pristaši nemške fronte ter prirejati ovacije Hitlerju in Nemčiji. Tudi vsa Nemčija se topi od veselja nad izidom glasovanja, 15. januar so proslavili za narodni praznik. Hitler se je po radiu v svojem govoru zahvalil Nemcem v Posarju za izkazano zvestobo.

»Posarje se po 15 letih vrača v domovino«, piše Slovenec 16. januarja. Poroča, da so volitve pokazale, da je ljubezen do domovine zmagala nad odvratnostmi narodnega socializma, kajti režimi padajo, domovina pa ostane. V vsem sarskem področju pripravljajo zvečer grandiozne manifestacije in razsvetljava, kakršne Posarje še ni videlo. Svet Društva narodov je sprejel predlog, da se Posarje čimprej izroči Nemčiji, vendar da se uvede prehodna doba (predvidoma do začetka marca) predaje in sprejema oblasti. Jutro 16. januarja piše: »Posarje je Nemško« in s tem so odstranjene zadnje ovire za sporazum med Francijo in Nemčijo. Poročajo, da se po plebiscitu ljudje pozdravljajo samo še s hitlerjevskimi pozdravom - z dviganjem rok. Posarski Nemci so sicer računali z zmago, nihče pa ni pričakoval, da bo tako veličastna.

Jutro je 16. januarja objavilo še svoj komentar pod naslovom »Po plebiscitu v Posarju« in navaja, da je izid glasovanja pomenil presenečenje. Še pred volitvami se je pričakovalo, da bo mnogo več ljudi glasovalo proti oz. za ohranitev dosedanjega stanja, zlasti med katoliki. Jutro komentira, da je na volitvah zmagalo stališče: nazaj v Nemčijo, pa naj so tamkaj politične razmere kakršne koli. Narodno edinstvo je prevladalo nad vsemi pomisleki.

Res je, da je plebiscit v prvi vrsti zmaga nemštva in ne zmaga hitlerizma, čeprav je razumljivo, da hitlerizem zmago proglašja za svoj uspeh. In naravno je tudi, da si je s plebiscitom utrdil svojo pozicijo ne le v nemškem, marveč tudi v mednarodnem svetu. Vprašanje pa je, ali bo ta uspeh znal in hotel res porabiti za izhodišče velike akcije, ki naj pripravi pot za sporazum s Francijo.

Tudi Slovenski narod je objavil 16. januarja svoj komentar z naslovom »Nemška zmaga v Posarju«. Poudarja, da izid glasovanja pomeni uničujoč

poraz separatizma, pomeni triumf misli narodnega in državnega edinstva nemškega naroda.

Posarsko prebivalstvo je pokazalo svojo veliko politično zrelost in izšolanost s tem, da je znalo razločevati med režimom, ki je prehoden in minljiv, ter med državo in narodom, ki sta trajna. Ljudstvo je vedelo, da ne gre pri glasovanju za Hitlerja, za njegovo osebo in za njegovo vlado, marveč za neokrnjeno Nemčijo. Čeprav je prebivalstvo Posarja znano kot zavedno katoliško, jih tudi vse razprave o grozotah, ki jih prestaja katoličanstvo v Nemčiji, ni odvrnilo od njihove odločitve za Nemčijo.

Tudi Slovenec ni mogel mimo komentarja o posarskem plebiscitu. V članku »Od kod takšna odločitev« z dne 16. januarja se sprašuje, kakšni so morali biti vzroki, ki so potisnili katoliške množice, da so tako enodušno glasovale za priključitev k hitlerjevski Nemčiji. Časopis ocenjuje, da so to storili v imenu krščanske vere, ki od njih zahteva borbo in žrtve. Zavestno so se podali na pot, ki vodi v boje in neizogibna trpljenja. Vendar režimi vstajajo, žive in padajo. A narod, ta ostane in z njim poslanstvo, ki ga mora vršiti v načrtu božje previdnosti.

Posarski plebiscit je, kot navaja komentator, neprecenljiv nauk modrega rodoljubja in dejavnega apostolskega krščanstva. Posarje je ostalo zvesto danim tradicijam katoliških Nemcev, ki jim je bila ljubezen do žrtev najsvetlejši odraz njihove kulturne prodornosti.

O plebiscitu v Posarju so poročali še Delavska politika 16. januarja, Domovina 17. januarja, Nova Doba 18. januarja ter Proletarec 23. januarja. Delavska politika komentira, da je bilo iz ravnanja Francije razvidno, da ne polaga na Posarje posebne važnosti, ker hoče doseči znosnejše odnose z Nemčijo. Da so se Posarji odločili za Nemčijo, se jim zdi razumljivo, saj je Posarje prej pripadalo Nemčiji in je bilo v nemškem duhu samozavesti vzgojeno.

Domovina piše, da se je pred palačo kanclerja Hitlerja zbral vod Posarcev, ki se je takoj po izidu glasovanja poklonil Hitlerju v imenu vsega Posarja in mu prisegel zvestobo.

Nova doba poudarja, da plebiscit v Posarju pomeni novo, veliko garancijo za utrditev svetovnega miru. Zato je ves svet z zadovoljstvom sprejel izid plebiscita.

Proletarec navaja, da je izid plebiscita ojačal Hitlerjevo politiko in da je sedaj svetovna javnost uvidela, da prevladuje danes med nemškim prebivalstvom skrajni nacionalizem. V Hitlerju vidijo voditelja, ki se je postavil vsemu svetu po robu. Hitlerjev cilj je združenje vseh nemških pokrajin z Nemčijo, prisvojitve nadaljnjih teritorijev in dominacija rajha nad Evropo.

Slovenski narod 18. januarja piše o »Sporazumu v Ženevi«, po katerem bo Posarje 1. marca izročeno Nemčiji, ki pa ga mora v smislu določb mirovnih pogodb demilitarizirati. Francija je tudi izjavila, da je pripravljena sodelovati z Nemčijo pri skupni organizaciji varnosti in miru.

V mesecu januarju je ponovno prišlo na dnevni red velesil vprašanje nemške oborožitve. Jutro 10. januarja v prispevku »Nemška oborožitev zopet v ospredju« navaja, da prizadevanja velesil grede sedaj za tem, da spravijo nemško oboroževanje v sklad s svojimi interesi.

Po pravkar podpisanem francosko-italijanskem sporazumu bo Nemčija pozvana, naj izjavi pred svetom, do kake mere je sedaj oborožena in kakšne namene ima za bodoče v tej smeri. Če bi prizadete države izrazile pripravljenost priznati nemško enakopravnost v oboroževanju, bi bilo v vsakem primeru potrebno, da Nemčija podpiše mednarodno konvencijo o razorožitvi.

Britanski službeni politični krogi verjamejo v možnost obnove mednarodne razorožitvene konference, ki naj bi sedaj dosegla predvsem naslednje rezultate:

- popolno kontrolo nad prometom orožja;
- ustanovitev stalnega odbora za razorožitvena vprašanja;

- strogo kontrolo nad proizvodnjo kemikalij, ki se lahko rabijo v vojne namene.

Rešitev francosko nemškega problema je v ustanovitvi kontrolnega urada, ki bi mogel preprečiti tajno oboroževanje. Če bo dosežen nemško-francoski sporazum o oboroževanju, bo ostali svet prišel do prepričanja, da je vojna nevarnost zmanjšana in s tem bo dobila mednarodna razorožitvena akcija novo pobudo.

Jutro 27. januarja piše: »Nemški naskok na versajsko pogodbo«. V njem poudarja, da Nemčija hoče izsiliti vprašanje svoje oborožitve, ukinitve vojaških klavzul mirovne pogodbe ter s tem enakopravnosti, ki naj ji da svobodne roke tudi v pogledu ostalih določitev mirovnih pogodb. Osrednja točka mednarodne politike je torej vprašanje nemškega oboroževanja in nemškega povratka v Ženevo. Francija je glede tega postavila vrsto zahtev zlasti z vidika zagotovitve njene varnosti in ustanovitev mednarodne kontrole nad oboroževanjem. Stališče Anglije je, da bi francoske zahteve preveč okrepile pozicijo Francije v Evropi in da je potrebno s priznanjem enakopravnosti Nemčije v pogledu oboroževanja privedi Nemčijo nazaj v Ženevo.

Nemčija je tako spet enkrat v položaju, da izkoristi nasprotja med Anglijo in Francijo. Nemčija bo pripravljena govoriti o povratku v Ženevo šele po priznanju popolne enakopravnosti z ostalimi velesilami. Ker pa je »enakopravnost« zelo širok pojem za Nemce, pri tem ne mislijo samo na priznanje obstoječe oborožitve, marveč tudi na docela svobodno oboroževanje. Ob tem tudi smatrajo, da padejo tudi vse vojaške klavzule versajske mirovne pogodbe, torej tudi določbe o demilitarizaciji obmejne cone, to je Porenja in Posarja.

Slovenski narod 26. januarja poroča, da pomeni nemška zmaga v Posarju nov strah Avstrije pred Hitlerjem. Oživljena akcija narodnih socialistov vzbuja v avstrijskih vladnih krogih bojazen pred novimi notranjimi nemiri. Avstrijski narodni socialisti so začeli tudi hitlerjevske akcije za plebiscit v Avstriji.

Slovenec v članku »Kljukasta obletnica« dne 31. januarja poroča o Hitlerjevem proglassu ob drugi obletnici prevzema oblasti v Nemčiji od narodnih socialistov.

V proklamaciji Hitler poudarja, da je narodnosocialistična revolucija bila od vseh revolucij na svetu najmanj krvava, kljub temu pa nobena revolucija ni povzročila tako definitivne in temeljite spremembe. Delovni program za obnovitev države, ki so ga izdelali leta 1933 in je bil predviden za obdobje štirih let, je sedaj po dveh letih uresničen že skoraj 70 %-no.

Zanimivost pa je, da je druga obletnica prevzema oblasti potekala popolnoma tiho, ni bilo svečanosti, sprevodov, namesto parade se je priredil dan za zbiranje darov onim, ki žive v sedanji zimi v pomanjkanju.

O drugi obletnici Hitlerjevega režima poroča tudi Jutro 31. januarja in iz Hitlerjevega proglassa navaja izjavo, da vsi, ki so imeli zadnji dve leti priliko potovati po Nemčiji, so bili žive priče discipline narodnosocialističnega gibanja. Njihova revolucija je bila ena izmed največjih in najpomembnejših v zgodovini.

FEBRUAR 1935 - POGAJANJA O NEMŠKI OBOROŽITVI

- KULTURNI BOJ V NEMČIJI

Jutro 8. februarja objavlja članek »Pričakovanje nemške odločitve, v katerem ocenjuje, da se zaradi nemške izsiljevalne taktike glede oborožitve računa na dolgotrajna pogajanja. Angleži sodijo, da skuša berlinska vlada izkoristiti položaj in nameravajo izsiliti od Francije in Anglije čim več pravic.

15. februarja Slovenski narod poroča, da Nemčija skuša razdvojiti Anglijo in Francijo. Nemška vlada je izročila francoskemu in angleškemu veleposlaniku odgovor na londonske predloge in v njem je opozorila na številne in nevarne nejasnosti ter poudarila, da ti predlogi ne pomenijo napredka v okrepitev evropskega miru. Navzlic temu je Nemčija v soglasju s svojo politiko pripravljena sodelovati pri pogajanjih.

Tudi Jutro 16. februarja piše o nemški politiki razdvajanja in poudarja, da je Nemčija sicer v načelu pripravljena, da se pogaja o londonskih predlogih, toda ne skupno s Francijo in Anglijo, temveč ločeno. To kaže na to, da hoče Nemčija nadaljevati svojo tradicionalno politiko, ki stremi po ločitvi Francije od Anglije.

Slovenski narod 16. februarja piše, da nemški manever ne bo uspel, saj bosta Francija in Anglija tudi v bodoče nastopali popolnoma enotno ter bosta skupno proučili nemški odgovor na londonske predloge. Vsekakor pa Nemčija s svojim odgovorom ni zaprla vseh vrat. Pogajanja, ki se bodo vsekakor vršila, bodo zelo dolgotrajna in komplicirana.

Slovenec je 19. februarja objavil svoj komentar glede »nemškega odgovora«. Navaja, da sta Francija in Anglija 3. februarja 1935 poslale Nemčiji skupen predlog, s katerim Nemčijo odvežeta vseh vojaških omejitev pod pogojem, da jima nudi druga varnostna jamstva. Če Nemčija vstopi v vse zavezniške pogodbe (vzhodni pakt, podonavski nevmeševalni pakt, razorožitvena pogodba, ki bo slonela na letalski pogodbi) in s svojim vstopom javno prizna, da noče ogroziti nikogar in da z vsemi državami podpiše razorožitveno pogodbo, potem ji nihče ne bo več očital, če vzdržuje milijonske armade in izdaja milijarde za vojaško obrambo. Nemški odgovor na to je bil, da nemška vlada pozdravlja francosko-angleško ponudbo, na katero pa s komaj prikritim cinizmom sploh ne odgovarja. Nemčija si želi samo časa, da bi postala močna, zato zavlačuje.

Spor med katoliško cerkvijo in narodnosocialističnim režimom se je v zadnjem času zopet zelo poostril. Jutro 18. februarja piše o »kulturnem boju v Nemčiji« in navaja, da je kardinal Faulhaber v svoji pridigi ostro grajal novodobno poganstvo, ki ga uvaja režim. Temu je sledilo protestno zborovanje narodnih socialistov v Monakovem, na katerem so odgovorili na očitke. V tem času pa so aretirali (in ga kasneje izpustili) kardinalovega tajnika. V katoliških krogih smatrajo, da pripravljajo narodni socialisti sistematično akcijo proti katoliški cerkvi.

Slovenec 19. februarja objavlja članek »Kako uvajajo pogansko šolo«. V njem piše, da Alfred Rosenberg in njegova protikatoliška propaganda želi širiti »religijo« nemškega poganstva, saj se njegova knjiga »Mythus XX. stoletja« uvaja celo v šole. Zadnje čase so pričeli tudi silno propagando za tako imenovano »skupno šolo«, v kateri sedaj v razredih združujejo otroke katoliške in protestantske vere, ki so bili prej ločeni. Ne gleda se tudi na versko pripadnost vzgojiteljev, pri čemer se ocenjuje, da bodo postopoma prevladali protestantski učitelji in vzgojitelji. To se izvaja kljub temu, da je katoličanom s konkordatom bil zagotovljen nemoten obstoj konfesionalnih šol.

MAREC 1935 - POSARJE ZOPET POD NEMŠKO OBLASTJO

- UVEDBA SPLOŠNE VOJAŠKE DOLŽNOSTI

- MEDNARODNI ODNOSI

Jutro 2. marca v članku »Posarje zopet pod nemško oblastjo« poroča, da so zastopniki Društva narodov 1. marca svečano izročili posarsko ozemlje Nemčiji. Na vsem posarskem ozemlju je bila obnovljena suverenost nemške države.

Narodni socialisti so zaradi tega organizirali ogromne proslave po vsej Nemčiji, posebno velike svečanosti pa so bile prirejene v Posarju, zlasti v Saarbrückenu, ki jim je osebno prisostvoval tudi sam Adolf Hitler. Po več minut izvajajočih ovacijah je Hitler v svojem govoru izrazil veselje, da more pozdraviti Posarce kot nemški kancler in se jim zahvaliti za njihovo zvestobo Nemčiji. Nato je govoril o borbi narodnega socializma od prvih dni do današnjega zmagoslavja ter dejal, da delo še ni končano, ampak se je šele začelo.

Prosveta 4. marca piše »Nemčija proslavlja vrnitev Posarja« in poudarja, da se znaki velikega navdušenja kažejo v Berlinu in drugih nemških mestih sedaj, ko je Posarje spet postalo del Nemčije. Pričakuje se, da bo pol milijona Nemcev odpotovalo v Posarje, kjer se bodo proslave nadaljevale več dni.

Dr. Göbbels je naznanil, da bo vlada razdelila četrto milijona dolarjev med bedne Posarčane. Kancler Hitler je izdal proklamacijo, v kateri je naznanil amnestijo za vse jetnike v Posarju, ki so bili obsojeni na manj kot eno leto zapora.

Hkrati Prosveta 4. marca v članku »Hitler popustil v gonji proti Židom« poroča, da je intenzivni ekonomski pritisk prisilil Hitlerja in druge voditelje nacijev, da so vsaj začasno opustili protižidovske demonstracije.

Za temi usmeritvami se opaža velik vpliv dr. Schachta, ministra ekonomije, ki se trudi, da izvleče Nemčijo iz resnega ekonomskega položaja. Izogiba se vseh nevarnosti, ki ogrožajo ekonomsko stabilnost Nemčije. Schacht je tudi imenoval Žida za načelnika borze in naznanil, da bo več drugih Židov ostalo na važnih pozicijah. Zagotovil je, da vlada tudi ne bo več nadlegovala Berlinske trgovske zveze, v kateri je veliko število Židov.

Kot poroča Jutro 17. marca, je na seji državne vlade pod predsedstvom Hitlerja bilo 16. marca 1935 sklenjeno, da se ponovno uvede splošna vojaška obveznost vseh moških državljanov, ki so dopolnili 21. leto starosti. Redna vojska bo imela 12 armadnih zborov s 36 divizijami. Jutro v članku »Nemčija samovoljno anulirala mirovno pogodbo« poudarja, da Nemčija, prezirajoč vse določbe mirovne pogodbe, ponovno obnavlja stari militarizem. Po mnenju časopisa je glavni namen uvedbe vojaške obveznosti ta, da bi se mogla Nemčija v bodoče javno oboroževati.

V Nemčiji ni nobena tajnost, da se formira mogočna armada in da se mrzlično oborožuje. To, kar se je doslej delalo tajno, je Hitler sedaj proglasil za legalno in Nemčija se bo odslej oboroževala pred očmi vsega sveta brez ozira na vse mednarodne pogodbe, ki jih že davno več ne priznava.

Ta vest je izzvala v vsej nemški javnosti ogromno senzacijo in odobravanje. Diplomatski krogi v tujini pa smatrajo, da bo ta korak Nemčije izzval nove težave in onemogočil napore za splošen mednarodni sporazum v pogledu varnosti in razorožitve. Hitler je po mnenju ženevskih krogov stremel očitno

za tem, da vsemu svetu objavi izvršeno oborožitev Nemčije in tudi, da se Nemčija po vsem tem ne misli več vrniti v Društvo narodov.

Jutro 17. marca objavlja še dodatne podatke o oboroževanju Nemčije. V članku »Na starih poteh« poroča, da je general Göring angleškemu novinarju Priceu izjavil, da bo Nemčija od 1. aprila dalje imela zračno vojno brodogradnjo in da razpolaga s 600 bojnimi piloti. Tudi na kopnem si hoče ustvariti vojsko, kakršne nima nobena druga evropska velesila. Temu ustrezno so se začele intenzivno oboroževati tudi druge države in splošno oboroževanje je v polnem teku. Povojna Evropa je postavila načelo, da je mogoča mirovna politika le v splošni razorožitvi, vendar je sedaj krenila na stara pota in si bo morala zavarovati svoj mir na drug način.

Slovenec 17. marca v članku »Stara pruska armada je vstala« piše, da je Nemčija s sprejetjem sklepa o obvezni vojaški službi enostransko kratkoma raztrgala mirovno pogodbo, ki je bila podpisana v Versaillesu na Vidov dan 1919. Nemčija je sedaj postavljena nazaj na svoje lastne noge in se hoče v polni svobodi pripraviti, da brani domovino proti vsem, ki so ji sovražni. V zvezi s tem je Hitler izdal tudi proglas, v katerem vlada izjavlja, da je pripravljena skleniti s svojimi sosedi dvostranske nenapadalne pakte.

Slovenec 19. marca objavlja svoj komentar z naslovom: »Usodna zmota«. Navaja, da je povelje v Berlinu znova postavilo nemški narod v oborožene četverorede in z enim zamahom pričaralo nazaj milijonsko prusko vojsko, o kateri smo menili, da ne bo več motila miru. Zgodovina je zopet tam, kjer je bila pred dvema desetletjema .

Nemška vlada je s sprejetjem sklepa vnesla v mednarodne odnose splošno negotovost, saj nihče ne ve, kakšna bo sedaj evropska politika. Vsekakor pa bo tekma v oboroževanju dobila nov zagon. Komentator časopisa zaključuje, da kljub vsemu hočemo upati, da bo nova Nemčija z dejanji dokazala, da noče biti bomba, ki naj še enkrat razžene Evropo in njo samo, ampak da hoče biti v svoji moči čuvar miru in etičnih vrednot.

Tudi Domovina 21. marca poroča o uvedbi splošne vojaške obveznosti in še dodaja, da je vsebino tega zakona nemška vlada še istega dne sporočila poslanikom Francije, Anglije in Italije in zastopnikom ostalih držav, ki so podpisale versajsko mirovno pogodbo.

Koroški Slovenec 20. marca piše: »Nemčija gre brezobzirno svojo pot« - v dozdevno novo moč in slavo. Navajajo, da se je vojni minister general Blomberg v vzhičenem govoru zahvalil Führerju za »zgodovinski rešilni sklep«, s katerim padajo okovi, ki so vklepali svobodo nemškega naroda.

V reviji Književnost št. 4 je bil objavljen prispevek z naslovom »Konec versajskega miru«. V njem pišejo, da so bile odredbe versajske pogodbe dokaz, kako so se antantne sile bale poražene Nemčije (npr. prepoved stalne redne vojske, vojne reparacije, ki so jo ekonomsko izčrpavale, zasedba Porurja, samouprava posarskega ozemlja itd.). Kljub navedenemu pa se je danes pokazalo, da je bila Nemčija v resnici že več let v tihi, dobro organizirani ofenzivi proti vsem evropskim velesilam. Tako redna in splošna vojaška dolžnost pomeni ogromen skok v oboroževanju in s tem tudi sistematično pripravljanje revanše in začetek nove imperialistične politike. Koncu te faze pa ne more slediti nič drugega kakor vojna.

Vojna nevarnost se je v Evropi povečala in verjetno se bodo vsi s pospešeno naglico začeli oboroževati. Vendar pri sedanjih razmerah lahko vojno samo zavlačujejo. Da bi jo preprečili, to je po tem najnovejšem koraku nemške vlade že težko verjeti.

Slovenec 19. marca objavlja članek »Velesile se zbirajo«, v katerem poudarja, da se vsa Evropa nahaja v nevarnosti. Glavni napad na Nemčijo je začela Anglija, saj je angleška vlada poslala v Berlin uradno noto nemški vladi. V njej zahteva odgovor na dve vprašanji:

- Ali se Nemčija hoče sedaj vrniti v DN?
- Ali je Nemčija pripravljena vstopiti sedaj v sistem kolektivne varnosti pod vodstvom DN?

Angleška vlada je postopala na način, kot je bil dogovorjen s francosko in italijansko vlado.

V Parizu se splošno smatra, da Nemčija ne bo odgovorila naravnost in ugodno na obe angleški zahtevi.

Spričo solidarnosti velesil in popolne osamljenosti Nemčije sedaj ni izključeno, da bo svet Društva narodov sklenil izvajati proti Nemčiji sankcije. O tem poroča Slovenski narod 22. marca in se sprašuje: »Kaj čaka Nemčijo?« Protestne note sta nemškemu zunanjemu ministru Neurathu izročila še francoski in italijanski poslanik. Tako francoskemu kot italijanskemu poslaniku je Neurath izjavil, da nemška vlada protestno noto Italije in Francije odklanja, češ, da o versajsko mirovno pogodbo najprej kršili tisti, ki niso izpolnili njenih razorožitvenih določb.

Pričakovati je, da se bo svet Društva narodov sestal okrog 1. aprila, saj Anglija, Francija in Italija še niso dosegle sporazuma glede taktike in metod, s katerimi naj nastopijo proti Nemčiji.

Prosveta 22. marca objavlja članek: »Francija apelira na Društvo narodov, naj ukroti zbežljanega Hitlerja«. V njem poročajo, da je francoska vlada storila tri korake proti nacijski Nemčiji:

- poslala ostro protestno noto v Berlin,
- apelirala na tajništvo DN, naj skliče izredno zasedanje DN in obtoži Nemčijo kršenja versajske mirovne pogodbe,
- dosegla, da je Anglija privolila v konferenco v Parizu, ki bo 23.3.; konferirali bodo francoski zunanji minister Laval, angleški odposlanec Eden in italijanski podminister zunanjih zadev Savich.

Francija je tudi dosegla, da bo angleški zunanji minister Simon odpotoval v Berlin in pri Hitlerju zastopal interese Italije, Francije in Anglije. Tri glavne velesile morajo nastopiti enotno proti Nemčiji.

Slovenski narod 23. marca v članku »Pred odločilnimi dogodki« že poroča o sestanku v Parizu, kjer so se sestali zastopniki Francije, Anglije in Italije. Njihov namen je, da zavzamejo skupno stališče do Nemčije. Konferenca predstavnikov treh velesil - kot enotna fronta velesil - naj bi po mnenju nekaterih napravila vtis na Nemčijo.

Slovenski narod 23. marca objavlja še članek »Nemški vladi komandirajo generali«. V njem piše o velikih nesoglasjih med Hitlerjevo stranko in generalštabom in poudarja, da se generali vedno bolj vmešavajo v politiko in preprečujejo vsak sporazum. V vodstvu stranke se bojijo, da se ne bi generali polastili vodstva strankine politike. Z uvedbo splošne vojaške dolžnosti so generali dobili velik vpliv tudi na notranjo politiko in lahko se zgodi, da bi se mladina v dobi vojaškega službovanja odtujila strankini disciplini. Generali so tudi za odklonitev vseh predlogov in ponudb, ki bi jih predlagal Simon odnosno velesile. Sicer pa v Berlinu še vedno močno računajo na popustljivost Anglije in na njeno naklonjenost. Smatrajo, da ne more biti v interesu Anglije, če bi se Francija preveč okrepila. Računajo, da bo Anglija znova izigrala Francijo in da bo Nemčija jeziček na evropski tehtnici, po kateri si velesile delijo oblast.

Slovenski narod 26. marca poroča o Simonovih razgovorih v Berlinu, vendar dosednji potek razgovorov ne daje mnogo upanja za doseg sporazuma. Nemčija odklanja varnostne pakte in vztraja na svojem imperialističnem stališču. Postavila je tudi več pogojev, pod katerimi bi bila pripravljena sodelovati. Ko bo rešeno vprašanje enakopravnosti in ostala vprašanja, se bo odločala o vrnitvi v Društvo narodov.

Jutro 27. marca piše o »Nemških zahtevah in ponudbah« in pravi, da Nemčija samo zahteva, a ničesar ne nudi. Glavni cilj Nemčije naj bi bil razbitje londonskega sporazuma oz. da bi zabili klin med Francijo in Anglijo. Po mnenju pariških krogov bo padla odločitev šele v Stresi, na konferenci vodilnih državnikov Anglije, Francije in Italije.

Slovenski narod 27. marca poroča o rezultatih berlinskih pogovorov. Piše, da so Simonovi razgovori z nemškimi državniki utrdili prepričanje, da z Nemčijo ni mogoče doseči sporazuma ter da je nujno potrebno skupna akcija vseh resničnih prijateljev miru.

Berlinski razgovori so bili 26. marca zvečer končani. Od nemške strani se izjavlja pripravljenost pristopa k razorožitvenih dogovorom vsake vrste, ako bodo ti dogovori obvezni za vse države. Zlasti izjavljajo pripravljenost voditi pogajanja o omejitvi efektivnega stanja vojske in ukinitvi bombnih letal in težkega topništva.

Tudi Jutro 27. marca komentira berlinski sestanek in piše o francoskem razočaranju, ker se je angleška vlada odločila za obisk Simona in Edna v Berlinu. Angleži so pojasnjevali, da ni šlo za samostojno akcijo, ampak da ima sestanek le informativni značaj. Omogočil naj bi jim dobiti najavtentičnejša pojasnila o namerah Nemčije in naj bi bil le uvod v zavezniško konferenco v Stresi. Jutro meni, da ni pričakovati nobene energične reakcije in da je Nemčija že dobila najvažnejšo bitko v povojni diplomatski borbi.

Proletarec 27. marca piše: »Militariziranje Nemčije plaši sosednje in tudi druge dežele«. Poudarjajo, da je Nemčija spet militaristična velesila. Za novo militarizacijo Nemčije in za prihod Hitlerja v vlado Nemčije so po njihovem mnenju najbolj odgovorni zavezniki.

S svojim vztrajanjem pri poniževalnih določbah v versajski pogodbi je (zlasti Francija) onemogočila utrjevanje pacifističnih elementov v Nemčiji in prilivala olje na ogenj nemškega nacionalizma. Nemčija lahko iz 66 milijonov prebivalstva črpa ogromno armado, poleg pa organizira vse ljudstvo v industriji tako, da služi agresivnemu militarizmu. Oporo ima pri nacijah v Avstriji, Madžarski in morda v Bolgariji in taka Nemčija je strah Evrope.

Jutro 28. marca piše o izgubljeni igri v Berlinu, saj sestanek ni prinesel pričakovanih olajšanj v mednarodni napetosti ter je zbudil samo razočaranje zaradi nemške nepopustljivosti. Angleški časopis »Daily Mail« pravi, da se

je Hitlerju posrečilo vsiliti Simonu spoštovanje pred njim kot močnim nasprotnikom glede na predvideno stanje oborožitve na kopnu, morju in v zraku. Francoski list »Petit Parisien« pa misli, da želi Nemčija s svojimi zahtevami po enakopravnosti doseči premoč nad Francijo.

Prosveta 28. marca v prispevku »Konferenca med Hitlerjem in predstavniki Anglije končana« pravi, da je bil edini rezultat berlinskih razgovorov ta, da bo Simon na konferenci v Stresi, ki bo 11. aprila, predložil zahteve Nemčije in pojasnil njeno stališče v zadevi oboroževanja. Simon je zato Hitlerja pozval, naj sestavi podroben načrt, ki bo vključeval njegove propozicije. O Hitlerjevih zahtevah poroča Prosveta 29. marca v članku »Hitler zahteva revizijo vzhodnih meja Nemčije«.

28. marca je Simon predložil zahteve diktatorja Hitlerja angleški vladi na kabinetni seji. Uradnega poročila o teh zahtevah še ni bilo, zato gre za poročila s sestanka med Hitlerjem in Simonom. Te zahteve so:

- Revizija vzhodne nemške meje - Vzhodna Prusija se mora združiti z Nemčijo in poljski koridor do Gdanskega mora biti odpravljen. Češkoslovaška mora vrniti Nemčiji ozemlje s preko 3500 Nemci. Litva mora vrniti Memel vzhodni Prusiji.
- Nemčija mora dobiti letalsko floto, ki mora biti enaka angleški ali francoski – ruska letalska flota mora biti skupno merilo enakosti; dobiti mora tudi 400.000 ton pomorske bojne mornarice.
- Ekonomska unija z Avstrijo.

Francija in Italija bosta nedvomno zavrgli Hitlerjeve zahteve, vprašanje je, kaj stori Velika Britanija. Ali pojde s svojimi bivšimi zavezniki v enotno fronto ali nastopi kot nekakšna posredovalka med Nemčijo in protinacijskim blokom. Nedvomno bo pritiskala na Anglijo tudi Rusija.

APRIL 1935 - KONFERENCA V STRESI IN DRUGI NOTRANJE IN ZUNANJE POLITIČNI DOGODKI

Prosveta 2. aprila poroča: »Nemčija pozvala 580.000 mladih fantov v obvezno vojaško službo«. Navajajo tudi poročilo angleškega tiska, ki pravi, da bo Nemčija kmalu imela oboroženo silo 8,500.000 mož, kar je cilj Hitlerjeve oborožitvene kampanje.

Armada rjavosrajčnikov bo razpuščena, toda odvzet ji bo militaristični značaj. Sprejet je bil tudi novi zakon o konfiskaciji zemlje, po katerem vlada lahko zaseže vsa zemljišča, ki jih potrebuje za militaristično ekspanzijo (ob plačilu odškodnine lastnikom).

Jutro 5. aprila objavlja članek »Odločitev ali ne v Stresi?«. Menijo, da ta konferenca ne bo prinesla končne odločitve o zagotovitvi miru v Evropi.

V dobro poučenih krogih govore, da namerava Mussolini predlagati v Stresi svoj lastni načrt za zavarovanje evropskega miru, s katerim hoče ustvariti v Evropi splošen občutek zaupanja, preden se poslednjič poizkusi skleniti vzhodni pakt. Kako bo Mussolinijev načrt sprejet, se sedaj še ne more reči. Gotovo je le to, da morajo vsi poizkusi za organizacijo evropske varnosti imeti za temelj načelo, da se Evropa ne sme razdeliti v sovražne tabore.

Prosveta 11. aprila v članku »Hitler odklonil zvezo s Sovjetsko unijo« piše, da je angleški zunanji minister Simon pojasnil, da je Hitlerjeva Nemčija proti vsaki pogodbi medsebojne pomoči med njo in Sovjetsko Rusijo. To pomeni, da ne bo odobrila rusko-francoskega predloga glede sklenitve splošnega varnostnega pakta za vzhodno Evropo.

Simon je dejal, da je Hitler naklonjen sklenitvi nenapadalnih paktov z državami, ki so zainteresirane za probleme vzhodne Evrope, toda taki pakti morajo vsebovati določbe glede medsebojnih posvetovanj v slučaju, da preti nevarnost sovražnega napada. Rusija je navdušena za sklenitev paktov, ki naj bi zagotovili evropski mir, ni pa za izolacijo Nemčije ali katere druge države.

13. aprila je bila konferenca v Stresi, ki se je ves dan odvijala pod vtisom pripravljenosti Nemčije, da podpiše vzhodni pakt. O tem poroča Jutro 14. aprila v prispevku »Strah Nemčije pred izolacijo«. Pravi, da je nemški zunanji minister Neurath izjavil, da je Nemčija pripravljena pristopiti k vzhodnemu paktu o nevmešavanju, čeprav bi nekateri drugi podpisniki tega pakta sklenili med seboj posebne pogodbe o medsebojni pomoči. Prosveta zato 15. aprila poroča: »Hitler dal koncesijo zborovalcem v Stresi«.

Francija, Anglija in Italija so 14. aprila sprejele resolucijo, ki vsebuje mirovni program za Evropo in obsoja nacijsko Nemčijo zaradi kršitve versajskega pakta. Dogovorili so se za skupen apel na DN proti Nemčiji. Prejeli so tudi Hitlerjevo zagotovilo, da je Nemčija zdaj pripravljena podpisati vzhodni pakt neagresivnosti kljub temu, če se druge podpisnice tega pakta domeniijo med seboj o vzajemni oboroženi pomoči. Hitler je pripravljen, da podpiše ta akt s svojimi vzhodnimi sosedi, toda ne bo se zavezal z nikomer za kakšno vzajemno pomoč.

Streška konferenca pomeni nov kompromis. Francija opusti svoje načrte za agresivno postopanje proti Nemčiji in se nasloni na sistem neagresivnih paktov, ki jih sprejmejo v načelu v Stresi in prepuste DN v formalno sprejetje in izvajanje. Francija najbrž umakne svoj apel na DN za kazensko postopanje proti Nemčiji.

Konferenci v Stresi je sledila konferenca sveta Društva narodov o nemškem oboroževanju. Slovenski narod 17. aprila poroča: »Po Stresi in Ženevi - popolna izolacija Nemčije«. Navaja, da je bila Nemčija prepričana, da se bo Anglija zavzela za to, da bo Društvo narodov enostavno sankcioniralo ponovno oborožitev Nemčije in šlo mirno preko kršitev versajske pogodbe. Resolucija, ki so jo predložile Francija, Anglija in Italija, pa je te upe podrla. Resolucija predlaga obsodbo postopanja Nemčije in sklenitev gospodarskih in finančnih sankcij za vsako kršitev mednarodnih obveznosti v bodoče. V tem vidijo v Berlinu dokaz, da so ostali vsi nemški manevri brezuspešni ter da je Nemčija docela izolirana. Nasprotno pa meni »Daily Telegraph«, ki pravi, da resolucija

ne zahteva nobenih sankcij proti Nemčiji in da so Nemčiji še vedno odprta vrata, če ima berlinska vlada resno voljo do mednarodnega sodelovanja pri organizaciji varnosti in miru.

Jutro 18. aprila objavlja članek: »Soglasna obsodba Nemčije«, v katerem pravi, da je svet Društva narodov soglasno sprejel predlagano resolucijo in s tem obsodil postopanje Nemčije. Enodušna obsodba postopanja Nemčije glede oboroževanja naj bi pomenila dokaz, da je konec politike izigravanja enega proti drugemu in da je samo v solidarni obrambi mogoče okrepiti mir in organizirati varnost za vse in vsakogar.

Hitlerjeva vlada je 17. aprila zvečer informirala Anglijo, da ogorčeno protestira proti ukoru Društva narodov in da je užaljena vsled takšnega ženevskega zaključka. Kljub kriku in viku nemškega tiska pa gotovi znaki kažejo, da se pripravlja Nemčija na preobrat v svoji zunanji politiki. O tem poroča Slovenski narod 20. aprila v članku »Iztreznjenje v Nemčiji?«.

V političnih krogih domnevajo, da bo Hitler danes objavil plebiscit, pri katerem naj se nemški narod izreče o politiki sedanjega režima in zlasti oceni nemško zunanjo politiko. Plebiscit naj bi bil nova manifestacija enotne volje nemškega naroda. Zdi pa se, da je to zgolj pretveza, s katero hoče nemška vlada obrniti pozornost širokih mas od notranje političnih težav in pridobiti na času, da najde izhod iz težavnega položaja po soglasnem sprejetju ženevske resolucije. Ženevska razprava je pokazala, da hoče Evropa mir in da bo šla tudi preko Nemčije, ako bo Nemčija še nadalje odklanjala sodelovanje.

Nemška vlada je 25. aprila izdala odredbo, s katero so odpravili še zadnje ostanke neodvisnega tiska. Prosveta 29. aprila piše: »Hitler stri zadnje ostanke svobode tiska« in navaja izjavo vodje tiskovne agencije Rajha Maxa Amanna, da je nemški tisk šele sedaj dobil pravo svobodo, ker bo služil državi.

Po njegovem mnenju je bila stara borba za svobodo tiska samo borba profesionalnih, ekonomskih in verskih skupin, ki so izražale svoje nazore, namesto da bi se slepo pokorile državi.

Odredba kaže, da hočejo nacijski časopisni magnatje uničiti vse drugo časopisje, razen svojega in državnega. Vsi časopisi bodo odslej najprej služili interesom nacijske države. Dovoljene bodo le tiste publikacije, ki reflektirajo splošno filozofijo in želje nacijev. Časopisi in magazini verskih, kulturnih in ekonomskih grup so v načelu prepovedani, izjemo lahko odobri samo Max Amann.

Glasilo K.S.K. Jednote 30. aprila objavlja članek: »Nemčija - sovražnica krščanstva«. Piše o prepovedi izdajanja vseh verskih časopisov v Nemčiji in se nanaša tako na katoličane kot tudi na protestante in Žide. Verski časopisi bodo lahko izhajali le, v kolikor bodo pisali tako, da bo to po volji Hitlerju in njegovim ministrom. Izdajatelj slehernega časopisa mora hkrati še dokazati, da je arijskega plemena, oziroma so bili že njegovi predniki Arijci vsaj od leta 1800 naprej. Nad vsem časopisjem je vpeljana absolutna državna kontrola.

Časopis hkrati poroča še o posebnem uradnem zborovanju, na katerem so voditelji nacijskega gibanja zavrgli kristjanstvo in proglasili Hitlerja za boga. Voditelji trdijo, da se je Bog razodel potom Hitlerja in da je Hitler pravi rešitelj Nemčije.

MAJ 1935 - HITLERJEV GOVOR O PEREČIH MEDNARODNIH PROBLEMIH IN ODZIVI NANJ

Delavska politika 4. maja v članku »Prvi maj v inozemstvu« piše, da je nemški fašizem praznoval 1. maj z velikim pompom. Ni pa mogel preprečiti, da ne bi delavstvo z ilegalno akcijo opomnilo vso javnost, da je 1. maj praznik mednarodnega proletariata, ne pa fašistične reakcije.

Tudi Delavec 10. maja piše o proslavah prvega maja po svetu in pravi, da so v Nemčiji in Avstriji proslavili delavski praznik sami fašistični režimi.

V Berlinu so na milijonski udeležbi proslave govorili Hitler in Göbbels, ki so pozivali delavstvo naj vzdrži in trpi, ker le samo tako »bomo dosegli svoj cilj« - veliko Nemčijo, ki bo strah in trepet vsemu svetu.

Prosveta 9. maja v prispevku »Hitler znižal standard življenja« navaja, da ima Nemčija v tretjem letu Hitlerjevega režima še vedno 2,400.000 registriranih brezposelnih delavcev. Pričakuje se, da bo število oseb, ki prejemajo brezposelno podporo, padlo v prihodnjih mesecih. Povprečen letni zaslužek posameznega delavca je padel, poleg tega pa so naciji uprizorili mnogo drugih naskokov na delavski zaslužek (razni prispevki v sklade za podpiranje revnih, za gradnjo bojnih letal...). Poleg tega so porastle tudi cene življenjskim potrebščinam.

Nacijska vlada se je sedaj odločila za povečanje delavske armade mladih fantov in deklet. Služenje v tej armadi je bilo do 1. aprila prostovoljno, sedaj pa je obvezno. Ta armada gradi ceste, mostove in druge projekte. Delo pri teh projektih je naporno, plača pa je samo deset centov na dan poleg proste hrane in stanovanja. Skupaj z mobilizacijo delavske armade je bila izdana odredba, ki se glasi, da noben mlad moški ali ženska ne more dobiti dela v mestih, ako ne dokaže, da je odslužil določeno dobo v tej armadi.

Hitler je za 21. maj sklical državni zbor, na katerem bo v svojem govoru zavzel stališče k aktualnim mednarodnim dogodkom, pojasnil stališče Nemčije glede vseh teh vprašanj in o pogojih Nemčije za sodelovanje v Evropi.

O Hitlerjevem govoru poroča Jutro 22. maja v članku »Hitler govori Evropi«.

Hitler je najprej podal sliko o razvoju Nemčije in njene politike v dveletni dobi, kar je prišel na oblast. V Nemčiji se je v zadnjih dveh letih izvršila revolucija, ki je svet še ne razume.

Glede današnje ideje kolektivnega sodelovanja narodov je rekel, da je to duhovna lastnina ameriškega preroka Wilsona in noben narod ni bolje razumel te ideje kakor nemški narod. Zato so tudi nemški vojaki položili orožje. Ko pa je bil nemškemu narodu diktiran versajski mir, je bila z njim izrečena tudi smrtna obsodba kolektivnemu sodelovanju narodov. Namesto enakosti vseh je stopila klasifikacija zmagovalcev in premagancev. Namesto mednarodne razorožitve je stopila razorožitev premagancev. Nemčija se je razorožila, druge

države pa so še povečale svojo oborožitev in s tem same najbolj kršile mirovne pogodbe.

V govoru je navedel kar trinajst nemških pogojev, predlogov in zahtev, pod katerimi so se pripravljene vrniti v Društvo narodov, glede razorožitve, mednarodnega sodelovanja ipd. Poudaril je, da si Nemčija želi miru, vendar pa zahteva enakopravnost v oboroževanju. Tako se tudi bistvo trinajstih Hitlerjevih točk nanaša v glavnem na resnično enakopravnost vseh članov in poudarjajo, da Nemčija ne zahteva mejnih sprememb. Med pomembnejšimi točkami so npr. še:

- pripravljena se je priključiti sistemu kolektivnega sodelovanja,
- pripravljena je skleniti nenapadalne akte z vsemi sosednjimi državami,
- v izpolnitev locarnskega pakta je pripravljena skleniti še poseben zračni pakt, če to storijo tudi druge države,
- nemška vlada je objavila obseg nameravane nemške oborožitve ter od tega ne bo odstopila; pripravljena pa je vsak čas omejiti svoje oboroževanje, ako ga v enaki meri omejijo tudi vse druge države,
- pripravljena je sprejeti vsak mednarodni sporazum, ki naj onemogoči vmešavanje v notranje zadeve druge države - da pa se to uredi mednarodno in obvezno.

Prosveta 23. maja piše: »Hitler predložil nacijski mirovni program«, da pomiri Evropo, ker se je pričela oboroževati kljub določbam versajske pogodbe. V svojem govoru je poudaril, da kadar bo Nemčija priznana kot država z enakimi pravicami in privilegiji, tedaj bo pripravljena sodelovati v vseh poskusih za konsolidacijo evropskega miru. Hitlerjev govor je izzval v državnem zboru navdušeno odobravanje med naciji.

O Hitlerjevem govoru sta na kratko poročali še Nova doba z dne 24. maja ter Domovina z dne 23. maja.

Slovensko časopisje je poročalo tudi o odmevih na Hitlerjev govor. Kot pravi Slovenski narod 23. maja, Hitler ni nikogar zadovoljil. Navajajo, da so bile Hitlerjeve izjave po mnenju svetovnega tiska presplošne in premalo konkretne ter zato niso razčistile položaja.

Slovenski narod je že dan prej objavil podrobnejše izjave določenih inozemskih časopisov glede odmeva Hitlerjevega govora, 23. maja pa je tudi Slovenec navajal izjave časopisja iz nekaterih držav, zato bom izjave navajal skupaj.

V Nemčiji: Alfred Rosenberg piše v glavnem časopisu narodno socialistične stranke »Völkischer Beobachter«, da smo morali občudovati silo in železno logiko Hitlerjevega govora.

Angliji: Po mnenju nekaterih listov predstavlja Hitlerjevih 13 zahtev temelj za razgovore, glede katerih bi moglo priti do sporazuma, ker je Hitler zelo previdno pustil odprta vrata.

Parizu: Hitler zagotavlja Franciji, da ne postavlja nobenih teritorialnih zahtev, vendar pa veže sodelovanje s Francijo pod mnoge pogoje. Hitler poskuša s svojimi novimi predlogi razdvojiti vlade, ki hočejo organizirati mir in združiti svoje moči. Hitlerjevi predlogi se ne morejo smatrati kot znak mirovnih razprav. Glavni namen Hitlerja je izvleči Anglijo iz koalicije, ki se pripravlja.

V Italiji: Obžalujejo, da Hitler ni bil jasnejši glede Avstrije, niti ni govora o sodelovanju Nemčije pri podonavski konferenci. V splošnem je Hitler Italijo razočaral.

Na Poljskem: Hitlerjev namen je prepričati svet o miroljubnosti tretjega rajha.

Avstriji: S tem, da je Hitler odklonil pristop k paktu o nevmešavanju v avstrijske notranje zadeve, je sam priznal krivdo Nemčije.

Španiji: Hitlerjev govor je pokazal pravega državnika in da je nemški kancler potrdil, da je Nemčija pripravljena sodelovati pri ohranitvi miru.

Ženevi: Priznavajo, da dopušča govor možnost nadaljnjih pogajanj, ker ni podrl vseh mostov.

Tudi Jutro v članku »Evropa odgovarja Hitlerju« navaja še nekaj odzivov na Hitlerjev govor. Pravi, da evropska javnost pozdravlja Hitlerjevo izjavo o miroljubnosti Nemčije, vendar želi konkretnih predlogov. Kljub temu pa Evropa mrzlično nadaljuje z oboroževanjem.

Nemški listi dobesedno objavljajo Hitlerjev govor, ki ga je z veseljem in poln zaupanja sprejel ves nemški narod.

Avstrijski listi smatrajo Hitlerjev govor kot novo vmešavanje v avstrijsko notranjo politiko, njegovo držanje napram Avstriji se ni prav nič spremenilo.

Italijanski listi so večinoma mnenja, da Hitler ni povedal nič novega in pripisujejo njegovemu govoru samo relativen pomen.

Francoski listi so Hitlerjev govor označili kot razočaranje, ker je hkrati kritiziral politiko ostalih držav in poudarjal svojo pripravljenost za mir istočasno pa navaja zahteve vojaškega značaja in govori o dokaj meglenih predlogih za sklenitev paktov.

V krogih DN je opaziti precejšnjo rezerviranost do Hitlerjevega govora, saj prevladuje mnenje, da nikakor ni bil jasen glede končnega pristopa Nemčije k organizaciji miru. V ostalem je treba počakati, da se bo videlo, ali bodo besedam sledila tudi dejanja.

Stališče angleške vlade je, da je bil Hitlerjev govor zelo mnogostranski in da angleška vlada ne bo opustila ničesar, kar bi moglo prispevati k mednarodnemu sporazumu na katerem koli polju.

JULIJ 1935 - ODPOR PROTI HITLERJEVEMU REŽIMU NARAŠČA

- KULTURNI BOJ SE NADALJUJE

Prosveta 11. julija objavlja članek: »Odpor proti Hitlerjevemu režimu narašča«. Opozarja na izredno težko življenje ljudske mase, ki stokajo pod bremenom, na drugi strani pa narašča odpor proti diktaturi in tiranstvu.

Cene življenjskim potrebščinam se stalno dvigajo, mezde so dosegle najnižjo točko, nemška socialna zakonodaja je minimalna, delavske unije je nadomestila despotična vlada delodajalcev. Nacijska ideologija in gesla imajo sicer še velik vpliv med nekaterimi delavskimi skupami, toda na drugi strani se opaža močna želja po svobodi in neodvisnosti.

Hitler omamlja ljudstvo z militaristično slavo, toda masa se boji posledic novega svetovne konflikta. Silna nacijska propaganda ne more odpraviti pri starejših delavcih strašnih spominov na zadnjo vojno.

Jutro 19. julija piše o »nemirnih dnevih v Nemčiji« in pravi, da splošni notranjepolitični položaj v Nemčiji kaže zopet kritične poteze. Socialne in gospodarske razmere so se poslabšale, prisotne so nove protikatoliške in protižidovske kampanje, finančna kriza v velikih nemških ladjedelnicah ter vedno večja komunistična propaganda - vse to povzroča režimu hude skrbi.

Napetost med katoliško cerkvijo in režimom je zopet narasla, kar je še prispevala Göringova okrožnica, ki se ostro obrača proti katoliški duhovščini. Göring odklanja v načelu kulturno borbo proti katoliški cerkvi, smatra pa za potrebno, da je treba nastopiti z vso odločnostjo proti vsem, ki v imenu političnega katoličanstva ovirajo nacionalno socialistično državo. Zaradi tega opozarja državne oblasti, naj uporabijo vsa zakonska sredstva proti tisti duhovščini, ki zlorablja svoj verski položaj v politične namene.

Jutro 20. julija v članku »Kulturni boj v Nemčiji« piše, da so katoliške organizacije pred razpustom in da se napovedujejo konfinacije katoliške duhovščine.

Zatrjuje se, da je razpust katoliških mladinskih organizacij že gotova stvar, čeprav so le-te pri svojem delu danes že tako ovirane, da morejo nastopati samo še pri čisto cerkvenih svečanostih in še to večinoma le v okrilju cerkvenih zidov. Nemške oblasti so se zadnje čase vrgle s posebno vnemo na vprašanje vzgoje in organizacije mladine ter podpirajo z vsemi silami razvoj »Hitlerjeve mladine«, ki je morala izvojevati marsikatero težko borbo s katoliškimi

mladinskimi organizacijami. Med nemškimi katoličani širijo tudi vesti, da bo npr. odslej politična policija nadzorovala tudi božjo službo ter kontrolirala vse pridige duhovnikov. V zvezi s tem se napoveduje tudi konfiniranje cele vrste bivših politično eksponiranih duhovnikov na podlagi zakona o zaščiti države.

Jutro 21. julija v prispevku »Hudi notranji boji v Nemčiji« piše, da so nemški škofje sklenili pričeti z obrambno akcijo. V ta namen se bo vršila prve dni avgusta v Fuldi konferenca nemških škofov, zaprosili so tudi za intervencijo Vatikana pri nemški vladi. Vatikan je zunanjemu ministrstvu poslal protestno noto, v kateri navajajo kršitve konkordata, zlasti ukrepe hitlerjevske vlade proti katoliškim organizacijam in zakon o sterilizaciji.

Hitlerjevski režim je naglasil, da če te akcije ne bodo takoj prenehale, bodo proglasili katoliške duhovnike za sovražnike države in nemškega naroda ter temu primerno z njimi postopali. Vse kaže, da je Nemčija na pragu odkritega kulturnega boja.

Politični krogi napovedujejo tudi novo dobo preganjanja komunistov, Židov in drugih nasprotnikov režima.

Slovenec objavlja 21. julija svoj komentar glede kulturnega boja v Nemčiji in poudarja, da je general Göring presenetil kulturni svet z vojno napovedjo katoliški cerkvi v Nemčiji. Verska preganjanja so oživiljena v vsej njihovi okrutnosti. Na protestno pismo sv. stolice, ki ga je papeški nuncij izročil 16. julija zunanjemu ministru, je Göring odgovoril s protestom, ki po vsej Nemčiji uvaja preganjanje katoliške cerkve kot bistven del nemške notranje politike. Vsem oblastem je dan nalog, naj brezobzirno udarijo po vsakemu, ki bi nasprotoval idejam narodnega socializma. Komentator časopisa Slovenec meni, da je napoved kulturnega boja v Nemčiji znamenje pojemajoče moči narodnega socializma.

Prosveta 23. julija poroča: »Katoliki v Nemčiji so se uprli nacijem«. Navajajo, da so katoliški duhovni v Freiburgu (Baden) ignorirali svarilo, da jih čakajo težke kazni, če bodo še nadalje vodili opozicijo proti nacijski kampanji, katere

cilj je odprava »političnega katolicizma«. Duhovniki so v cerkvah prečitali pastirsko pismo svojega škofa, vsebujoče obdolžitve, da je nacijska kampanja kršitev konkordata. Poročila javljajo, da so bili v vseh katoliških cerkvah člani tajne policije. Policija proti duhovnikom v Badenu ni podvzela nobenih sankcij, ker odredba o sprovanju Göringovega odloka še ni bila objavljena.

AVGUST 1935 - KULTURNI BOJ SE NADALJUJE

- NEMIRNA NEMČIJA

Ljudska pravica 3. avgusta v svojem političnem pregledu piše, da je v Nemčiji v zadnjem času z novimi silami oživel gibanje proti Hitlerjevi vladi, celo v napadalnih četah. Kriza je velika, saj vlada po vsej Nemčiji veliko pomanjkanje in beda. Vlada je z vsemi sredstvi pospešila preganjanje Židov, kakor da so oni krivi vsemu zlu. Z najhujšimi kaznimi kaznujejo vse, ki si drznejo izraziti nezadovoljstvo s temi razmerami.

Kulturni boj v Nemčiji je v polnem razmahu. Narodni socialisti dolžijo politični katolicizem, da s pomočjo komunistov izziva verske boje, da bi na ta način oslabil sedanji režim. O tem poroča Slovenski narod 7. avgusta v članku »Katoličan - sovražnik države«. Navajajo Göbbelsovo izjavo, da se nacionalni socializem noče boriti proti cerkvi, temveč proti tistim, ki bi hoteli cerkev izkoristiti za svoje dvomljive namene.

Narodni socialisti trdijo, da niso krivi verskih borb, ki so se v zadnjem času silno razširile in da so ta dejanja (oskrunjene cerkve, onečašчени sveti kipi in slike) izvršili provokatorji. Aretirali so mnogo ljudi, pri preiskavah pa so dognali, da so dejanja izvršili večinoma pristaši bivšega centra, ki so se združili s komunisti in skušali skupno z njimi začeti borbo proti narodnosocialističnim oblastem.

12. avgusta so se v Rosenheimu zbrali nacisti, da proslavijo ustanovitev prve nacijske postojanke v tem mestu pred 15. leti. O tem piše Prosveta 13. avgusta in navaja, da je Hitler prisostvoval temu zboru in da je v svojem govoru

posvaril sovražnike, češ, da so naciji pripravljene na naskok in zatrtje vsake opozicije. Poudaril je, da so Nemčijo podjarmili z bojevanjem in jo bodo tudi obdržali z bojevanjem. Pred 15. leti je Hitler napovedal, da bo njihova zastava krila vso Nemčijo, sedaj napoveduje, da bo njihova zastava v 50 letih postala srce vse Nemčije. Iz Hitlerjevega govora je bilo jasno, da se on dobro zaveda nemira, ki se razširja po vsej Nemčiji in da je pripravljen na boj, da zatre vsako opozicijo proti svojemu režimu.

Slovenec 17. avgusta piše o raznih premestitvah v armadi v avgustu mesecu in meni, da narodni socializem skuša t.i. »pisarniškim generalom« preprečiti, da ne bi prišli do prevelike veljave. V prispevku »Vojaška diktatura v Nemčiji« navaja govornice, da nameravajo v Nemčiji kmalu oklicati vojaško diktaturo zaradi precejšnje zaostritve notranje političnih razmer. Vojska ne sme več stati ob strani, ampak mora zaustaviti nadaljevanje kritičnih razmer.

Tudi dr. Schacht opozarja na gospodarske težave Nemčije in svari pred radikalizmom v javnem življenju. Jutro 22. avgusta v članku »Nemirna Nemčija« piše, da je dr. Schacht, gospodarski diktator Nemčije, v svojem govoru v pruskem Kraljevcu poudaril, da je gospodarski položaj Nemčije preresen, da bi bilo mogoče iti preko njega s cenenimi izjavami in besedami. Zato tudi on ne odobrava izpada radikalizma proti cerkvam in židovstvu, ker taki izpadi povzročajo le težke pretrese v narodnem gospodarstvu. Sicer pa tudi on ni znal navesti sredstev za odpravo tega stanja. Tudi on meni, da mora biti danes glavni smoter nemške politike, da napravi Nemčijo kolikor mogoče vojaško močno. Zato ji je treba silne vojske na suhem, na morju in v zraku. Vsak nemški državljan se mora tega zavedati in brez ugovora nositi težka bremena, kijih ta politika nalaga.

Težko stanje nemškega gospodarstva je verjetno tudi vzrok za pogoste nemire, ki se zadnje čase pojavljajo v Nemčiji. Obljube novega režima, da bo naredil Nemčijo za raj malega človeka, se niso izpolnile. Generali so ostali še naprej odločujoči činitelj v državi, v njihovih rokah je gospodarstvo in zunanja politika. Nemški armadi je uspelo v novem režimu zadržati svojo neodvisnost.

Čeprav so pristali na nacionalsocialistični režim, niso postali njegovo orodje. Nemški generalni štab ostaja regulator nemške politike in nikdar ne bo dopustil, da bi prišlo do izbruha kakšne ekstremne borbe v Nemčiji.

SEPTEMBER 1935 - KONGRES NACIONALSOCIALISTIČNE STRANKE V NÜRNBERGU

- NÜRNBERŠKI RASNI ZAKONI

12. septembra 1935 je bil kongres narodnosocialistične stranke v Nürnbergu. Kot poroča Slovenski narod 12. septembra je pokrajinski vodja narodnosocialistične stranke Wagner ob otvoritvi letnega kongresa prečital proglas državnega kanclerja Hitlerja.

Hitler poudarja v svojem proglasu, da se zveze, ki se v svetu sklepajo za ohranitev miru, razvijajo v znamenju skrbnih priprav za bodoče vojne. Poudaril je še, da se borba proti notranjemu sovražniku zaradi birokratizma ne bo nikoli izjalovila. Kjer bo popustil državni aparat, bo nastopila živa sila nemškega naroda.

Popoldne je Hitler položil temeljni kamen novi monumentalni palači, ki bo kongresno poslopje narodne socialistične stranke. Zvečer je bilo zborovanje kulturnih organizacij, kjer se je Hitler v svojem kulturno političnem govoru spraševal, ali je pravilno graditi spominske stavbe namesto bolj upoštevati gmotne izdatke in ali so dovoljene žrtve za umetnost v dobi, ko je povsod toliko siromaštva, bede in pomanjkanja. Na to je odgovoril, da čim manj se pospešuje kultura, tem manjši postaja pri dotičnem narodu življenjski standard, beda njegovih državljanov pa tem večja. Rekel je, da je v kratkih letih narodnosocialistično gibanje storilo za kulturni razmah nemškega naroda več kakor židovski režim v zadnjih 10 letih.

O hitlerjevskem kongresu je poročalo tudi Jutro 13. septembra. Navajajo, da je v svojem govoru Hitler le na splošno govoril o zunanji in notranji politiki. Omenil pa je, da če so leta 1933 svoj strankarski kongres upravičeno imenovali

kongres zmage, lahko sedanji kongres imenujejo kongres svobode. Politika miru in narodne časti postajata tvorec duševne obnove nemškega ljudstva.

Jutro je 14. septembra objavilo še poseben komentar »Nemčija ob hitlerjevskem kongresu«. Poudarjajo, da bo bodoča mednarodna situacija Nemčije v veliki meri odvisna od rešitve njenih notranjepolitičnih problemov. Zlasti kočljiva zadeva je nemško gospodarstvo. Draginja, ki vlada na živilskem trgu, vzbuja nezadovoljnost in kritiko, ki se vedno bolj tudi javno kaže. Brezposelnost se je sicer znatno omejila, obenem pa so padle delavske mezde in življenjski standard. Svetlejša točka je zблиžanje stranke z armado.

Armavno vodstvo je celo prodrlo z zahtevo, da se za čas aktivne vojaške službe prekine članstvo stranke, kar kaže, da hoče generaliteta tudi v bodoče obvarovati distanco med stranko in vojsko in izključiti iz svojega področja ingerenco strankinih instanc.

Kako bo vodstvo stranke in države znalo obvladati notranji položaj, bo v veliki meri odločalo o tehtnosti in veljavi Nemčije v mednarodni politiki.

15. septembra je bila seja državnega zbor v Nürnbergu, kjer je imel Hitler pomemben zunanje-politični govor. Zasedanje je otvoril Göring. Državnemu zboru so bili predloženi v sprejemanje zakon o državni zastavi, zakon o nemškem državljanstvu in zakon o zaščiti nemške krvi in časti. O tem poroča Jutro 17. septembra v članku »Seja Rajhstaga v Nürnbergu«.

Hitler je govoril o politiki nove Nemčije. Poudaril je, da je njihova edina smer velika in neporušljiva ljubezen do miru. Cilj ponovne uvedbe nemške vojaške obveznosti ni bil v tem, da bi ogrožali svobodo katerega koli naroda, ampak samo to, da bo ta vojska branila nemški narod.

Opozoril je, da je boljševiška internacionala začela novo načrtno akcijo za hujskanje narodov. Trdno so odločeni upreti se boljševiškim revolucionarnim akcijam v Nemčiji in ni nobene možnosti, da bi se posrečil poskus boljševiške revolucije v Nemčiji. Tu gre izključno samo za židovske elemente, ki se pojavljajo kot nosilci destruktivnega uničevanja naroda.

Predložene zakone je obrazložil predsednik državnega zbora Göring in državni zbor jih je soglasno sprejel. Tako zakon o državni zastavi določa, da so državne barve črno-bela-rdeča, državna in nacionalna zastava je zastava s kljukastim križem. Voditelj in državni kancler odreja obliko državne vojne zastave in državno uradne zastave. Zakon o nemškem državljanstvu določa, da se državljanstvo pridobi po določbah zakona o državljanstvu in pripadništvu državi, pravico do državljanstva rajha se pridobi z izdajo lista o državljanstvu. Zakon o zaščiti nemške krvi in časti pa določa, da je prepovedano sklepati zakone med Židi in pripadniki nemške ali plemensko sorodne krvi. Hitler je poudaril, da pomenijo novi zakoni edino možnost za znosno razmerje med nemškim narodom in Židi. Židi so narodna manjšina, ki dobi na podlagi novih zakonov pravico do lastnega nacionalnega in kulturnega življenja. Imela bo lahko svoje šole, gledališča, lastne športne organizacije. Ne bodo pase smeli vmešavati v vprašanja nemške državne politike in nemškega narodnega življenja.

Tudi Slovenec 17. septembra piše o narodno socialističnem kongresu v Nürnbergu in pravi: Hitler hoče »čisto nemško pleme«. Pravi, da je zakon o zaščiti nemške krvi glavni pogoj za nadaljnji obstoj nemškega naroda in poln nezlomljive volje, da zagotovi nemško čast za vso bodočnost.

Hitler je opozoril tudi na dogodke v Litvi in menil, da mora Društvo narodov posvetiti vse svoje zanimanje avtonomiji Klajpede in razmeram v Litvi, saj so nemški elementi v teh krajih izpostavljeni preganjanju. Edini zločin teh ljudi je, da so Nemci in hočejo to tudi ostati.

Zanimiv je tudi komentar Jutra z dne 18. septembra, ki govori o protižidovskih zakonih v Nemčiji. Navajajo, da bo okoli 600.000 dosedanjih nemških državljanov sedaj izločeno iz občestva nemškega naroda, saj so postali politično brezpravni. V Nemčiji so globoko prepričani o absolutni škodljivosti mešanja med arijsko in semitsko raso. Po njihovem prepričanju takšno mešanje daje fizično, umstveno in moralno popolnoma degenerirano potomstvo. Žid ni nikjer

produktiven, marveč ima samo to sposobnost, da večje izkorišča ljudstvo, ki proizvaja dobrine.

Zakon Židom dovoljuje nositi židovske oznake in embleme. Vse kaže, da imajo protizidovske določbe glavni namen, prisiliti Žide, da se izselijo iz Nemčije, kjer jim po vem tem res ne bo več obstanka.

O kongresu in o seji državnega zbora sta poročala še Domovina 19. septembra in Nova doba 20. septembra.

Domovina med drugim še poroča, da so Židi v Nemčiji sedaj narodna manjšina. Židom je prepovedano razobešati državne in narodne zastave in nastopati z državnimi barvami.

Jutro 18. septembra poroča o zaključku kongresa, ki je bil zaključen 16. septembra z novim govorom Hitlerja. V prispevku »Vodja Hitlerjevcev bo vedno tudi vladar Nemčije« pišejo, da ugledni člani narodnosocialistične stranke smatrajo ta govor za Hitlerjevo politično oporoko.

Spraševal se je, kako je mogel nemški narod v preteklosti doživeti tako bedne rezultate in si ni mogel zavarovati svoje svobode. Zaveda se, da bo narodnosocialistična stranka živela dalje, tudi ko njega ne bo več in da bo odredila in ustvarila bodočnost nemškega naroda. Stranka mora dati nemškemu narodu voditelja. Čim stranka proglasi voditelja, postane ta gospodar stranke, vrhovna glava države in vrhovni poveljnik celokupne vojaške sile. Ko bo to sprejeto med temelje nemške države, bo lahko prenesla vse viharje bodočnosti. Stranka in vojska sta dva temeljna stebra nemške države.

Cilj naj bo, da obnovo naroda in države izročijo nacionalnim socialistom. Narodni socializem je prisiljen biti nestrpen. Ne gre za to, ali je nestrpnost lastnost nemškega naroda, temveč za to, da je koristna nemškemu narodu.

Slovenski učitelj (št. 7 do 8) z dne 15. septembra piše o »Militarizaciji otrok v Nemčiji«. Navajajo, da morajo biti otroci od 4. do 9. leta včlanjeni v »Deutsche Kindschaft« in nositi posebno uniformo. Otroci od 9. do 14. leta so včlanjeni v

»Deutsches Jungvolk« in imajo zopet drugo uniformo in znake. Mladina od 14. leta dalje pa je organizirana v »Hitlerjugend« in nosi tudi specialno uniformo.

Glede skrbi občin za otroški naraščaj pišejo, da družine s 6 in več dedno zdravimi otroki izpod 16 let, so do nadaljnjega oproščeni vseh občinskih davkov.

Navajajo še, da je najgloblje reforme bila deležna učiteljska šola v hitlerjevski Nemčiji. Od 20-25 ur tedensko, odpade 14 samo na telesne vaje, šport, enkrat tedensko se zberejo učenci treh razredov skupno in manevrirajo kot pravi vojaki; ena ura je namenjena nacionalni politiki, ena ura pa vprašanjem telesne higiene.

Učiteljska šola spodobne Nemčije predstavlja danes pravo revolucijo šolstva ter je po obliki, vsebini in načinu popolnoma v znamenju hitlerizma in zadevne kulture.

OKTOBER 1935 - HITLER ODKLONIL SODELOVANJE S FRANCIJO

Prosveta 28. oktobra v članku »Hitler odklonil sodelovanje s Francijo« piše, da so angleški politični krogi vznemirjeni zaradi poročil iz Nemčije, da bo Hitler drastično revidiral svojo zunanjo politiko. Na tajni sejni nemškega vojnega sveta v oktobru, katere se je udeležil tudi Hitler, je A. Rosenberg - načelnik nacijskega odbora za zunanje zadeve, sugeriral, naj Nemčija zavzame agresivno stališče proti Franciji. Prilika za to je ugodna, ker ima Francija opravka z notranjimi nemiri, poleg tega pa ji finančno vprašanje dela velike preglavice. W. Churchill je dejal, da oborožena in militantna Nemčija bolj ogroža evropski mir kot italijansko- abesinski konflikt. Dejal je, da je vsa Nemčija veliko oboroženo taborišče. Nemške industrije so mobilizirane za vojno v večjem obsegu kot so bili Angleži pred izbruhom svetovne vojne. Vse nemško prebivalstvo od otrok do odraslih mož, se vežba za krvavi konflikt, ki bo izbruhnil prej ali slej.

NOVEMBER 1935 - GONJA PROTI ŽIDOM POPUŠČA

Ljudska pravica z dne 1. novembra poroča, da je v Nemčiji poleg drugih dokumentov potreben za vpis na univerzo tudi potrdilo o arijskem poreklu. To je dokaz, da ni noben prednik visokošolca Žid.

Slovenski narod 16. novembra v članku »Nemški poslanik o odnošajih med Jugoslavijo in Nemčijo« poroča, da je nemški poslanik na jugoslovanskem dvoru g. Heeren izjavil, da v odnosih med Nemčijo in Jugoslavijo ni političnih spornih vprašanj. S tem dejstvom so še vnaprej zavarovani glavni pogoji uspešnega razvoja nemško-jugoslovanskih odnošajev. Obe državi imata enake koristi od tesnega gospodarskega sodelovanja. V gospodarsko močno razviti Jugoslaviji nima samo dobrega kupca svojih izdelkov, temveč tudi neobhoden steber miru in reda v jugovzhodni Evropi.

Prosveta 18. novembra v članku »Hitler popušča v gonji proti Židom« meni, da se začetek znosnih odnosov med Ariji in Židi kaže v odredbi o nemškem državljanstvu in odredbi za zaščito nemške krvi in časti. Odredbi kažeta, da sovražniki Židov niso dosegli vseh ciljev, za katere so šli v boj. To utemeljujejo s tem, da vlada ne bo kratila Židom verske, kulturne in prosvetne svobode v njihovih lastnih krogih. Vseeno pa naglaša, da je združitev med Židi in Nemci nemogoča in vsled tega Židje ne bodo smeli sodelovati pri kulturnem razvoju Nemčije. Osebe, ki imajo enega ali dva židovska prednika, smatrajo za »mešane Žide« Take osebe bodo dobile državljanstvo pod določenimi pogoji. Poroke med Ariji in Židi se bodo lahko vršile, če bodo prizadete osebe prej izposlovale uradno dovoljenje.

DECEMBER 1935 - NOVO »ČIŠČENJE« V NACIJSKI NEMČIJI

Prosveta 2. decembra v prispevku »Novo čiščenje v nacijski Nemčiji« poroča, da je tajna nacijska policija aretirala več sto nasprotnikov Hitlerjevega režima ter jih vrgla v ječe in koncentracijska taborišča. Bilo je aretiranih tudi večje

število nacijskih uradnikov v Berlinu z obtožbo poneverbe in kršenja strankine discipline in načel.

Glasilo K.S.K. Jednote 10. decembra poroča o »Hitlerjevi protiverski gonji«. Nacijska vlada je odločila, da odpravi vsako vero ali versko sekto, ki se ne ukloni Hitlerjevi vladi. Stroge odredbe postavljajo vsako pobiranje denarja v cerkvah pod nadzorstvo vladnih uradnikov. S tem je bila odprta protiverska gonja proti protestantom in katoličanom. Tudi vsi govori, ki so namenjeni vernikom, morajo biti predloženi policiji v pregled; oznanila s prižnic so prepovedana; v cerkvi ni dovoljeno pobirati denarja; nobena cerkev nima pravice sklicevati zborovanj; vsaka cerkvena organizacija bo razpuščena, če krši državne postave.

V vseh cerkvenih krogih je zaradi nove odredbe nastal vihar protestov. Cerkveni voditelji bodo ostali zvesti svojim načelom ter se bodo borili do konca proti vladnemu diktatorstvu.

Slovenski narod 20. decembra v članku »Hitler o odnošajih med Jugoslavijo in Nemčijo« piše o nastopni avdienci novega jugoslovanskega poslanika Cincar-Markovića v Berlinu. Le-ta je 19. decembra izročil svoja akreditivna pisma vodji države in kanclerju Hitlerju.

Hitler je na pozdravni nagovor novega jugoslovanskega poslanika izjavil, da jugoslovanska vlada goji željo po utrditvi prijateljskih odnosov med državama in da so najboljše pogoji za nadaljnje zблиžanje med njimi na kulturnem in gospodarskem polju.

Ljubljanski zvon je objavil članek »Apokaliptični čas«. Tako imenuje današnjo dobo znani nemški gledališki kritik Alfred Kerr v svoji knjigi Die Diktatur des Hausknechts, ki je bila izdana v Bruslju. Pravi, da je to čas duševne otopelosti in idejne omejenosti, čas razvrednotenja vseh pravih človeških vrednot. Vsa knjiga tega izgnanca iz domovine je naperjena proti sodobni nemški politični usmerjenosti, proti nemškemu duševnemu razkroju, propadu. Piše, da Nietzsche, ki je najbolj zaničeval nemški karakter, je zdaj

idol rasistov, in Hitler se je celo fotografiral pred njegovim kipom. Vse v Nemčiji je zdaj v razsulu: vse propada in drvi v razkroj, v logično uničenje: umetnost, znanost, pesništvo, gledališče, vse!

Naj na koncu leta 1935 omenim še kratko vest, ki je izšla v Popotniku - Pedagoškemu listu. Piše, da je v Nemčiji sedaj učiteljski raj, saj je v zadnjem času izgubilo službo zaradi političnega mišljenja čez 1300 učiteljev. Od teh jih je 700 pobegnilo v tujino.

IV. ZAKLJUČEK

1. TEMELJNE ZNAČILNOSTI OBDOBJA 1933-1935 V NEMČIJI

Obdobje 1933-1935 ne pomeni samo rojstva Tretjega Rajha, ampak je to tudi čas, v katerem je Nemčija postala nacistična država. Na podlagi pregledanega časopisnega gradiva so temeljne značilnosti obravnavanega obdobja naslednje:

- Uresniči se t.i. prva revolucija, to je prihod Hitlerja in njegove stranke na oblast.
- Postopoma so ukinjene vse politične stranke in nacionalsocialistična stranka postane edina politična stranka v Nemčiji in edini gospodar države.
- Državljanom se vse bolj zmanjšujejo zasebne in državljanske svoboščine.
- Odpravljena je svoboda tiska in govora, začelo se je sežiganje knjig in postopoma se nacificirajo tudi nemške šole.
- Začenja se doba terorja in strahovlade, ki ni naperjena samo proti nasprotnikom režima (zlasti marksistom), temveč tudi proti Židom in cerkvi (katoliški in protestantski).
- Sprejem pooblastilnega zakona daje Hitlerju vso izvršilno oblast v njegove roke in pomeni ukinitvev parlamentarne demokracije ter podlago za Hitlerjevo diktaturo.
- Odpravi se zgodovinska samostojnost nemških dežel, razen Prusije.
- Od druge polovice 1933 do junija 1934 so prisotni močni spori v nacionalsocialistični stranki za oblast, zlasti pa med Hitlerjem in Röhmom, ki hoče uresničiti t.i. drugo revolucijo. Ker je Hitler menil, da je nacionalsocialistična revolucija samo politična, ne pa tudi ekonomska, se

Hitler odloči, da levico v stranki zatre. To je uresničil s krvavo čistko 30. junija 1934, v kateri pa je poleg vodstva in članov NSDAP uničil še nekatere pomembne konservativne politike.

- S Hindenburgovo smrtjo (2. avgusta 1934) prevzame Hitler še položaj predsednika države ter vrhovnega poveljnika armade in s tem je njegova diktatura postala popolna.
- Življenjski standard je bil izredno nizek, brezposelnost velika, nemški delavec se je v Tretjem Rajhu spremenil v industrijskega sužnja.
- V začetku leta 1935 postane Posarje ponovno nemško. Kulturni boj se nadaljuje, narašča pa tudi odpor proti Hitlerjevemu režimu. Le-ta odgovarja z množičnim zapiranjem vseh kritikov režima v ječe in v koncentracijska taborišča.
- Sprejeti so nürnberški zakoni, ki so Židom odvzeli nemško državljanstvo in jih potisnili v položaj podložnikov.
- Hitler je že kmalu po prevzemu oblasti ustanovil obrambni svet Rajha in začel z oboroževalnim programom, nemške nasprotnike pa slepil s pridigami o razorožitvi in miru.
- Hitler se je zavedal slabosti Društva narodov in velesil (zlasti Anglije, Francije, Italije in ZDA), ki niso sprožale nobenih akcij ob kršitvah razorožitvenih določil versajske pogodbe, prav tako pa med njimi ni bilo enotnega in učinkovitega nastopa do Nemčije. Tako se je Hitler na tihem in brez večjih ovir pripravljaj na vojno.
- Čeprav je bila nemška ekonomska politika usmerjena k odpravi brezposelnosti in k spodbujanju zasebnega podjetništva, je bilo ponovno oboroževanje resnična podlaga gospodarske oživitve. Od tega 1934 dalje je nacistični režim usmerjal v oboroževanje vse moči dela in kapitala.

2. OCENA ODZIVNOSTI IN ODNOSA SLOVENSKEGA ČASOPISJA (TISKA) DO PORAJAJOČEGA NACIZMA V NEMČIJI V LETIH 1933-1935

Oceno odzivnosti in odnosa slovenskega časopisja do porajajočega nacizma sem izdelal za vsako skupino časopisnega gradiva posebej. Tako najprej prikazujem temeljne karakteristike za dnevno časopisje, kjer poleg splošnih oz. skupnih ugotovitev navajam še specifiko poročanja vsakega posameznega dnevnega časopisa.

Druga ocena je izdelana za periodiko, kjer sem zaradi vsebinske raznolikosti časopisov, le-te združil v štiri skupine.

Tretja ocena je izdelana za znanstvene in publicistične revije. Le-te so se v pretežni meri ukvarjale z vprašanjem fašizma, njegovega nastanka in političnega sistema. Glavnina prispevkov je izdelana kot predstavitev knjig, ki obravnavajo to tematiko.

2.1. DNEVNO ČASOPISJE

A. SPLOŠNE OZ. SKUPNE UGOTOVITVE

Iz pregleda dogodkov v letih 1933-1935, ki sem jih obravnaval skozi časopisne članke obdelanih dnevnih časopisov izhaja ocena, da so bili Slovenci o teh dogodkih zelo dobro obveščeni. Dnevni časopisi Jutro, Slovenski narod in Slovenec so sprotno in obširno poročali o vseh bistvenih dogodkih v tedanji Nemčiji, manj obširno je o vseh pomembnejših dogodkih poročala Prosveta, Delavska politika pa je poročala občasno in na kratko.

Način pridobivanja novic se je pri dnevnih časopisih po mojem mnenju izvajal preko poročevalcev slovenskih časopisov iz tujine, pri čemer so se le-ti občasno posluževali tudi novic, ki so jih dobivali iz tujih časopisov oz. tujih časopisnih agencij.

Na osnovi prispevkov poročevalcev in dogodkov, ki jih o tem obdobju zasledimo v literaturi, lahko zaključim, da so bili Slovenci ne samo redno informirani, temveč tudi objektivno. Gre za realno prikazovanje dogodkov, tako kot so se zgodili. Zato je iz njih težko narediti oceno, kakšno stališče so poročevalci oz. časopisi zavzeli do določenega dogodka. Do takšne ocene lažje pridemo skozi nekatere komentarje, ki pa so se žal le občasno pojavljali in to le pri Slovincu in Jutru. Tudi izbor in poudarek določenim informacijam se je med dnevnim časopisjem delno razlikoval, saj je to odvisno od vsebinske in politične usmerjenosti določenega časopisa oz. glede na to, kakšni tematiki so dajali prednost.

Za vse dnevne časopise velja nedvoumna ocena, da so že od samega začetka z vso ostrino in kritiko gledali na porajajoči nacizem in opozarjali na njegove probleme in posledice ne samo za Nemčijo, temveč tudi za Evropo kot celoto. To lahko utemeljim in ilustriram že zgolj na osnovi naslovov, pod katerimi so se pojavljali posamezni prispevki. Naj navedem nekaj najbolj značilnih in kritičnih:

Jutro	22.3.1933	- Hitler - Diktator Nemčije
Slovenec	27.6.1933	- Nemčija - velika ječa
Prosveta	23.2.1934	- Nemški diktator sanja o novi vojni
Slovenec	2.7.1934	- Krvavo čiščenje nemškega fašizma
Jutro	17.3.1935	- Nemčija samovoljno anulirala mirovno pogodbo
Prosveta	22.3.1935	Francija apelira na Društvo narodov, naj ukroti zbežljanega Hitlerja

Zanimiva se mi zdi ugotovitev, da je skoraj vse slovensko časopisje že od samega začetka napovedovalo verjetnost nove vojne oz. novih imperialističnih osvajanj, ki jih fašizem običajno nujno poraja. Verjetno pa si ni nihče takrat

predstavljal, da se bo narodni socializem ohranil tako dolgo na oblasti, saj so nekateri časopisi že kmalu začeli pisati, da je Hitlerjev režim pred polomom in da bo prišlo do vojaškega udara. Še bolj so to verjeli angleški in francoski časopisi.

Tako npr. Slovenec julija 1934 navaja mnenje pariških časopisov, da so krvavi junijski dogodki smrten udarec za Hitlerjev režim in da svet stoji pred novimi važnimi dogodki v Nemčiji.

Jutro junija 1934 na osnovi angleških časopisov navaja mnenje, da je notranje-politična napetost v Nemčiji takšna, da se more mirno računati z novo revolucijo, s skorajšnjim padcem Hitlerjevega režima in s proglasitvijo vojaške diktature.

Slovenski narod avgusta 1934 navaja informacije angleškega časopisa, po mnenju katerega stoji narodni socializem pred svojim popolnim polomom. Nemškemu narodu je postalo jasno, da je narodni socializem samo ogorčena in nevarna igra za oblast in nič drugega.

Kasnejši dogodki so pokazali, da so imeli prav tisti, ki so napovedovali vojno. Na to ni bilo potrebno dolgo čakati. Nemčija je že v letu 1936-1939 v španski državljanski vojni preizkusila svojo oboroževalno tehniko in bojno pripravljenost. Po tem »testu« je krenila v imperialistična osvajanja, ki so porodila drugo svetovno vojno.

B. SPECIFIČNOSTI V POROČANJU POSAMEZNEGA DNEVNEGA ČASOPISA

JUTRO - dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko - je kritično naravnano do Hitlerja in njegovega režima. Opozarja, da je hitlerjanstvo ustvarilo v Nemčiji novo miselnost, ki ne bo več popolnoma izginila.

Za Hitlerjevo vlado pravi, da gre za novo etapo v nemški politiki, ki bo vplivala tudi na mednarodne zadeve. Ocenjujejo, da se Nemčiji in z njo ostalemu svetu

ne obeta nič dobrega. Požig parlamenta so označili kot kričeč simbol dejstva, da so Hitlerjevci zanetili še nevarnejši požar v vsej Nemčiji. Že v prvem letu Hitlerjeve vlade je, po njihovem mnenju, dobila nemška država in nemški narod povsem spremenjeno lice. Preko noči so padli na kolena pred kljukastim križem vsi, ki so dotlej veljali in se tudi sami smatrali za vodilne reprezentante velikega in kulturnega naroda. Hitler hoče obvladati vse - tudi razum in dušo nemškega naroda. Kritično ocenjujejo Hitlerjevo zahtevo po enotnosti nemške države in nemškega naroda, ko si država hoče zagotoviti svoj vpliv na vse javno in zasebno življenje. Kljub raznim oblikam Hitlerjevega terorja pa ocenjujejo, da je Hitlerjevcem hitro uspelo vsiliti ogromni večini prebivalstva svojo politično ideologijo. Vendar se istočasno sprašujejo, kako dolgo bo učinkovala sugestija in hipnoza ljudskih množic. Ljudstvo počasi prihaja do spoznanja, da tudi pod zastavo kljukastega križa ni vse zlato, kar se sveti. Opozarjali so na nevarno igro Nemčije glede oboroževanja in na ponovno porajanje starega nemškega vojaškega duha, ki predstavlja resno nevarnost za evropski mir. Glede na navedeno pa je zanimiva njihova obratna trditev. Ko je Nemčija oktobra leta 1933 izstopila iz Društva narodov in je postala docela osamljena, so ocenili, da je že samo s tem odstranjena vsaka nevarnost, da bi se nemški imperializem še kdaj razbohotil. Mogoče je ta ocena temeljila na dobrem mnenju, ki so ga imeli do generalov in armade. Ker so generali ostali še naprej odločujoči činitelj v državi in so jih cenili kot vplivnega regulatorja nemške politike, so sodili, da leti ne bodo dopustili, da bi prišlo do izbruha kakšne ekstremne borbe v Nemčiji. Žal pa so jih kasnejši dogodki demantirali in njihove ocene so bile takrat napačne in oblikovane kratkoročno.

Hitlerjeve govore in poslanice je časopis pogosto ocenil, da so spisane v bobnečem stilu z običajno bahavostjo. Hitlerjevo poslanico kongresu v Nürnbergu (1933) so ocenili kot pravo vojno napoved civilizaciji in človeštvu. Pogosto so v svojih prispevkih opozarjali, da so razne proslave, kongresi in govori predvsem zato, da se obrnejo oči naroda od težkih gospodarskih in socialnih problemov. Zavedali so se tudi, da bo mednarodna situacija Nemčije v

veliki meri odvisna od njenih notranjepolitičnih problemov, od katerih je zlasti kočljiva zadeva nemško gospodarstvo.

SLOVENSKI NAROD je v svojih prispevkih zelo kritičen in oster do Hitlerja in njegovega režima in opozarjajo na njegovo imperialistično politiko. Tako so že samo Hitlerjevo imenovanje smatrali na splošno za prikrit državni udar in za obnovo stare militaristične Nemčije. Uveljavljanje Hitlerjevega režima naj bi po njihovem mnenju privedlo do dogodkov, ki bodo izzvali popolni kaos in končali z državljansko vojno. Do te sicer ni prišlo, zanetili pa so mnogo hujši požar, kot si ga marsikdo tedaj ni mogel niti zamisliti. Za Hitlerjevo vlado so ocenili, da je uvedla pravo strahovlado z ognjem in mečem, katere cilj je bila uvedba fašistične diktature v Nemčiji.

Časopis je zelo kritičen tudi do terorja in nasilja, ki ga izvaja Hitlerjev režim. Pišejo o povratku v nemški srednji vek, saj se hitlerjevska inkvizicija za očiščenje nemškega duha poslužuje naravnost srednjeveških metod. Opozarjajo na preganjanja vseučiliških profesorjev, izločanja in uničevanja knjig, omejevanja do šolanja narijskim študentom ipd. Poudarjajo, da hitlerizem ogroža človeško kulturo, predvsem pa uči, da je nemška rasa najpopolnejša na svetu. Hitlerizmu gre za doseg absolutnega gospostva na svetu.

Ko je Hitler s prevzemom predsedniških funkcij združil v svojih rokah vrhovno oblast v državi in postal absoluten gospodar Nemčije, so po mnenju časopisa odpadle vse ovire za uvedbo totalne oblasti hitlerizma. Ob tem se sprašujejo, ali bo prišlo do novega poleta hitlerizma, ali bo to začetek njegovega konca.

Zelo navdušujoče so pisali o izidu glasovanja o priključitvi Posarja Nemčiji. Izid glasovanja za njih pomeni uničujoč poraz separatizma, pomeni triumf misli narodnega in državnega edinstva nemškega naroda. Pisali so, da je ljudstvo Posarja vedelo, da pri glasovanju ne gre za Hitlerja, za njegovo osebo in za njegovo vlado, marveč za neokrnjeno Nemčijo.

Glede programov Hitlerjeve vlade pa so ocenili, da ne povedo nič novega, temveč se otepajo z znanimi nacionalističnimi in hitlerjevskimi frazami o preporodu Nemčije.

SLOVENEK - političen informativni list za slovenski narod - pogosto zavzema ostro odklonilno stališče do nacizma. Ker gre za desno usmerjeni katoliški list, nekatere dogodke v zvezi s preganjanjem cerkve in glede moralnega razsula v vrstah SA, ostreje obsoja in poudarja moralno-verski vidik.

Imenovanje Hitlerja za kanclerja so ocenili kot usode poln korak, vendar v začetku še niso videli utemeljene bojazni, da bi se nemška politika v mednarodnem pogledu kar čez noč popolnoma spremenila v smer najradikalnejšega nacionalizma. Poudarili pa so, da če demokracija ne bo prestala borbe, se bo ves kulturni svet v prihodnosti drugače odvijal. Že prvih osem dni Hitlerjeve vlade ocenjujejo kot čas nasilja, državnih udarov in sovraštva, ki je zasenčilo tudi evropsko obzorje z oblaki, ki naznanjajo nova hudourja.

Ob marčevskih volitvah 1933 so se spraševali, ali ni tragično za nemški narod, da ga lahko en človek tako razburja, ga dviga proti svetu, ga na znotraj cepi v nespravljive tabore in mu krade najelementarnejše državljske svoboščine s pretvezo, da ga pelje v boj za pravice, ki mu jih je svet že davno priznal.

Glede konkordata med Vatikanom in nemško katoliško cerkvijo so smatrali, da ta gotovo ne predstavlja najboljše in najidealnejše rešitve, vendar pa so z njim bistvene pravice nemških katoličanov zavarovane. So pa okrcali časopis Jutro, ki tako kot neki drugi časopisi, pobirajo gotove ocvirke iz konkordata, ki so za cerkev manj ugodni. Zanikajo tudi glasove, da naj bi cerkev s podpisom konkordata odobrila tudi nov režim in postala njegov zaveznik.

Žal pa njihove ocene glede konkordata niso bile pravilne, kar je pokazal kasnejši kulturni boj med režimom in katoliško cerkvijo. Tako že v začetku leta 1934 pišejo, da v miselnosti in ideologiji stranke, ki v svoji absolutni totalnosti

zahteva zase popolnoma novega človeka, za cerkev ni nikjer prostora. Hitlerizem je po njihovem mnenju predvsem vera krvi in rase.

Ostro so obsodili tudi nekatere člane v NSDAP, za katere se je ob junijski krvavi čistki 1934 pokazalo, da so živeli razvratno in razsipno. V komentarju »Močvirje fašizma« pišejo, da so ti dogodki dali vsemu kulturnemu svetu dokaz, kakšno gnilobo in propadlost poraja fašizem. Zlasti v SA je mnogo moralnih propadležev in taki ljudje so hoteli uvesti nov socialni in moralni red.

Zanimiv pa je njihov komentar glede Židov. Glede boja proti Judom menijo, da ima Hitler brez dvoma večino Nemcev za seboj. Mnogi le obžalujejo, da se je na tako brutalen način stvar izvedla. Po njihovem mnenju ni nobenega dvoma, da judovstvo v Nemčiji ni ugodno vplivalo na rast in zdravje naroda in da zato ne bo nič škodovalo, če se črta ločnica med domačim prebivalstvom in priseljenim judovstvom nekoliko bolj podčrta. Poudarjajo, da v asimilacijo Judov nihče ne veruje in tudi če se Jud da prekrstiti, svoje nravi v bistvu ne spremeni.

Glede nemškega oboroževanja so opozorili, kako neverjetne so Hitlerjeve miroljubne izjave, ko pa vsa Nemčija že od leta 1933 dalje odmeva od oboroževanja. Menili so tudi, da bi si Nemčija atribut enakopravnosti do oboroževanja pridobila, če bi vodila politiko iskrenega sodelovanja s previdnostjo in usmerjenostjo v svojih zahtevah, glede na to, kar se je zgodilo leta 1914. Upajo pa, da bo nova Nemčija z dejanji dokazala, da noče biti bomba, ki naj še enkrat razžene Evropo in njo samo, ampak da hoče biti v svoji moči čuvar miru in etičnih vrednot.

Menili so tudi, da bo Hitler doživel žalosten polom, če za dvig nemškega gospodarstva nima nič drugega kot razplamtevanje sovražnih nagonov nacionalizma. V ta polom bo hkrati potegnjena vsa Nemčija, če mu bo brez duha sledila do konca. To pa se jim ne zdi verjetno, ker imajo predobro mnenje o nemškem narodu.

Glede posarskega plebiscita pa so volilni izid komentirali tako, da je bila ljubezen do domovine tista, ki je zmagala nad odvratnostmi narodnega socializma. Osnovni vzrok, ki je potisnil katoliške množice, da so tako enodušno glasovale za priključitev k Hitlerjevi Nemčiji, pa je po njihovem mnenju krščanska vera, ki od njih zahteva borbo in žrtve.

PROSVETA - glasilo slovenske narodne podporne jednote, Chicago - je izredno kritično naravnana do Hitlerjevega režima, kjer ostro bičajo njegov teror in težke življenjske razmere ljudskih množic. Pišejo o največji strahovladi v zgodovini Nemčije, saj niti v bivši cesarski Nemčiji ni bilo takih grozodejstev. V Hitlerjevih rokah je oblast, ki nima primere v nobeni diktatorski državi. Hitler ima večjo politično oblast kot katerikoli drugi državnik na svetu v tistem času.

Za Hitlerjev načrt za gospodarsko reorganizacijo Nemčije ocenjujejo, da bo novi ekonomski rajh baziral na smernicah jeklene pete za vse nasprotnike. Gre za iztrebljanje vseh nasprotnikov režima, antinaciji ne bodo imeli nobenih pravic.

Opozarjali so na nižanje življenjskega standarda in veliko brezposelnost v Nemčiji. Pravijo, da nacijska ideologija in gesla imajo sicer še velik vpliv med nekaterimi delavskimi skupinami, toda na drugi strani se opaža močna želja po svobodi in neodvisnosti. Hitler omamlja ljudstvo z militaristično slavo, toda masa naj bi se bala posledic novega svetovnega konflikta.

Bolj prizanesljivi so glede odredbe o nemškem državljanstvu in odredbe za zaščito nemške krvi in časti. Menijo namreč, da kažeta na popuščanje gonje proti Židom in da sovražniki Židov niso dosegli vseh ciljev, za katere so šli v boj. To utemeljujejo s tem, da vlada po odredbi ne bo kratila Židom verske, kulturne in prosvetne svobode v njihovih lastnih krogih. Seveda pa sočasno naglašajo, da je združitev med Židi in Nemci nemogoča in vsled tega Židje ne bodo smeli sodelovati pri kulturnem razvoju Nemčije.

Opozarjali so tudi na mučenja in zapiranja v koncentracijska taborišča. Navajajo tudi informacijo, po kateri naj bi vplivni nemški zdravniki dobili navodila, naj od strani opazujejo Hitlerja, ker se jim dozdeva, da z njegovo pametjo ni vse v redu.

Ocenjujejo, da Hitler ne more dati ljudstvu obljubljene prosperitete in zato vidi izhod iz kritičnega položaja v novi vojni.

DELAVSKA POLITIKA - glasilo socialistične stranke Jugoslavije - je zelo kritična in sarkastična v ocenah Hitlerja in njegove vlade. Glede Hitlerja pravijo, da je postal kancler po zaslugi intrig gosposkega kluba, t.j. bankirjev, težke industrije in aristokratskih fevdalcev. Pišejo, da so v inozemstvu sprejeli Hitlerjevo imenovanje brez ogorčenja, čeprav si je večina edina v tem, da Hitler ni verziran politik, marveč le politični hazarder.

Glede Hitlerjeve vlade so poudarili, da brez dvoma pomeni resno ogrožanje ustavnosti in demokracije v Nemčiji. Hitlerjev teror je strahovit in še posebej usmerjen v neizprosen boj proti marksizmu. Nemška demokracija se nahaja v težkem položaju, ker ji tiči za vratom bogata reakcija. Ker gre za marksistično usmerjen časopis, poudarjajo, da oni imajo upanje v delavstvo. Četudi reakcija dosega navidezne uspehe s svojim kričanjem, nima sklenjenih vrst, kakor delavstvo. Zato delavstvo ne obupava, ampak se pripravlja na daljšo borbo do kraja.

Glede konkordata z Vatikanom so izrazili prepričanje, da je Berlin v Vatikanu dobil močnega političnega zaveznika, ki ga bo podpiral v diktatorski politiki in ga ne bo v ničemer oviral pri politiki izkoriščanja delavskega razreda.

V zvezi s prepovedjo svobode tiska menijo, da hoče Hitler s tem onemogočiti kritiko delovanja vladajoče gospode, kar pomeni diktaturo plemstva in kapitala.

Hitlerjevo politiko na splošno ocenjujejo kot pustolovsko in se ne bodo začudili, če bo imela tudi tak konec.

Ko so poročali o avgustovskem plebiscitu o ustavnosti in zakonitosti Hitlerjevega prevzema predsedniške oblasti, so ta plebiscit označili za čisto navadno cirkuško komedijo.

O praznovanju 1. maja 1935 so zapisali, da ga je fašizem praznoval z velikim pompom, čeprav niso mogli prepričati, da ne bi delavstvo z ilegalno akcijo opomnilo vso javnost, da je 1. maj praznik mednarodnega proletariata, ne pa fašistične reakcije.

2.2. PERIODIČNO ČASOPISJE

Iz izbranega periodičnega časopisja izhaja ugotovitev, da je zaradi njihove vsebinske raznolikosti in politične usmerjenosti, težko oblikovati oceno njihovih skupnih značilnosti v poročanju dogodkov.

Skupno jim je to, da so kritični do nacionalizma in hitlerizma, opozarjajo na nemško oboroževanje in na Hitlerjev teror. Večina časopisov občasno objavlja krajše novice ob nekaterih pomembnejših dogodkih, nekaj časopisov pa ima uvedeno stalno rubriko kot »politični pregled« ali »doma in po svetu«, v katerih navajajo kratke informacije tudi o razmerah v Nemčiji brez svojih stališč (npr. Domovina, Nova doba, Delavska pravica).

Periodično časopisje sem razdelil v štiri skupine in jih po teh skupinah sedaj tudi obravnavam.

V prvo skupino - to so informativni listi za politiko, gospodarstvo, prosveto in socialo - sem uvrstil: Slovenski gospodar, Koroški Slovenec, Borbo, Ljudsko pravico in Gorenjec. Navajam nekatere njihove specifičnosti.

SLOVENSKI GOSPODAR - je po imenovanju Hitlerja za kanclerja ostro okrcal navdušenje v vrstah narodnih socialistov, ki so ta dogodek proslavili s prekipevajočimi čustvi in z gorečimi bakljami v rokah. Navajajo, da se narodni socialisti ne bodo ustrašili tudi najhujšega nasilja, samo da uničijo svoje nasprotnike in dosežejo svoje cilje. Hitlerja prikazujejo kot politika nasilja.

Poudarjajo, da v hitlerizmu mora biti državi podrejeno vse: posameznik in združba, tudi vera in cerkev.

Kritični so tudi do same nacionalsocialistične stranke, ki je deset let napovedovala nov družbeni in gospodarski red, ki bo pričaral pravi raj. Ko pa je prišel čas, da bi svoje obljube izpolnil, pa pobija z železno pestjo vsakega, kateri zahteva izvršitev teh obljub.

Opozarjali so tudi na težko gospodarsko stanje, pa tudi v kulturnem in moralnem oziru stoji Nemčija po njihovi oceni tako nizko, kakor nikdar poprej. Doba krščanstva je minila, na njegovo mesto stopa vera v kri in pleme.

KOROŠKI SLOVENEK - Po imenovanju Hitlerja za kanclerja so ta dogodek komentirali tako, da se Nemčija približuje edinemu izhodu iz večne parlamentarne krize, t.j. k diktaturi. Opozarjajo pa, da lahko ta postane njena usoda.

Menijo, da Hitlerjeva vladavina pomeni dobo, v kateri nastopa Nemčija novo, morda v vsej svoji zgodovini najusodnejšo pot - stopajo v neizogibno brezno strahu.

BORBA - Dogodke v Nemčiji obravnava v glavnem z vidika problema zagotavljanja miru v Evropi. Glede Nemčije in svetovnega miru menijo, da je razorožitveni problem v bistvu vprašanje obstanka Evrope. Nemčija bo stalna nevarnost vsej Evropi, saj je osnovni smisel hitlerizma in vse sedanje nemške politike po njihovi presoji revanša.

Glede Hitlerjevega nacionalnega gibanja pravijo, da bi ga mogli smatrati za opravičenega, če bi bil obramben. Ker pa je napadalen, lahko postane prav tako škodljiv, razdiralen in za svetovni mir nevaren, kakor je komunizem.

LJUDSKA PRAVICA - Osredotoča se predvsem na posamezne probleme oz. vprašanja. Piše o tem, kako živijo kmetje v svetu in v Nemčiji. Zanima jih, od kod Hitler jemlje denar za oboroževanje, prav tako pišejo tudi o tem, da so nemški protestantje proti Hitlerju. Za plebiscit v Posarju menijo, da pripojitev

Posarja Nemčiji ne zagotavlja svetovnega miru, ampak jim je to dalo zalet, da z večjo samozavestjo zahtevajo vrnitev vseh ozemelj, na katerih prebivajo Nemci.

GORENJEC - Navaja le krajše informacije o dogodkih v Nemčiji, opozarja pa na še vedno prisotno težnjo po nemškem prodiranju na vzhod in na njihovo vse večje oboroževanje.

V drugo skupino - to so časopisi, ki se ukvarjajo z vprašanji delavcev in njihovih interesov, sem uvrstil: Proletarec in Delavec (časopisa marksistične usmeritve) ter Delavsko pravico (glasilo krščanskega delovnega ljudstva).

PROLETAREC - Dogodke obravnava s poudarkom na pomenu delavskega razreda in komunizma, ki sta edino sposobna, da se premagajo krize in fašistični režim. Ocenjujejo, da bodo fašisti skušali uničiti delavsko gibanje, to pa bo fašizem po njihovem mnenju pokopalo. Ne dolgo za tem pa so že poročali, da je komunistično gibanje pod pritiskom terorja ubito, velik del slabo poučenega delavstva pa se zdaj pod vplivom fašistične propagande navdušuje za Hitlerja. Menijo tudi, da bo do stabilnosti v Evropi prišlo šele takrat, ko bo kapitalizem nadomeščen s socializmom, dotlej pa bo morala iti iz krize v krizo.

Pišejo tudi o težkem življenju v Nemčiji, o veliki brezposelnosti in padcu življenjskega standarda in opozarjajo, da je Nemčija največja jetnišnica na svetu.

Za zunanjo politiko Nemčije pravijo, da Nemčija spet nastopa arogantno in provokativno in poudarjajo, da je Nemčija v letu 1935 spet militaristična velesila.

Glede priključitve Posarja in uspeha na volitvah menijo, da Nemci vidijo v Hitlerju voditelja, ki se je postavil vsemu svetu po robu. Hitlerjev cilj je združenje vseh nemških pokrajin z Nemčijo, prisvojitve nadaljnjih teritorijev in dominacija rajha nad Evropo.

DELAVEC - Opozarja na Hitlerjevo iztrebljanje marksizma, na obupen položaj delavstva v Nemčiji ter na ogromno brezposelnost. Glede celotne nemške zunanje politike so prepričani, da pomeni neizbežno vojno nevarnost.

DELAVSKA PRAVICA - Ima uvedeno le krajšo rubriko »Doma in po svetu«, v kateri navaja samo nekatere kratke informacije o dogodkih v Nemčiji. Opozarja na Hitlerjevo neizprosno borbo proti komunizmu, kakor tudi socialni demokraciji.

V tretjo skupino sem razvrstil časopise, ki so usmerjeni zgolj na tista vprašanja, katerim je časopis tudi namenjen. V to skupino sodijo: Ženski svet (vprašanja ženstva), Kres (katoliški fantovski list - objavljen članek o nemški mladini), Slovenski učitelj (pedagoška revija - objavljen članek o militarizaciji otrok v Nemčiji) ter Glasilo K.S.K. Jednote (katoliška zveza - zanimajo jih verska vprašanja, poudarja, da je Nemčija sovražnica krščanstva ter opozarja na Hitlerjeve protiverske gonje).

2.3. ZNANSTVENE IN PUBLICISTIČNE REVIE

Za večino znanstvenih in publicističnih revij velja splošna ugotovitev, da je obravnava in pisanje prispevkov na strokovno višji ravni. Pretežno se ukvarjajo z aktualnimi (znanstvenimi) problemi, zato so teme posameznih prispevkov kompleksnejše in dokumentirane, z upoštevanjem družbene analize in vidika zgodovinske karakteristike.

Največ strokovnih prispevkov je na temo fašizma, pri čemer avtorji prispevkov dostikrat uporabljajo za osnovo predstavitev iz tujih knjig in člankov iz tujih revij. Navajam nekaj konkretnih prispevkov:

1. Članek »Železna peta« - Razmišljanja k vladi nacionalsocializma v Nemčiji
», avtor dr. B Kojič - objavljen v Književnosti - reviji za umetnost in znanost (štev. 5/1933).

Avtor skozi ekonomsko socialno analizo skuša prikazati:

- kako je nacionalsocializem zrasel v Nemčiji in
- kako je prišel do tega, da je s svojo »železno peto« v trenutku poteptal v tla nemško meščansko demokracijo (socialdemokrate) in
- kako lahko nacionalsocializem po mili volji »iztreblja« marksizem.

2. V Modri ptici - literatni reviji - letnik 1933/34 je predstavljena knjiga »Fašizem« -avtor Igrazio Silone. V njej avtor analitično popisuje predvsem razkroj zgodovinske in gospodarske osnove italijanskega liberalizma in socializma, ki sta pripravila tla diktaturi. Avtor fašizem obravnava kot izrazito političen pojav, ki je izšel šele iz razkroja starih političnih strank. Poudarja, da večina fašistov ni pripadala nobenemu razredu, ampak so to bile predvsem mase deklasirancev, ki so za vsako ceno hotele postati razred (bivši oficirji, vojaki, mladi ljudje, mali in veliki intelektualci...), ki so bili polni estetskega odpora proti proletariatu).

3. V članku »Obraz fašizma«, objavljen v reviji »Beseda o sodobnih vprašanjih (letnik 1933), skuša avtor C. Kočevar odgovoriti zlasti na naslednja vprašanja:

- katera plast, kateri stan, kateri družbeni razred je nosilec fašizma in
- kdo si od - tega gibanja obljublja največ?

Odgovor je: plast je meščanstvo, ki ga je stalno podpiral usihajoči, gospodarsko pa še vedno močni plemenitaški stan. Poudarja pa, da se je fašizem pojavil najprej tam, kjer je svetovna vojna najbolj škodovala gospodarstvu. Z uničenim in oškodovanim gospodarstvom pa je bila načeta hrbtenica meščanstvu. Vendar je šele Hitler zagotovil zmago meščanstvu v Nemčiji. Da ni prišlo do fašizma npr. v Franciji, Švici in Angliji, je po mnenju avtorja glavni razlog ta, da je meščanstvo ohranilo svojo gospodarsko in politično oblast. Če fašizem ne bo več služil

meščanstvu, ga bo zavrglo enako, kot je zavrglo liberalizem. Da je bilo nemško meščanstvo antisemitsko, je bilo zato, ker je bila konkurenca židovskega meščanstva pristnemu nemškemu meščanstvu prehuda, v Italiji pa fašizem ni bil antisemitski, ker tega tamkajšnjemu meščanstvu ni bilo treba.

4. V članku »Revolucija zverženega križa«, objavljen v reviji »Beseda o sodobnih vprašanjih« (letnik 1933) - je predstavljena knjižica P.Z.S. Serrarena, tajnika »krščanske strokovne internacionale«. V njej avtor obširno popisuje zlom krščanskih strokovnih organizacij v Nemčiji in »idejno ogrodje nacionalnega socializma«. Avtor pravi, da oblast zverženega križa - nacionalni socializem - ni nobeno »čudo« kot meni Hitler, ampak zavratna bolezen na telesu nemškega naroda in države. Zverženi križ vlada absolutno, delavstvo je prevarano in ogoljufano. Obvezna sta podreditev in molk ali pa koncentracijsko taborišče ali smrt.
5. V članku »Apokaliptični čas«, objavljen v Ljubljanskem zvonu (letnik 1935) - reviji za leposlovje, književnost in kritiko, pišejo o knjigi nemškega gledališkega kritika Alfreda Kerra »Die Diktatur des Hausknechts«. Naperjena je proti sodobni nemški politični usmerjenosti, proti nemškemu duševnemu razkroju, propadu. Avtor v knjigi poudarja, da je v Nemčiji zdaj vse v razsulu: vse propada in drvi v razkroj: umetnost, znanost, pesništvo, gledališče, vse - pravi apokaliptični čas.
6. V članku »Ameriška knjiga o Hitlerju«, objavljenem v Sodobnosti - neodvisni slovenski književni reviji - letnik 1933 - je predstavljena knjiga ameriškega profesorja Hooverja: »Nemčija stopa v tretji rajh«. Avtor jasno dokazuje, da je bilo nezadovoljstvo z obstoječim ekonomskim sistemom, ki je zajelo vse razrede nemškega naroda, poglavitni vzrok za zmago narodnega socializma. Glede Hitlerja pa pravi, da je imel Hitler absolutno prav v svoji odločitvi, da ne pojde v vlado, dokler si ne bi zagotovil popolne oblasti. Pokaže tudi, kako popolno je speljal svoje nacionalistične zaveznike, ko so že mislili, da so v času, ko je prišel na vlado, omejili njegovo oblast. Po

njegovem je Hitler fanatik z vso spretnostjo fanatikov, kako učinkovati na množice. Meni tudi, da je političen genij, ki že meji na patološko. Avtor zaključí, da mora Evropa ugoditi zahtevam Nemčije ter ji vrniti z Nemci poseljena ozemlja ali pa se pripraviti na vojno.

7. V Sodobnosti (letnik 1934) sta bila objavljena dva članka iz tujih revij. Tako iz francoske revije povzemajo članek »Kaj je nacionalni socializem?«. Avtor Lev Trocki je z ostro logiko in velikim znanjem strgal nacionalnemu socializmu krinko z obraza ter ga pokazal v vsej goloti kot skrajno posledico imperialističnega kapitalizma. Zastavo narodnega socializma so dvignili ljudje, ki so prihajali iz srednjih in nižjih poveljniških vrst bivše cesarske armade. O programu, s katerim je prišel na vlado nacionalni socializem, avtor meni, da je na žalost podoben »židovskim bazarjem« kje v provinci. Fašizem je dvignil v politiko najpropalejše plasti človeške družbe.

Drugi članek pa je vzet iz praškega tednika »Čin« pod naslovom »Senca Gregorja Strasserja nad Nemčijo«. V njem avtor Jaroslav Vozke osvetljuje zakulisne borbe v Hitlerjevem taboru, katerih sad so bili znani dogodki 30. junija 1934. Poudarja, da uboj Strasserja pomeni za velik del nemških množic justični umor in da raste v političnem podzemlju, kamor je bilo potisnjeno antikapitalistično krilo narodnega socializma, kult G. Strasserja. Zdi se, da je mrtvi Strasser mnogo bolj nevaren Hitlerju kakor pa živ. Nad Nemčijo leži senca G. Strasserja - maščevalca.

Med značilnostmi znanstvenih in publicističnih revij naj omenim še, da le redko obravnavajo samo en konkretni dogodek, da je število člankov na temo porajajočega fašizma v enem letniku malo - običajno eden ali poprečno največ dva in da so članki v nekaterih revijah ozko vezani na njihovo vsebinsko usmerjenost. Tako je npr. »Čas« - revija Leonove družbe (letnik 1933/34) usmerjena na verska vprašanja. Objavlja in razlaga sprejeti nemški konkordat, piše o političnem katolicizmu in politični kulturi v Nemčiji ter si postavlja vprašanje o tem, kam plove nemška šola v sedanjih razmerah. »Popotnik« - časopis za sodobno pedagogiko, ima v tem obdobju le dva kratka članka in to

na temo nove vzgoje v Nemčiji ter o problemu učiteljev, ki so zaradi svojega političnega prepričanja izgubili službe. »Akademski glas« - informativno strokovni list, pa je imel objavljen le en kratek članek, v katerem kritizira uvedbo obveznih predavanj o bombah in plinih na vseh nemških univerzah.

V. BIBLIOGRAFIJA

A. LITERATURA

Biber, Dušan, *Nacizem in Nemci v Jugoslaviji 1933-1941*, CZ, Ljubljana 1966

Bullock, Alan, *Slika tiranstva*, CZ, Ljubljana, 1963

Cvirn, Janez, *Nemci na Slovenskem (1848-1941)*, Zbornik »Nemci« na Slovenskem 1941-1955, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Ljubljana, 1998

Geary, Dick, *Hitler in nacizem*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 1995

Mevsels, Lucian, *Nacionalizem-Fenomen množičnega gibanja: Kaos na začetku, kaos na koncu*, Mohorjeva založba, Celovec, 1994

Nečak, Dušan, *Avstrijska legija II*, Založba Obzorja Maribor, 1995

Nečak, Dušan, »Nemci« na Slovenskem 1945-1955 v luči nemških in avstrijskih dokumentov, Zbornik »Nemci« na Slovenskem 1941-1955, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Ljubljana, 1998

Prunk, Janko, *Dva koncepta ureditve povojnega sveta*, Svetovna zgodovina od začetka do danes, CZ, Ljubljana, 1976

Prunk, Janko, *Trije tipi političnega prizorišča v svetu 1919 do 1939*, Svetovna zgodovina od začetkov do danes, CZ, Ljubljana, 1976

Shirer, VWilliam, *Vzpon in padec Tretjega Rajha*, DZS, Ljubljana, 1969

B. KRONIKE, ENCIKLOPEDIJE

Kronika 20. stoletja 1930-1939, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, 1998
Oxfordova enciklopedija zgodovine od 19. stoletja do danes, DZS, Ljubljana, 1993

Ratovi I revolucije 1900-1945, Mladost, Beograd, 1968

Slovenska Kronika XX. stoletja (1900-1941), Nova revija, Ljubljana, 1995.
Slovenci skozi čas, Kronika Slovenske zgodovine, Založba Mihelač,
Ljubljana, 1999

C. SLOVENSKI ČASOPISI (TISK) v letih 1933, 1934, 1935

Priloga 1: Slovenski časniki in časopisi v letih 1933, 1934, 1935 - izdelan seznam iz Bibliografskega pregleda 1797-1936, Izdalo Jugoslovansko novinarsko udruženje

Priloga 2: Seznam časopisov, uporabljenih za izdelavo diplomske naloge, leto 1933, 1934, 1935

PRILOGA 1:

**SEZNAM SLOVENSkih ČASNIKOV IN ČASOPISOV, KI SO IZHAJALI V
LETIH 1933, 1934, 1935 (izdelano po Bibliografskem pregledu od
1797-1936 - sestavil dr. Janko Šlebinger; izdajatelj: Jugoslovansko
novinarsko udruženje - ljubljanska sekcija, leta 1937).**

1. UČITELJSKI TOVARIŠ - (list za šolo in dom) - zač. 1861
2. SLOVENSKI GOSPODAR - (list ljudstvu v pouk) - zač. 1867
3. SLOVENSKI NAROD - zač. 1868
4. VRTEC - (časopis s podobami za slovensko mladost) - zač. 1871
5. SLOVENEK - (političen informativni list za slovenski narod) - zač. 1873
6. CERKVENI GLASBENIK-(glasilo slovenskih cerkvenih glasbenikov)-zač. 1878
7. CVETJE Z VERTOV SV. FRANČIŠKA - (list za verno slovensko ljudstvo) - zač. 1880
8. POPOTNIK-(list za šolo in dom, od 1890 časopis za učitelje in prijatelje šole)-
zač. 1880
9. LJUBLJANSKI ZVON - (leposloven in znanstveni list, od 1901 mesečnik za
književnost in prosveto) - zač. 1881
10. SLOVENSKI PRAVNIK-zač. 1881 (glasilo društva »PRAVNIKA« v Ljubljani)
11. KMETOVALEC - (gospodarski list) - zač. 1884
12. ANGELJČEK - (glasilo »Marijinih vrtcev«) - zač. 1887-1935
13. DOM IN SVET - (list za leposlovje in znanstvo) - zač. 1888
14. DOMOLJUB - (priloga Slovencu - ljudstvu v pouk in zabavo) - zač. 1888
15. GLAS NARODA-(list slovenskih delavcev v Ameriki)-zač. 1893
16. LJUBLJANSKI ŠKOFIJSKI LIST-zač. 1895
17. PLANINSKI VESTNIK-zač. 1895
18. GASILEC-zač. 1897
19. SLOVENSKI ČEBELAR-zač. 1898
20. SLOVENSKI UČITELJ - (glasilo krščansko mislečih učiteljev in vzgojiteljev;
Pedagoška revija in glasilo Slomškove družbe) - zač. 1899
21. ZVONČEK - (list s podobami za slovensko mladino) - zač. 1900
22. NARODNI GOSPODAR - (revija za narodno gospodarstvo, socialno politiko in
sorodne stroke) - zač. 1900
23. GORENJEK - (političen in gospodarski list) - zač. 1900, 1916 prenehal izhajati,
ponovno izhaja od 1934-1941

24. NAŠ DOM - (glasilo slovenske mladine) - zač. 1901, prenehal 1913, ponovno 1922, v letih 1932- 1933 priloga Slovenskemu Gospodarju
25. GLASNIK NAJSVETEJŠIH SRC - (glasnik presvetega srca Jezusovega) - zač. 1902
26. BOGOLJUB - (cerkveni list za slovensko ljudstvo) - zač. 1903
27. SLOVENSKI TRGOVSKI VESTNIK-(od 1924-TRGOVSKI TOVARIŠ)-zač. 1904
28. ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPISJE - zač. 1904 (izdaja zgodovinsko društvo v Mariboru)
29. ODMEV IZ AFRIKE - (za afriške misijone) - zač. 1904
30. MARIJIN LIST-zač. 1904
31. PROLETAREC - (list za interese delavskega ljudstva - slovensko glasilo Jugoslovanske socialistične zveze v Ameriki) - zač 1906-1952
32. CERKVENI ZAUKAZNIK za lavantinsko škofijo - OGLASNIK LAVANTINSKE ŠKOFIJE - zač. 1906
33. ČAS - (znanstvena revija) - zač. 1907; Revija Leonove družbe
34. SALEZIJANSKA POROČILA - (glasilo salezijanskih sotrudnikov) - zač. 1907
35. GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORE JEDNOTE - od 1916 - PROSVETA, (Chicago) - zač. 1908-1948
36. AMERIKA-(tednik za slovenski narod v Ameriki)-zač. 1908
37. MENTOR - (list za srednješolsko dijaštvo) - zač. 1908
38. AVE MARIA - (slovenski nabožni list za jugoslovanske izseljenike v Ameriki) - zač. 1909
39. POŠTNI ROG-zač. 1909
40. LOVEC - (list za lov in ribarstvo) - zač. 1910
41. ČASOPIS JUGOSLOVANSKIH ŽELEZNIŠKIH URADNIKOV-zač. 1911
42. DRUŠTVENI GLASNIK- (za člane »Slovanske čitalnice« v Trstu) - zač. 1911
43. VZAJEMNOST-(glasilo slovenske duhovščine)-zač. 1913
44. SLOVENSKI SADJAR - (od 1923: SADJAR IN VRTNAR)-zač. 1913
45. ZAMORSKI OTOK-(od 1919: ZAMORČEK, misijonski listič)-zač. 1913
46. NOVINE za Vogrske Slovence -zač. 1913-(pobožen, družbeni pismeni list)
47. OBRTNI VESTNIK-zač. 1914
48. DELAVEC - (glasilo Glavnega radniškega saveza Jugoslavije) -zač. 1914
49. GLASILO KRANJSKO-SLOVENSKE KATOLIŠKE JEDNOTE (Chicago) -zač. 1915-1945
50. ENAKOPRAVNOST - (glasilo Slovenske svobodomiselne podporne zveze za slovensko delavstvo v Ameriki) - zač. 1916
51. SALEZIJANSKI VESTNIK-zač. 1916

52. DOMOVINA-zač. 1918
53. TRGOVSKI LIST-zač. 1918
54. DEMOKRACIJA-(socialistična revija)-zač. 1918
55. NOVA DOBA - zač. 1919 (za področje Celja)
56. SOKOLIČ-(za jugoslovanski sokolski naraščaj)-zač. 1919
57. KMETIJSKI LIST-(glasilo Kmetijske stranke za Slovenijo)-zač. 1919
58. NAŠ GLAS - (glasilo javnih uslužbencev v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev) - zač. 1919
59. GLASNIK MUZEJSKEGA DRUŠTVA ZA SLOVENIJO-zač. 1919
60. BOGOSLOVNI VESTNIK-zač. 1920
61. MLADIKA - (družinski list s podobami) - zač. 1920
62. VESTNIK SLOVENSKE KRŠČANSKO-SOCIJALNE ZVEZE - zač. 1920, prenehal febr. 1933, spet izhaja avg. 1935
63. JUTRO - (dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko) - zač. 1920-1945
64. GLEDALIŠKI LIST Narodnega gledališča v Ljubljani-zač. 1920
65. PEVEC - (glasilo Pevske zveze) - zač. 1921
66. PEVČEVA PESMARICA-priloga PEVCU-zač. 1921
67. KOROŠKI SLOVENEK-(list za politiko, gospodarstvo in prosveto) - zač. 1921
68. ZBORNIK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO-zač. 1921
69. MOJ DOM - (glasilo Pokrajinske zveze društev hišnih posestnikov za Slovenijo) - zač. 1921
70. VOJNI INVALID-zač. 1921
71. ORGANIZATOR - (stanovsko glasilo privatnih nameščencev Slovenije) - zač. 1922
72. MLADINSKI LIST-(mesečnik za slovansko mladino v Ameriki, Chicago)-zač. 1922
73. SEJMSKI VESTNIK LJUBLJANSKEGA VELESEJMA-zač. 1922
74. DUŠEVNI LISZT - (mesečne verske novice - Murska Sobota) - zač. 1922
75. ŽENSKI SVET - (glasilo ženskih društev v Julijski Krajini) - zač. 1923
76. KURENT - (strokovni list za pustne norce – Slovenjgradec) - zač. 1923
77. OKROŽNICE direkcije pošte in telegrafa v Ljubljani - zač. 1923
78. VIGRED - (dekliški list) -zač. 1923
79. KATOLIŠKI MIŠI JONI - (splošen misijonski list)-zač. 1923
80. PROSVETA - (list o kulturnem in prosvetnem gibanju učiteljstva) - zač. 1924 do 27. junij 1935
81. GLASILO ZDRAVNIŠKE ZBORNICE za Slovenijo (oz. od 1930 za dravsko banovino)-zač. 1924

82. GRUDA - (mesečnik za kmetsko prosveto) - zač. 1924
83. ZADRUGAR - zač. 1924
84. MLADI JUNAK - (list za mladino, ki išče zdravja, veselja in sreče) - zač. 1924 - okt. 1934
85. ŽENSKI LIST-(glasilo zveze delavskih žen in deklet)-zač. 1924 dol nov. 1935
86. CERKVENI GLASNIK za tržiško župnijo -zač. 1924
87. ZDRAVJE - (znanstveno poljudni list) - zač. 1925
88. NOVA DOBA- (glasilo Jugoslovanske katoliške jednote, New York) - zač. 1925
89. NAŠA RADOST - (list za jugoslovensko sokolsko deco) - zač. 1925
90. GEOGRAFSKI VESTNIK-zač. 1925
91. AUTOMOBILSKI KLUB Kraljevine SHS - zač. 1925
92. UJEDINJENI ŽELEZNIČAR-zač. 1925
93. DELAVSKA POLITIKA - (glasilo socialistične stranke Jugoslavije) - zač. 1925
94. ETNOLOG - (glasilo etnografskega muzeja v Ljubljani) - zač. 1926
95. ŽIVLJENJE IN SVET - (tedenska ponedeljska priloga JUTRU) - zač. 1927-1938
96. DOMAČI PRIJATELJ - (za zabavo in pouk) - zač. 1927
97. KRALJESTVO BOŽJE - (glasilo Apostolstva in bratovščine sv. Cirila in Metoda) -zač. 1927
98. MARIBORSKI VEČERNIK »JUTRA« - zač. 1927
99. PRIVATNI NAMEŠČENEC-zač. 1927
100. DELAVSKA PRAVICA - (glasilo krščanskega delovnega ljudstva) - zač. 1928
101. VERA IN ŽIVLJENJE-(glasilo verskega in cerkvenega življenja) -zač. 1928
102. NEDELJA-(tednik za versko življenje, Maribor) - zač. 1928
103. SLOVENSKI LIST-od 1932: PONEDELJSKI SLOVENEK-zač. 1928-1939
104. SVOBODA-(mesečnik delavske kulturne in telovadne org. »Svoboda« za Jugoslavijo - zač. 1929-1936
105. POŠTAR-zač. 1929-1934
106. ZDRAVNIŠKI VESTNIK-zač. 1929
107. BABIŠKI VESTNIK-zač. 1929
108. KRANJSKI ZVON - (župnijski list za Kranj in okolico) - zač. 1929
109. GOSPODARSKI LIST v pouk in zabavo-zač. 1929-do 1. julij 1935
110. KANADSKI GLAS-zač. 1929
111. SLOVENSKI TEDNIK (Argentina) -zač. 1929 do konca 1936
112. RADIO LJUBLJANA -(ilustrirani tednik za radiofonijo) - zač. 1929
113. ODMEVI - (literarno-kulturna revija) - zač. 1931 do julij 1933
114. ZARJA - (list za ameriške Slovenke) - zač. 1929

115. ISTRA - (glasilo Istranov v Jugoslaviji) - zač. 1929
116. ROMAN - (tednik za pouk in zabavo) - zač. 1929
117. SVOBODA (Chicago) - zač. 1929 do 1935 (prenehala 1934, nato spet marca 1935)
118. ŽAR - (dijaški leposlovni list) - zač. 1929/30 - 1932/33
119. ŽIKA- (za odjemalce pražarne Žika) - zač. 1929
120. MODRA PTICA - zač. 1929-(literarna revija; ukinjena 1941)
121. NAŠ ROD - (združenje jugoslovanskega. učiteljstva) - zač. 1929
122. KRES - (Fantovski list) - zač. 1930 (Katoliški list)
123. NAŠ LIST-(glasilo katoliške akcije v kamniškem okraju)-zač. 1930
124. ŽENA IN DOM-zač. 1930
125. ZADRUŽNI VESTNIK-zač. 1930
126. VESTNIK SOKOLSKE ŽUPE Celje - zač. 1930
127. SLOVENSKI HMELJAR-zač. 1930
128. MLADI PLAMEN - (glasilo borcev in stražark v Ljubljani) - zač. 1930-1934
129. GLASNIK KOVORSKE ŽUPNIJE -zač. 1930 do aprila 1934
130. RAFAEL- (glasilo jugoslovanskih. izseljencev v Holandiji in Belgiji)-zač. 1931-1938
131. LUČKA Z NEBA - (verski list za mladino) - zač. 1931 do jun. 1935
132. SOKOLSKA PROSVETA-zač. 1931
133. GOSTILNIČARSKI VESTNIK-zač. 1931
134. IZSELJENIŠKI VESTNIK-zač. 1929-1940 (v zač. 1935 združen z Rafaelom)
135. GOSPODINJSKA POMOČNICA-zač. 1931
136. PRIRODOSLOVNE RAZPRAVE- zač. 1931
137. BOJEVNIK-(glasilo zveze bojevnikov) - zač. 1931 do 2. april 1936
138. ARHITEKTURA-zač. 1931 do jun. 1934
139. ELEKTROTEHNIČNI VESTNIK-zač. 1931
140. KRIŽ - (verski list novomeške, šmihelske župnije) - zač. 1931
141. NAŠA ZVEZDA - (dijaški kongregacijski list) -zač. 1931
142. TREZNOST - zač. 1931 do apr. 1934
143. BESEDA O SODOBNIH VPRAŠANJIH - zač. 1932 do 1935
144. NAŠ ZVON - (cerkveni list za župnijo Št. Vid nad Ljubljano) - zač. 1932
145. DETAJLIST-zač. 1931 do april 1934
146. TRIGLAVSKI LISTI - (Akademske starešinsko društvo Triglav Maribor) - zač. 1932 do dec. 1934
147. GOSPODINJA - zač. 1932 - (glasilo zveze gospodinj)

148. MURSKA KRAJINA-zač. 1932
149. OBRTNIK-zač. 1932
150. SLOVENIJA-zač. 1932
151. POHOD (jugoslovanskih nacionalistov) - zač. 1932
152. FOTOAMATER - zač. 1932
153. KNJIŽEVNOST - (mesečnik za umetnost in znanost) - zač. 1932 do dec. 1935
154. SODOBNOST - (neodvisna slovenska književna revija) - zač. 1933
155. RAZORI - (list za odraslo mladino) - zač. 1933
156. SAMOUPRAVA- (glasilo županske zveze v Ljubljani) -zač. 1933
157. ŽIVALCA- (glasilo Društva rejcev malih živali) -zač. 1933
158. GRLICA- (zbirka omladinske muzike) -zač. 1933
159. PRIJATELJ ŽIVALI -zač. od aprila 1933 do dec. 1933
160. NAŠE DUHOVNO ŽIVLJENJE - (družinski mesečnik za slovenske izseljence) zač. 1933
161. BORBA-zač. junij 1933 do 30.4.1935
162. SOKOLSKO SELO - (priloga Sokolskega glasnika)-zač. jun. 1933 do dec. 1936
163. VESTNIK DRUŠTVA JEGLIČ - zač. avg. 1933 (ob nadškofovem jubileju) do konca 1936
164. AKADEMSKI GLAS - (informativno strokovni list) -zač. sept. 1933 - marec 1936
165. KLASJE - (družinski list) - zač. okt. 1933 do febr. 1935
166. SLOVENSKI BEOGRAJSKI TEDNIK-(list za kulturno, gospodarsko in socialno reportažo) -zač. okt. 1933 do marec 1934
167. PROTEUS - (časopis za poljudno prirodoznanstvo) - zač. okt. 1933
168. ZADRUGAR - (glasilo žebljarske in železoobrtne zadruge v Kropi) -zač. nov. 1933 do nov. 1935
169. OMLADINA-zač. nov. 1933 do julij 1934
170. RAZGLED - (gospodarsko glasilo) - zač. dec. 1933 do maj 1934
171. BRAZDA - (kmečki stanovski list) -zač .1934
172. HMELJARSKI VESTNIK-zač. 1934
173. PRELOM - zač. 1934 do dec. 1935 - (list za bivše vojake ZBJ)
174. LJUDSKI ODER - (glasilo odrov Prosvetne zveze) -zač. 1934
175. REJEC MALIH ŽIVALI -zač. 1934
176. EDINOST-(glasilo jugoslovanske narodne stranke) -zač. 1934-avg. 1936
177. NAŠA POTA- (revija za propagando turizma, šport, kino) -zač. marec do dec. 1934
178. TEHNIKA IN GOSPODARSTVO-zač. 1934

179. NAŠ VAL - (radijska revija) - zač. 1934
180. RIBIŠKO-LOVSKI VESTNIK-zač. 1934
181. KRONIKA MESTNE OBČINE LJUBLJANSKE-zač. 1934
182. BODOČNOST - (glasilo katoliških zasebnih nameščencev) - zač. 1934
183. GOSPODARSKI LIST-zač. april 1934 do dec. 1935
184. HRAMOVI ZAPISKI - (literarno-informativna revija) - zač. maj 1934 do 1935
185. ŠPORT- maj do sept. 1934
186. PO BOŽJEM SVETU - (družabni list za romanja in izlete)-zač. 1934
187. PRAKTIČNA GOSPODINJA-zač. 1934
188. RADIOTEHNIK-sept. 1934dojan. 1935
189. MISEL IN DELO - (kulturna in socialna revija) - zač. 1934
190. LJUDSKA PRAVICA - (tednik za gospodarstvo in prosveto) - okt. 1934 do marec 1936
191. PRIJATELJ BOLNIKOV-zač. 1934
192. STRAŽA V VIHARJU - zač. 1934 - (glasilo radikalne pomožne organizacije katoliške akcije)
193. ZNANSTVENI VESTNIK-zač. nov. 1934 do avg. 1935
194. RAKETA-dec. 1934 do april 1935
195. CERKEV IN DOM - (cerkveni list za blejsko župnijo)-zač. 1935
196. DRAVSKA POŠTA-jan. 1935dojan. 1936
197. DELO PROTI TUBERKULOZI -febr. 1935
198. LAN IN KONOPLJA - marec 1935 do junij 1936
199. GLAS NARODA - aprila 1935 do julij 1936
200. POLET - (glasilo krščanske delavske mladine) - od aprila 1935
201. LJUDSKI GLAS - (glasilo delovnega ljudstva) - od junija 1935
202. SLOVENSKA ZEMLJA - (glasilo slovenskega kmečko-delavskega ljudstva) - avg. 1935 do sept. 1936
203. LUČ - (verski list za mladino) - sept. 1935
204. SLOVANSKI SVET - (težnje neodvisne mladine) - od okt. 1935
205. DELAVSKI OBZORNIK-okt. 1935 do junij 1936
206. NAŠA VOLJA - (glasilo jugoslovanske mladine) - od okt. 1935
207. ZAGORSKI ZVONOVI - (verski list za zagorsko župnijo) - od nov. 1935
208. MLADA POTA- (glasilo slovenske mladine) - od nov. 1935 do junij 1936
209. NAŠA MISEL - (omladinski kulturno-politični list) - od dec. 1935
210. SLOVENSKI DOM - dec. 1935

PRILOGA 2:

SEZNAM PREGLEDANIH IN UPORABLJENIH ČASOPISOV ZA SESTAVO DIPLOMSKE NALOGE

I. DNEVNO ČASOPISJE (dnevnik)

1. SLOVENSKI NAROD, dnevnik
2. SLOVENEK (politični informativni list za slovenski narod), dnevnik
3. PROSVETA (glasilo slovenske narodne podporne jednote, Chicago), od 1916 dnevnik
4. JUTRO (dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko), dnevnik
5. DELAVSKA POLITIKA (glasilo socialistične stranke Jugoslavije), dnevnik

II. PERIODIKA (tedniki, polmesečniki, mesečniki)

1. SLOVENSKI GOSPODAR (list ljudstvu v pouk in zabavo), polmesečnik
2. SLOVENSKI PRAVNIK - (mesečnik društva »Pravnik«) - ni člankov
3. SLOVENSKI UČITELJ (od 1927 pedagoška revija in glasilo Slomškove zveze, od 1904 mesečnik)
4. GORENJEC (političen in gospodarski list), od 1934 tednik za gospodarstvo, socialno politiko in prosveto
5. ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPISJE - izdaja zgodovinsko društvo v Mariboru, četrtletnik - ni člankov
6. PROLETAREC (slovensko glasilo Jugoslovanske socialistične zveze v Ameriki) - list za interese delavskega ljudstva, od 1907 tednik
7. DELAVEC (glasilo Glavnega radniškega saveza Jugoslavije), od 1929 strokovni časopis, od 1925 polmesečnik, od 1935 mesečnik
8. GLASILO KRANJSKO-SLOVENSKE KATOLIŠKE JEDNOTE, Chicago, tednik
9. DOMOVINA, tednik
10. KOROŠKI SLOVENEK (list za politiko, gospodarstvo in prosveto), tednik
11. ŽENSKI SVET (glasilo ženskih društev v Julijski Krajini), mesečnik
12. VIGRED (dekliški list slovenske Orliške zveze), mesečnik - ni člankov
13. NOVA DOBA (glasilo Jugoslovanske katoliške jednote, New York), tednik

14. ŽIVLJENJE IN SVET (tedenska ponedeljska priloga JUTRU), ilustrirana tedenska revija
15. DELAVSKA PRAVICA (glasilo krščanskega delovnega ljudstva Jugoslovanske strokovne zveze), tednik
16. PONEDELJSKI SLOVENEK (prej Slovenski list), tednik
17. KRES (fantovski list), od 1934 Glasilo slovenskih fantov, mesečnik
18. RAFAEL (glasilo jugoslovanskih izseljencev v Holandiji in Belgiji, od 1934 v Zapadni Evropi), mesečnik - ni člankov
19. IZSELJENISKI VESTNIK (glasilo slovenskih izseljencev celega sveta, izhaja v nedoločenih rokih)- ni člankov
20. BOJEVNIK (glasilo zveze bojevnikov), mesečnik - ni člankov
21. GOSPODINJA (glasilo zveze gospodinj), mesečnik - ni člankov
22. BORBA, tednik
23. PRELOM (list za bivše vojake ZBJ), izhaja dva krat mesečno - ni člankov
24. EDINOST (glasilo jugoslovanske narodne stranke), izhaja vsakih 14 dni oz. neredno - ni člankov
25. LJUDSKA PRAVICA (tednik za gospodarstvo in prosveto)

III. ZNANSTVENE IN PUBLICISTIČNE REVIJE

1. POPOTNIK od 1900 - Pedagoški in znanstveni list, od sept. 1924 Pedagoški list, od sept. 1934 - Časopis za sodobno pedagogiko, od 1919 - mesečnik
2. LJUBLJANSKI ZVON (mesečnik za književnost in prosveto), od 1933 mesečna revija za leposlovje, književnost in kritiko
3. DOM IN SVET od 1923 list za književnost in umetnost, od leta 1928 izhaja deset krat letno - ni člankov
4. ČAS (znanstvena revija Leonove družbe), izhaja mesečno od oktobra do julija
5. MODRA PTICA (literarna revija), mesečna publikacija
6. BESEDA O SODOBNIH VPRAŠANJIH, mesečnik
7. KNJIŽEVNOST (mesečnik za umetnost in znanost)
8. SODOBNOST (neodvisna slovenska književna revija), mesečnik
9. AKADEMSKI GLAS (informativno strokovni list), tednik
10. MISEL IN DELO (kulturna in socialna revija), mesečnik

Priporočamo tudi:

Biografije vladarjev, znanstvenikov, izumiteljev, umetnikov, popotnikov, raziskovalcev, ... :

KAREL BENZ, THOMAS ALVA EDISON, CHARLES DARWIN, LEONARDO DA VINČI, DAREJ VELIKI, ALEKSANDER VELIKI, ROMUL, KLEOPATRA, HANIBAL, DŽINGISKAN, JULIJ CEZAR, PETER VELIKI, VILJAM OSVAJALEC, IBRAHIM PAŠA, RIHARD I. (II in III), VILJEM OSVAJALEC, CHARLES I., KRALJICA ELIZABETA, KRALJICA VIKTORIJA, NAPOLEON, GEORGE WASHINGTON, THEODORE ROOSEVELT, JOSIP BROZ TITO, BUDA ŠAKJAMUNI, GAUTAMA BUDA, MOHAMED, IVANA ORLEANSKA, MARTIN LUTER, RASPUTIN PIZZARO, KORTES, KOLUMB, MIKLUHO MAKLAJ, KAPETAN COOK, VIKINGI, ENEIDA ZA OTROKE, ZGODBE O GRKIH, ANTONIN CHRASKA, FRANC VADNAL, SESTRA POLONA, ANTON ALEŠ, ...

Solomon Nordup: 12 LET SUŽENJ (z Oskarjem nagrajeni film)

Marion Crawford; CORLEONE – (biografija mafijske družine Corleone)

Boris Dravski: LJUBEZEN KATHY SAPPHERE (življenje porno zvezde)

Franc Lenhart: PUSTOLOVSKE DOGODIVŠČINE V IRANU; PO LJUBEZEN V IRAN; MOČ ZATIRANIH ŽENSK IRANA

Za mlajše bralce: zgodovina, mitologija, religija, ... , v stripu: PROTEUS – SLOVENSKI ZMAJ (strip o človeški ribici) ANTON PADOVANSKI; LUGH; ZELENJ JURIJ; PERUN; VOLK TURJAŠKI ...

Knjige o duhovnosti, ezoteriki, osebnem razvoju ...

Neville Goddard: MOČ ZAVEDANJA; NA TVOJ UKAZ; PREBUJENA DUHOVNOST;

Florence Schovell Shinn: IGRA ŽIVLJENJA IN KAKO JO IGRATI; TVOJA BESEDA JE TVOJA ČAROBNA PALIČA; SKRIVNA VRATA DO USPEHA

Stepahn Stepski Doliwa: zbirka petih knjig SAI BABA GOVORI ... ZAHODU; O ODNOSIH; O SVETU IN BOGU; O PSIHOTERAPIJI; O VZGOJI.

Živorad Mihajlović Slavinski: KLJUČI PSIHIČNE MAGIJE; PSIHIČNI TRENING JOGIJEV; SUNJATA; SIMBOLI HERMETIZMA; KRATKI TEČAJ GNOSTIČNEGA OKULTIZMA; EKSKALIBUR 2; INTENZIV GNOZE

Miroslav Pintar Dželi: SKRIVNOSTI JASNOVIDNOSTI IN JASNOVIDCEV; UČENJE V SNU; SKRIVNOSTI PROFESIONALNIH HIPNOTIZERJEV; IZBRANE ČAROVNIŠKE SPRETNOSTI; ŠOLA HIPNOTIZMA

Karlo Marchesi: JASNOVIDNOST; TELEPATIJA; HIPNOZA

Marjetka Jeršek: TOTEMSKE ŽIVALI; KNJIGA UROKOV; IMENITNOST SPREMEMBE; ENERGIJA VIDENJA; KANDELAR

Teodora Taj: SONCE V DLANEH; SKRITA RESNIČNOST; ZLATA NIT RESNICE; V IMENU OČETA

Sri Aurobindo in Matera: PRVINE JOGE; KAKO NAJ ZAČNEM; VODNIK V JOGO; UGANKA TEGA SVETA; BHAGAVADGITA; KAKO NAPREDOVATI; JOGA SANJ IN SPANJA; ...

Sharon McErlaine: KLIC K MOČI; NAŠA LJUBEZEN JE NAŠA MOČ; RAZGRINJANJE MREŽE

Rudolf Steiner: ZGODBA MOJEGA ŽIVLJENJA; REINKARNACIJA IN KARMA; KRŠČANSTVO KOT MISTIČNO DEJSTVO; DINAMIČNO BIOLOŠKA PREHRANA

Jason Shulman: KAKO ŽIVETI PREBUJENO ŽIVLJENJE?

Poonja: ZBUDI SE IN ZARJOVI

Ramana mahariši: KDO SEM JAZ?

Abramelin: SVETA MAGIJA ABRAMELINA MAGA

Aleksandra Budič: PRIROČNIK ZA IZGANJANJE ZLIH DUHOV
Tonny Stubbs: PRIROČNIK ZA VSTAJENJE
Samuel Sagan: PREBUJANJE TRETJEGA OČESA
Michael Desmarquet: THIAOOUBSKA PREROKBA
Pentha Gramm: IZPOVED PADLEGA ANGELA
Ivan Črnič: ZLATI ZMAJ

Priročniki:

Marko Vidrih: BITCOIN (investiranje in upravljanje kriptovalut)
Esther Gokale: REŠITE SE BOLEČIN V HRBTU
Vaikuntah das Kaviraj: HOMEOPATIJA ZA KMETIJO IN VRT
Jack Hawley: DARMIČNI MENEDŽMENT
Heidemarie Schwermer: MOJE ŽIVLJENJE BREZ DENARJA –
PREIZKUS PREŽIVETJA Z 'ZVEZDNIMI TOLARJI'
Art M. Semorie: TUDI VI IMATE LAHKO SUPER SPOMIN
Štefan Šumah: KORUPCIJA (za telebane)
Aleksandra Budič: PRIROČNIK ZA IZGANJANJE ZLIH DUHOV
Marjetka Jeršek: KANDELAR in KANDELAR DVE – slovarja vilinskih
sibmolv; NIRULAN
Vladimir Gruden: AVTOGENI TRENING; VELIKI IGRALEC
Branislav Cvetko: PRIROČNIK ZA AVTOGENI TRENING; KNJIGA O
EPILEPSIJI; JAZ, ČLOVEK; SEDEMNAJST TRENUTKOV MISLI
Walace D. Wattles: ZNANOST BOGATENJA
Vatsyajama: KAMASUTRA (starodavni ljubezenski priročnik)
Sanjevini: VIBRIONIKA
Peter Russel: TEHNIKA TM (transcendentalna meditacija)
Emile Coue: KAKO GOSPODARITI S SEBOJ (tehnike avtosugestije)
Franc Lenhart: PRIROČNIK ZA POSLOVANJE NA IRANSKEM TRGU

Glasbena literatura:

Ajša Svetlin: JAZ USTVARJAM GLASBO (priročnik za skladanje); VIVA
CREATIVA (učbenik za igranje kitare)
Harriette Brower: VELIKANI KLASIČNE GLASBE (življenjepisi)
AKORDI NA KLAVIATURAH; AKORDI NA KITARI;

Leposlovje, romani, satira, grozljivke:

Nani Kušar Žibert: TONČKIN KRIŽEV POT; JULIJA; PREKO MEJE;
KRISTINA, LJUBEZEN MOJA;

Dani Markova: V ŽIVALSKEM CESARSTVU; SOBA 25; ČAROVNIJA
KRESNE NOČI; ČRNA VRTNICA; DIVJI PLES V OBJEMU BELIH MIŠI;
OBJEMI ME MAMA; NASVIDENJE V PEKLU; DEROČA REKA; KAKO
SMO DOJELI IN RAZUMELI SOCIALIZEM; SIN KRALJICE SENC
(zgodba je navdihnjena z življenjem razvpitega slovenskega serijskega
morilca Metoda Trobca)

Branka Hubman: DVOM; V ISKANJU RESNICE; ZMEDA

Vladimir Plateis: ALI JE BOG NACIST?

Vesna Krmpotić: SRAJCA SREČNEGA ČLOVEKA

Pesniške zbirke:

Zvezdana Majhen: SVETI BESEDNI IZLETI – SONETI

Ivan Črnič: OZLOGLAŠENO SLAVJE

Karakuma Samai: SUPERIOZNA

Valentin Brun: VZPON NA GORO LJUBEZNI

Fanc Umek: UTRINKI MOJEGA TRENUTKA

Romin Znoj: KATARZA INTIME

Mojca Perkon Kofol: DOTIK BREZČASNOSTI

Igor Majaron: URA Z ŽIVO KUKAVICO; KRESNICA V KLETKI

Tanja Mencin: PIRAMIDA

Razno:

Zoran Jovičević: RAZPAD JUGOSLOVANSKIH SANJ

Vinko Ošlak: ESPERANTO V PETIH LEKCIJAH

Nataša Jernejčič: MOJA POT (potopis po romarski poti svetega Jakoba)

Maja Volk: OPTIMALIZEM

M. G. Annadurai: MAGNETOTERAPIJA

Kaiten Nukarija: VERA SAMURAJEV

... IN ŠE VELIKO DRUGIH DOBRIH KNJIG ...

Več informacij lahko preberete na:

www.stella-sp.si in na www.publishin.eu

Spoštovani!

Vabimo k sodelovanju še neveljavljene pisatelje, prevajalce ter vse tiste, ki imajo izvirne in uporabne ideje na področju založništva.

V Stellinem skladu za podporo novim založniškim projektom podpiramo ali delno podpiramo izdajo vaših del, prevodov in idej. Domačim avtorjem s pomočjo društva PUBLISHIN.ORG pomagamo pri distribuciji knjig na tuje trge. Dobrodošli so tudi upokojeni prevajalke in prevajalci – izboljšajte si svoje finančno stanje s prevajanjem knjig.

Več si oglejte na www.stella-sp.si in na www.publishin.org

Kontakti: stella.zalozba@gmail.com

mobi: 031 843 173; telefon: 07 30 73 940

STELLA

TISKARNA – KNJIGOVEZNICA

KNJIGOTISK

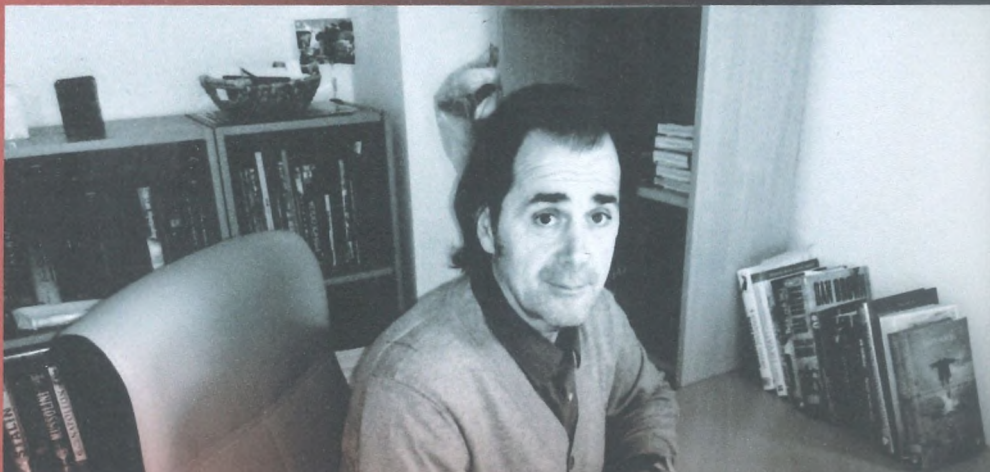
NAŠA SPECIALNOST JE TISK MAJHNIH NAKLAD

KNJIG (že od enega izvoda dalje)

VEČ INFORMACIJ NA:

knjigotisk@gmail.com

mobi: 031 843 173; telefon: 07 30 73 940

Mag. Zoran Jovičević je diplomiral iz zgodovine in sociologije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in na isti fakulteti leta 2007 magistriral iz zgodovine na temo slovensko – srbski odnosi 1988 – 2004. Zadnja leta deluje kot profesor zgodovine in sociologije na Gimnaziji v Novi Gorici. Zaključuje doktorski študij sociologije na Fakulteti za uporabne in družbene študije v Novi Gorici.

V pričujočem delu gre za analizo in predstavitev odnosa slovenskega tiska do zgodnjega nacizma v Nemčiji od leta 1933 do leta 1935.

Osnovni namen je odgovoriti na vprašanje, v kolikšni meri so bil Slovenci obveščeni o dogajanjih tistega časa v Nemčiji, o objektivnosti poročanja in o (ne)kritičnosti slovenskega tiska do njih